GA-239

РУДОЛФ ЩАЙНЕР

ЕЗОТЕРИЧНИ РАЗГЛЕЖДАНИЯ

НА

КАРМИЧНИТЕ ВЗАИМОВРЪЗКИ

Пети том

Шестнадесет лекции, държани в
Прага, Париж и Вроцлав
между 29. Март и 15. Юни1924

превод от немски:
Димо Даскалов 1. и 2. лекция
Нели Спиридонова-Хорински

Рудолф Щайнер
Събрани съчинения

Езотерични разглеждания на кармичните взаимовръзки от 1924 година

Том I Дванадесет лекции, държани в Дорнах между 16. Февруари и 23. Март CC 235

Том II Седемнадесет лекции, държани в Дорнах между 6. Април и 29. Юни CC 236

Том III Единадесет лекции, държани в Дорнах между 1. Юли и 8. Август CC 237

Том IV Десет лекции, държани в Дорнах между 5 и 28 септември CC 238

Том V Шестнадесет лекции, държани в Прага, Париж и Вроцлав между 29. Март и 15. Юни CC 239

Том VI Петнадесет лекции, държани в Берн, Цюрих, Щутгарт, Арнхайм, Торгай и Лондон между 25. Януари и 27. Август CC 240

Трудовете на Рудолф Щайнер, както са поместени в «Събрани съчинения на Рудолф Щайнер», са подредени в отдели: *книги* - *лекции* - *художествени произведения*. Неговите, винаги свободно държани лекции, - общо няколко хиляди, - първоначално са замислени като устни, не предназначени за печат съобщения. Направените първоначално без, а по-късно с неговото съгласие записки, преди всичко на държаните пред членовете на Антропософското общество лекции, първоначално са били достъпни само като вътрешни ръкописи, понеже поради липса на време Рудолф Щайнер не е могъл - с малки изключения - сам да ги коригира. Малко преди смъртта му той е премахнал ограничението «Само за членове». Изложените от него предпоставки за разбирането им обаче остават да важат и по-нататък. - Днес наличните лекционни текстове са сравнени с наличните оригинални записки и стенограми и в по-голямата си част са публикувани. Въпреки това, не могат напълно да се изключат грешки, получени при слушането, записването или стенографирането.

За това издание

Въпросите за дълбокия смисъл на живота и на човешката съдба са тясно свързани с основния въпрос: - Живеем ли само веднъж или нашето настоящо въплъщение вече е предхождано и ще бъде следвано от други въплъщения? Има ли по-дълбоки закономерности, които лежат в основата на човешката съдба или тя е следствие на редица външни фактори? -

Както се вижда от запитвания и многобройни нови публикации, понастоящем много хора приемат възгледите за прераждането като правилни за тях или поне не ги отричат. В това отношение е залегнало едно чувство, което мисловно не може да се обоснове. Едно такова обоснование, подходящо за днешното мислене беше дадено от Рудолф Щайнер (1861-1925) още в началото на нашето столетие, когато през 1903 година той публикува два трактата «Реинкарнация и карма» и «Как действа кармата» като «необходими представи от гледната точка на модерната природна наука». Други основоположни изложения има в неговите основни произведения «Теософия» (глава: Прераждане на духа и съдба) и «Въведение в тайната наука». Тези изложения и днес още могат да се третират като най-доброто въведение в тази тема.

Фактите на повтарящия се земен живот на човека и произлизащите от това закономерности на съдбата принадлежат към най-съществените основни възгледи на антропософията. Какво значение дава Рудолф Щайнер на тези теми, се вижда от това, че в продължение на цялата му лекторска дейност той ги излагаше и разширяваше от все нови гледни точки. Кулминацията се достига през 1924 година, последната година от неговата творческа дейност, когато в повече от осемдесет лекции той изнася резултатите от своите духовнонаучни изследвания на кармичните взаимовръзки за членовете на Антропософското общество. Тези кармични разглеждания бяха публикувани в 6 тома в «Събрани съчинения на Рудолф Щайнер» и в поредицата «Рудолф Щайнер - джобни книги».

Първите четири тома съдържат държаните в Дорнах поредици от лекции, а в петия и в шестия том са събрани лекциите, държани в други градове. Лекциите са били предназначени за слушатели, които са били запознати с основните понятия на антропософията, развити в гореспоменатите произведения на Рудолф Щайнер. Това определя стила на неговите изложения. Понеже особено обширната поредица на лекциите от Дорнах в томовете от I до IV следва едно вътрешно изграждане и в първите лекции са дадени съществени основни положения за разбирането на следващите ги лекции, за изучаването им се препоръчва да се спази техния порядък.

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

Езотерични разглеждания на кармическо-космични връзки

Антропософията като основа на познанието на духовното в света и човека и като душевен импулс за моралния и религиозен живот

Езотерични разглеждания на кармично-космически връзки

ПЪРВА ЛЕКЦИЯ
Прага, 29. Март 1924 г.

Днес бих искал да започна тези лекции за членовете на Антропософското общество, като ви обясня, как чрез своите възгледи антропософията повдига нагоре цялото човешко съзнание, изтръгвайки го от земното притегляне. Едва ли е възможно за някой човек, който стои вътре в общата цивилизация, да мисли днес по друг начин, освен че с неговия земен живот между раждането и смъртта той принадлежи на Земята. Всичко друго, принадлежността към един духовен свят, в повечето случаи е само една вяра, едно предчувствие и други подобни. Едно вникване в принадлежността на човека към нещо друго, освен това, което е на Земята, всъщност е почти невъзможно за днешния човек, който трябва да получи своето възпитание и цялото свое образование от днешната цивилизация. И въпреки това, тъкмо тази вяра, че човек има работа само със земни отношения, е голямата грешка на нашата цивилизация, на целия наш съвременен духовен живот, голямата грешка на целия западноевропейски и средноевропейски свят. Само Изтокът си е запазил едно, макар и упадъчно съзнание за принадлежността на човека към заобикалящите Земята свръхсетивни мирови същества и сили. В древни времена в своето човешко същество човекът се чувстваше зависим от звездите, както се чувстваше зависим от растенията, от животните, които растат и ходят по Земята. В древни времена хората знаеха, че Луната не е само едно физическо небесно тяло, което се върти около Земята. Днес хората не се интересуват от нещо повече. Те най-многото изучават дали там има възвишения или не, дали има вода и си образуват хипотези за това. Но за нещо друго те не се интересуват даже и при Луната, която е най-близко до нас, камо ли пък за другите небесни тела, които се изучават само по отношение на техните физически условия. В древни времена това беше съвършено друго. Тогава човекът се чувстваше изцяло зависим от небесните тела, както днес той чувства, че е зависим от Земята.

Искам да изходя от нещо, което има известно научно значение, което може би за някои не е симпатично, но то ще бъде нещо лесно. Често съм подчертавал в антропософските лекции, че даже и когато чисто естествено научно се изследва човекът с неговия земен живот, той представя доказателството, че в неговото образуване се намесва нещо, което е извънземно. Естествената наука вярва, че първата яйцеклетка е най-сложното тяло, което може да съществува на Земята. Размишлява се върху сложната структура, която яйцеклетката може да има. Казва се, че в последно време атомът е станал едно чудесно същество, а да не говорим за молекулата! А нещо такова, като клетката, то е ужасно сложно! - Но случаят съвсем не е такъв при яйцеклетката. В действителност яйцеклетката съвсем не е сложно

тяло, а тя представлява един хаос. Всяка химическо-физическа структура се разпада и преди да може да се роди живо същество, яйцеклетката трябва да се разпадне в хаотичен прах. Именно този е смисълът на оплождането, че то привежда зародиша в хаос, така че в майчиния организъм съществува една съвсем раздробена материя. Този е смисъла на процесите в майчиния организъм - да се получи първо един пълен хаос. Когато имате един кристал, Космосът не може да действа при кристала с неговите твърди ръбове; когато имате едно растение, то също има една твърда форма и при него Космосът също не може да действа; при животното положението е същото. Смисълът на оплождането е, че яйцеклетката се превръща в хаос. Едва тогава върху този зародиш действа целият заобикалящ го Космос и тогава човекът действително бива образуван от Космоса, така че в него може да навлезе духовно-душевната му същност, която идва от минали земни съществувания.

Това е нещо, което по отношение на днешните възгледи изглежда като една безсмислица, обаче тази безсмислица е истината. Това е ужасното в нашето днешно време, че когато човек говори истината, тя изглежда като една безсмислица, една нелепост по отношение на приетите възгледи. Сега някой може да каже: - Това, което твърдиш тук, е резултат на окултното виждане, на окултното изследване; но може ли да се докаже то, да се провери със средствата на съвременната естествена наука? - То може да бъде проверено; това могат да сторят много повече хора, отколкото обикновено се мисли. Но съществува също и едно външно доказателство за този факт. В нашия биологически изследователски институт в Щутгарт ние получихме едно забележително външно доказателство. Там бяха направени изследвания върху функцията на далака. Вие знаете може би, че далакът винаги е бил считан като един проблематичен орган. Разказва се за един строг университетски изпит, при който професорът казъл на кандидатите, задавайки въпроса: - Можете ли да ми кажете нещо за далака? - Кандидатът помисля и жалко заеква: - Забравих това. - Тогава професорът казва: - Жалко! - Никой човек никога не е знаел това, вие сте били единственият, а сте го забравили. -

Изхождайки от духовната наука, аз дадох определен метод, според който госпожа д-р Колиско направи изследване на далака и неговата функция. Вярно е, че това изследване още се оспорва, но то ще се наложи, защото е действително точно. А сега се установи нещо друго. Човек трябва да прави някои неща така, както не би ги направил по свое желание, а защото другите прилагат тези методи. Така ние се решихме да екстирпираме далака на питомни зайци. Това не е никаква вивисекция, а една проста операция и ние направихме всичко възможно, за да не бъдат измъчвани животните. Обаче един от тези питомни зайци умря, понеже се простуди; след операцията този заек, не беше донесен в топло помещение.

Какво друго трябваше да се очаква? Ние бяхме махнали далака. Чрез това на мястото на далака настъпи нещо, което беше в организма на питомния заек и беше изложено на Космоса. Докато далакът беше на неговото място, Космосът не можеше да направи нищо; когато се отнеме далака, на неговото място

остава само етерният далак. Благодарение на това етерният далак се подрежда така, както отговаря на действието на Космоса в него. Какво можеше да се очаква? Че на място на формата на далака се поражда нещо в космическа форма, че се поражда едно подражание на космическото: Като такова подражание се ражда една сферична форма. И действително! Когато сецирахме питомния заек, ние намерихме едно съвсем малко органическо тяло във формата на сфера, което впоследствие се беше образувало от действието на Космоса в организма на заека - напълно според възгледа, че яйцеклетката се представя като едно хаотично тяло - след като бяхме премахнали условието за действие само на Земята. Така кармата направи ние да достигнем до едно външно доказателство на това, което трябва да се твърди в една напълно отделна област.

Така положението е действително такова, че когато днес човек развива своите чувства от настоящата цивилизация, той не може да постъпи по друг начин, освен да се ограничи в нещо, което лежи в цивилизацията на Земята и съвсем не може да насочи погледа навън в далечините на света.

Сега, за да имате основите за по-нататъшните изложения, днес аз трябва да припомня, как в моята книга «Тайната наука» е казано, че днешната Луна се е отделила някога от Земята, след като по-рано е образувала едно тяло с нея. Това е нещо, което се получава за ясновиждането, което обаче е признато вече и от днешната наука. Особено през последните години се появи едно литературно движение, което се съобразява с това отношение на Луната към Земята, макар и по погрешен начин. Ние трябва да осъзнаем, че така, както Луната днес се явява на небето, някога тя е образувала едно единство със Земята, че е била изхвърлена вън от Земята, ако мога да се изразя така, и от определено време се върти около Земята

Сега трябва да обърна вниманието ви върху втори факт. Този факт се отнася за душевно-духовното развитие на човека в земното съществуване. Едно чисто външно разглеждане на онова, което от някои хора е било извършено на Земята, показва, че някога е съществувало вече нещо като един вид прамъдрост. Без съмнение, тя не е била дадена в интелектуалните форми, които днес се изискват; тя не е била дадена така отвлечено в мисли и така свързана със сетивата, както днес се изисква. Тя е била дадена повече в образно-поетическа форма. От действителната прамъдрост, която е съществувала на Земята едно време, когато хората още не са пишели, от тази действителна прамъдрост не съществува сега нищо. Обаче това, което е било запазено, са сказанията, митовете, чудесната литература на Ведите, литературата на Веданта, източните писания. Онзи, който се задълбочава в тях - не както Дойсен, който вижда само най-външните неща и минава за един знаменит преводач, - който действително може да се задълбочи в онова, което съществува в тази литература, в него се събужда вече едно дълбоко благоговение пред безкрайната мъдрост, която се намира в нея, която се явява само в една поетическа, образна форма. И той получава чувството, че зад

всичко това е живяло нещо неизказано и ненаписано, което може би е било по-велико и по-значително: Една прамъдрост.

Как е живяла тази прамъдрост? Да се изучава така, както ние днес изучаваме нещата, като сядаме и усвояваме съдържанието на книги и други подобни, и чрез това се издигаме постепенно нагоре, знаем нещо, така не е ставало в сферата на първичната прамъдрост. Всеки, който в тази епоха беше стигнал до определено разбиране, знаеше, що е вдъхновение, знаеше да чете в света - не в книги, - когато се поставяше в необходимата нагласа на душата. Той знаеше, че тогава вдъхновението идва над него, че е озарен вътрешно. Това вътрешно озарение се е приемало така реално, както реално вземате днес четенето в книгите. Човекът добиваше едно отношение към духовното в света благодарение на това, че в древните мистерии чрез жреца-посветител той е бил довеждан до състоянието да може да изживее в себе си озарението. Обучението в мистериите се състоеше в това, да бъде доведен човекът дотам, да може да изживее това вътрешно озарение. Той не беше на мнението, че нещо от въздушните кули го озарява. Това би било приблизително така, както ако днес бихме слушали един човек да говори зад един параван и не бихме вярвали, че там говори един човек, а нещо неопределено ни шепне нещо зад паравана. Също както днес, когато бихме чули това, не бихме вярвали, че там говори нещо неопределено, а бихме предположили, че зад паравана има едно същество, което не виждаме, така и онзи, който стигаше до озарението, знаеше, че тук на Земята има същества, които не се въплъщават физически, а чрез озарението са станали великите учители на човечеството. Такъв човек имаше съзнанието, че е от плът и кръв, ходи между земни същества, които не са от плът и кръв, които обаче имат едно етерно тяло, които са етерни същества. Те са тук, за да дадат озарението, което беше съдържание на първичната мъдрост. Така хората знаеха, че Земята е населена не само от хора в плът и кръв, а също и от други същества, които имат едно етерно тяло.

Но естествено, когато разглеждаме такива неща, ние трябва да се освободим от предразсъдъка, като че човечеството, както то е днес, е живяло на Земята от времето, когато са били създадени писмените документи. Преди това време се поставя неопределеното и след като се е преминало през това неопределено, се стига да човеците-маймуни или до маймуните-човеци. Това всъщност е много смешен възглед! Това, което историкът може да каже, важи за няколко столетия. През тези столетия хората са били подобни на днешните хора, естествено те не са били така умни, но все пак са били подобни на днешните хора. Така умни, каквито сме ние, хората са станали едва в последните столетия; но като се абстрахираме от нашето по-голямо остроумие, те са били такива, каквито сме ние днес. Египтяните са били суеверни, имали са мумии; но като оставим настрана остроумието, ние си ги представяме иначе общо взето както днешните хора! Преди това е съществувал един период, за който не знаем нищо. Но след като този период, за който не знаем нищо, е траел дълго време, по-рано хората били човекомаймуни.

Виждате ли, това е един възглед, от който трябва да се освободим. Човекът е населявал Земята по-рано от животните, само че в друга форма, той е по-старото същество. Можете да прочете това в моята книга «Тайната наука». И така, тогава хората, които са живели съвместно с древните пра учители, които не бяха приели още човешки тела, които са живели в духовни тела, са преживели, че с отделянето на Луната от Земята, на което са били свидетели - ние самите сме го изживели, - тези същества, които бяха живели между тях като пра учители, бяха се преместили в Космоса и от тогава насам обитават не Земята, а Луната. Така че ние всъщност трябва да считаме, че от Земята са се отделили не само физическото вещество на Луната, а също и съществата, които досега духовно са населявали Земята. Даже от гледна точка на естествената наука е така, че ние можем да говорим за тези същества, че някога те са напуснали Земята - те не са подчинени по същия начин на раждането и смъртта както човекът - живеят на Луната, докато Луната отдавна е изгубила своите вещества и се е преобразила.

Тук става нещо подобно, както с човека. Помислете само, че за седем до осем години човекът променя своите физически вещества! Когато някой вярва, че той има същото тяло, което е имал преди няколко години, това не е така. Физическото вещество се е променило, душевно-духовното е останало. Този факт е известен в това отношение на естествената наука, но не му се обръща внимание. Веднъж при една лекция аз бях запитан: -Казва се, че пчелите като пчелно семейство имат определено отношение към пчеларя, че при неговата смърт, ако той е бил особено привързан към своите пчели, става така, че пчелното семейство забелязва това, чувства това и също умира. - Как е възможно това? - Отделните пчели не притежават никаква способност да познават човека, а пчелното семейство не е друго, освен сбор от отделните пчели! - Това обаче не е вярно, пчелното семейство съвсем не е сбор от отделните пчели. Аз употребявам следното сравнение: Имало е двама човеци преди две десетилетия. Единият отишъл в Америка, другият останал там, където е бил по-рано; първият се завръща след 15 години от Америка и отново познава своя приятел. Въпросът съвсем не се касае за отделните части; от първоначалното вещество на този приятел не е останало нищо. Така и при пчелите не става въпрос за отделните пчели, а за интелигентността на пчелното семейство, а тя не се различава особено от тази на човека. И ние като човеци сме нещо различно от нашите клетки, от нашите отделни органи. И както от онези приятели, които преди 10 години са присъствали на моите лекции, тук не съществува вече нищо физическо, а само тяхната духовно-душевна същност, така и при Луната не съществува вече онова вещество, което някога е излязло от Земята, то отдавна вече неколкократно се е сменяло в Космоса. Напротив останали са духовните същества, които са населявали Луната. Как въпреки това тези същества са продължили да действат върху земното човечество, това съвсем ясно се показва пред едно действително инициационно наблюдение. Това се показва тогава, когато разгледаме малко

по-точно онова, което наричаме карма. Днес искам да започна с това, а след това ние ще продължим тези разглеждания в следващите лекции.

Понякога, когато срещнем даден човек, ние нямаме представа, как през целия наш живот сме се насочвали и сме се стремили към тази среща. При запознаването с този човек ние се натъкваме на две неща. Помислете си и ще откриете, че това, което искам да разкажа сега, съществува в някаква повече или по-малка слаба форма. Запознаваме се с един друг човек. Често пъти ние създаваме една вътрешна връзка с този човек, независимо от това, дали той е красив или грозен, умен или глупав. Какъвто и да бъде той, ние се свързваме вътрешно с него. Ние съвсем не обръщаме внимание на това, какъв е той външно, а се чувстваме свързани с него. Това е единият вид крайност. Другият вид е, че се запознаваме с един човек, не чувстваме тази вътрешна връзка, но можем да получим от него интелектуално или морално впечатление. Ние можем добре да го опишем. Да говорим за първия човек, когато след запознанството се намираме всред хора, които също го познават, е нещо неприятно за нас. Ние имаме чувството, че ни е неприятно да говорим за него, защото отношението ни към него е лично, то е нещо вътрешно. Другия човек можем хубаво да опишем, можем да кажем, че той е умен или глупав, можем да го опишем в подробности, обаче живеем без вътрешно съучастие към него. Има хора, с които току що сме се запознали и ни се случва да ги сънуваме. Сънищата за някой човек не ни напускат вече. Запознаваме се с някой друг, ежедневно сме заедно с него: Но нямаме никакви сънища за него. Нашето вътрешно същество не е така силно обхванато, за да го сънуваме. Такъв случай, някой да живее така както *Гарибалди*, който чувстваше вътрешната връзка и тогава, когато не са съществували непосредствени лични отношения, е рядък, но и такива случаи се срещат. Защото при Гарибалди е много интересно, как той е намерил своята първа жена. Във външния свят той не проявява никакъв интерес към жените. При едно пътуване по море близо до крайбрежията на Бразилия той насочва далекогледа си към сушата и вижда там едно младо момиче. В този момент му става ясно, че то трябва да стане негова жена. Той се отправя бързо към сушата със своя кораб. Там среща един човек, който го посреща приятелски и го запитва, дали не иска да обядва в неговия дом. Гарибалди се съгласява. Този човек е бащата на момичето, което той вижда на сушата! Преди още да бъде поднесен обядът, той казва на момичето - той говори само италиански, а тя само португалски език, - че то трябва да бъде негово за цял живот. Въпреки че не знае езика, то го разбира и така се създава една от най-красивите сърдечни връзки. Тук в един краен случай е показано, че съществува нещо като кармическа връзка. В поведението на жената имало нещо героично. Тя го придружава в неговите сражения в Южна Америка и когато получава вестта, че Гарибалди е паднал на бойното поле, отива да го търси там. В това положение тя ражда своето дете. За да го стопли, го привързва на гърдите си.

Чрез такива преживявания Гарибалди се враства повече в живота. Жена му умира, той се оженва след това за друга. С тази втора жена той се свързва по един напълно буржоазен начин; обаче тази женитба трае само един ден!

Това са неща, при които почти докосваме кармата с носа си. Когато ги обгърнем с поглед, те ни показват, че по отношение на кармата човек може да се отнася спрямо другите хора по два начина. Съвършено други са кармическите отношения, когато човек чувства вътрешната принадлежност и когато той може да опише другия човек само външно.

Но именно тогава, когато насочим поглед върху такива кармически изживявания, както това запознаване с друг човек, при което красотата или грозотата нямат никакво значение, а отвътре избликва импулсът за принадлежност, нашето внимание се насочва към влиянието на онези същества, които аз описах като пра учители, които и днес още продължават да действат, обаче отвън, от Космоса. Такива отношения интересуват преди всичко тези лунни същества и чрез такива отношения те взимат най-вътрешно участие в развитието на земното човечество.

И както съществуват лунни същества, така също съществуват и слънчеви същества, които са свързани със Слънцето. Така е също и при онези отношения, при които повече външно можем да опишем другия човек. Тук слънчевите същества се интересуват за това, което се поражда от една човешка душа към друга човешка душа.

Когато разглеждаме чисто човешките отношения, ние сме отведени първо на Слънцето и на Луната. И ние можем да кажем: - Има човешки отношения, при които виждаме действието на Луната и такива, при които виждаме действието на Слънцето. И така, ние биваме насочвани от степен на степен, от Земята към Космоса.

Днес ние можахме само да започнем това разглеждане, а утре и в следващите лекции ще го продължим.

ВТОРА ЛЕКЦИЯ

Прага, 30. Март 1924 г.

Вчера аз започнах с това, да дам някои гледни точки върху разбирането на човешката съдба, как в човека може да изгрее предчувствието за царуването на съдбата, когато в живота му се появят важни опитности. И аз казах: - Да предположим, че срещаме един друг човек в определена възраст; че срещаме този човек така, че по-далечната съдба на двамата се слива, но също и целият живот, който те са водили дотогава, се изменя по един решаващ начин. Би било безсмислие, всичко онова, което човекът е изживял преди това на Земята да няма отношение към това събитие. Това не е така, понеже пред едно безпристрастно наблюдение, което насочва поглед назад, ясно се показва, че всъщност всяка стъпка, която сме направили в живота, е била стъпка в посоката на въпросното изживяване. Можем да хвърлим поглед в миналото до детските години и да открием едно деяние, което сме извършили и което по

време е далече от това изживяване, но целият жизнен път, който сме извървели, е така насочен към това събитие, като че съзнателно и обмислено сме избрали този път. Именно едно такова наблюдение е способно постоянно да насочва вниманието върху онова, което в антропософията можем да наречем кармически връзки.

След това аз обърнах вниманието също и върху това, как срещите с хората се представят по различен начин и ви приведох два крайни случая: Срещаме един човек и към него се поражда привличане, напълно независимо от това, как той изглежда външно за нашите сетивни възприятия, за нашето естетическо чувство. Ние не се интересуваме по-нататък за неговите особени качества. Нещо изниква отвътре и вдъхва влечението към него.

Срещаме и други хора, към които не проявяваме такъв вътрешен стремеж. Нашето внимание се насочва повече към външните качества, които въздействат на нашите сетива, на нашето мислене, на нашето естетическо чувство. Казах, че въздействието се простира чак до сънищата. Ние срещаме хора от първата категория, те ни занимават дори и през нощта, когато с нашето астрално тяло и с нашия Аз се намираме вън от физическото и етерното тяло. Появяват се сънища, свързани с тях. Тези сънища са именно знак, че при срещата в нас вътрешно нещо се е раздвижило. Ние срещаме и други хора, за които не можем нищо да сънуваме, защото те не ни раздвижват вътрешно, в нас нищо не изплува нагоре. Ние живеем може би много близо до тях, но нищо не сънуваме за тях, защото вътре в нас те не разтърсват нещо, което може да ни занимава чак в астралното тяло и в аза.

След това ние свързахме тези неща със силите, с които човекът е свързан извън земната същност, които днешният светоглед взима малко под внимание, със силите, които действат върху Земята от заобикалящия извънземен свят. И ние посочихме, че човекът трябва да свързва онези сили, които действат, излизайки от духовните лунни същества, с всичко онова, което за самия него е минало. Да, мои мили приятели, за нас е минало, когато се сближим с един човек и веднага в нас изплува нещо, което ни привлича към него.

Обаче как тези неща са свързани едни с други, това става ясно едва тогава, когато на мястото на външното предчувстващо наблюдение застане науката на посветените, онази наука на посветените, която действително може да разкрие вътрешните връзки. Посветеният, пред когото духовният свят стои открит, има тези две изживявания, за които аз говорих, в един по-интензивен смисъл, отколкото може да ги има обикновеното съзнание. В единият случай, при който обикновеното съзнание изпитва вътрешно раздвижване, когато посветеният среща другия човек, изпитва, как от неговото вътрешно същество действително изниква един образ или също редица образи, напълно значими образи. Като че тези образи излизат от неговата душа и в тях той има една писменост и може да разчете смисъла, който тази писменост иска да изрази. На такъв посветен му става ясно значението на тези образи: - Картината, която възниква в теб, която идва от твоята вътрешност, е във взаимна връзка с другата картина, също както когато художникът нарисува една картина и не би

стоял пред тази картина, пред платното, а самият той би живял вътре в тази картина, би се разливал в багрите и би изживял вътрешно всяка една багра. Така изживява нещата посветеният и той знае, че образът, който изниква в него, има нещо общо с човека, когото среща в живота. И чрез едно подобно изживяване, каквото е това, когато след години отново срещнем даден човек - това често става, - в човека, който физически стои пред нас, ние познаваме повторението на онова, което изниква вътрешно в нас.

Когато човек сравни вътрешно изникващия образ с това, което външно стои пред него, той знае, че това, което изниква вътрешно, е образът на онова, което е изживял заедно с другия човек в един предишен земен живот. И човек действително се пренася в минали времена, в които е имал общи изживявания с него. И чрез това, през което е минал, за да се подготви за науката на посвещението, човек не само усеща едно смътно чувство, както в обикновеното съзнание, а в една жива картина изживява онова, което е прекарал заедно със срещнатия човек в един минал земен живот или в няколко минали земни съществувания. Ние можем да кажем, че науката на посвещението прави възможно това, което човек е преживял с някой, с когото е свързан кармически, да вижда така интензивно да изниква от собствената му душа, че изглежда, като че човекът, който стои отпред, изниква от самия него, застава в предишния си образ пред него и среща самия себе си в неговата настояща форма. Така силно действа това. Но именно поради това, че нещата се изживяват така интензивно, ние се научаваме да ги свързваме със силите, които стоят в тяхната основа и ни се показва начинът, по който се е стигнало до този образ.

Когато човекът слиза от своето духовно-душевно съществуване, което прекарва между смъртта и едно ново раждане и навлиза в земния живот, той минава през различни области. Последната област, през която минава, е областта на Луната; преди това той минава през други звездни и духовни области. В своя път през областта на Луната той действително среща онези същества, които, както обясних вчера, в миналото бяха пра учителите на човечеството. Тези същества той среща във Вселената, преди да слезе в земното съществуване и те са тези, които записват в онова фино вещество, което източните мъдреци в противоположност на земните субстанции наричат Акаша, записват всичко онова, което става между хората в човешкия живот. Така стоят нещата. Всичко, което изпитват в живота, всичко, което хората изживяват, се наблюдава от онези същества, които някога са обитавали Земята заедно с хората - не като въплътени същества, а като духовни същества. Това е наблюдавано и нанесено в акашовата субстанция не в такава абстрактна писменост, каквато е нашата, а в една жива форма. Тези лунни същества, които някога са били великите учители през времето на първичната мъдрост, тези духовни същества са регистраторите на изживяванията на човечеството. И когато в своя път, който протича между смъртта и едно ново раждане, човекът отново се приближава към Земята, за да се съедини със зародиша, който му се дава от родителите, той минава през областта, където лунните

същества са зарегистрирали онова, което е било изживяно на Земята в минали въплъщения. Докато през времето, когато се намираха на Земята, тези лунни същества донесоха на хората мъдростта, една мъдрост, която се отнасяше до миналото на Вселената, при тяхното сегашно космическо съществуване те запазват миналото. Когато човекът слиза в земното съществуване, всичко, което те са записали се вдълбава, така да се каже, гравира се в неговото астрално тяло. Да, мои мили приятели, колко лесно се говори за това: Човекът се състои от една азова организация, от едно астрално тяло, етерно тяло и т. н.. Азовата организация е именно онази, която най-много е насочена към Земята, тя е онова, което ние научаваме и изживяваме в земното съществуване. Не е така обаче при другите, намиращи се по-дълбоко членове на човешкото същество. Още при астралното тяло положението е друго, то е пълно с нанесеното, със записаното в него, пълно е с образи. Това, което обикновено наричаме «несъзнателно», ще бъде нещо извънредно богато, когато отново се издигне нагоре в знанието. И посвещението дава възможност да се потопим в това астрално тяло и да видим всичко онова, което лунните същества са нанесли в него, - а това са общите изживявания с други хора. Така благодарение на науката на посвещението ние действително проникваме зад тайната, която ни показва, как цялото минало лежи в човека и как става «съдба» поради това, че с лунното съществуване са свързани същества, които записват миналото така, че то почива в нашето вътрешно същество, когато идваме на Земята.

Един друг случай: Когато посветеният пристъпва към хора, при които обикновеното съзнание получава естетическо и мисловно впечатление и той не може да сънува за него, тогава при тази среща, от вътрешното същество на посветения първоначално не изниква никакъв образ, нищо картинно; но когато посветеният среща една такава личност, тогава неговият поглед се насочва към Слънцето, а не както в другия случай към Луната. И също както Луната се намира във връзка със съществата, които можах да ви охарактеризирам по посочения начин, така и Слънцето не е само газово кълбо, за което днес говорят физиците. Физиците биха се учудили до най-висока степен, ако биха организирали някога една експедиция и биха стигнали на мястото, за което смятат, че е изпълнено с всякакви горещи газове и което според тяхното мнение образува Слънцето. Физиците ще открият, че там, където предполагат, че има горещи газове, изобщо няма нищо, има нещо по-малко от пространство, по-малко от нищото - една дупка в мировото пространство. Какво означава пространство? Що е пространство, хората не знаят; най-малко го знаят тези, които най-много размишляват върху него - философите. Понеже, ако имаме тук един стол и аз вървя към него, без да му обръщам внимание, се сблъсквам с него. Той е плътен, не ме оставя да мина през него. Когато тук няма никакъв стол, аз минавам безпрепятствено през пространството.

Но съществува и един трети случай. В този трети случай, когато бих вървял, аз не бих бил задържан, не бих се сблъскал с нещо, а бих бил всмукан, бих изчезнал: Там липсва пространство, там съществува противоположното на

пространството. И тази противоположност на пространството е именно в Слънцето. Слънцето е отрицателно пространство, изпразнено пространство. И именно поради това, че там има отрицателно пространство, изпразнено пространство, то е седалище, обикновено седалище на същества намиращи се в тяхното развитие непосредствено над човека - Ангели, Архангели и Архаи. И погледът на посветения, в случая, който разказах, се насочва към онези същества, които се намират в Слънцето, към духовните същества на Слънцето. С други думи това означава, че една такава среща с човек, която не е кармично минало, която става като нещо ново, за посветения тя е посредничество да влезе във връзка с тези същества. И се оказва, че там има определени същества, с които човек има по-близка или по-далечна връзка. И от начина, по който тези същества пристъпват към човека, на него му става ясно - не в подробности, а общо взето, - каква карма се изприда там. Това не е една стара карма, а такава, която той среща за първи път. Там човекът забелязва, че тези същества, които са свързани със Слънцето, имат работа с бъдещето също така, както съществата, свързани с Луната имат работа с миналото.

Виждате ли, действително е задълбочаване на целия човешки душевен живот, когато даже и да не е посветен, човекът си изяснява това, което науката на посвещението черпи по този начин от глъбините на духовната същност. Защото нещата могат да бъдат разбрани. Както човек може да разбере една картина, без да бъде художник - аз често съм употребявал това сравнение, - той също така може да разбере тези истини, без да бъде посветен. Но когато остави тези истини да действат върху него, тогава извънредно много се задълбочава цялото отношение, което човекът има към Вселената. Помислете само, колко абстрактно, сухо и бездушно гледа всъщност днес човекът от Земята нагоре към мировата сграда. Когато гледа Земята, той все пак проявява известен интерес към тази Земя. Той гледа с известен интерес животните в гората. Когато е благороден човек, му харесва стройната антилопа, пъргавата сърна. Когато е по-малко благороден, те все пак го интересуват като дивеч, той може да ги яде. Зелето в полето също го интересува. Всичко това има отношение към онова в човека, което той възприема първо в самия себе си. Но също както човекът има отношение към земното, което раздвижва неговия свят на чувствата, така и той може да раздвижи своя свят на чувствата, може да развие отношения към извънземния Космос. И всичко онова, което идва като съдба от миналото, - когато прави впечатление върху нас, - призовава нашата душа, нашето сърце да насочи поглед нагоре към лунните същества и да си каже: - Тук по Земята ходят хора; на Луната живеят същества, които някога са били заедно с нас на Земята. Те са си потърсили друго обиталище, но ние хората сме останали свързани с тях; те регистрират нашето минало. Онова, което те правят, живее в нас, когато миналото прониква в нашето земно съществуване.

Ние поглеждаме с известна благоговейна жар към тези същества и външната, сребристо светеща Луна е само един знак за тези същества, които

вътрешно така са свързани с нашето минало. И ние се научаваме, да имаме отношение към тези космически, извънземни същества, чиито символи са звездите, да имаме отношение към тях чрез онова, което изживяваме като хора, както иначе чрез нашето съществуване в плът имаме отношение към всичко онова, което живее на Земята. Също когато като човеци в плахо очакване насочваме поглед към бъдещето, когато с нашите надежди и стремежи се вживяваме в бъдещето, ние не оставаме сами с нашата душа, а предчувствайки се свързваме с онова, което свети срещу нас от Слънцето. Ангели, Архангели, Архаи стават за нас слънчеви същества, те стават за нас същества, за които знаем, че от нашето настояще ни пренасят в бъдещето.

Когато след това насочваме поглед в Космоса и виждаме, как светлината на Луната е зависима от светлината на Слънцето, как тези звездни тела стоят във взаимни отношения, тогава вън в Космоса ние виждаме един образ на онова, което живее в самите нас. Понеже, както Слънцето и Луната навън в звездния свят стоят във взаимни отношения, така и онова, което в нас е от лунно естество, нашето минало стои в отношение със слънчевото естество в нас, с нашето бъдеще. А съдбата е това, което преминава в човека от миналото през настоящето в бъдещето. Ние виждаме - втъкано, така да се каже, в Космоса движението на звездите - чрез взаимните отношения на звездите виждаме в голям мащаб изобразено в далечините онова, което живее в нашето собствено вътрешно същество.

Да, мои мили приятели, това обаче разширява погледа дълбоко в мировите връзки. Понеже, когато човекът минава през вратата на смъртта, той първо се е отделил от своето физическо тяло. Той живее в своята азова организация, в своето астрално тяло, в своето етерно тяло. Но след няколко дни етерното тяло се отделя от астралното тяло и от аза. Онова, което човек изживява, е нещо, което в известен смисъл израства от него. Отначало то е малко, след това става все по-голямо и по-голямо. Това е неговото етерно тяло. То расте навън в ширините на пространството, израства и се разширява до звездния свят; така му се явява то. Обаче в това израстване то така изтънява, че след няколко дни изчезва за човека. Но при това има и нещо друго. Когато по този начин отдаваме нашето етерно тяло на Космоса, когато то се разредява, разширява се, ние като че обхващаме след смъртта тайните на звездите, като че се вживяваме в тайните на звездите.

Отначало е така - и такъв е също случаят, когато сме минали през вратата на смъртта, - че, когато сега възлизаме, когато минаваме през областта на Луната, лунните същества прочитат от нашето астрално тяло онова, което е било изживяно от нас в земното съществуване. При напускането на земното съществуване нас ни посрещат тези лунни същества и сега нашето астрално тяло, в което вече се намираме, за тях е като една книга, в която те четат. Те вярно си отбелязват това, за да го впишат в нашето ново астрално тяло, когато отново слизаме на Земята. След това от областта на Луната ние преминаваме през други области, през областта на Меркурий, на Венера и достигаме до Слънцето. В областта на Слънцето сега в нас оживява всичко онова, което сме

преживяли, действали, направили в минали съществувания. Ние влизаме в същества на висшите йерархии, в тяхната дейност, в техните дела и сега се намираме в Космоса. Както през време на земното съществуване ходехме по Земята, затворени в отношенията на Земята, така сега се намираме в ширините на Космоса. Ние имаме нашите преживявания в тези космически ширини, докато тук на Земята живеем в теснотата. Когато прекарваме нашето съществуване между смъртта и едно ново раждане, на нас ни се струва, като че на Земята сме били затворени, защото сега всичко става широко, ние изживяваме тайните на Космоса. Ние ги изживяваме не като нещо, което е подчинено на физическите природни закони; тези физически природни закони ни се явяват като дребни произведения на човешкия дух. Ние живеем това, което става в звездите, като дела на божествено-духовните същества, включваме се в делата на божествено-духовните същества. Според това, което можем, ние работим между тях и с тях, и именно от Космоса приготвяме нашето следващо земно съществуване.

Това е, което наистина трябва да бъде разбрано в един по-дълбок смисъл, че онова, което човекът носи в себе си, е било изработено от него през времето, когато е бил в Космоса между смъртта и едно ново раждане. Това, което човекът възприема външно от своя организъм, е толкова малко! Това, което се крие във всеки орган, може да бъде разбрано само тогава, когато съответният орган бива разбран от Космоса. Да вземем най-благородния орган, човешкото сърце. Днешният естественик сецира ембриото, вижда от него, как сърцето постепенно се разраства; по-нататък не мисли върху това. Обаче тази външна пластична форма, човешкото сърце, така както то е индивидуално при отделния човек, е резултат на онова, което той е изработил заедно с боговете между смъртта и едно ново раждане. Минавайки през живота между смъртта и едно ново раждане, човекът първо трябва да работи в онази насока, която от Земята върви към Лъва, към съзвездието на Лъва в Зодиака. Тази посока, това течение от Земята към съзвездието Лъв е изпълнена със сила. В тази посока трябва да работи човекът, за да може като зародиш в него да се породи сърцето; там вътре има космически сили. След като е минал през тази област, която се намира в ширините на Всемира, човекът трябва да дойде, така да се каже, в области по-близки до Земята, в областта на Слънцето. Тук отново биват развити сили, които усъвършенстват по-нататък сърцето. И след това човекът идва в онази област, в която той е докоснат от това, което можем да наречем земна топлина; там навън в мировото пространство няма земна топлина, там се намира нещо съвършено друго. Тук сърцето се приготвя в един трети етап. Силите, от които е приготвено сърцето, в посока към съзвездието Лъв отначало са чисто морално-религиозни сили; в нашето сърце тайнствено са вложени първо чисто морално-религиозни сили.

За онзи, който прониква в тези неща, начинът по който днешната естествена наука схваща звездите като безразлични, неутрални физически маси, без да вижда моралното, се явява като нещо безбожно. И когато човекът минава през областта на Слънцето, тези морално-религиозни сили са обхванати от етерните

сили. И едва когато човекът стига близо до Земята, близо до топлината, до областта на огъня, там на това, което е така приготвено се прибавят последните необходими стадии. Там започват да действат силите, които след това изграждат физическия зародиш за човека, който като духовно-душевно същество слиза надолу. И всеки отделен орган така бива изработен от ширините и далечините на Вселената. В себе си ние носим едно звездно небе. Ние сме свързани със света на растенията, който ни изхранва не само чрез просената каша, която сме вкарали в стомаха и която е готова да бъде обработена в нашия организъм, а сме свързани със силите на целия Космос.

Обаче тези неща стават ясни на човека едва тогава, когато той има усет действително да наблюдава живота. Скоро хората ще стигнат дотам, наред с микроскопичното, по отношение на което днес се подържа истински култ, да бъде взето под внимание също и макроскопичното. Днес човекът иска да се запознае с тайните на организма на животните, на човека, като се откъсва колкото е възможно повече от Вселената. Той насочва поглед в една тръба, нарича това микроскопиране, изрязва една нищожна част, поставя я върху опитното стъкло и се старае да се изолира колкото е възможно повече от света, да изостави колкото е възможно повече живота. Той отделя една частица, гледа я през нещо, което откъсва погледа от останалия свят. Самопонятно е, че не трябва да кажем нищо против този начин на изследване, чрез него се разкриват и много хубави неща. Но по този път ние не можем да познаем истински човека. И виждате ли, когато насочваме така поглед от земното към извънземното на Космоса, ние също първо имаме една част от света. Понеже това, което е видимо за нашите очи, в крайна сметка е само една част. Наистина звездите не са онова, което се представя пред нашите очи - това е просто един символ, - но все пак те още са видими! Обаче целият свят, през който минаваме между смъртта и едно ново раждане, е невидим за нашите обикновени очи, той е свръхсетивен. И съществуват области, които се намират извън сетивното. Обаче със своето същество човекът принадлежи на тези свръхсетивни области на съществуването също така, както на сетивното и това, което е човекът, ние се научаваме истински да познаваме всъщност само тогава, когато вземем под внимание, как човекът е минал през ширините на Космоса. Когато през вратата на смъртта той е влязъл в ширините на Космоса и отново се е върнал на Земята, това също живее в нас в космическите взаимовръзки; в нас живее онова от нас, което е преминало през ширините на Космоса, което някога е живяло вече на Земята, издигнало се е в Космоса и отново е слязло в тясното земно съществуване. И ние постепенно се научаваме да насочваме поглед върху това, което сме били в миналото земно съществуване. Нашият поглед се откъсва от физическото, той се издига в духовното. Защото, когато насочим поглед назад в минали земни съществувания чрез силата на науката на посвещението, ние изгубваме удоволствието да си представяме всичко само по сетивен начин.

Вярно е, че също и в това отношение хората са изживели някои неща. Имаше време, когато съществуваха някои теософи, които знаеха, че човекът

живее в повтарящи се земни съществувания. Те знаеха това от източната мъдрост, но искаха да си представят всичко така, както хората си го представят по сетивен начин. Те се мамеха върху това, но се нуждаеха от една сетивна представа. Тогава се казваше, че когато човекът минава през вратата на смъртта, той се разпада като физически организъм, превръща се на прах, но че остава един атом, и този атом по чудни пътища преминава в следващия земен живот. Това теософите наричаха «трайният атом». Това беше само един околен път, за да могат хората да си представят нещата материалистично. Но човек изгубва всяка такава наклонност да си представя нещата материалистично, когато действително мине през това, което душата може да изживее, когато вижда, как това човешко сърце се образува от мировите ширини.

А черният дроб се образува съвсем близо до земната област; той има още малко общо с това, което са ширините на Космоса. Чрез науката на посвещението постепенно се научаваме да познаваме човека така, че да си кажем: - Сърцето съвсем не би могло да бъде в човека, ако то не би било приготвено, ако не би било вътрешно изградено от цялото обкръжение в Космоса. Напротив, един такъв орган като черния дроб, като белия дроб, се изграждат в близост до земното съществуване. По отношение на белия дроб, на черния дроб човекът изглежда космически подобен на близостта на Земята, по отношение на сърцето той е едно далечно космическо същество. От човека ни става ясен целият Космос. - Когато с помощта на духовната анатомия рисуваме черния дроб, белите дробове, някои други органи, ние можем да си нарисуваме Земята и това което се намира в нейна близост; така е всъщност по отношение на силите. Преминем ли към сърцето, ние бихме искали да нарисуваме цялата Вселена. Човекът е цялата Вселена, свита, навита. Той, човекът е една извънредно голяма тайна, той е действителен микрокосмос. Обаче този макрокосмос, в който човекът се превръща след смъртта, напълно откъсва познанието от сетивността, от материалността.

И сега ние се научаваме да познаваме закономерните връзки, които съществуват между духовното и физическото, между душевното и духовното.

Ние срещаме например хора в света, които имат вродено разбиране за нещата от заобикалящия ги свят, за хората, които ги заобикалят. Разгледайте само в това отношение живота, мои мили приятели! Има хора, които срещат много други хора, обаче те не се научават да ги познават действително. Това, което те ни разказват за тях, е съвсем безинтересно, в разказаното от тях няма никакви характерни черти. Такива хора не могат да се потопят, не могат да се отдадат на съществото на другия човек, те нямат никакво разбиране за другия. Има обаче хора, които имат това разбиране. Когато са се запознали с един човек и разказват за него, всичко разказано от тях носи отпечатъка на сполучливото; ние веднага знаем, какъв е другият, макар и да не сме го виждали; той просто изниква пред нас. Не е нужно разказът за тях да бъде подробен, такъв човек може да употреби кратки характерни изречения за пълното обрисуване на една картина. Това може да направи някой, който може

да се потопи в съществото на друг човек. Може и да не бъде един човек, а може да бъде нещо от природата. Някой ни разказва, как изглежда една планина, едно дърво; ние стигаме до отчаяние, не получаваме никаква картина за разказаното, всичко остава празно, имаме чувството, че мозъкът ни изсъхва. Напротив има други, които веднага имат пълно разбиране за нещо; ние бихме могли да нарисуваме онова, за което те ни разказват. Такава надареност или ненадареност, разбиране за обкръжаващия свят или закостенялост по отношение на заобикалящия свят, не са се породили току така от нищо, а са резултат на нашето минало земно съществуване. Когато с помощта на науката на посвещението разгледаме един човек, който има много разбиране за неговия човешки и извън човешки обкръжаващ го свят и отидем назад в миналото - аз ще имам още много да говоря върху това отиване назад в миналото, - когато отидем в неговия минал земен живот с помощта на духовната наука, ние намираме, какви качества е имал този човек в неговия минал живот на Земята и как тези качества са се превърнали в разбирането за обкръжаващия свят през време на живота между смъртта и едно ново раждане.

И тогава откриваме, че един човек, който има разбиране за обкръжаващия го свят, е имал такова устройство в неговия минал земен живот, че е можел да изпита много радост. Това е много интересно. Хора, които не са могли да изпитват никаква радост в техния минал земен живот, не могат да стигнат също и до разбиране на хората и на заобикалящия ги свят. При всеки човек, който има това разбиране, ние откриваме, че е бил човек, който е можел да се радва на заобикалящия го свят. Но и това си качество той е придобил в един минал земен живот. А как стига човек дотам, да има тази дарба, тази радост, тази заложба за радост от окръжаващия го свят? Той стига до тази дарба, когато в един предишен живот на Земята е развил любов. Любовта в един земен живот се превръща в радост за следващия земен живот; радостта от този следващ живот се превръща в едно пълно с разбиране обхващане на заобикалящия свят в един трети земен живот.

Така ние виждаме един земен живот да се подрежда до друг земен живот и така добиваме разбиране също и за онова, което от настоящето изпраща своите лъчи в бъдещето. Хора, които много могат да мразят, пренасят в следващия земен живот като резултат на тяхната омраза дарбата болезнено да бъдат засегнати от всичко, да страдат от всичко. Ние виждаме, че е така, когато проучим даден човек, който минава през живота намръщен, защото болезнено е засегнат от всичко, защото постоянно страда. Ние можем да изпитаме състрадание към такъв човек, това също е правилно, но ние винаги сме довеждани до един минал земен живот, през който той се е отнасял с омраза към заобикалящия го свят. Моля да не бъда криво разбран. Когато се говори за омраза, човек лесно си казва: - Аз не мразя, аз обичам всички. - Но нека той веднъж се изпита и ще види колко омраза, колко скрита омраза лежи в основата на човешката душа. Тези взаимни връзки стават ясни за човека едва тогава, когато слушаме хората да говорят едни за други. Ако направите една статистика за това, ще видите, че за един човек много повече се говори лошо,

отколкото нещо похвално, нещо признаващо неговите качества. И ако действително би се направила една такава статистика, би се открило, че между хората съществува сто пъти повече омраза, отколкото любов - това число може действително да бъде дадено. Такова е положението, само че обикновено хората не забелязват това, защото вярват, че винаги са прави да мразят и намират, че е напълно оправдано, когато мразят. През следващия земен живот обаче тази омраза се развива в страдание, а в третия земен живот тя се превръща в липса на разбиране, в закостенялост, която не иска да вникне в нищо, не иска да се задълбочи в нищо.

И така, вие имате възможност да наблюдавате три последователни земни съществувания, като вземете под внимание закона, че любовта се превръща в радост, радостта се превръща през третия земен живот в разбиране за заобикалящия свят. Омразата се превръща в заложба за понасяне на страдания; тази заложба за страдание идва от омразата и в третия земен живот тя се превръща в закостенялост, в липса на разбиране за заобикалящия свят. Това са душевни връзки, които водят от един земен живот в друг земен живот.

Но нека се опитаме да пристъпим към живота под една друга форма. Има хора - може би по този начин те са си донесли това в живота, - които не се интересуват от нищо, те не искат да се интересуват за нищо друго, освен за себе си. Обаче има голямо значение в живота на човека, дали той се интересува за нещо или не. Действително и в това отношение статистиката ни показва странни неща. Аз познавах хора, които предиобед говорят с една дама, а следобед не знаят каква шапка или каква брошка е носела дамата, или какъв цвят е имала нейната рокля. Има такива хора, които не виждат това! В това отношение съществуват най-чудновати възгледи. Понякога това даже се счита за нещо простимо; но това не е простимо! Това е липса на интерес, една липса на интерес, която понякога стига толкова далеч, че съответният човек действително не знае, дали онзи, когото е срещнал, е имал тъмна или светла дреха! Онова, което такъв човек гледа от своя живот, не се свързва вътрешно с това, което се намира навън. Аз споменавам тези неща като нещо крайно: Не искам веднага да твърдя, че някой изпада под влиянието на Ариман или Луцифер, когато не знае, дали дамата е имала черна или руса коса. Искам само да обърна вниманието върху това, че хората развиват определена степен на интерес или дезинтерес към заобикалящия ги свят; обаче за душата това има голямо значение. Когато човек се интересува за заобикалящия го свят, душата съизживява вътрешно този заобикалящ свят. Обаче това, което човек изживява тук с интерес, с участие, той го занася през вратата на смъртта в обширността на Космоса. И както тук човек трябва да има очи, за да вижда цветовете на Земята, така също той трябва да бъде подбуден тук на Земята чрез интереса, за да има възможност между смъртта и едно ново раждане да вижда духовно онова, което се преживява там. И ако човек минава през живота без да проявява интерес, ако неговият поглед не се спира с интерес на нищо, ако не обръща внимание на това, което става в света, тогава след смъртта, между смъртта и едно ново раждане той няма да има никаква връзка с Космоса, той е,

така да се каже, душевно сляп, не може да работи със силите на Космоса. Чрез това обаче той лошо подготвя своя организъм и своите органи. Той идва в посоката на съзвездието Лъв и не може да извърши първата подготовка за сърцето; идва след това в областта на Слънцето и не може да изгради по-нататък сърцето; идва в огнената област на Земята и не може да даде тук последната шлифовка на своето сърце. Тогава той идва на Земята със заложбата за сърдечно заболяване през време на своя земен живот. Така нещо психическо, нещо душевно - липсата на интерес, действа и пренася своето действие в този земен живот. И същността на заболяването става напълно обяснима, едва когато могат да се прозрат връзките, когато се види, как човекът, който в настоящето страда физически, има това физическо страдание благодарение на факта, че в своя минал живот е развил нещо психическо, нещо душевно, което в настоящия живот се превръща в нещо физическо. Физическите страдания в един земен живот са изживявания от един минал земен живот, устроени по този или по друг начин. Хора, които, както се казва, са здрави като камък, които не могат да се разболеят, които винаги имат най-добро здраве, по правило насочват погледа от този живот в миналото, в минали земни съществувания, когато са имали най-дълбок интерес към всичко онова, което е било техен заобикалящ свят, те са гледали всичко, опознавали са всичко.

Естествено неща, които се отнасят за духовния живот никога не бива да бъдат насилвани. Виждате ли, можем също да имаме случай, когато едно кармическо течение започва. Аз мога да започна в този живот с липса на разбиране: Тогава бъдещето ще сочи към тази липса на разбиране. Не трябва да се сочи само от настоящето към миналото. Ето защо ние можем само да кажем, че по правило, или когато има една кармическа заложба, е така, че определени болести са свързани с определена душевна нагласа.

Общо взето психическото от един земен живот се превръща в нещо телесно в бъдещия земен живот. В това отношение е действително така, че онзи, който иска да разглежда кармическите взаимовръзки, понякога трябва да насочва своя поглед върху дребни неща, а не върху такива неща, които иначе считаме за особено важни в живота. Когато искаме да познаем, как един земен живот сочи към един минал земен живот, ние понякога трябва да насочваме погледа си към дребните неща. Аз се опитах например да търся кармическите връзки - върху такива неща ще говоря и през следващите дни, - опитах се да търся кармически връзки за различни личности на историческия и духовния живот, естествено по много сериозен начин, а не така, както често се търси, и намерих една личност, която развиваше един такъв забележителен краен вътрешен живот, че накрая стигна дотам, да създава особени образувания от думи. Тази личност е написала много книги и в тях е създала най-чудновати нови думи. Например тя ругаеше, много критикуваше състоянията, хората, техните сдружения. Така тази личност критикуваше също и начина, по който някои учени със завист се отнасят към други учени. В това отношение тя съпоставяше факти, чрез които искаше да охарактеризира лицемерието на

определени натури на учените спрямо други хора и озаглави съответната глава: «Прикритология в света на учените». Характерно е, когато един човек образува израза «прикритология». При тази дума «прикритология» ние чувстваме нещо.

И виждате ли, именно острото взимане под внимание на такива новообразувани думи довежда дотам да познаем, как в един минал земен живот тази личност е била един човек, който много е имал работа с всякакви военни действия, където много неща е трябвало да се провеждат по един прикрит начин, по прикрити пътища. Кармически това се е превърнало в способност за създаване по този начин на образи за прикриването, за промъкването, за измъкването, за борба, завоюване по всякакви начини, в които - с такива новообразувани думи за неща, които сега виждаше, - той можеше от главата си да назове това, което в миналото е вършел с краката и с ръцете си. Така при тази личност бих могъл да изнеса много неща, които по определен начин се превърнаха от нещо физическо в нещо душевно-духовно.

Утре ще продължим тези разглеждания.

ТРЕТА ЛЕКЦИЯ

Прага, 31. Март 1924 г.

Вчера аз обърнах вниманието ви върху някои неща, които са свързани с протичащата през човешките земни съществувания карма, с образуването на човешката съдба. Днес бих искал да събудя една представа, как всъщност става изграждането на съдбата. Ние трябва да бъдем наясно върху това, че когато мине през вратата на смъртта, човекът идва в един духовен свят, в един духовен свят, който съвсем не е по-беден на събития, на същества, отколкото нашият физически свят, а е безкрайно по-богат. И колкото да е понятно, че от широкия кръг на този духовен свят можем да опишем само едно или друго, все пак от различните описания, които се дават, ще може да се види, колко безкрайно богат, разнообразен живот водят хората между смъртта и едно ново раждане. Тук в областта на Земята, където прекарваме живота си между раждането и смъртта, ние сме заобиколени от това, което виждаме като различни царства на природата - от минералното, от растителното, от животинското царство, от физическото човешко царство. Ние с право считаме тези, вън от човешкото царства, като включващи в себе си същества, които по степен на развитието стоят под човека, така че през време на своето земно съществуване човекът може да се чувства като най-висшето същество сред тези царства от същества. В царството, в което човекът влиза, минавайки през вратата на смъртта, случаят е точно обратен. Там човекът се чувства като онова същество, което по степен на развитието стои най-долу сред другите същества, които стоят над човека. Вие знаете, че за да назова тези същества в антропософската литература аз взех имената на стоящите над човека йерархии и отличих, според една терминология, която съществува от по-стари времена първо онази йерархия, която стои непосредствено над човека в посока нагоре,

както в посока надолу под него стои животинското царство. Това е йерархията, на която принадлежат Ангели, Архангели и Архаи. След това отивайки нагоре, след тази йерархия по-нататък идва онази, която обхваща Ексусиаи, Динамис, Кириотетес /Власти, Сили и Господства/. И най-висшата йерархия е съставена от Престоли, Херувими и Серафими. Над човека има девет степени, девет чина същества, три пъти по три степени. Когато отиваме отдолу нагоре, ние можем да ги поставим паралелно, като ги обединим три по три с това, което имаме, когато слизаме отгоре надолу, като животни в три степени, като растения в три степени и като минерали в три степени.

С това ние имаме цялостния свят на това, на което принадлежи човекът.

Ние можем да опишем човешкото съществуване и така, че да кажем: - С физическото раждане, с физическото зачатие от едно чисто духовно съществуване човекът влиза в областта на природния порядък на животинското, растителното и минералното царство; а когато минава през вратата на смъртта, човекът влиза в царството на стоящите над него същества. Единият път човекът живее в едно физическо тяло, което го свързва с царствата на природата; другият път, между смъртта и едно ново раждане, човекът живее в едно духовно тяло - ако мога да си послужа с този израз, - което също така го свързва със съществата на висшите йерархии. Тук в земното царство ние се обръщаме първо към това, което се намира в заобикалящия ни свят. Ние чувстваме това, като стоящо на същото равнище с нас и от земното царство насочваме поглед към областта на небето, към духовната област - както я наричат в най-различните възгледи. Земният човек поглежда нагоре със своите предчувствия, със своята религиозна благочестивост, с онова, което за неговото земно съществуване има най-голяма стойност и заслужава той да се стреми към него. И когато иска да си състави представа за това, което се намира там горе в духовното царство, той си създава образи, които са взети от земното, по земен начин си представя онова, което се намира горе.

След това, когато човекът живее в живота между смъртта и едно ново раждане, положението е обратно. Човекът сочи надолу, когато иска да назове онова, към което е насочен неговият поглед. Мои мили приятели, вие може би ще кажете: - Да, но тогава човекът сочи към това, което е по-малоценно. - Но не е така. Гледано отгоре онова, което се намира тук в земната област, е съвършено различно, отколкото то е тук в земната област. И именно при разглеждането на кармата може да ни стане добре разбираемо, колко различно е онова, което става на Земята, когато е гледано отгоре; колко различно е то от това, което се представя пред самия човек в земната област.

Когато през вратата на смъртта влизаме първо в духовния свят, ние стигаме в областта на най-долната йерархия, на йерархията на Ангелите, Архангелите и Архаите. Ние се чувстваме, така да се каже, присъединени към онова, което като най-близка йерархия стои над нас и забелязваме, че също както в земната област онова, което е около нас, има значение за сетивата, така и това, което се намира в духовната област, има своето значение за най-дълбоката същност на

душата. Ние говорим за минерали, растения, животни, доколкото ги виждаме с очи, доколкото можем да ги хванем с ръце, доколкото те сетивно са възприемаеми за нас; а между смъртта и едно ново раждане ние говорим за Ангели, Архангели, Архаи, доколкото тези същества имат връзка с онова, което съставлява най-вътрешната същност на душата. И като минаваме по-нататък в дългия живот между смъртта и едно ново раждане, ние се научаваме да се включваме в съществата на следващата по-висша от нас йерархия, които имат работа с нас и едни с други. Тези същества ни свързват, така да се каже, с духовния външен свят. Отначало също и между смъртта и едно ново раждане ние сме много силно заети със самите нас, понеже тази трета, най-нисша ангелска йерархия, има работа с нашето вътрешно същество. Обаче известно време след това нашият поглед се разширява, ние се научаваме да познаваме духовния свят, намиращ се вън от нас, обективния духовен свят. Тук наши ръководители са съществата от йерархията на Ексузиаи /Власти/, Динамис /Сили/и Кириотетес /Господства/. Те ни свързват с онова, което е духовен външен свят. И бих искал да кажа, че както тук на Земята говорим за това, което ни заобикаля - планини, реки, гори, ливади и т. н., така там ние говорим за това, при което ни довеждат съществата на втората йерархия. Това там е нашето обкръжение. Но този заобикалящ ни духовен свят не е в същия смисъл предметен, обективен, както на Земята, а този заобикалящ ни духовен свят е съставен от същества; всичко живее и то живее по духовен начин. Между смъртта и едно ново раждане ние се научаваме да познаваме не само същества и неща, а се научаваме да познаваме същества и делата, които те извършват помежду си. Ние самите се чувстваме вплетени в тези дела и отдадени на тях.

Тогава обаче настъпва едно време, през което чувстваме, как съществата на третата йерархия, Ангели, Архангели и Архаи и съществата от втората йерархия, Ексусиаи, Динамис и Кириотетес работят заедно с нас върху това, което трябва да стане от нас през следващия ни земен живот. И в този живот между смъртта и едно ново раждане пред нас се разкрива една разтърсваща, мощна перспектива. Ние гледаме дейността на третата йерархия - Ангели, Архангели и Архаи, виждаме как те се отнасят помежду си. Ние получаваме картинни образи от това, което се намира всред съществата на тази трета йерархия, но всичките тези картинни образи ни изглеждат, като че имат отношение към нас. И когато погледнем онова, което като картинни образи отразява действията на третата йерархия, ние разбираме, че то е отражението на това, което сме имали като душевна нагласа, като възгледи през последния ни земен живот.

Сега с абстрактните представи на съвеста ние не си казваме: - Ти си бил човек, който е действал несправедливо към този или онзи човек, който неправилно е мислил. - Не си казваме така, а в дейноста на Ангели, Архангели и Архаи виждаме, как в мощни картинни образи пред нашия поглед се появява това, което ще стане в бъдеще от нашите душевни настроения, от съдържанието на нашата душа и от начина на мислене от последния земен живот. Ние виждаме, как става картинен образ това, което вършат съществата

от третата йерархия. В духовната сфера нашир и надлъж се разпростира това, което ние сме имали като отношение към другите хора, към другите земни неща. И ние съзираме какво мислим, чувстваме, усещаме. Тук на Земята в света на майа, на илюзията то изглежда като затворено в нашата кожа; в живота между смърта и едно ново раждане то е различно. В живота между смъртта и едно ново раждане то така се проявява, че ние знаем: - Това, което ние имаме в нас като мисли, усещания, настроения и възгледи, това принадлежи на целия свят, това въздействa на целия свят.

В Ориента много хора говорят за майа, за илюзията на външния свят, която ни заобикаля; но това остава една абстрактна мисъл. Когато се направят наблюдения като онези, които можаха да преминат пред нашите души, тогава ще се види, каква сериозност изпълва думите: - Този свят, който ни заобикаля е майя, той е голямата илюзия - и колко илюзорно изглежда това, което възприемаме от процесите в нашата душа. Ние вярваме, че сме сами с него. Истината се появява пред нас, едва когато преминем в живота между смъртта и едно ново раждане. Там виждаме това, което привидно е в нас, да представлява съдържанието на един далеч разпрострян могъщ духовен свят. Ние живеем по-нататък и забелязваме, как същества от втората йерархия - Ексусиаи, Динамис, Кириотетес са свързани с това, което сме постигнали тук на Земята чрез прилежност, работливост, чрез интерес, който сме имали за нещата и процесите на Земята. Защото нашата прилежност, нашият интерес през последния ни земен живот първоначално се отразява в мощните картинни образи, създадени от тези същества - Ексусиаи, Динамис, Кириотетес. Те изграждат картинни образи за нашите таланти, за нашите способности през нашия следващ земен живот. Ние виждаме, какви дарби и способности ще имаме в следващия ни земен живот в тези картини, които разгръщат същества от втората йерархия.

И тогава животът продължава нататък. Когато вече доближим средата между смъртта и едно ново раждане, тогава натъпва нещо особено. Както ние стоим тук на Земята - особено в онези моменти, когато поглеждаме във Всемира, когато блещукащите звезди светят насреща ни, тогава усещаме величието на звездния небосвод. Нещо много по-величествено чувстваме, когато сме в духовния свят и поглеждаме надолу. Защото там ние виждаме, как по един забележителен начин същества на първата йерархия - Серафими, Херувими и Престоли взаимно вършат своите дела. Могъщи картинни образи на духовни събития ни се показват сега, когато наблюдаваме небето, което лежи надолу, понеже това сега е нашето небе. Както във физическия свят ние наблюдаваме шрифта на звездите, поглеждайки нагоре, така, когато погледнем надолу, виждаме делата на Серафими, Херувими и Престоли. И онова, което се извършва между тях, което се разкрива във величествени възвишени картини, в това духовно битие ние чувстваме, как то има нещо общо с това, което сме и което ще бъдем самите ние. Понеже сега ние чувстваме: - Онова, което се случва там между Серафими, Херувими и Престоли, ни показва, какви последствия ще имат в следващия земен живот нашите дела от предишния

земен живот. Ние гледаме, как сме се отнасяли към даден човек, как към други хора, как сме изпитвали състрадание или сме били безчувствени, какви добри или лоши дела сме извършили. Убежденията ни имат нещо общо с третата йерархия, делата обаче с първата йерархия - Серафими, Херувими, Престоли. Тогава, разтърсвайки душата ни, сега като в една действаща космически в нас памет пристъпва онова, което сме направили през последния ни земен живот между раждането и смъртта. Тогава поглеждаме надолу, съзирайки делата на духовността. Серафими, Херувими, Престоли, какво вършат те? Те ни показват в картини онова, което ще последва като взаимен живот, който ще трябва да изживеем заедно с хората, с които сме били заедно през предишния ни земен живот като изравняване на това, което е резултат от изживяното с тях. И според начина, по който Серафими, Херувими и Престоли действат заедно, ние разбираме, че големият проблем се разрешава там. Когато имам нещо общо с един човек в един земен живот, аз си подготвям цялото изравняване сам; а Серафими, Херувими и Престоли само изработват то да се превърне в действителност. И те го довеждат в хармония чрез това, че по същия начин те довеждат към мен също и другия човек, с когото аз отново ще имам нещо да върша. Каквото се изживява по възвишен начин в картинните образи от делата на висшите йерархии, това е същото, което се записва от лунните същества и при слизането ни от тези лунни същества се внася в нашето астрално тяло. Заедно с нас, които се намираме между смъртта и едно ново раждане, тези лунни същества съзерцават онова, което става, за да се извърши изравняването от предишния в следващия земен живот.

Вие предчувствате, мои мили приятели, какво мога да ви кажа по този начин, как величествено и мощно в сравнение със сетивния свят е това, което се разкрива там. Но вие също виждате, как наистина онова, което ни пресреща в сетивния свят, е много повече забулено, отколкото открито.

След като вече е преминал през областта на Серафими, Херувими, Престоли и преминава нататък през други региони, човекът пристъпва към следващия си живот. В него все повече се засилва копнежът към едно ново въплътяване, в което той ще може да намери изравняването за това, което е направил през предишния си земен живот.

Антропософията, мои мили приятели, не би била истина, ако е просто сбор от идеи и понятия, ако по един абстрактен начин просто се говори, че има карма, че толкова и толкова от един земен живот преминава в следващия. Антропософията всъщност става истинска, когато тя не само говори на нашата глава, а събужда в нашите сърца едно усещане, едно възприятие на това, какви впечатления можем да получим в свръхсетивния свят чрез съществата на този свръхсетивен свят. Защото ми се струва, че няма човек, който да притежава едно открито възприемащо сетиво и да може да получава съобщения за свръхсетивните светове, както аз сега ви ги описах, без да се раздвижи цялата скала от чувства в тази душа. И всъщност би трябвало да е така, че ние да си кажем: - Да, тук на Земята ние прекарваме някои неща, от най-дълбоката болка, до най-голямото удоволствие, до най-радостното щастие, цялата гама от

човешки чувства; но това, което ние бихме могли да узнаем от духовния свят, би трябвало всъщност да действа върху нас по-интензивно от най-дълбоката болка, от нашето най-висше удоволствие.

И едва тогава ние се поставяме в правилни отношения с духовния свят, когато си кажем: - Всъщност в сравнение с голямата болка или голямата радост, която ние изпитваме на Земята, това, което изпитваме към фактите и съществата на духовния свят, представлява една сянка. - Но то не остава като сянка за посветения, а само за този, който получава само сведения за науката на посвещението. Но тогава би трябвало да си кажем: - Въпреки това аз имам предчувствие, как би трябвало да въздейства върху душата това, което се споделя за духовния свят, ако тя достатъчно би била силна за това. - Човекът всъщност би трябвало да припише само на своите земни слабости, че не изпитва всички нюанси на чувствата от върховен ентусиазъм до най-дълбоката болка, когато слуша, какво представлява духовният свят и неговите същества. Когато човекът припише на своята слабост факта, че той не може да чувства по правилен начин, от страна на душата това вече е нещо от правилния начин той да се поставя в отношения с духовния свят. Защото погледнете каква стойност в края на краищата има всяко духовно познание, ако то не може да достигне до конкретните факти, ако не може да посочи, какво всъщност се случва в духовния свят! Тук на Земята също не очакваме хората да говорят за една ливада както пантеистите или монистите, или абстрактните философи говорят за Бог, а се изисква да се опише ливадата с всички нейни подробности. Също така е и относно духовния свят. Също и там трябва да се има способността да се разкажат конкретните подробности. Това днес още е нещо необикновено за човека. Когато се говорят общи приказки за духовността, че има един духовен свят и така нататък, то тези, които не са вкостенели материалисти го приемат. Но когато човек описва този духовен свят с подробности, хората често се ядосват, понеже не искат да признаят, че може да се говори конкретно и с подробности за съществата и процесите на духовния свят. Но все повече и повече трябва реално да се говори за духовния свят, ако не се иска човешката цивилизация да изпадне в хаос. Защото също и земните събития остават тъмни, когато не се опознае това, което те закриват.

В това отношение, мои мили приятели, в съдбата на Антропософското общество има нещо, което понякога изглежда трагично. Но когато се разпространи необходимото разбиране за тези неща поне всред кръга на Антропософското общество, можем да се надяваме, че от трагичността ще се развие това, което трябва, т. е. от Антропософското общество наистина да произлезе оплождане на потъващата в хаоса на материализма външна цивилизация на човечеството. Но тогава трябва да се разбере нещо, което в нея в началото не беше разбрано, но сега е лесно да се разбере, понеже от основаването на антропософската секция вече са изминали повече от две десетилетия антропософска работа.

Вие знаете, че в началото антропософското движение се намираше в лоното на теософското движение. И когато в Берлин основахме онази теософска

секция, от която по-късно се разви Антропософското общество, нашето първо събрание беше такова, че по онова време аз действително, един вид исках да дам тон за онова, което трябваше да се случи. И сега, когато чрез Коледното събрание в Дорнах направихме опит да реорганизираме Антропософското общество, бих искал да посоча един факт, който много малко се взима под внимание. Тук това не е могло да се наблюдава, понеже никой не присъстваше от нашите приятели от Бьомен, доколкото това ми е известно. Тогава аз изнесох една първа лекция от онзи вид, в който по-късно бяха изнасяни лекциите в клоновете. Тази лекция носеше особено заглавие, едно заглавие, което тогава можеше да се нарече рисковано начинание; тя носеше заглавието «Практически упражнения върху кармата». Аз всъщност съвсем необвързващо исках да говоря за начина, по който се проявява кармата.

На това събрание присъстваха корифеите на предишното теософско движение, които по това време приемаха моето присъствие като това на един натрапник и по начало те бяха убедени, че аз нямам право да говоря за нещо вътрешно, духовно. И така се получи, че тези корифеи на предшестващото теософско движение постоянно подчертаваха: - Наука трябва да има, науката на съвремието трябва да се има предвид, нещата са на добър път, но тук са направени само първите крачки. Едва когато се тръгне от тези първи крачки, тогава ще се дойде до това, което трябва. - То е правилно, но нищо особено не се получи при това. И което беше замислено, се превърна в доста теоретично нещо. Бяха оповестени «Практически упражнения върху кармата» но никой човек тогава не би разбрал нещо от това, най-малко корифеите на Теософското общество. И така, това остана една задача, която трябваше да се изпълнява в известен смисъл под повърхността на антропософското течение, която първоначално трябваше да се уговори с духовния свят. Но днес - както и често през развитието на антропософското движение - трябва да спомена онова заглавие, което всъщност трябваше да има най-първата антропософска лекция пред членовете на обществото - «Практически упражнения върху кармата». Аз си спомням, колко бяха изплашени тогава корифеите, че се появи едно такова дръзко заглавие.

От тогава изминаха повече от две десетилетия; времето тече, някои неща са подготвени, но тази подготовка трябва да има също и последствия. И поради това днес би трябвало да е възможно, да настъпи едно такова последствие, че в известно отношение тези «практически карма-упражнения» - с които някога искахме да започнем - да могат да се появят, смело да се пристъпи към делото. Точно това изискваше нашето Коледно събрание - в цялото антропософско движение да се влее истинска действена езотеричност. И това сериозно трябва да бъде направено. Защото нашето антропософско движение няма да може да въздейства реорганизиращо върху нашата цивилизация само с формалности. Поради това в бъдеще не бива да се плашим напълно открито да говорим за отношенията в духовния свят.

Днес бих искал да започна с нещо, което лежи като духовност в земните събития, в земното човечество. В цялото земно развитие ние имаме заложено

това, което се извърши като Мистерията на Голгота. Аз често съм насочвал вниманието към това, как чрез мистерията на Голгота земното развитие най-после получи своя истински смисъл; как всичко онова, което предхождаше Мистерията на Голгота, - точно за едно задълбочено наблюдение - е една подготовка за Мистерията на Голгота. И дори ако от Мистерията на Голгота насам поради слабостта на хората и от духовна страна чрез ариманичните и луциферичните сили най-напред пречките да са станали още по очевидни, отколкото напредъка на човечеството, то въпреки това от Мистерията на Голгота насам от страна на физическия и духовния свят се е направило всичко, за да се придвижат хората в общото световно развитие. Това, което християнството донесе на човечеството, - ако човечеството се окаже достойно да го приеме в неговата духовна дълбочина, - ще се разкрие едва в бъдещето. Но импулсът - също и за всичко, което може да направи антропософията - лежи в Мистерията на Голгота.

Ние знаем, как Мистерията на Голгота първоначално изяви своето въздействие, минавайки през Южна Европа към Средна Европа. Но не е това, което искам да разгледам днес. Аз бих искал да хвърлите поглед върху начина, по който християнството се разпространи през Северна Африка към европейските области. Вие обаче знаете, че повече от половин хилядолетие от основаването на християнството с Мистерията на Голгота, едно друго религиозно течение от Азия се разпространи насам - мохамеданското течение. Тази мохамеданска духовна същност, която е свързана с името на Мохамед, сравнена с християнството изглежда като нещо, което живее повече в абстракции отколкото самото християнство. Християнството съдържа, бих искал да кажа, много повече непосредствени описания на духовния свят, отколкото мохамеданството. Но мохамеданството имаше като своя съдба да поеме в себе си много от старите науки, от старите култури.

И така, ние виждаме, как в известна степен следвайки християнството, по-късно мохамеданството се разпространява от Азия. Интересно е да се проследи това своеобразно разпространение. Ние виждаме, как християнското течение отива малко по-на Север и след това идва в Средна Европа и как мохамеданството като че ли обгръща това християнско течение, преминавайки през Северна Африка и Испания, достигайки до Франция; така то обхваща това християнство.

Лесно можем да разберем, че ако християнството беше действало само, европейската култура щеше да стане съвсем друга. Във външния политически живот обаче европейската култура отблъсна мохамеданството, - може би е по-добре да се каже арабизма. Който разгледа духовния живот на Европа, той например може да узнае, че ние не бихме имали нашия съвременен светоглед - от една страна материалистическия дух, от друга страна науката с тази острота на мисленето, с развитата подобно на арабески логика, с всичко това, което представлява тази наука, ако въпреки, че арабизмът беше отблъснат, същият не беше действал по-нататък. И от тогавашната Испания, да, още от Франция, от лежащата пред Южна Италия Сицилия, от Африка са дошли мощни

импулси, които повлияха мисловните форми на Европа и формираха всичко останало другояче, отколкото това би станало, ако беше действало само християнството. В нашите науки има повече арабизъм отколкото християнство!

По-късно се разкри и един друг път - този на кръстоносните походи, където европейците директно опознаха източната култура, която обаче се намираше вече в упадък. Много от тайните на източната култура донесоха те, така че точно в западната цивилизация под повърхността на християнството лежи онова, което от ориентализма е дошло чрез арабизма. Но всичко това не би могло да бъде разбрано, ако се погледне само отвън. Всичко това трябва да се разгледа отвътре. Отвътре погледнато, то изглежда така, че чрез войните, чрез спечелените битки арабизмът беше отблъснат, че арабите, носители на мохамеданството, маврите и други са били отблъснати, но душите на тези хора се прераждат по-нататък; те идват отново и продължават да действат. И няма полза по абстрактен начин да се описва, как арабизмът е дошъл от Испания в Европа; човек може да разбере събитията, само когато опознае вътрешните конкретни факти.

Нека да вземем един такъв факт: В прехода от осми към девети век, когато в европейската история се говори за Карл Велики, в Азия, в Багдад в чуден блясък, с величествено ориенталско образование живееше Харун ал Рашид. В двора на Харун ал Рашид се намираше всичко, което съществуваше по онова време като предазиатско, изобщо като азиатско образование, наистина обагрено с мохамеданството, но там се намираше всичко, което беше дадено като образование - математика, философия, архитектура, търговия, индустрия, география, медицина, астрономия, всичко се практикуваше в двора на Харун ал Рашид от най-просветените духове на Азия. Днес хората си нямат понятие, колко величествено и мощно беше това, което се практикуваше в двора на Харун ал Рашид. Първо имаме самия Харун ал Рашид. Той не беше само един нищо не разбиращ владетел, който е привлякъл най-великите мъдреци на Предна Азия, за да блести, а една личност, наистина в религиозно отношение изцяло отдадена на мохамеданството, но свободна и отворена за всичко онова, което донасяше ориенталската цивилизация. Докато Карл Велики едва можеше да чете и пише, в двора на Харун ал Рашид съществуваше едно много по-голямо великолепие, да, каквото там беше постигнато от Харун ал Рашид, изобщо не можеше да се сравнява с Карл Велики.

Това беше времето, през което една голяма част от тогавашния предно азиатски свят както и голяма част от Африка вече бяха завладени от мохамеданството и навсякъде се разнасяше това, което по такъв великолепен начин действаше в двора на Харун ал Рашид. Между учените по география, естествени науки, медицина и др., които бяха в двора на Харун ал Рашид се намираха някои, които в един предишен живот са били в стари мистерийни школи. Хора, които някога са били посветени, не винаги се раждат отново така, че веднага да се забележи, че в определено време са били посветени. Във всяка епоха, дори да е бил посветен в някогашни мистерии, човек може да

приеме само онази духовност, която съответства на душевната нагласа, която се разрешава от тялото, принадлежащо на дадената епоха. Когато се погледне същинската душевност, се вижда, че тя не се покрива с диалектическо-логичните представи, които имаме за душевността на човека. Душевното всъщност лежи много по-дълбоко, отколкото обикновено се смята.

Аз искам да ви дам един пример. Помислете за една личност като *Ернст Хекел*. При него най-напред прави впечатление, че неговият мироглед е материалистически обагрен, че той защитава един вид механизъм не само в природата, а също и в душевния живот, че той енергично напада католицизма, че в това той понякога е прелестен, понякога фанатичен, но понякога е и нетактичен. Този, който разглежда взаимните връзки между различните земни живота при хората, почти няма да вземе под внимание тези свойства, а ще погледне по-дълбоката същност на душата. Никой човек, който се остави да бъде заслепен от това, което най-напред се вижда при Хекел, не може да достигне до предишните инкарнации на Хекел, когато иска да развие практически карма-методи. Защото, който иска да достигне до предишните прераждания на Хекел, трябва да разгледа начина, по който Хекел защитаваше своите възгледи. Трябва да се обясни от самата епоха, в която Хекел живееше, че той имаше точно такова материалистическо образование. Но това не е същественото. Важното е неговото душевно устройство. И когато се обхване това вътрешно душевно устройство и ако човек притежава окултното виждане, тогава вътрешният поглед се спира в миналото - точно при Хекел - на папа Григорий VII, някогашния монах Хилдебранд, който беше един от най-силните, интензивни представители на католицизма. Който сравни тогава двата образа и знае за връзката между двамата, той ще открие приликата. Той ще достигне дотам да разбере, какво е незначителното, когато се отнася за важните човешки проблеми и какво има голямо значение. Теоретичните идеи съвсем не са същественото. Само в нашето теоретично, материалистично и абстрактно време теоретичните идеи са най-важното. Зад кулисите на световната история най-важното е каква е душата в нейната същност. Който прозре това, ще може да открие приликата между Григорий VII и Хекел в неговото следващо прераждане.

Такива възгледи първо трябва да се придобият, когато се започне да се изучава конкретната същност на кармата и когато чрез това стане ясно, че например в двора на Харун ал Рашид живееха хора, които външно, - понеже им бяха дадени съответните физически тела и образование, - живееха в смисъла на прехода между осмото и деветото столетие, но бяха прераждания на стари посветени в мистериите. Когато духовният поглед се отправи към този двор на Харун ал Рашид, прави особено впечатление една личност, която беше задълбочен, интензивно действащ съветник на Харун ал Рашид и която беше един универсален дух за тогавашното време, един дух, който имаше особеността, че в една предишна инкарнация беше взел участие във всички посвещения в същата област, в която сега господстваше Харун ал Рашид, - но когато там са живели съвсем други народи - и който в една по-късна

инкарнация като една друга личност с целия си вътрешен копнеж се стремеше към една инициация, но не можеше да я постигне, понеже съдбата не му предостави възможност да бъде посветен през онова време. Една такава личност живееше в двора на Харун ал Рашид, която поради това трябваше да скрие в най-дълбоката си вътрешност онова, което се намираше в него от стари инкарнации, когато е бил посветен. Да не може да постигне това, лежеше в една по-предишна инкарнация и след нея дойде тази, в която той живееше в двора на Харун ал Рашид. И в двора на Харун ал Рашид тази личност действаше невероятно импулсиращо, - понеже тогава не бяха възможни инициации в стария смисъл - просто той беше една личност която действаше, подтиквана от един могъщ порив, от една могъща фантазия, една екзактна, логическа фантазия, като беше негов организатор и въздействаше върху всичко, което съществуваше в този двор. Там живееха всевъзможни учени, хора на изкуството, цяла армия поети, представители на всички науки живееха там. Освен това, тогава Багдад беше всъщност център на обширна научна и художествена дейност, която съществуваше в царството на халифите. И всичко, което трябваше да се организира там, се извършваше всъщност от тази личност, която притежаваше много силна инициативност. Такива индивидуалности имат наистина голямо значение в по-нататъшното развитие на човечеството.

Нека разгледаме сега личността на самия Харун ал Рашид. Който обхване с окултен поглед тази личност с нейната душевност и тогава отново я потърси, като търси дали тя отново се е преродила, той открива, че тази личност на Харун ал Рашид остава свързана с това, което сама беше основала на Земята и по духовен начин продължава пътя си в духовното развитие на човечеството, като от духовния свят силно влияе върху много неща, но също и сама отново приема в себе си много неща. И тогава тя отново се появява по начина, по който можеше да се появи според епохата: Тази индивидуалност се появява като лорд Бако от Верулам, основателят на новата научност. Бако от Верулам даде голям тласък точно на новото европейско мислене в Англия. Вие можете да кажете: - Да, той се отличава съществено от личността на Харун ал Рашид! - Но той е същата индивидуалност! Защото онова, което външно се представя като разлика, принадлежи само на външния свят. И в известен смисъл ние виждаме душата на Харун ал Рашид от Азия да се развива след смъртта си по-нататък, от Запад да въздейства на новата европейска цивилизация по начина, по който това можеше да стане, основавайки дори много от по-новия материализъм.

Другата личност, която не само беше дясната ръка, но и душата на двора на Харун ал Рашид, която имаше онази особена съдба в духовно отношение, тази душа пое един друг път. Тази душа не желаеше да постигне още по-голям блясък, когато премина през вратата на смъртта. Тази душа имаше много повече вътрешния стремеж да се задълбочи вътрешно. Затова тя не можеше да поеме един път, който в нейната следваща инкарнация да я отведе на Запад. Обърнете внимание, как беше при Харун ал Рашид - невероятен блясък,

вътрешна солидност на цивилизацията в двора на Харун ал Рашид, но в същото време порив, да се загуби дълбочината, всичко, което беше характерно за мохамеданството, да стане външно. Това трябваше да се прояви в една следваща инкарнация. Обширната, обемна научност трябваше да се прояви. Тя се прояви. Всичко, което беше външен блясък в двора на Харун ал Рашид се появи на дневна светлина при самия Бейкън от Верулам.

Другата личност наистина беше душата на двора на Харун ал Рашид, но беше една много задълбочена личност. Тя дълго време се намираше под влиянието на това, което идваше от старите мистерии. То обаче не можеше да се прояви, поне не до нашето време, когато изтече Кали Юга и започна епохата на архангел Михаил, когато отново е възможно безпристрастно да се говори за духовното. Но това, което така е било поето можеше да се излее по един всеобхватен, енергичен начин така в цивилизацията, че да може да се превърне в едно интензивно въздействие. Нещо подобно се случи с другата личност. След като премина през портата на смъртта тя така се разви в духовния свят, че когато отново се появи на Земята, бих искал да кажа, тя не можа да попадне на Запад, където се появи материализма, а трябваше да дойде в Средна Европа и там да прояви онова, което произлизаше от старите мистерии; но то трябваше да бъде пригодено към променените жизнени условия. Тази личност беше Амос Комениус. И може да се каже, че тези две души, които живяха в двора на Харун ал Рашид, така преминаха през световната история през следните епохи, че поеха два различни пътя. Единият, обикалящ Южна Европа, за да бъде като Бейкън от Верулам организатор на новата история, философия и наука, другият пое полския път, онзи път, който беше поет също и при кръстоносните походи; той пое пътя към Средна Европа. Също и той стана велик организатор, но неговата организация беше от друг характер. И действително, една голяма драма, една мощна драма е това, но по различно време - не бива погрешно да се разбира, но това беше свързано със световноисторическата карма - Амос Комениус и лорд Бейкън от Верулам бяха поели различни пътища. След това се случи така, че в последно време отново, ако мога да си послужа с тривиалния израз, те се срещнаха в Средна Европа. И много от това, което цивилизацията трябваше да намери, се прояви по този начин в нея, че онова, което в езотерично отношение лежи в дейността на Амос Комениус, се свързва със силата, която се намира в техниката, свърза се с всичко, което се намира в онова, което беше основано чрез Бако от Верулам. Един от чудните примери в световната история е това, което произлиза от тези две души, които живяха и твориха през прехода от осми до девети век в двора на Харун ал Рашид. Самият Харун ал Рашид, който в известен смисъл минава през Африка и Южна Европа, като достига до Англия, за да действа към Средна Европа; Амос Комениус, който идва в Средна Европа за да пресрещне другия в това, което той изгражда.

Така, мои мили приятели, историческото разглеждане става всъщност реалност. Защото каквото от дадена епоха на световната история преминава в друга епоха, не се изразява с абстрактни понятия, а самите човешки души

пренасят онова, което се случва. Ние разбираме, как в следващите епохи се поражда това, което се развива от предишни епохи, когато проследим, как душите се развиват от една епоха в друга. Ние навсякъде сериозно трябва да разграничим това, което се нарича майа от вътрешната действителност. Също и историята е майа, привидност, когато се разглежда само отвън. Тя се разбира, едва когато се премине от майа, от илюзията към истината. Дано само - ние искаме да продължим тези разглеждания през следващите събирания на членовете на обществото - те да бъдат правилно схванати, когато днес, инаугурирано с Коледното събрание, се пристъпи към реалността на онова, което съвсем в началото - може би с една наивност - беше оповестено като «практически карма-упражнения». След десетилетия дълга подготовка, мои мили приятели, би следвало в Антропософското общество да може да се понесе едно действително духовно разглеждане на свързаните с кармата мисли, на практическите карма-упражнения, без от това да се породят недоразумения и заблуди в живота.

ЧЕТВЪРТА ЛЕКЦИЯ
Прага, 5. Април 1924 г.

След милите думи на г-н професор Хауфен, които бяха произнесени от ваше име, преди да си позволя да се сбогувам, нека да проведем тази вечер следните разглеждания.

От предишните разглеждания тук в Пражкото антропософско общество сигурно е станало ясно, как над развитието на човечеството се разпростира дейността на духа, или може би по-добре казано, на духовните същества и как самите човешки души проникнати с духовността, пренасят от епоха на епоха онова, което са си изработили в дадена епоха, но също и това, което в дадена епоха са насъбрали като вина в душата си. Всичко това ни кара да хвърлим дълбок поглед в живота на физически-душевно-духовния Космос и чрез това да разберем нашата човешка същност. Защото без при това да изпадаме във високомерие, трябва да си признаем, че духовният праизвор на Космоса е свързан с нашата собствена човешка природа и ние можем да разберем нашата собствена човешка натура, само когато проникнем духовно в Космоса. От Коледното събрание насам не би трябвало само административно да се управлява антропософията вътре в Антропософското общество, а самото управление трябва да бъде антропософия. И това трябва да се прояви също и в преоформянето на антропософската дейност. Аз не се поколебах в тези лекции да премина от екзотеричното повече към езотеричното и с разглеждането днес искам да допълня още нещо към казаното. Бих искал да добавя нещо, което може да илюстрира, как човешката душа се пренася от една епоха в друга. Каквото се случва общо взето, се случва също и в детайлите и когато ние разберем кармата на личности, които са познати на всички нас, можем да хвърлим светлина също и върху нашата собствена карма. Затова нека днес да

продължим разглежданията на кармата, като навлезем още повече в конкретното.

В протичането на тези разглеждания аз споменах името на един мъж, който по един забележителен начин показва, как в една волева натура може да се прояви нещо визионерно. Аз споменах името на италианския борец за свобода *Гарибалди*, показах също и някои характерни негови черти. Всичко онова, което виждаме в този Гарибалди е волева изява. Каква невероятна воля е необходима, един младеж на своя отговорност често да прекосява с кораб Адриатическо море в едно опасно време през второто и в началото на третото десетилетие на деветнадесети век, неведнъж да бъде пленяван и чрез собствената си смелост и сила отново да се освобождава. Каква невероятна воля е залегнала в това, след като вижда, че за него няма поле на дейност в Европа, да замине за Южна Америка, за да стане там един от най-смелите хора, борещ се за свобода. Аз ви обърнах вниманието също и към това, как по отношение на неговата женитба той се изплъзва от обикновените земни отношения и когато отново се завръща в Европа, той става онзи, на когото настояща Италия дължи всичко.

Когато един ден ме попитаха: - Какви биха могли да са кармичните взаимовръзки при тази личност? - се появиха два въпроса. Защото разбирането на кармичните взаимовръзки не е нещо просто, а доста комплицирано. Аз вече казах, че понякога трябва да се започне с привидно дребните неща на живота, за да може от тези дреболии, които обаче коректно да са наблюдавани, да се премине към това, което пренася събитията от един земен живот в събитията на другия земен живот.

И така беше и при Гарибалди, особено обстоятелството, че по възгледи той беше републиканец, изцяло беше републиканец, но с цялата сила на волята си осъществи царуването на *Виктор Емануел* в Италия. И когато се вземе под внимание само външната биография на Гарибалди, всъщност се вижда едно основно противоречие между това негово вътрешно убеждение и това, което той прави. От друга страна се вижда, как без да има същите убеждения той се чувства свързан с хора като Мацини и Кавур, които имаха съвсем друга мисловна насока. Прави впечатление, че Гарибалди е роден през 1807 година, по същото време и в област, близо до мястото на раждане на тези три личности - по-късният цар Виктор Емануел, държавникът Кавур и философът Мацини. Те са, така да се каже, родени в непосредствена близост един от друг. Тук човек бива изкушен да потърси каква връзка има в кармата на такива личности.

Другият въпрос, към който ни довежда подобно нещо, е по всяка вероятност един дълбоко значителен въпрос! Когато правим духовно-научни разглеждания, ние винаги трябва да посочваме, какво е станало с посветените, с инициираните, с хората от древните времена, които са имали широк поглед към света. Такъв въпрос може да се породи. Нали и тези мъдреци от древните времена също трябва да се прераждат, къде са те сега в по-новото време? И някой би могъл да попита: - Къде се намират и действат в по-късни времена

великите личности от древните времена, които бяха посветени? - Те наистина са отново тук тези велики посветени, но вие трябва да помислите, мои мили приятели, как човекът, когато се появи в дадено време, е принуден да ползва тялото, което му дава една определена епоха. В древните времена телата бяха по-податливи, по-пластични, по-гъвкави за духа, а в земния живот ние имаме нужда от тялото, за да приложим, каквото сме възприели като земна дейност в земните условия, преди да слезем надолу в този земен живот. И точно при такъв загадъчен въпрос трябва да помислим - и с това изобщо не се произнася някаква критика, - как цялото възпитание на новото време вече от столетия е такова, че през нашия живот човешкият организъм не позволява да може да се прояви, каквото е живяло в посветения. Много неща трябва да останат дълбоко скрити под повърхността на битието. И затова някои посветени от древните времена се появяват като личности, при които с разбирането, което днес имаме, изобщо не можем да прозрем, че някога са били посветени, понеже те трябва да ползват тялото на епохата си.

Точно такъв случай имаме пред нас в лицето на Гарибалди. Когато погледнем назад в европейския живот, намираме мистерии и посветени в най-висока степен в прастарата Ирландия. Но ирландските мистерии наистина са се запазили до времето на християнството. Даже и днес в Ирландия има много духовен живот - не абстрактен, понятиен, а действителен, духовно действащ. Колкото и хаотична да изглежда днес Ирландия, в нея има много действителен духовен живот, но това е само остатък от това, което някога е съществувало. В Хиберния, в Ирландия съществуваха дълбоко въздействащи мистерии, които са имали влияние още и през първите столетия от проникването на християнството в Европа. Там се среща един посветен, който през осмото до деветото столетие след основаването на християнството пое пътя от Ирландия приблизително до областта на днешен Елзас. Този посветен някога много направи в защита на християнството, в бурното време, когато *Бонифаций* в действителност много малко постигна. И при този посветен от три посоки на света са дошли трима ученика, трима ученика, които му се довериха. Тези трима ученика, кой повече, кой по-малко достигнаха твърде далеч. Но точно в ирландските мистерии имаше строгото правило, че учениците, които се доверяваха на един посветен, в бъдещ земен живот не биваше да бъдат изоставяни от него, а в земния живот нещо е трябвало да бъде направено от него, което продължавало да го свързва с тези ученици; нещо, което е основавало дълбока връзка между тези ученици и него. Посветеният, който имам предвид, отново се появява през деветнадесети век като Джузепе Гарибалди с визионерската воля, който през древните времена се е проявявал по съвсем друг начин, живял е различно, отколкото в едно тяло от деветнадесето столетие, получил е съвсем друго възпитание, отколкото това на деветнадесето столетие.

И другите трима, които споменах, бяха учениците, които бяха дошли от три различни земни области. Онова обаче, което мощно е действало от едната инкарнация в другата, действаше по-дълбоко от външните принципи. Насреща

на това, което приковава човек към човека даже и в различни инкарнации, е една дреболия, когато се казва: - Аз съм републиканец, ти си монархист. - В тези неща човек трябва да е наясно, колко е далеч земната майа, голямата илюзия, привидността на битието, от духовната действителност, която действа духовно импулсиращо зад проявленията в битието. Така например, Гарибалди не можеше да напусне Виктор Емануел, въпреки че имаше други възгледи. Възгледите, когато се отнасят до външното, а не до хората, принадлежат на епохата, не на индивидуалността, която преминава от един земен живот в друг.

Бих искал да избера един друг пример, който по забележителен начин се представи пред мен. Аз имах един *учител по геометрия*, когото много ценях. Може би от моята биография знаете, че геометрията принадлежи към това в живота ми, което ми е дало най-много импулси. Така този учител по геометрия беше особено ценен за мен. Той беше отличен конструктор и аз много го обичах, понеже обичах конструирането и понеже той представяше всичко с истинска независимост, но също и с цялата едностранчивост на геометричното мислене. Той беше така едностранчиво образован в посока само на геометрията, че например изобщо не беше математик, а само геометрик. В тази област той беше гениален, но нямаше познания, нямаше истински познания от математиката. Той живееше в едно време, когато се преобразуваше точно цялата дескриптивна геометрия, която беше неговата специалност. Той оставаше при старите методи. Това при него беше една характерна черта. Но още много по-характерна за окултния изследовател беше една друга черта. Той имаше сакат крак. Особеното е, че естествено не физическата субстанция, но силата, която човек има в краката си през една инкарнация, - начинът по който той пристъпва, по който чрез ходенето той се поставя в ситуации, свързани с вина или благодеяние - се метаморфозира. Всичко това, което е свързано с краката, през един следващ живот може да премине в организацията на главата, докато това, което сега ние имаме в главата, в следващия земен живот се проявява в организацията на краката. Тези неща се преобразяват по своенравен начин. Този, който е запознат с тези неща, може да види в това как някой пристъпва, как поставя пръстите и петите на Земята, какво е било мисленето му в една минала инкарнация. А този, който проследява своеобразието на мислите на някой човек, дали някой мисли бързо, бегло, повърхностно или сдържано, обмислено, често бива доведен наистина да види, как другият е вървял в една предишна инкарнация.

Един човек, който мисли повърхностно, е ходил с бързи малки стъпки, той е припкал по Земята. Един човек, който мисли солидно, е пристъпвал тежко, спокойно. И точно такива привидно незначителни дреболии в живота довеждат дълбоко навътре, когато се търсят дълбоките духовни, а не външните абстрактни взаимовръзки. И така, когато отново и отново си представях в душата образа на любимия ми учител, бях доведен до неговата предишна инкарнация. И към неговия образ се прибави един друг, също един човек със сакат крак - *лорд Байрон*. Сега двамата застанаха пред мен. И кармата на моя учител, както и особеността, за която ви разказах, ме доведоха до десетото или

единадесетото столетие, когато тези две души се бяха родили далеч в Източна Европа и един ден под влиянието на една важна легенда, една пророческа легенда, която казва, че Паладиумът, който с известно вълшебство всъщност подкрепя римската власт, е бил донесен от старата Троя и е бил скрит в Рим. И когато император Константин е искал да премести римската власт и култура в Константинопол, с голямо парадиране и пищност е придвижил Паладиума в Константинопол и го е скрил под една колона, която така оформил, че поставил на показ своето невероятно огромно високомерие. Той накарал да поставят една стара статуя на Аполон, която така била променена, че изобразявала самия него. Той накарал да му донесат парченца дърво от кръста, на който беше разпънат Христос и да направят от тях нещо като венец около главата на статуята. При това празнувал оргии на високомерието! Тогава обаче се създало пророческото сказание, че някога Паладиумът ще бъде пренесен от Константинопол на Север и някога мощта, която се излъчва от Паладиума, ще се пренесе в едно славянско царство. Двамата, за които говорих, чули това пророчество и си поставили за цел да отидат в Константинопол, да вземат оттам Паладиума и да го занесат в Русия. Но не им се отдало. Стремежът обаче останал особено при единия, при Байрон. Това се превръща в импулс, да се застъпи за свободата на Гърция, който в деветнадесето столетие довежда Байрон почти на същото място, където той беше търсил физическия Паладиум в един предишен живот.

Вие виждате, че е необходимо да се намерят нишките, които водят назад в предишни времена. Така при един друг случай бях доведен до една личност, която беше живяла някъде около деветото столетие в Североизточна Франция и беше една личност, която през първите години от своя живот притежаваше големи имения, което за тогавашното време го правеше богата, но също и войнолюбива личност, която беше извършила някои не особено големи авантюристични нападения. Когато тази личност достигна до една определена възраст, събира около себе си хора, с които предприема един приключенски поход, който завършва неуспешно, който е огромно разочарование за тази личност, която без да постигне нещо, е трябвало да се завърне в къщи. Но както е било обичайно през онова време в някои области, докато тази личност е била надалеч от именията си, един друг завладял земите му. Тази личност не намира повече своята собственост - невероятно е, но е станало така - и е трябвало да стане подчинен, един вид слуга в своя собствен дом. Там през нощта той обикновено се събирал със съседи и по един съзаклятнически начин се разменяли идеи за отмъщение, при което не произлязло нищо друго, освен че те били разменяни. Би могло да се каже, че се е разигравала една съзаклятническа реално-диалектическа игра с тези идеи на съпротива срещу господаря - почти както в стария Рим. Тази личност, на която й беше отнета собствеността и възможността да господства, става най-големият бунтовник в цялата област с непреклонна воля именно срещу онзи, който му беше отнел собствеността. И тази личност се роди през деветнадесети век и вътрешно душевно и мисловно стана това, което можеше да се породи от тази предишна

инкарнация. Той стана *Карл Маркс*, вожда на социалистите. И сега помислете, мои мили приятели, колко се просветлява световната история, когато се разгледа по този начин; когато действително могат да се проследят душите от една епоха в друга; как от една епоха в друга се пренася това, което се поражда в душата. Историческият живот, развитието и човешката същност получават конкретни взаимовръзки чрез това.

И напоследък в Дорнах можах да обърна вниманието върху една друга връзка, върху една връзка, която по време на войната, именно в края на войната ми даде повод да предупредя хората, да не се оставят да бъдат заслепени от една известна личност на новото време. Още в моя курс в Хелзингфор през 1913 година, аз насочих вниманието към твърде ограничения капацитет за който става дума. Това се случи, понеже ми беше ясна връзката между един приемник на Мохамед от седмото столетие - *Муавия* и *Уодроу Уилсън*. Всичко, което като фатализъм живееше някога в личността на Муавия, премина в този иначе съвсем необясним фатализъм, който е само един фатализъм на волята при Уодроу Уилсън. И на човек му се иска да каже, че който иска да потърси доказателство, да потърси произхода на познатите четиринадесет точки, той ще може да ги намери в Корана. Такива са взаимните връзки, мои мили приятели! При тези неща не бива да има и най-малката симпатия или антипатия, при тези неща не бива да има никаква критика, тук трябва да има най-чиста обективност. Но тази обективност води точно дотам, да се тръгне от една точка в историята, където се появява една човешка душа и да се достигне до една друга точка. И вече може да се каже, че когато хората ще могат малко да надхвърлят това, което днес е тук още от материалистическите времена, ще се заслушат в такива неща и ще ги разгледат. И тогава ще се чувстват съвсем различно в модерната цивилизация, защото ще могат да прозрат нейните взаимовръзки; не само при такива неща, които са мъртви, а и при живите неща. За това става въпрос. Цялото историческо битие ще стане живо. И ако човекът иска да надрасне мъртвата точка в развитието, на която стои сега и да напредне в своята цивилизация, той се нуждае от живия дух, а не от абстрактния, мъртъв дух на голите идеи.

Историческото разглеждане може би с много съпротивления ще се доближи до духовното по начина, който преди няколко дни разгледах тук в моите публични лекции, но това трябва да стане. Защото външното историческо разглеждане, което се опира само върху документи, е всъщност пълно с недоразумения. Там се вижда нещо, при което изобщо не може да се прозре на какво е следствие. Защо? Защото не се познава неговият произход. Произходът е изгубен. Точно когато се изследват такива неща, нещо се раздвижва в историческите събития. Но с това се изразява също и нещо, което е направено от хора, за да може по отношение на важните неща да се направи от историята нещо неправилно, нещо неистинско.

Мои мили приятели, сигурно ще ви се види парадоксално, особено когато при едно относително недалечно минало духовният изследовател констатира, че едно чудесно произведение на поезията е изгубено, напълно изгубено

поради враждебността на известно духовно течение. През първите столетия от християнското развитие в южните области на европейската цивилизация имаше едно произведение на изкуството, което изобразяваше най-вътрешната същност на напредващата цивилизация, непосредствено след като християнството беше навлязло в развитието на европейските хора. Това художествено произведение е една епична драма, драматичен епос, който изобразява, как след като християнството е въздействало като едно скорошно събитие, човекът не може да достигне до действителната истинска същност на Христос, а има да премине през една определена мистична подготовка, за да може да се доближи до истинската същност на Христос.

За да се разбере, за какво става въпрос, трябва да си изясним следното: Христос е разяснил на своите интимни ученици, как в онова същество, което беше роденият в Ориента Исус, през тридесетата му година той е бил изпълнен от Христос, който е едно слънчево същество, една космическа същност. Исус от Назарет беше роден в една лунна религия; понеже какво беше Яхве, религията на Йехова? Какво представляваше самият Йехова? Когато се погледнеше към Йехова, се поглеждаше нагоре към човешкия аз, който е непосредствено зависим от физическата човешка форма, от онова човешко устройство, което се ражда с нас. Това обаче, в което се раждаме, което се формира с нас, което се изгражда, когато ние се развиваме в майчиното тяло до един аз, е зависимо от лунните сили. И Яхве всъщност е един лунен бог. И когато се поглеждаше към Яхве, се казваше: - Яхве е вождът на лунните същества, от които произхождат силите, които поставят човека във физическото земно съществуване. Но когато в човека действат само лунните сили, той никога не би могъл да израстне извън това, което е вложила в неговия живот Земята. Сега човекът не може да направи това, той го е можел в древни времена. Когато отидем назад до предисторически земни времена, намираме нещо много особено, което е необичайно за днешния човек. Ние виждаме, как по-голямата част от определена класа хора през тридесетата година от живота си преживяват пълно преобразуване на душата си. Колкото и да изглежда необичайно, парадоксално за днешните хора, въпреки това в едно време, за което Ведите дават само слаб отзвук, това беше така. Тогава в древна Индия имаше хора, които не биха познали някого, ако го срещнеха отново след три години; при известни обстоятелства, те биха могли да научат от него, че са го виждали някога, но не го познаваха. Те са забравили всичко, което се е случило с тях до тридесетата им година, те са забравили дори идентичността на собствената си личност. И дори е имало едно учреждение, - ние ще го наречем служба, ние всичко наричаме служба и власти, - имаше една служба, където една такава личност можеше да отиде и да научи, къде е родена и коя е тя. Тези личности получаваха в мистериите средства да могат отново да си припомнят живота до тридесетата си година. Те бяха онези, които по-късно бяха наречени «два пъти родените», които дължаха своето съществуване на лунните сили, а своето второ земно съществуване дължаха на слънчевите сили.

Това, което като такава метаморфоза в древни времена особено радикално настъпва в течение на земния живот, което се наричаше «да бъдеш роден за втори път», това се приписваше на Слънцето и то с право, защото слънчевите сили са във връзка с всичко, което човек в пълна свобода може да направи от себе си. Но постепенно в развитието на човечеството се стигна дотам, че вече не беше присъщо за човека да поглежда нагоре в мировите висини и да внася съзнанието за това във физическия свят. *Юлиан Апостата* (Юлиан Отстъпникът) искаше да насочи вниманието, че това още съществува, но то трябваше да се изкупи със смъртта. Христос обаче - чрез това, че внесе сила в думите си чрез морала, чрез религиозно-моралното задълбочаване, - искаше да донесе на човека онова, което природата не му даваше. Исус Христос учеше хората: - Ако чувствате така, както аз чувствам, ако вие вместо да гледате към Слънцето гледате към това, което е събудено в мен, аз, който съм последният, който в тридесетата си година прие слънчевото слово, тогава вие отново ще намерите пътя към слънчевата същност. - И мистерийните учители от началното християнското време знаеха съвсем точно, че ще се развие само разумът, само интелектуалността, която ще донесе свободата на хората, но ще му вземе старото ясновидство, което го водеше в духовността на Космоса.

Затова тези мъдреци от старите християнски мистерии сформираха един вид учение, което беше дадено в онази епична драма, в драматичния епос, за който говорих. Там беше изобразен един ученик на християнските мистерии, който жертва интелекта, който е трябвало да развие в определена младежка възраст, за да бъде въведен в истинското християнство, достигайки до съзерцанието, че Христос е слънчево същество, което живя в Исус от Назарет от тридесетата година на неговия живот нататък. И по разтърсващ начин беше изобразено в тази драма, как един човек, стремящ се към истинската същност на християнството, в младежките си години принася в жертва интелекта, което означава, че той дава клетва пред висшите мирови сили, да не развива интелектуалността, а да се задълбочи в своята собствена душевност; не само за да познае християнството като историческа традиция, но и да го опознае като нещо космическо, да погледне към Исус Христос като към онзи, който носи слънчевата същност като духовност в себе си. Това беше една величествена драматична сцена с дълбоко съдържание, която изобразяваше преобразяването на едно човешко същество чрез жертвата на интелекта. И от един човек, който възприемаше християнството само според думите от евангелията - както беше привично по-късно, - стана човек, който се научи да поглежда към космическото, който съзерцаваше живата връзка на Христос с Космоса. Постигането на ясновидството, което да види християнството като нещо космическо, беше представено в лицето на героя от онази стара епическа драма. Католическата църква се погрижи да се изтрие всяка следа от тази драма. Нищо не е останало; католическата църква имаше достатъчно силна власт за това. По една случайност се е запазило едно копие от това произведение, за което иначе нямаше нищо да се знае, направено от една личност от двора на Карл Плешивия - от *Скот Еригена*.

Който вижда такива неща, той няма да намери за парадоксално, когато е принуден чрез духовното изследване да посочи тази епическа драма, този драматичен епос, който обрисува преобразуването на един човек, даващ обет да жертва интелекта, чрез което за него се отваря небето. Но в традицията са се запазили откъси от онзи стар драматичен епос, преобразен и вече неразбираем в неговите общи взаимовръзки, като преди всичко вече не се разбира старата картинна образност; защото това, което изобразява съдържанието на това художествено произведение, многократно е станало предмет на живописта. Също и тази живопис е била унищожена, само традицията се е запазила. И от тази традиция още се е осъществявало нещо в един кръг, към който е принадлежал учителят на *Данте, Брунето Латини*. Данте узнал от този учител някои традиционни, но вече не съвсем точни неща и в Дантевата «Божествена комедия» още живее нещо от онзи драматичен епос. Това произведение наистина някога е съществувало, както съществува и самата «Божествена комедия».

Вие виждате, че историята не се покрива с реалността и чрез чисто духовното изследване ще трябва да се почерпят някои неща, които иначе са унищожени от противниците им. Защото от една известна страна има дълбок интерес с огън и жупел да се унищожи това, което насочва вниманието към факта, че Христос произхожда от Космоса. Раждането на Христос се премести тридесет години назад до физическото раждане на Исус. Всичко това, което по-късно беше станало християнско учение, нямаше да може да се създаде, ако не беше се унищожила онази драма, за която ви разказах днес. Духовното изследване някога ще трябва да играе важна роля, ако човечеството иска да върви напред в неговата цивилизация. Вие вече познавате ужасно вредното на онези заболявания, които се появяват, както при един добър мой познат, който имаше доста уважаван пост. Един ден той излиза от къщи, напуска семейството си, отива на гарата, купува си билет за една далечна гара и изведнъж забравя всичко, каквото е изживял досега. Неговият интелект бил в ред, но паметта му напълно се замъглила и когато пристига на онази гара, той си взима друг билет и по този начин пресича Германия, Австрия, Унгария, Галиция и накрая, когато паметта му се връща, той се вижда в един приют за бездомници в Берлин.

Когато някой забрави, какво е преживял, това действително е разрушаване на аза. Така ще представлява и разрушаването на цивилизационния аз, на аза на европейското човечество, ако напълно се забрави това, което се е преживяло исторически, което е било унищожено. Единствено духовната наука може да го възстанови.

Дори и за хора, които общо взето са добре настроени, това, което има да каже духовната наука днес изглежда доста необичайно. Човек не би могъл без известна ирония да чете това, което един иначе благонадежден дух като Мавриций Метерлинк казва за мен, като основател на антропософията, под заглавието «Голямата загадка». Мавриций Метерлинк изглежда, че не може да отрече, че в първите уводи на моите книги стои нещо съвсем разумно. Това

той забелязва. Но после той навлиза в нещо, което невероятно го обърква, където не може нищо да разбере. Е, човек би могъл да варира един израз от Лихтенберг: - Когато се сблъскват човек и книга и прозвучава кухо, не е нужно за това да е виновна книгата. - Помислете си, при него дословно се среща изречението: - В уводите на своите книги, в първите глави Щайнер показва един уравновесен, логически, обширен дух; след това в следващите глави той като че ли полудява. - Е, мои мили приятели, що за консеквенции има това? Казва се: първите глави - уравновесен, логичен, обширен дух, последната глава - луд. Книгата е завършена, следва друга. Отново първоначално: - уравновесен, логичен, обширен дух, накрая - луд. Аз съм написал поредица от книги, така че тази процедура съм я изпълнявал с известна виртуозност: първите глави - уравновесен, логичен, обширен дух, след това - упорит, заблуден. И според Маврициий Метерлинк така се жонглира в моите книги. Но още не са открили в лудниците този начин, така своеволно да се разглеждат нещата.

Виждате ли как се достига до едно още по голямо объркване, когато се отворят книгите на онези хора, които считат някого за твърдоглав и луд. И така от иронията, с която трябва да се приемат някои такива неща, виждаме, колко трудно е за хората на съвремието да се примирят с истинското духовно изследване. Но това трябва да стане. И за да не сме ние причината, мои мили приятели, че не се прилага необходимата сила, за да се достигне до духовното задълбочаване, се проведе Коледното събрание, което трябва да съдържа един маркиращ знак за по-нататъшното развитие на антропософското общество по този начин, както вече разисквахме, като преди всичко се навлезе в една епоха от антропософското движение, в която без стеснение ще се говори за конкретните факти от духовния живот, както днес и в предишните лекции отново направихме. Наистина е необходим един по-силен импулс, отколкото съществуваше по-рано, за да се внесе духа, от който се нуждае човечеството.

Затова, мои мили приятели, наистина съм дълбоко удовлетворен, че в тези единадесет лекции, които ми беше позволено да изнеса публично в по-широк или в по-тесен кръг, можах малко да ви поведа в дълбините на духовния живот. И оставете ме от това вътрешно задоволство да произнеса моята сърдечна благодарност за топлите задушевни думи, които днес в началото на тази лекция произнесе г-н професор Хауфен. Сърдечно благодаря за вашия прием, сърдечно благодаря за всичко, което вашите души поднесоха насреща ми при това мое гостуване. И вие можете да бъдете сигурни, че ще нося в душата си хубавите слова, които г-н професор Хауфен произнесе, че от тях ще се породят мислите, които винаги ще ви изпращам и те ще бъдат сред вас, когато постигате вашата цел, когато работите тук. Като антропософи когато сме отделени пространствено един от друг, в душата си сме въпреки това заедно и нека запомним това и знаем, че ние сме заедно. Доста години ми беше дадено да говоря тук в Прага, изхождайки от най разнообразните констелации на духовния живот и това доведе до дълбоко удовлетворение. А този път особено, понеже пред вашите сърца и души бяха поставени изисквания, които

общо взето са нови, защото вие трябваше да откликнете с още по-голяма липса на предразсъдъци на онова, което този път - бих искал да кажа по духовна поръчка - говорих пред вас. Когато кажа по духовна поръчка, нека изтълкуваме думите така, че да си кажем: - В духа оставаме един до друг. Ръководството, което беше сформирано в Дорнах е малко, в него са само онези хора, които могат да бъдат тясно свързани с мен, за да могат да извършат това, което трябва да се извърши. Но това, което трябва да се направи, ще се направи, когато всички мили приятели работят заедно от цялото си сърце, преди всичко в духовно антропософско взаимно мислене, взаимно чувстване, взаимна воля.

Вземете това редом с моята благодарност като едно сърдечно сбогом, което обаче не иска да бъде раздяла, а начало на взаимна духовна дейност. Нека това взаимодействие да остане в основата си онова, което произлиза от всяка наша дума. Всички думи, които бъдат разменени между нас, винаги да ни довеждат все по-близко един до друг. В този смисъл оставете ме, мои мили приятели, с развълнувано сърце да ви обещая, че ще бъда заедно с вас, че мислите ми ще са между вас, че при вас те ще търсят убежището, в което по правилния начин ще действа антропософският стремеж, антропософското духовно течение. Да се разделим в този смисъл само в пространството, но да останем дълбоко свързани сърдечно-духовно!

Антропософията като основа на познанието на духовното в света и в човека и като душевен импулс за морален и религиозен живот

ПЕТА ЛЕКЦИЯ
Париж, 23. Май 1924 г.

Последният път, когато можах да говоря поне пред някои от вас, беше, когато още съществуваше нашият Гьотеанум в Дорнах. За мен представляваше голямо удоволствие, че тогава можех да говоря пред някои френски приятели. Това удоволствие се повтаря, понеже по покана на нашите френски приятели мога да говоря също и тук за въпросите на нашата антропософия. Благодаря на тези приятели за тяхната мила покана, особено на *Милле Зауервайн* и изказвам моето задоволство, също и затова, че *доктор Зауервайн*, който така любезно преведе лекциите в Дорнах, се съгласи да поеме работата по превеждането също и тук в Париж.

Някои неща се промениха в антропософското движение поради това, че в едно относително кратко време, след като над нас се изсипа нещастието с пожара, с ангажираното участие на антропософските приятели, успяхме да проведем Коледното събрание, което вярвам, че наистина внесе нов импулс и по-точно един нов импулс по отношение съдържанието на самата

антропософска дейност. Новото в антропософското движение се състои също и в това, че самият аз трябваше да поема ръководството, докато дотогава то се изпълняваше от друг, а аз се считах само като учител. Е, мои мили приятели, това, което тогава трябваше да взема, беше едно важно решение също и по отношение на духовния свят. Защото това беше един риск. Риск затова, защото с поемането на външното ръководство, би могло да се случи откровенията от страна на духовните същества, от които ние безспорно сме зависими, когато се отнася за разпространяването на антропософията, - тези откровения на духовните същества да намалеят, поради това, че аз се поставих на разположение на външната администрация на обществото. Днес с радост мога да погледна изключително важния факт, че това не стана, а дори напротив, от Коледното събрание насам духовният импулс, който трябва да слезе от духовните светове, ако антропософското движение би трябвало да поеме неговия правилен по-нататъшен път, се е засилил. Така че нашето антропософско движение от Коледното събрание насам можа да става и по-нататък ще става все по-езотерично. С това е свързан фактът, че всъщност срещу антропософското движение - също и от духовна страна - се надигат враждебни демонични сили. Но безспорно ние следва да се надяваме, че силите на съюза, който чрез Коледното събрание ние биваше да сключим с добрите духовни сили, в бъдеще ще бъдат в състояние да премахнат въздействията на всичките тези враждебни сили от духовните области, които си служат с хората на Земята, за да постигнат своите цели.

В тези три лекции, мои мили приятели, ще си позволя да говоря, как от една страна антропософията като познание за духовното може да живее в света и в човека, и то като едно такова познание за света и човека, при което е възможно да се почерпят истински душевни импулси за моралния и религиозния живот. Поради това, че изобщо ще стане възможно да се получат познания, които същевременно дават религиозни и морални импулси, чрез това антропософията ще може да даде на човечеството нещо по-различно, отколкото цивилизацията на последните столетия. Последната особено силно боледуваше, защото великите познания, които вече съществуваха - естественонаучни, икономически, философски познания, - ангажираха само главата на хората. Моралните и религиозните импулси трябва да дойдат от сърцата, трябва да покълнат от душевността. Те бяха там като религиозни, като морални идеали. Но дали в тези морални идеали също има една така мощна сила, че моралното и религиозно чувстване да може да създаде светове, които имат значение за бъдещето, когато физическият свят на съвремието пропадне, затова новата наука не можеше да направи изявления. Но точно оттам произлезе голямото съмнение в изминалата и в съвременната епоха.

Днес искам да разгледам същността на човека от три аспекта. Ние виждаме тази същност на човека, ние сами стоим в нея с нашата съдба между раждането и смъртта. Това, което проследяваме от една страна е ограничено от раждането, казано по-точно от зачеването, а от друга страна от смъртта. Раждане и смърт не са живота, те обкръжават живота. Въпросът е: - Можем ли

да разглеждаме самото раждане и самата смърт по същия начин, по който разглеждаме нашия собствен живот и живота на другите хора, когато живеем между раждането и смъртта, или също и начинът на разглеждане трябва да бъде друг, когато достигнем до границите на раждането и смъртта? - Според това аспектът на смъртта, който по такъв категоричен начин ограничава човешкия живот е първото, което днес ще искаме духовно да обхванем с поглед.

В земния живот смъртта отнема от човека физическото, което стои пред нас. Как тя отнема това физическо? Земята, с нейните елементи, било с нейния собствен земен елемент при погребението, било чрез елемента на огъня при кремирането, ни отнема физическия човек. Какво може да направи тя с това от човека, което ние възприемаме с нашите физически сетива? Тя може само да го разруши. Нека разгледаме силите, които се намират около нас. Те нищо не изграждат в човешкото тяло, когато им се предостави човешкият труп, а го разрушават. Ние можем да кажем: - Това, което като природна сила е около нас, не е пригодно за изграждане; защото, когато човешкото тяло се предостави на природните сили, то се разпада. Значи трябва да има нещо друго, което го изгражда, нещо различно от земното, щом чрез земното то се разпада.

Но другояче изглежда всичко това, когато се разглежда смъртта на човека със силите на познанието, които се пораждат в душата чрез душевни упражнения. Обикновените сили на познанието не виждат трупа по друг начин. Но ако чрез душевните упражнения достигнем до една друга степен на познанието, която в моите книги описах като имагинация, тогава смъртта напълно се променя за нас. Чрез смъртта, човекът се изтръгва от Земята. И когато изградим степента на познание, наречена имагинация, ние в живи картини ще видим в непосредствено съзерцание, че човекът не умира в смъртта, а възкръсва от своя труп. За познавателната степен на имагинацията физическата смърт се превръща в духовно раждане. Преди смъртта човекът застава пред нас като земен човек. Той може да каже: - Аз съм тук на това място, навън е светът. - В този момент, когато настъпи смъртта, човекът не е само там, където се намира неговият труп. Той започва своето битие в ширините на световното пространство, той става едно със света, който по-рано само е наблюдавал. Светът извън неговото тяло става негово изживяване и така това, което досега е било вътрешен свят става външен свят; това, което досега е било външен свят става вътрешен свят. От личното съществуване ние преминаваме в едно световно съществуване. Земята - така се показва на имагинативното познание - ни дава възможността да преминем през смъртта. Пред това имагинативно познание Земята се разкрива като смъртта в Космоса. Никъде другаде по местата, които човекът прекрачва във физическия или в духовния живот, ние не намираме смъртта, освен на Земята. Защото в мига, в който човекът премине през вратата на смъртта и стане едно със света, ни се разкрива вторият аспект, - не вече аспектът на смъртта, а онзи аспект, под който се проявяват ширините на пространството, като навсякъде изпълнени с

мирови мисли. За съзерцанието и за самия човек, който е минал през вратата на смъртта, целият свят, целият Космос е пълен с мирови мисли, които живеят и творят в ширините на пространството. Пространственият аспект става откровение, така че когато преминем през смъртта, ние навлизаме в един свят на мировите мисли. Всичко действа и твори в мирови мисли. Това е вторият аспект.

Когато през земния живот застанем пред един човек, най-напред пред нас стои личността на човека; той трябва да говори, когато ние искаме да узнаем неговите мисли. Тогава ние казваме, че мислите са в него, те идват към нас чрез неговия говор. Но никъде в земния живот ние не откриваме да съществуват мисли сами по себе си. Те съществуват само в човека и излизат навън от него. Пристъпим ли от земната сфера на смъртта в пространствената сфера на мислите, първоначално там няма същества, първоначално в пространствените ширини ние не срещаме същества - нито богове, нито хора, - но ние навсякъде срещаме мирови мисли. Така е, когато преминем през портата на смъртта и пристъпим в световните ширини, както би било ако тук във физическия свят ние първо не бихме видели човека, а когато срещнем един човек, най-напред бихме възприели неговите мисли, без да виждаме самия човек. Ние бихме видели един облак от мисли. И след това един друг облак. Ние не срещаме същества, а ние срещаме мировите мисли, всеобщата мирова интелигентност.

В тази сфера на космическа интелигентност човекът живее няколко дни след смъртта си. И в световните мисли, които се носят там, се появява като нещо отделно, - бих казал, като особен облак, към който поглеждаме, - собственият земен живот, който вече сме изживели. Той е записан в световната интелигентност. За няколко дни човек вижда наведнъж в една голяма панорама своя собствен живот. С всеки ден - те са само няколко дни - това, което се е записало в световната интелигентност става все по-неясно и по-неясно. То се разпростира в мировото пространство и изчезва. Докато на края на земния живот застава аспектът на смъртта, в края на няколкодневното изживяване стои разтварянето в мировото пространство. Така след първия аспект, който можем да наречем аспект на смъртта, ние имаме вторият аспект, който можем да наречем аспект на изчезването на земния живот. След смъртта за всеки човек действително настъпва един момент, когато се появява огромна загриженост, ужас, страх, че с целия си земен живот той се изгубва в мировите пространства.

Искаме ли да се ориентираме по-нататък в изживяванията на човека след смъртта, то познанията на имагинацията не са достатъчни. Трябва да пристъпи втората степен на познанието - инспирацията. Пред познавателната степен на имагинацията се представят картинни образи; те всъщност са като образите на сънищата. Само че при сънищните образи никога не можем да бъдем убедени, дали зад тях стои някаква реалност. При картинните образи на имагинацията винаги е така, че чрез тяхната собствена същност те отразяват една реалност. С имагинацията човек живее в един картинен, образен свят, който обаче е

реалност. Този образен свят трябва да бъде преодолян, ако човек иска да види онова, което умрелият човек узнава след смъртта си, след като няколко дни е съзерцавал панорамата на своя живот.

Тази инспирация, която трябва да се постигне след имагинацията или по време на имагинацията, няма картинни образи пред себе си. Това е едно не образно познание, а познание на духовно слушане. Инспирираното познание така възприема мировата интелигентност, мировите мисли, че тя духовно ги чува. От всички страни се говори, мировото слово прозвучава много ясно; човек знае, че има нещо зад това. Най-напред човек узнава оповестяването, известието, и след това, когато човек се отдаде на тази инспирация, тогава е така, че зад мировите мисли, чрез интуицията той започва да възприема мировите същества. Имагинацията възприема картинните образи на духовността, инспирацията чува духовността духовно да говори. Интуицията възприема самите същества. Аз казах: - Светът е изпълнен с мирови мисли. - Те още не насочват към някои същества, но зад мислите ние започваме да възприемаме думи и с интуицията виждаме мировите същества.

Първият аспект е аспектът на смъртта - земният аспект; вторият аспект, който ни извежда в ширините на пространството, към които иначе като земен човек поглеждаме без разбиране, е аспектът на изчезването на човека. А третият аспект ни показва това, което също ограничава пространствените ширини за физическия поглед, - третият аспект е аспектът на звездите. Но звездите не са такива, както изглеждат за физическия поглед. За физическия поглед звездите са светещи точки на границата на пространството, към които ние поглеждаме. Достигнем ли интуитивното познание, звездите ни разкриват мировата същност, духовната мирова същност. И вместо да виждаме физическите звезди, с интуицията ние виждаме духовни колонии в духовния Космос, които се намират на отделните места, където ние предполагаме физически звезди.

Третият аспект е аспектът на звездите. След като сме опознали смъртта, след като сме опознали мировата интелигентност, третият аспект ни довежда през пространствените ширини в сферата на мировата същност, на духовната мирова същност, той пристъпва като човешки аспект в сферата на мировата същност и с това в сферата на звездите. И така, както между раждането и смъртта човекът е приет от Земята, така след като човекът е преминал през пропастта, след като няколко дни след смъртта си е пребивавал в мировата интелигентност, човекът е приет от звездния свят. На Земята човекът беше земен човек между земни същества; след смъртта си той става небесно същество между небесни същества.

Първата сфера, в която човекът пристъпва е лунната сфера. По-късно той пристъпва в другите мирови сфери. За да подкрепя малко това, което искам да изложа, бих желал да начертая на дъската една схема. В момента на смъртта, човекът още принадлежи на земната сфера. Всичко онова, което може да обхваща земното знание няма значение за човека в този момент. На Земята ние имаме различни вещества, метали и други вещества. В момента на смъртта

всичкото това диференциране престава. Всички външни твърди вещества са земни, а в момента на смъртта човекът живее в елементите земя, вода въздух и топлина. Няколкото дни след смъртта си той се намира в синята сфера, сферата на мировата интелигенция. Човекът вижда своя собствен живот, той се намира между земната област и небесната област. Няколко дни след смъртта, той пристъпва в небесната сфера, най-напред в сферата на Луната. В тази сфера на Луната като човек ние най-напред срещаме истински мирови същества. Те са още много подобни на човека; защото по-рано ние вече сме били на Земята заедно със съществата, които няколко дни след нашата смърт срещаме тук в лунната сфера. В моите книги, мили мои приятели, вие ще можете да прочетете, как Луната като физическо тяло някога се е отделила от Земята. Тя беше свързана с нея и след това стана самостоятелно световно тяло. Но не само физическата Луна се е отделила от Земята. Между хората на Земята някога живяха великите учители на човечеството, великите пра учители на човечеството, които донесоха първата мъдрост на хората от Земята. Тези пра учители нямаха физическо човешко тяло, те присъстваха на Земята само в едно етерно тяло. Когато човекът беше обучаван от тях, той възприемаше това вътрешно. След като тези велики учители известно време пребиваваха на Земята, заедно с Луната те се отделиха от Земята и сега образуват една колония на Луната, една колония от лунни същества. Тези пра учители на хората на Земята, които от дълго време са се отделили от Земята, срещаме като първите мирови същества няколко дни след смъртта.

Това време след смъртта, в което човекът прекарва заедно с лунните същества, представлява един живот, който се намира в забележително отношение със земния живот. Когато се наблюдава животът на един такъв човек след смъртта със свръхсетивното познание, би могло да се повярва, че този живот е повърхностен, по-малко наситен от земния живот, че в сравнение със земния си живот човекът повече води едно въздухообразно съществуване. Това обаче не е така. Когато със свръхсетивното познание се вземе участие в живота, който човекът живее след смъртта, се вижда, че дълго време човекът живее един живот, който много по-реално въздейства върху него, отколкото земният живот и сравнен с него, земният живот изглежда като един сън. Той трае около една трета от времето на земния живот. При различите хора е различно това, което се изживява сега, след като след смъртта са изминали няколкото дни, които вече описах. Какво наистина изживяваме тогава? Човекът се подава на една илюзия, когато поглежда назад към земния живот. Той вижда само дните, той не взима под внимание, какво духовно е преживял в съня. В живота е така, че когато не сме особен сънливци, ние проспиваме една трета от живота ни. Сега заедно с лунните същества се поглежда към това време и съзнателно се изживява с тях. Това се изживява, понеже тези велики пра учители на човечеството вливат своето битие в нас, живеят с нас. Много по-реално, отколкото в земния живот, ние изживяваме тези несъзнателно преминали тук на Земята нощи.

Искам да потвърдя с един пример това, което казах тук. Може би някой от милите приятели познават моите мистерийни драми и знаят, че между другите образи там описах образа на Щрадер. Този Щрадер е художествено описан въз основа на една жива личност, сега тя вече е починала, но тогава беше жива. Не е така, като че е копиран земният живот, но в основата на образа на Щрадер от моите мистерийни драми лежи земният живот на един човек, който беше изключително интересен за мен, понеже той се беше издигнал от относително прости условия най-напред до един свещеник, след това захвърли свещеническите одежди и стана преподавател в един външен рационалистичен смисъл. Мен ме интересуваха всичките вътрешни борби в този човек. Аз се опитах да ги обхвана духовно. В периода, когато изследвах неговия земен живот, аз пишех четирите мистерийни драми. След като той почина, поради интереса, който имах към него, можах да го проследя във времето, в което той преживяваше след смъртта в лунната сфера. Още и сега той се намира в нея. От този момент, когато аз проследих живота на тази личност, на тази индивидуалност след смъртта в неговата интензивна реалност, с която този живот въздейства, изцяло се изтри онова, което от земния живот можеше да интересува в един такъв случай. След смъртта се живее само с индивидуалността и при мен това се изрази така, че в четвъртата мистерийна драма аз оставих тази индивидуалност също да умре, понеже този човек повече не заставаше пред мен като земен човек. Това се казва само за подсилване на твърдението, че този живот след смъртта се изживява от хората по-интензивно, по-субстанциално и вътрешно по-реално, отколкото земният живот, който е като един сън.

Ние трябва по-внимателно да разберем, че след смъртта човекът се издига в големия свят, в Космоса. Сега той самият става Космоса. Той сега чувства Космоса като негово тяло, но сега морално чувства в себе си това, което в неговия земен живот беше извън него. Това, което беше в него, сега той го възприема извън себе си. Вземете един съвсем прост пример. Предположете, че по време на земния си живот, воден от емоции вие сте ударили някого, с което първо сте му причинили физически болки и второ - морално страдание. След смъртта, чрез въздействието на онези лунни индивидуалности в лунната сфера, вие не изживявате сега това, което сте изживели през земния живот, където от вътрешен яд сте ударили някого, може би с вътрешно задоволство. Физическата болка, страданието, което е трябвало да изпита другият, това изживявате в лунната сфера. Вие изживявате това, което сам сте направили, или сте мислили през земния си живот, не както вие го чувствате, а както са го почувствали другите. Така през една трета от неговия земен живот след смъртта, човекът изживява онова, което той е мислил и вършил през земния си живот по начина, по който лунните същества, за които говорих, му го показват като една интензивна реалност, като той изживява този живот ретроспективно. Когато например аз ретроспективно съпроводих живота на Щрадер - аз го наричам така с името от мистерийните драми, макар че той имаше друго име, той почина през 1912 година, - беше така, че най-напред той преживя това,

което беше прекарал в края на живота си на Земята, след това предишните преживявания и така нататък назад. Ако той сега застане пред душата ми, ще видя, че в другата сфера, в лунната сфера той се намира във времето, когато преживява 1875 година. Времето между 1912 и 1875 той вече ретроспективно го е преминал и продължава да живее до датата на своето раждане.

Така след смъртта си човекът ретроспективно преживява една трета от изминалия на Земята негов живот в сферата на лунните същества, които някога са били на Земята. Този живот е първият зародиш от това, каквото ще се осъществи като карма в следващия земен живот. В този живот, в който се живее колкото една трета от земното време, човек наистина се запознава вътрешно чрез собствено чувстване и възприемане, как неговите собствени постъпки са въздействали върху другите хора. И оттам, мои мили приятели, вътре в духовния човек се появява едно огромно желание това, което той е преживял сега в духовната сфера, в лунната сфера, - понеже го е причинил на Земята на другите хора - да се стовари върху него, за да се получи изравняването. Решението, да се осъществи неговата съдба съответно на неговите земни постъпки и земни мисли, се взима на края на лунното време. И когато това желание, произхождащо от живота, който протича до раждането не е изпълнено със страх, тогава човекът е узрял да бъде приет в следващата сфера, в сферата на Меркурий.

Човекът пристъпва тогава в сферата на Меркурий. В Меркуриевата сфера - това ще разгледаме в следващите лекции - човекът узнава чрез съществата, в чиято област той сега пристъпва, които никога не са били земни същества, които винаги бяха извънземни същества, - в тяхната област той узнава, как може по-нататък да изгради своята съдба. Така ние ще можем да го проследим през сферата на Меркурий, на Венера и през слънчевата сфера, за да опознаем това, което човекът преживява между смъртта и едно ново раждане, като негово духовно битие, съответно на онова, което той е прекарал между земните същества във времето между раждането и смъртта. Защото човекът живее своя тотален, цялостен живот в земното битие между раждане и смърт, а в небесното битие той живее между смъртта и едно ново раждане. От това се сумира неговият цялостен живот: - Как? - За това ще говорим в следващите лекции.

ШЕСТА ЛЕКЦИЯ

Париж, 24. Май 1924 г.

Вчера се постарах да покажа, как след като е минал през вратата на смъртта, човекът има първите изживявания в свръхсетивния свят, които продължават през следващите десетилетия след смъртта. Аз показах, как през определено число години човекът остава в това, което може да се нарече лунна сфера, как в тази сфера човекът идва в контакт със същества, които някога са били свързани със Земята, но които не са живели в едно физическо тяло на Земята, а в едно етерно тяло и как такива същества бяха учителите на някогашното човечество, инспирираха хората с онази дълбока мъдрост, която някога

съществуваше на Земята и която постепенно угасна. С отделянето на физическата Луна от Земята я напуснаха също и тези същества. Те продължиха своето съществуване на Луната и човекът отново се среща с тях, когато премине през портата на смъртта и трябва да разгледа всичко това, което по характеризирания вчера начин се разглежда там като една много по-действителна реалност, в сравнение с това, което човекът преживява по време на своето земно съществуване.

Аз вече посочих, че след като достатъчно дълго човекът прекарва в лунната сфера, той преминава в сферата на Меркурий, където среща същества, които го въвеждат в една област от света, където живеят съвсем други същества, отколкото на Земята. Една сфера обаче, към която той също принадлежи като човек през времето между смъртта и едно ново раждане, както принадлежи към Земята и нейната реалност със своето земно битие.

Позволете ми, мои мили приятели, да продължа да допълвам малката скица, която започнах вчера. Ние можем да тръгнем оттам, че когато минава през смъртта - което всъщност трае съвсем късо време, - човекът продължава своето съществуване в елементите: земя, вода, огън и въздух. Това, което са диференцирани вещества на Земята, метали и всички други вещества, не съществува вече под тази форма в момента на смъртта. Всички твърди вещества са земя, всички течни вещества са вода, всички въздухообразни вещества са въздух и всички онези, които са топли, са огън. В момента на смъртта човекът започва да живее в това четворно диференциране на веществата. Той преминава след това в онази област, която вчера характеризирах като областта на мировата интелигентност. Мирови мисли се носят и живеят в областта, в която той навлиза и остава няколко дни. След това минава в лунната област, която аз описах и оттам в сферата на Меркурий. Човекът навлиза в областта на звездите, първо в лунната сфера и тогава в меркуриевата сфера.

Нека да си изясним, как животът на човека, най-напред определен от лунната сфера, може да въздейства върху неговата бъдеща карма. И за това вече говорих вчера. След като човекът премине през смъртта, той вече е изживял и причинил това-онова в своя земен живот - добро и зло. И с всичко това чрез онова изживяване, което аз вчера описах, той пристъпва пред онези същества, които могат да се нарекат лунни същества. Тези лунни същества произнасят строга присъда, една мирова присъда каква е ценността на едно действие като добро действие за целия Всемир; каква е цената на едно зло, едно несправедливо действие за целия Всемир. И тогава в лунната сфера човекът трябва да изостави всичко онова, с което той е навредил на Всемира. Последствията от неговите зли действия, тях трябва да остави човекът в лунната сфера. И с това той изоставя част от самия себе си. Ние трябва да сме наясно, че повече отколкото се мисли, човекът е едно цяло с всичко това, което прави, което извършва. Цялата човешка същност е свързана с добрите и лошите човешки дела. Ако трябва да оставим лошото, което сме извършили, то трябва да изоставим една част от самите нас. Действително ние напускаме

тази лунна сфера само с това, което сме извършили като добро за Всемира. Поради това, когато напуснем лунната сфера в известна степен ние сме осакатен човек, толкова осакатен, колкото лоши мисли сме съединили с нашата собствена същност. Толкова трябва да изоставим, колкото вредно и позорно сме извършили за света.

Когато искаме да изучаваме по-нататъшния път на човека през живота между смъртта и едно ново раждане, тогава трябва да разгледаме следното: Човекът, такъв какъвто е на Земята, се състои от различаващи се един от друг членове. Областта на главата е сравнително най-добре развита, тя ясно е изразена в човешкия ембрион още преди раждането, така че тя е сравнително съвършена, докато останалата част от човешкото тяло през ембрионалния период е по-скоро несъвършена. В известен смисъл това остава и през целия останал живот. Най-добре изградената част от човека е областта на главата; останалата част е по-малко изработена. Онова обаче, което остава от главата на човека след смъртта като духовност, най-бързо се изгубва в духовните области. То, така да се каже, поти напълно изчезва при преминаването през лунната сфера. Естествено, трябва правилно да ме разберете. Физическата вещественост отпада с трупа, но в главата ние нямаме само физически вещества, ние имаме сили, които оформят и оживяват физическото тяло на човека, свръхсетивни сили. Те преминават през вратата на смъртта, след смъртта ние ги виждаме с имагинативното познание като духовен образ на човека, само че се вижда, как при този духовен образ главната част на човека, главата постепенно изчезва. Това, което всъщност остава, което може да бъде осакатено, това е останалата част от човека без главата. С тази останала част, която е повече или по-малко съвършена, човекът може да пристъпи в сферата на Меркурий като едно цяло, но тя може да бъде напълно осакатена, когато човекът е бил зъл човек. С тези сили, които обгръщат нашата душа, ние продължаваме нататък в живота между смъртта и едно ново раждане. С тези сили трябва да изживеем целия си живот между смъртта и едно ново раждане. Сега духовните същества, които са в сферата на Меркурий, които никога не са били хора, които никога не са приемали човешки образ, в чиято област ние най-после навлизаме, имат една важна задача. Защото с всичко, което - извинете ме за израза - ние пристъпваме като човек без глава, след като сме оставили моралните прегрешения в лунната сфера, е свързано това, което човекът е имал през земния си живот като здраве или болести. Важно е, - защото е много значително, изненадващо и фрапиращо, - че още в лунната сфера човекът оставя своите морални недостатъци, но това, което той е прекарал като болести, не оставя в лунната сфера, а то може да бъде прието като духовни последици в меркуриевата сфера от онези същества, които никога не са били хора. Точно като се съобразяваме с този факт, за нас той става нещо извънредно важно: Духовните резултати от болестите се внасят от хората в областта на Меркурий. И когато наблюдаваме всичко това, там най-напред узнаваме, как в звездния свят, който е същинският свят на боговете, физическото и моралното се преплитат. Морално несъвършеното не може да

навлезе в духовния свят, а остава в лунната сфера, която взима такова участие в човешкото битие, понеже нейните обитатели са същества, които вече са живели сред хората. Обитателите на Меркурий никога не са живели всред хората. Тези същества отнемат болестите от човека. Вижда се, как тези болести изтичат в мировото пространство, в духовния Космос и духовните резултати от човешките болести протичат навън като всмукнати от духовния Космос и дори се приемат с едно известно удоволствие. Човекът обаче, който преживява това през живота между смъртта и едно ново раждане, получава всъщност едно чисто духовно впечатление, но въпреки това то така действително се представя пред него, както действителна е била за него Земята. Както тук на Земята се възприема вятърът, светкавицата, ромоленето на водата, така когато сме преминали през портата на смъртта и сме навлезли в областта на Меркурий, ние виждаме отлитането от нас на духовните последици от болестите и как те се приемат от духовните същества. Ние получаваме впечатлението, което можем да изразим с думите: - Сега сте омилостивени, о богове! - Аз споменавам първо това - утре ще разгледаме по-детайлно тези неща, - за да се види, как боговете са обезщетени за това, което като зло е извършено на Земята, с изтичането на ефектите от болестите в обширния Всемир.

Това е много важен факт в нашия живот между смъртта и едно ново раждане. Тези факти се познаваха някога, когато човечеството се поучаваше от онези същества, които бяха пра учителите на човечеството и които по-късно станаха обитатели на Луната. Тогава се знаеше, че може да се научи, какво отговаря на истината относно същността на болестите, когато истината дойде от меркуриевите същества. Оттам всяко лекуване, всяко медицинско знание беше тайна на известни мистерийни школи, на мистериите на Меркурий. В такива мистерийни школи нямаше някой човек като преподавател, както в днешните университети, а наистина висши същества от звездните региони действаха чрез култа, който беше присъщ на тези мистерии. Боговете сами бяха учители на хората и в древните времена медицината беше онази мъдрост, която от съществата на Меркурий се изпращаше директно в мистериите. Оттам тази древна медицина изцяло беше смятана от хората като дар от боговете. В края на краищата всичко това, което в медицинската област е плодоносно, днес или произхожда от древните времена и е отзвук от онова, което се е узнало от боговете на Меркурий, или отново трябва да се открие чрез тези методи, които довеждат хората да имат контакт с боговете, да могат да се учат от боговете. Старата мъдрост пресъхва, изчезва. Трябва да бъде отрита една нова истина, която да почива на общението с боговете. Това е задачата на антропософията в различните области.

От областта на Меркурий човекът идва в областта на Венера. От онези същества, които обитават Венера и които са още по-далечни на човешката същност отколкото меркуриевите същества, така бива преобразено това, което човекът може да донесе от себе си в областта на Венера, че той изобщо да може да продължи нататък в духовните области. Това обаче е възможно, само

защото с встъпването в областта на Венера, човекът влиза в един нов елемент. Когато ние живеем тук на Земята, много е важно, че имаме идеи, понятия, представи. Какво би представлявал човекът на Земята, ако нямаше представи и идеи. Мислите са важни, те са ценни и ние като хора сме умни, понеже имаме мисли, които нещо означават. Особено днес има голямо значение, когато човекът е умен. Днес почти всички хора са умни. Не винаги е било така, днес обаче е така. И целият човешки живот зависи от това, че хората имат мисли. От човешките мисли е произлязла великолепната техника, всъщност всичко на Земята. Добро и зло, което човекът осъществява на Земята се поражда с помощта на мислите. Мислите още действат в лунната сфера; защото същества в лунната сфера създят според начина, как добрите и злите дела са произлезли от мислите,. Но също и същества от сферата на Меркурий преценяват болестите, които те трябва да отнемат от човека, все още според мислите. В известен смисъл тук е границата, до която мислите - изобщо това, което още напомня на човешка интелигентност - имат значение. Защото дойде ли се от областта на Меркурий в областта на Венера, там цари това, което в земния живот ние познаваме като отблясък, като любов. Любовта идва на мястото на мъдростта. Ние пристъпваме в сферата на любовта. Човекът може да бъде доведен по-нататък до слънчевото съществуване само чрез това, че любовта го води от сферата на мъдростта в слънчевото битие.

Мои мили приятели, сигурно в душите ви изплува въпросът: - Какво изживява онзи, който изобщо може да изживее такива неща в съзерцанието? - Сигурно сте прочели това, което аз дадох като духовни упражнения в книгата, която е преведена на френски «L'Initiation» и вие ще знаете, че чрез такива духовни упражнения човекът постепенно достига до едно такова съзерцание.

Когато се постигне имагинативното съзнание, най-напред по един духовен начин човек вижда своя собствен живот до момента на раждането като една голяма панорама. Това, което се изживява по естествен начин след смъртта, се изживява чрез посвещението във всеки момент от живота. Но когато се достигне до инспирацията, това изживяване в известна степен показва, какво прозира през тази панорама, през този човешки живот. Това е важното.

Всъщност винаги е било така, че може да се говори за всички взаимовръзки, лежащи в основата на тайните, едва когато се достигне определена възраст. Човек може да бъде посветен във всяка възраст, но пълното проникване в космическите тайни чрез собственото съзерцание, човек може да получи само в определена възраст. Това е така по следните причини: Когато се погледне тази жизнена панорама, тя се разделя на седем периода по седем години и то така, че първият период е от раждането до около седмата година, вторият от седмата до четиринадесетата година, следва от 14 до 21 година, и тогава един общ период от 21 до 42 година, следван от 42 до 49 година, един период от 49 до 56 година и от един период от 56 до 63 година. Тези жизнени периоди се изживяват един след друг. В ретроспективния поглед първо се вижда първият период от живота, там наведнъж застава всичко до смяната на зъбите. Във

всеки от тези периоди като в една мъгла се виждат мировите тайни, тайните на Космоса.

В първия жизнен период, от раждането до седмата година в тази ретроспекция се виждат тайните на Луната. Както Слънцето свети през мъглата, така просветват мировите тайни през собственото етерно тяло, което човек наблюдава, когато животът се представя там в първия жизнен период. Това, което днес ви разказвам, мои мили приятели, за изоставянето на своите недостатъци, своите лоши постъпки, каквото ви разказах за лунните обитатели, това стои в книгата на живота от първия жизнен период. Погледне ли човек с имагинацията, с инспирацията и с интуицията детството си, си казва: - Тази книга на живота има седем глави. В първата глава се обхваща нашето начално детство и лунните тайни. Втората глава обхваща възрастта между смяната на зъбите и половата зрялост, там са тайните на Меркурий. Когато се разглежда тази възраст, в която децата ходят на училище, се виждат тайните на Меркурий. На медиците е познато, че това е възрастта, когато се прекарват детските болести. Това е най-здравата възраст в човешкия живот. Смъртността е относително минимална, когато се разглежда цялото човечество. Зад този жизнен период се показват тайните на Меркурий, така че когато някой - това обикновено не е обичайно, но би могло да бъде възможно - бъде посветен на осемнадесет години, чрез своето посвещение той би могъл да види лунните и меркуриевите тайни. Когато човек стане по-възрастен и погледне назад към периода от 14 до 21 г. в ретроспекцията се показва всичко това, което принадлежи към тайните на сферата на Венера. През времето от 14 до 21 г., когато при човека настъпи половата зрялост, в книгата на живота духовно се записват тайните на Венериното битие във Всемира. Живеем ли по-нататък от 21 до 42-та година, се нуждаем от три пъти по-голям период от време, защото когато погледнем назад, след като сме достигнали по-зряла възраст, ни се разкриват всичките същества от слънчевата сфера. Човек трябва да е над 42 години, за да може ретроспективно да съзерцава; тогава обаче ретроспективно той вижда слънчевите тайни. Когато човек стане още по-възрастен и може да погледне жизнения период от 42 до 49 г. тогава му се разкриват тайните на Марс. За да се проникне в марсовите тайни, той трябва да е надхвърлил 49-та си година. Човек може да е посветен, но за да може сам да съзерцава тайните на Марс, трябва ретроспективно да погледне живота си между 42-та и 49-та г.. И когато се премине 63-та година - аз бива да говоря за тези неща - от съвета на боговете се разрешава да се говори и за тайните на Сатурн.

Вие виждате, мои мили приятели, че в този живот между смъртта и едно ново раждане ние все повече надхвърляме онези условия, които ни заобикалят тук на Земята и навлизаме в други отношения. Това, което човекът преживява, след като е прекрачил областта на Венера, е светът на слънчевата сфера. И след като аз ви описах, как чрез посвещението се идва до тези неща, нека продължа с разглеждането на това, което човекът преживява между смъртта и едно ново раждане.

Вживяването в духовния свят е такова, че все повече се срещаме със същества, които стоят много по-високо от човека. В лунната сфера сме главно още сред същества, които са живели на Земята заедно с хората. Ние обаче още в лунната сфера виждаме онези същества, които ни водят от един земен живот в друг. Това са съществата, които в моите книги според един стар християнски обичай нарекох с името йерархия на Ангелите.

Съзерцавайки нещата в първия жизнен период - детската възраст, в онова инициирано състояние, за което говорих, същевременно се вижда, какво ангелите са извършили за човека. Помислете веднъж, мои мили приятели, как в наивната душевност на някои хора чудно хубаво живеят известни възгледи, които се потвърждават от висшата инициирана мъдрост! Ние говорим, как първите детски години от живота на човека са протъкани от дейността на Ангелите. И ние наистина ги виждаме, когато ретроспективно разгледаме нашето детство, за да изучим лунната сфера, и същевременно с това дейността на света на Ангелите. Там, където се разгръщат най-здравословните сили в човека, когато той навлезе в училищната възраст, виждаме Архангелите. И тези Архангели стават важни за нас, когато разглеждаме сферата на Меркурий. В областта на Меркурий ние се намираме в света на Архангелите. И когато човекът достигне половата зрялост, той преминава времето от 14-та до 21-та година. В ретроспективното наблюдение се вижда да прозират тайните на Венера през развитието на човешкия живот, през панорамата на живота. Същевременно се опознава, кои същества са свързани предимно с живота на Венера. Това са съществата от йерархията на Архаи - Прасилите. И сега се научава една важна истина; отново нещо, което изглежда много фрапантно, когато наистина се опознае.

Човек наблюдава съществата, които са свързани с битието на Венера, който действат в човешкия живот след половата зрялост. И тези същества са онези, които като прасили са свързани със самото раждане на света. Тези същества, които като прасили са свързани с раждането на самия Космос, в техния отблясък те отново са заети в раждането на физическия човек в редицата на поколенията. По този начин се разкрива голямата взаимовръзка между Космоса и човешкия живот.

Тогава се прониква също и в тайните на слънчевия живот. Тази слънчева същност, каква е тя за нашите днешни физици? - Едно огнено кълбо от газове, от горящи газове, които разпространяват топлина и светлина. - За духовното съзерцание това е една детинска представа, една истински детинска представа, защото истината е, че ако физиците организират една експедиция и отидат на Слънцето, те ще са много изненадани да намерят всичко много по-различно, отколкото са си го представяли. Там няма никакви газове. Човек няма да е погълнат от пламъци, ако с една експедиция достигне Слънцето. Но след като дойде в слънчевата сфера, човек ще бъде разкъсан, ще бъде унищожен, като бъде разкъсан. Защото какво има там, където е Слънцето?

Мои мили приятели, когато тук преминавате през пространството, насреща ви има столове, има хора, в които можете да се блъснете. Аз искам схематично

да начертая някои от тези неща, - човек се блъсва в тези неща. Това са нещата, между тях има празно пространство; вие минавате през него. Това е разликата в тази територия, в която се намираме, че известна част от пространството е изпълнена или със столове, или от вас, друга част от пространството е празна. Когато махна столовете и вие дойдете тук, ще има само празно пространство. Това празно пространство е много по-разпространено в Космоса. Тук на Земята не се познава това, което трябва да се опознае във Всемира. Там пространството може да бъде изпразнено от самото себе си, така че никъде повече да няма пространство. Когато имате това, което в Германия наричат газирана вода, вътре са малки перли, които са по-малко плътни от водата. Тях ги виждате; вие не виждате водата, а перлите. Така и когато поглеждате в пространството, също може да не виждате. Но където се намира Слънцето, там няма пространство. Представете си, че тук е празното пространство на Всемира, но в това празно пространство няма нищо, няма и никакво пространство, така че фактически, когато навлезете в него, вие ще бъдете всмукани и ще изчезнете. Там съвсем няма нищо, там е място за всичко духовно. Нищо физическо, дори и пространство няма там. Това в действителност е слънчевото битие, за което физиците ще бъдат много изненадани. На ръба на това празно пространство започва нещо подобно на това, което предполагат физиците. Там в слънчевата корона има горящи газове, но вътре в това празно пространство няма нищо физическо, няма дори пространство. Там всичко е духовност. Там вътре са трите вида същества - Ексусиаи, Динамис и Кириотетес, те са в слънчевата сфера. Ние навлизаме в областта на Ексусиаи, Динамис и Кириотетес, когато през времето между смъртта и едно ново раждане напуснем сферата на Венера. Когато ретроспективно се наблюдава, там се вижда, - само че човек трябва да е по-стар от 42 години - там се вижда отблясъкът на слънчевата същност. При Ексусиаи, Динамис и Кириотетес се живее най-дългият период от времето, в което се намираме между смъртта и едно ново раждане.

Е, мои мили приятели, когато човекът наистина навлезе в този слънчев регион между смъртта и едно ново раждане, тогава всичко става различно от това, което сме свикнали да виждаме в земния физически свят. Във физическия земен свят ние можем да имаме добри намерения, а до нас може да стои някой, който има зли намерения; ние се опитваме да извършим добри дела, много или малко ни се удава; до нас стои някой, на когото така да се каже, всичко се удава. Ние виждаме животът да преминава. След години или десетилетия поглеждаме назад към онова, което се е случило и лесно произнасяме присъда над физически земното протичане на живота: - Не е така, че добрите намерения и добрите дела в земния живот имат благоприятни последици за човека. - На Земята понякога доброто изглежда да се наказва, а злото да се възнаграждава, като добрият може да е нещастен, а злият може да е щастлив. Ние не виждаме връзка между това, което е морално и онова, което се осъществява физически. Противно на това, всичко физическо има своите определени последици. Магнетичната сила трябва да привлече желязото, тя

има определени следствия. На Земята най-напред се осъществява онзи живот, който ние сме преживели между раждането и смъртта, само както той се разгръща във физически взаимовръзки. Мои мили приятели, няма такива взаимовръзки в слънчевата сфера. В тази слънчева сфера има само морални взаимовръзки. Там всичко морално има силата да се реализира и то да се реализира по съответен начин. Доброто предизвиква събития, които ощастливяват, злото причинява не ощастливяващи следствия. Моралът, който се проявява тук на Земята само идеално, защото може само идеално да се прояви по външно неадекватен начин, като злото се наказва чрез съдилищата, - там той става реалност.

В слънчевата област започва да става реалност всичко онова, което човекът е имал дори и като най-малки мисли с добри намерения. Върху тази реалност сега гледат Ексусиаи, Динамис и Кириотетес. Доколкото човек е бил добър, както е мислил, чувствал и живял, така гледат на него съществата от слънчевата област. Затова не мога да ви обрисувам слънчевата област по теоретичен начин, а само по един жив начин. Не може да се даде дефиниция, как това или онова действа добре в слънчевата сфера, човек трябва така да говори, че слушателят да може да е наясно: - Имал ли си една добра мисъл като човек на Земята, в живота на слънчевата сфера от смъртта до раждането общуваш с Ексусиаи, Динамис и Кириотетес. На теб ти е позволено да общуваш с тези същества. Направил ли си обаче зло, което си оставил заедно с част от твоето същество в лунната сфера, то ти си един самотник, напуснат от Ексусиаи, Динамис и Кириотетес. Така доброто става реалност в слънчевия свят чрез нашия взаимен живот с тези същества. Ние не разбираме езика на тези същества, ако не сме мислили нещо добро; ние не можем да пристъпим пред тях, ако не сме извършили нищо добро. Това е цялата реалност, това е реалното действие на нашите добри постъпки в слънчевия регион.

Това е, което за сега исках да ви кажа относно тези неща, утре ще продължим тези разглеждания.

СЕДМА ЛЕКЦИЯ
Париж, 25. Май 1924 г.

Ние говорихме за живота между смъртта и едно ново раждане и при това видяхме, как след смъртта си човекът е приет от един извънземен свят, от един извънземен свят, който тук на Земята ни се изявява само с неговите знаци, защото звездите са знаци на един друг свят. Когато посочваме към тези знаци, ние същевременно посочваме към духовните светове, които сами наблюдаваме, когато се намираме в живота между смъртта и едно ново раждане. И ние видяхме, как човекът пристъпва в сферата на Луната, в сферата на Меркурий, в сферата на Венера и вчера достигнахме до разглеждането на слънчевата сфера. Същевременно аз изложих, как чрез инициационното посвещение може да се постигне познание за съответните светове. Когато чрез методите, които са описани в моите книги, за някого е станало възможно да

вижда в духовните светове, той първо ретроспективно вижда целия си земен живот. Разпрострян в една голяма панорама, животът му се простира там, разделен на периоди, които траят по около седем години. Ние виждаме нашето детство до смяната на зъбите. Когато прозрем през него, насреща ни просветват тайните на лунната сфера. Разгледаме ли това, което лежи между седмата година т. е. между смяната на зъбите и половата зрялост, насреща ни прозират тайните на меркуриевата сфера. Периодът след настъпването на половата зрялост, от 14-та до 21-та година е сферата, в която пред ретроспективния поглед се разкриват тайните на сферата на Венера. И когато човек вече е станал толкова възрастен и погледне назад към времето между 21-та и 42-та си година, към това време където се проявява зрелостта на човешкия живот и още не е започнал упадъкът, когато се разгледа това време, могат да се прозрат тайните на слънчевата сфера. Тези тайни се състоят в това, че в тази сфера, както вече посочих вчера, вече няма природни въздействия. Всичко, което ние възприемаме като причини и следствия в природата на Земята, не съществува в слънчевата сфера. През времето, в което пристъпваме, след като сме били в лунната, в меркуриевата и във венерината сфера и навлезем в слънчевата сфера, в това време около нас няма никакви природни процеси, а само душевно-морални следствия. Всичко онова, което е добро, има своите съответни добри следствия, всичко, което е зло, отдавна е отпаднало в лунната сфера. Слънчевата сфера изцяло е доброта, лъчиста, светеща доброта. Никакво зло няма място в нея. И ние трябва да изживеем това слънчево битие, да останем в него като хора често няколко столетия, защото това време е, така да се каже, по-разтеглено в живота между смъртта и едно ново раждане, отколкото тук на Земята. Когато преминем през тази слънчева сфера, ние идваме не само в обществото на онези души, които от земния си живот също са преминали през портата на смъртта, които заедно с нас са прекрачили в духовния свят и с които сме били свързани чрез кармата, но в слънчевата сфера ние навлизаме в областта на Ексусиаи, Динамис и Кириотетес. Това са същества, които изцяло живеят в духовно състояние, чисто духовни същества. И това, което ние възприемаме като морален околен свят в слънчевата сфера, принадлежи към тези същества така, както минералното, растителното и животинското царство принадлежат към същността на Земята.

Когато човек иска да разбере живота на човешката душа в слънчевата сфера, трябва да е наясно, че тук на Земята като хора ние в известно отношение се намираме затворени в нашата кожа. Всичко, което е вътре в нашата кожа, ние наричаме нашето себе, нашия Аз. Всичко, което е извън нашата кожа, наричаме свят. И ние гледаме от това, което е вътре в нашата кожа, навън в света. Точно обратното е в живота на слънчевата сфера. Там ние се намираме във всичко това, което тук наричаме свят; Там Луната е в нас, а не извън нас, Меркурий е в нас, да, самата слънчева сфера, с цялата й област е в нас, а не извън нас. И така, както тук в земния живот ние правим разлика между нашето тяло и нашата глава и сме наясно, че когато работи, главата се отделя от останалото тяло като орган на знанието, също така знаем, че главата трябва да

е различно устроена от останалото тяло. В слънчевата сфера ние знаем, че имаме световният организъм, който принадлежи към нас, с неговите лунни същества, меркуриеви същества, венерини същества, слънчеви същества. Но към нас принадлежи и нещо особено, също както тук в земния живот имаме главата. Това, което е особеното при нас, са Марс, Юпитер, Сатурн. Това в известна степен е нашата глава в слънчевото съществуване. Ние можем да кажем: - В слънчевото битие Луната, Меркурий и Венера стават наши крайници; самото Слънце е цялата наша ритмична система - нашето сърце и нашите бели дробове; животът на Слънцето е самата слънчева сфера с всички нейни същества. А това, което тук е органът на разбирането - разумът, главата, това в слънчевата сфера е онова, което ние намираме като Марс, Юпитер и Сатурн. Така, както ние можем да говорим тук с главата, с нейната най-долна част - устата, така ние живеем чрез мировото слово поради това, че носим Марс в нас, в нашето мирово тяло. То звучи през цялото пространство. И така, както ние носим мислите в нашата глава, тези малки, земно-дребни мисли, така в нас носим мировата мъдрост чрез Юпитер. И както в паметта си имаме спомени, така през слънчевото съществуване носим в нас сатурновото битие, което ни дава мирово спомняне. И както тук живеем в нашата кожа и гледаме навън, в слънчевата сфера, както описах, живеем и гледаме към външния свят, към човека. Човекът в нашия свят е вътре. Разбира се не човекът, за когото говори земната анатомия, а нещо, което само по себе си е така огромно и могъщо, така величествено, като Всемира с всички негови звезди.

Когато ние погледнем от земна гледна точка, мои мили приятели, е така, че ние всъщност имаме - и за земния човек това е добре, за да не изпадне в умопомрачение - едно прекалено лошо мнение за това, което е затворено в човека. Всъщност, когато вземем заедно всички хора на Земята, те са носители на всички йерархии, които разгръщат своята същност в човека. Това, което е в човека, което е много по-величествено от целия звезден свят, от всички звездни движения и процеси, това е нашият външен свят в слънчевото съществуване. И със съществата, които нарекох Ексусиаи, Динамис, Кириотетес, с другите същества, които живеят в сферата на Луната - съществата от йерархията на Ангелите; със съществата, които живеят в сферата на Венера - съществата от йерархията на Архаи; с всички останали човешки души, с които сме кармически свързани, ние изработваме нашия следващ земен живот, съзерцавайки човешкото тяло. И тази работа в слънчевата сфера за изграждането на следващия земен човек, на следващия човешки живот на Земята, тази работа е много по-величествена от всичко онова, което човекът може да създаде като култура и цивилизация на Земята. Това, което в края на краищата предлага земната цивилизация е човешко дело. Човекът не е само човешко дело. В слънчевата сфера той може да работи за по-късния земен живот. Нещо трагично би се получило, ако човекът сам, заедно с другите човешки души би работил над това чудно произведение, което той представлява в земния си живот. Там той трябва да работи заедно с всички висши йерархии. Защото онова, което се ражда чрез майката на човека,

не се е породило на Земята, а Земята е само сцената, където то се ражда. В това, което имаме чрез физическото наследство, се въплътява един чудесен миров организъм, който се изгражда в свръхсетивните светове през слънчевото ни съществуване.

Когато се обхванат такива неща с истинските познавателни способности, трябва да се погледне към Слънцето и да се каже: - Неговите физически лъчи са прекрасни, прекрасно е това, което струи към Земята като слънчева топлина. - Но когато се проникнем с познанието какво всъщност представлява Слънцето, ние ще почувстваме, че горе, където слънчевото кълбо преминава през Всемира, там е арената, на която се изграждат бъдещите поколения хора, в техните духовни първообрази. За формирането на хората на бъдещето там работят висшите йерархии заедно с човешките души, които бяха на Земята през предишния си земен живот. Това слънчево кълбо всъщност е духовният ембрион на това, което ние ще имаме като земен живот в бъдещето. През първата половина от слънчевото ни битие ние работим заедно с боговете, за да формираме нашето бъдещо земно човешко същество.

Когато минем половината от нашето пребиваване между смъртта и едно ново раждане и сме достигнали до това, което в моите мистерийни драми наричам «среднощния час», започва една друга работа. Ние чухме, че слънчевото битие представлява чиста доброта. Ако от висшата мирова мъдрост се изработи само това, което ви описах, на Земята не биха слезли хора, а ангелски, богоподобни, добри същества. Но тези богоподобни добри същества не биха имали свобода, нищо свободно нямаше да притежават. Защото тяхната природа щеше да съответства на слънчевата същност, от която са произлезли и те щяха да вършат само добро. Те не биха имали избор между доброто и злото.

През втората половина от пребиваването ни в слънчевата сфера, се преоформя една част от онова, което е станало човешка реалност чрез работата през слънчевия ни живот, така че в известна степен неговият характер става картинен, образен. Човекът най-напред се формира така, че в своя организъм би трябвало да бъде само добро същество. Тогава обаче, една част от това, което се формира в човека, през втората половина на слънчевото съществуване не се формира като една реалност, а само като картинен образ, така че ние продължаваме пътя си през слънчевата сфера частично като духовна реалност, частично като образ. От това, което е реалност произлиза основата на нашето тяло в бъдещето земно съществуване. В това, което е само образ, само картина, се създава основата за нашата глава. Понеже то е само образ, може да се изпълни с по-гъста материя, с костен материал. Но същевременно се прибавя част, която е образ, която не е духовна реалност, а образ. Присъединява се това, което тук на Земята ние изживяваме като отзвук от този образ. Това, което иска да бъде нашият стомах, нашият черен дроб и т. н., това ние изживяваме като природна необходимост. Това, което се намира в нас като морален импулс, тук на Земята ние го изживяваме духовно, това което изживяваме духовно, което прозвучава от нашата съвест като морален импулс,

според своето устройство то се изгражда като картина, като образ в слънчевите зародишни заложби в човека.

Да, мои мили приятели, развитието на Земята, развитието на човечеството на Земята имат история. Културата на цивилизацията се развива в течението на историята. Слънчевият живот, през който преминаваме за един дълъг период между смъртта и едно ново раждане, също има история. И най-важният резултат от земната история е Мистерията на Голгота и в земната история ние различаваме събитията, фактите преди Мистерията на Голгота и след нея. По подобен начин също и в слънчевия период, който човек преминава между смъртта и едно ново раждане, трябва да се различава това, което е било преди на Земята да се извърши Мистерията на Голгота и след нея. Нещата са такива, че когато наблюдаваме земния живот до Събитието на Голгота, ние намираме, че Христовата същност не е присъствала на Земята; Христос е бил очакван на Земята, но не е бил още там, той се е намирал още в слънчевата сфера. Посветените в мистериите имаха средства и начин от своите мистерийни школи да взимат участие в слънчевия живот. Когато посветените са можели да се издигат до познание извън своето тяло, тогава, напускайки земния си живот чрез посвещението, те са стигали до Христос, понеже Христос е можел да бъде намерен на Слънцето. След случилото се на Земята чрез Мистерията на Голгота, Христос повече не е на Слънцето, той се свърза със земното битие. Христос се намираше първо в слънчевото битие и след това вече го няма там - точно противоположно на земния живот, където Христос първоначално не съществуваше в него и след това се появи там. Но Христос се включва в земния живот също така, както и в слънчевия. Както тук на Земята с усилия трябва да задълбочим душевния си живот, за да можем да възприемем Христос, вътрешно да се изпълним с Христос, да се проникнем с Христос, също така трудно е през слънчевия период да се възприеме, да се види целия човек в неговата същност, както вече ви описах. И в древни времена от човешкото развитие, където обаче на Земята е имало едно инстинктивно ясновидство, е било особено трудно да се възприеме човешкото същество след смъртта в слънчевото битие на човека. Че на Земята човекът възприемаше в себе си нещо духовно, представляваше затруднение за него да види тайната на човека като външен свят. Преди Мистерията на Голгота самият Христос даваше сила на човека изцяло да възприеме същността на човешкото същество. От Мистерията на Голгота насам ние като хора на Земята трябва да минем през онова вътрешно задълбочаване, което можем да постигнем с разглеждането на Мистерията на Голгота, с вживяването в Мистерията на Голгота, с участие в живота на Христос. По време на земното ни съществуване ние можем по този начин в свободно съзнание да съберем онези сили, които можем да вземем със себе си в смъртта и те ще могат да ни дадат сила да съзерцаваме човешката същност в слънчевото битие. И ако преди Мистерията на Голгота в живота между смъртта и едно ново раждане Христос даваше сила на хората да виждат същността на човека в слънчевото битие, то след Мистерията на Голгота той подготвя човека през земния му живот, за да може

през слънчевото си съществуване той сам да вижда цялата човешка същност. Ние се научаваме напълно да познаваме същността на християнството, когато от земното битие погледнем към слънчевото битие. И в слънчевото битие, както вече видяхме, ние се научаваме да познаваме първата половина, където човекът бива изграждан в реалността, първоначално като чиста доброта. След това се създава образното, което внесено в човешкия живот прави човека свободен, в което се съдържа зародишът на моралното изживяване.

Когато с науката на посвещението стигнем до това, което се заражда там като морални заложби, като оздравителни сили в човека, тогава няма да видим истината с нашата имагинация, инспирация и интуиция, ако не бъдем подкрепени, ако нашето имагинативно, инспиративно и интуитивно познание не се подкрепи от това, което може да ни даде преминаването в онази сфера, в която човекът постепенно навлиза след слънчевото съществуване - в сферата на Марс, Юпитер и Сатурн. И ако искаме да преценим тези две половини от човешкия живот между смъртта и едно ново раждане в една взаимна връзка, то отново в ретроспективно наблюдение трябва да разгледаме някои епохи, които също траят по седем години. Но за да можем да разгледаме това като цяло, трябва, както вече споменах, да сме по-възрастни от 63 години. Когато погледнем назад периода от 42 до 49 години, от него се излъчва това, което са тайните на Марс. От 49 до 56 години към нас се излъчват тайните на Юпитер и от перида между 56 и 63 години насреща ни се излъчват тайните на Сатурн. Чрез този поглед назад от това, което се излъчва към нас, можем да разберем, какво се случва на Марс, на Юпитер и на Сатурн относно подготовката на хората за едно ново земно съществуване. Защото тук, където пристъпва човекът, когато вече е преминал през слънчевото битие, за него работят същества на висшите йерархии - Престоли, Херувими и Серафими и то така, че в сферата на Марс срещаме Престолите, в сферата на Юпитер - Херувимите и в сферата на Сатурн - Серафимите.

Когато преминем през тази втора половина на живота между смъртта и едно ново раждане, тогава в известно отношение е същото както в земния живот. Тук в земния живот стоим на Земята, гледаме навън в просторите на звездния свят, съзираме красотата на звездния свят и оставяме тя да ни въздейства с нейната възвишеност. Когато продължаваме пътя си след слънчевото битие, подготвяйки се за бъдещия земен живот през сферите на Марс, Юпитер и Сатурн, в това което съзираме, ние се намираме в религиозния живот. Но ние гледаме надолу към Земята. Там Земята не се появява по физическия начин, както я имаме тук около нас, там - искам да кажа в посока към Земята - ни се явява един величествен духовен живот, който е изтъкан от събитията на Марс, Юпитер, Сатурн, който е изтъкан от делата на Серафими, Херувими и Престоли. Но сега не е както по-рано, когато всичко от света го чувствахме в самите нас. Ние чувствахме Ексусиаи, Кириотетес, Динамис в нас, но когато, гледайки надолу, виждаме делата на Серафими, Херувими и Престоли, ние най-напред ги виждаме извън нас; под нас ние виждаме свръхсетивното небе, защото чисто духовният свят за нас е отгоре.

Ние виждаме свръхсетивното небе, ние виждаме надолу в сферата на Марс, Юпитер и Сатрун, виждаме да живеят, да се стремят и работят по техния начин Престоли, Херувими и Серафими. Но какво се разстила пред нашия поглед, когато наблюдаваме тази работа? - Пред нашия поглед, с който преживявайки по свръхсетивен начин ние виждаме да се разстила между Серафими, Херувими и Престоли това, което ще бъде изпълнението на нашата карма в следващия земен живот, което ще изживеем като човек чрез другите хора, понеже по известен начин ние кармически сме свързани с тях. Това преживяваме най-напред чрез божествените дела на Серафими, Херувими и Престоли. Те уговарят между тях, какво ще изживеем в следващия ни земен живот като осъществяване на нашата карма. Боговете наистина са творците на човека, но те създават също и нашата карма. Че боговете изживяват в небесен образ осъществяването на нашата карма, прави върху нас силно впечатление, което се отпечатва в нас, докато ние продължаваме да живеем нашето духовно битие. Ние поемаме в нас нашата карма, както тя ще се осъществи, понеже виждаме божествените дела на Серафими, Херувими и Престоли. В това наблюдение ние изживяваме онова, което ще ни постигне в следващия ни земен живот, представено ни от боговете. Вие виждате, че когато чрез науката на посвещението се проследи живота на човека през втората половина от пребиваването му между смъртта и едно ново раждане, и когато сме в състояние да разгадаем това, което се случва чрез Престоли, Херувими и Серафими в сферата на Марс, Юпитер и Сатурн, се придобива познанието за кармата. И на онзи, който се е научил в духа да вижда назад своя живот от 42-та до 49-та година, му се представя също и възможността да проникне в тайните на Марс, в събитията на Марс, в известна степен да види какво се случва там, когато човекът преминава през тази сфера, - главно между Престолите, но и общо между Престоли, Серафими и Херувими. Само в земния живот тук не може да се прецени как въздействa кармата на един човек. Трябва да се извика на помощ свръхсетивния свят. И когато се правят изследвания на кармата, трябва да се погледне точно тази част от света, където човекът прекарва между смъртта и едно ново раждане в сферата на Марс, Юпитер и Сатурн. Там е така, че при някои хора, определящо за следващия им земен живот е точно това, което се разиграва в сферата на Марс.

Вие гледате между смъртта и едно ново раждане към марсовата сфера и виждате, какво се разиграва там. Там преди всичко е онова, което бих искал да нарека «мировото слово». Всичко е слово. Съществата на Марс са същества само от слово, ако мога така да се изразя. Представете си, как човекът се състои от месо и кръв и той говори, като с това довежда въздуха в движение. В това, че въздушните вълни удрят нашето ухо, ние чуваме че тоновете се въплътяват във въздушни вълни. От такива вълни са формирани марсовите същества; цялото им същество се състои от думи. Когато слушаме с духа, ние възприемаме тези същества. Когато човек поглежда назад в по-късния си живот след периода от 42 до 49 години, ако тази сфера е същата, която между смъртта и едно ново раждане най-силно въздействa върху човека, ако

предимно там се изработва неговата карма, тогава всичко, което той изживява на Земята е в силна зависимост от марсовите сили. Той гледа от отвъдния живот през марсовата сфера надолу в най-значителния си период, той си изгражда един земен живот, който е силно зависим от марсовите сили.

Да вземем един пример. Нека вземем за пример един човек, който е живял по времето, когато арабите нахлуват от Азия през Северна Африка в Европа, носейки импулса на мохамеданството и заплашват да установят в Испания мавърско и арабско господство. Да вземем един човек, който преди разпространението на арабското господство в Африка, според обичаите на тогавашното време е изучавал науката на познанието. Имаше един такъв човек. В Северна Африка той беше изучил северно-африканската наука - не точно така, както исторически ви е известно за свети Августин, но по подобен начин. Аз нямам предвид сега свети Августин, а една друга личност, която по-късно малко по-различно възприе северно-африканската наука - обагрена мавърско-арабски. Тази личност се преселва след това в Испания, в днешна Испания и по определен начин променя своите възгледи, поема по-скоро един християнски мироглед, като смесва предишните си арабски възгледи с християнските възгледи, които възприема по-късно. В тази личност се проявява нещо от един вид кабалистична наука, не съвсем това, което се нарича кабалистика, но у него вече се проявяват заложби за кабалистично мислене. Така тази личност живее с много съмнения, вътрешни съмнения и вътрешна несигурност и умира с тази несигурност. Това беше един мъж, който сравнително скоро след това беше роден като жена през Средновековието, преди средата на Средновековието, където в нейната природа се прояви всичко, което се беше събрало като съмнения през целия предишен живот на тази личност. И тази личност отново се роди така, че частично още по-рано, частично в живота между смъртта и едно ново раждане така преминава от живота си като жена в едно въплъщение като мъж, че съдбата за следващия му земен живот беше изработена предимно под влиянието на марсовата сфера и чрез това той получава афинитет към всичко на Земята, което е свързано с преценките на острия разум, с преценки, които често имат понятийно-войнствен характер. Тази личност, която характеризирах с нейните две инкарнации, беше *Волтер*.

Вие виждате, как земният живот се оформя в живота между смъртта и едно ново раждане чрез връзката между хората и това, което стои зад звездите. Ние изобщо се научаваме да познаваме земния живот с неговото историческо протичане, само когато можем да погледнем взаимните връзки между единия и другия земен живот на същия човек.

Чрез какво всъщност преминават в новата епоха нещата, които като причини и следствия се намират в предишните епохи на историческото развитие? Самите хора ги пренасят. Вие всички, които стоите тук, сте донесли от вашите преживявания през по-ранни епохи това, което изживявате в съвременната епоха на цивилизацията. Хората сами изграждат историята. Но ние разбираме това изграждане на историята, само ако можем да погледнем, а

не само абстрактно да приказваме, да можем конкретно да разгледаме онова, което се случва с човека между смъртта и едно ново раждане.

За разбирането на човешките земни преживявания е от особено значение, когато се разгледа онова кармично развитие, което протича тогава, когато човекът донесе определени условия от своя предишен земен живот така, че да трябва да поеме главните импулси на неговата карма в сферата на Сатурн. Хора, които поемат главните импулси на своята карма в сферата на Марс, стават като *Волтер*. С всички свои мисли те са свързани здраво със земния живот, критикуват, борят се с него и т. н. и обичат да го обхващат в сентенции, - което при Волтер е гениално. Другояче стоят нещата, когато кармата се изгражда предимно чрез сатурнови импулси. Тези сатурнови импулси са от едно съвсем особено въздействие върху човека. Самото съзерцание на сатурновите тайни, които човек вижда, когато погледне назад своя земен живот между 56-та и 63-та година; още съзерцанието на сатурновите тайни в много отношения има нещо потискащо, разтърсващо, в известна степен то е чуждо на земния живот. И който в хода на живота си между 56 и 63-та година чрез науката на посвещението постепенно узнае, как му се разкриват сатурновите тайни, той изживява това така драматично, че то все повече го разтърсва, защото става все по-трудно и по-трудно за изживяване, понеже започва да разрушава живота. На човек му се иска да каже: - Когато се види, как се изгражда кармата в тази сфера, може да се открие цялото чудесно човешко значение с неговите взаимни връзки. - Нека вземем един пример също и за това, но предварително искам да кажа нещо друго:

У всички вас, мои мили приятели, с право би могъл да изникне един въпрос, който се опира на твърдението, което аз често съм изказвал в книги и лекции, че в древни времена е имало велики посветени, които са живели между хората. Вие можете да запитате: - Къде са те сега в настоящето, в по-късното време? - И вероятно, когато се огледате наоколо, за много хора, които действат в настоящето, не бихте твърдяли, че те имат характера на посветени, а всъщност наистина е така. Въпросът обаче трябва да се постави по друг начин: - Къде се намират посветените в техните по-късни инкарнации? -

Не е задължително онзи, който в една предишна инкарнация с пълно съзнание също и навън се е проявявал като посветен, в една следваща инкарнация отново да бъде посветен. Посвещението може да остане в подсъзнанието. Човекът трябва да ползва онова тяло, което му предоставя определена епоха. Днешните тела не са подходящи за духовната наука, те са постоянно препятствие, понеже произлизат от една материалистично оцветена епоха и самото наше възпитание още от детството е една такава пречка. Когато човекът израсне в него, дори преди в древните времена да е бил посветен, в тази инкарнация той не може да прояви навън онова, което е останало от посвещението. Човек учи да пише, но в съвременния шрифт не може да се изрази това, което някога е било наука на посвещението. А такива са и другите условия на живота. Личности, които в предишни епохи са били посветени, по-късно в живота се проявяват с важни задачи по друг начин, не отново като

посветени. И животът на някои хора от настоящето или от непосредственото минало насочва към предишно посвещение. Аз искам да ви дам един пример за една наистина посветена в предишен земен живот личност. Това беше една личност, която беше посветена в хиберийските мистерии, в мистериите на Ирландия, по времето на първите християнски столетия, когато старите велики мистерии на Ирландия бяха вече в упадък, но все още съхраняваха велико знание. Там живееше една личност, която беше посветена в една от висшите степени. Ирландските мистерии имаха особена дълбочина, не интелектуална дълбочина, а една общочовешка дълбочина. Например едно от ритуалните въздействия, което се е получавало там, беше, че след като човек дълго е бил подготвян относно заблужденията на Земята, относно възможността за съмнение, в картинен образ е трябвало да изживее онова, което да му направи силно впечатление чрез самата картина. Ученикът е бил завеждан пред две статуи. Едната била съвсем еластична, но куха отвътре. Иначе е била с величествен ръст; въздействието от нея оставяло могъщо впечатление. Ученикът е трябвало да я докосне. Това докосване вътрешно ужасно го разтърсвало, понеже статуята била като жива - човек вкарвал пръста си в нея, и щом го отдръпнел, тя отново възвръщала формата си. Оставало впечатлението за един живот, който веднага се възстановява, малко след като е бил разрушен. С това е трябвало да се насочи вниманието към всичко онова в човека, в което се намира слънчевата същност.

Другата статуя била по-пластична. И тя била докосвана. Отпечатъкът от натиска оставал. Чак на другия ден, когато отново била представяна, се виждало, как междувременно нощта отново е възстановила всичко. Такива култови действия са въздействали за преобразяването на вътрешния живот. И така, една личност, която е живяла по онова време като мъж, получава дълбоки въздействия от тези ирландски мистерии. Вие ще разберете, мои мили приятели, че когато днес се дават примери за прераждания, човек по-лесно се натъква на мъжки инкарнации, понеже в по-предишните епохи почти изключително някаква роля играеха предимно мъжете. Женските инкарнации лежат между тях. Днес, когато жената започва да играе голямата роля в историческото развитие, днес се подготвя времето, когато по-интензивно ще се говори за женските инкарнации.

И ние намираме една личност, върху която култовите церемонии на посвещението в хиберийските мистерии имат много силно влияние, въздействат върху душевността й и може да се каже, че чрез това, което тази личност изживява, тя така се изпълва с вътрешни впечатления, че всъщност с цялата си душа забравя Земята. След като преминава през едно съществуване като жена, в което старите импулси на посвещението само бегло се показват в цялата й душевна нагласа, през деветнадесето столетие тя отново идва на Земята като една знаменита личност на деветнадесето столетие, но като такава личност, която е изживяла последствията от своята карма в сферата на Сатурн, в онази сфера, където човек живее между същества, които всъщност нямат настояще. Ужасно разтърсващото, когато ясновидски се съзерцава сатурновата

сфера, в смисъла, който разгледах, е, че в сатурновата сфера живеят същества, които всъщност нямат настояще, а гледат само назад към тяхното минало. Това, което те правят, е несъзнателно и едно действие, което те извършват, идва до съзнанието, чак когато вече е извършено, когато вече е записано в мировата карма. Познанството с тези същества, които мъкнат след себе си миналото като опашката на комета, действа разтърсващо. Тази личност, която някога беше посветена, беше надраснала земното битие, занесе душата си, изгради своята карма при тези същества, които не взимат никакво участие в настоящето. Там наистина е така, че по един величествен начин се осветява цялото минало на човешкия земен живот, всичко онова, което освен това беше преживяно като битието на един посветен. Там това минало се изживява като оплодено, като обогатено от посвещението в мистериите на Хиберния.

Когато тази личност се появи на Земята, поради контраста в който душата сега трябваше да се развива, в нея бяха останали само бъдещи импулси. Когато тази душа слиза на Земята - непосредствено при слизането й на Земята от сферата на Сатурн с поглед насочен към миналото по начин, по който миналото й е било осветено от светлината на посвещението, - се създава контрастът - да стои здраво на Земята, но да гледа към бъдещето, осъществявайки значителни, всеобхващащи идеи, импулси и чувства. От този хиберийски посветен се ражда *Виктор Юго*. - Ние всъщност едва тогава истински възприемаме даден човек, когато го разгледаме също и в неговото развитие между смъртта и едно ново раждане. Когато така го разглеждаме, ние го виждаме с неговите морални, религиозни и етични качества. Не по-бедна, а по-богата ни изглежда дадена личност чрез това, че ние я осветяваме с духовната светлина.

Как да се разбира животът на човека, взаимните отношения между човека и света, чрез такива примери от развитието на човечеството, които наистина са получени с извънредна точност с помощта на духовната наука? Как в един трети пример да се разбира нещо, което иначе би било напълно неразбираемо за онзи, който непреднамерено разглежда този факт? Как чрез разглеждането на една кармична връзка се разбира нещо, което в такива случаи иначе изглежда съвсем загадъчно, съвсем неразбираемо?

Да погледнем един вид мистерии, но съвсем западнали мистериии - мистериите, които някога са играли голяма роля в Америка, но по-късно са западнали, така че представите, които се бяха създали за култа и изпълнението на самия култ са станали изцяло детски, в сравнение със значителното, което е съществувало преди. Малко преди откриването на Америка, следователно не много отдавна, дори в суеверието, в магическото, във фокусите на тези мистерии се вижда нещо от силата, от сугестивната сила на тези стари мистерии. Отново имаме една личност, за която искам да говоря, която всред тези мистерии не само можа да си създаде определени представи, но и можеше да възприема такива същности, които там бяха наричани Таотел, Квитцалкаотел, Тетцкватлипока - същества, които всъщност въздействат по един силен, но бих казал, нечист начин върху хората. В повечето случаи

начинът на въздействие от западналите мистерии има негативно влияние върху етичността. Тази личност по-късно се ражда като мъж, силно проникнат в подсъзнанието си от онова, което може да произлезе от такива мистерии като сугестивна сила. Ние виждаме тази личност, с нейните абстрактни, рационалистични, чисто външни понятия, в които се проявява онова, което е западналата мистерийна същност, преродена като *Елифас Леви*. Веднага се хвърля светлина върху иначе едно загадъчно явление, където в произведенията на тази личност има нещо велико, но също и нещо от това, което прави човешката душата напълно разпокъсана, дори в известно отношение глупава и притъпена.

Навсякъде, където погледнем, животът се прояснява чрез разглеждането на взаимовръзките, които антропософията трябва да посочи не по един абстрактен, а по един съвсем конкретен начин. Но бихте ли могли да си представите, мои мили приятели, че вие приемате истинските описания на онова, което лежи отвъд земния живот, без от тези описания да получите вътрешно раздвижване на вашата душевност, вътрешно затопляне и просветляване на душата ви? Не се ли показва човешкият живот от раждането до смъртта по друг начин, не се ли чувства различно, когато тези описания, почерпени от свръхсетивния живот, наистина въздействат върху душата с цялата си вътрешна сила? Там човек съзерцава и знае: - Ние сме слезли от един свят, който може да се опише, ние внасяме във физическия свят това, което е живяло всред боговете. - Да се разбере това само теоретично, не е важно. Но като човек да чувстваме, че сме слезли от една сфера, която може така да се опише, означава, че като човек в нашето сетивно-физическо тяло на Земята ние чувстваме, че трябва да станем достойни за това, което е слязло надолу с нас. Стане ли познанието вътрешен волев импулс, призоваващ да станем достойни за нашия душевен живот от преди слизането ни на Земята чрез раждането, тогава това, което се учи в антропософията, става непосредствен морален импулс. Това подсилване на моралните импулси, е съществен аспект на антропософията. Аз вярвам, че в тези три лекции този аспект е излязъл наяве в начина на описанието.

Нека погледнем другия аспект, аспекта на смъртта, който приключва земния живот. На мястото, където човекът е живял, той поставя едно нищо. Опишем ли обаче онова, което можахме да опишем от свръхсетивния свят, тогава от това нищо се издига духовният божествен свят и човекът осъзнава, че той ще има силата да започне работата за създаването на едно ново физическо тяло там, където нищото се е поставило на мястото на неговото физическо тяло. Това донася силен религиозен импулс, реален религиозен импулс. Така, мои мили приятели, от антропософията произлиза една картина на мировия живот и на човешкия живот. Така от антропософията получават сила моралните и религиозните идеали. В тези кратки лекции, които можах да изнеса пред вас, исках да ви кажа някои неща за това съдържание на антропософията.

Аз искам да завърша тези лекции, посочвайки това, което трябва да живее между самите нас, като жива антропософия, като изпълнена с дълбока

същност антропософия, така че когато се разделим в пространството, да останем един до друг в духа. Нашите мисли ще се намерят и в действителност ние не се разделяме. Понеже разглеждайки свръхсетивното чрез антропософията, ние постигаме разбиране и знаем, че тези личности, които антропософията е събрала заедно, винаги могат да бъдат заедно в духа и в душата. Затова нека приключим тези лекции, като си кажем: - Ние, аз и вие известно време бяхме заедно в пространството; ние силно желаем да останем заедно в духа! С това искам да приключа разглежданията, направени днес пред вас.

Кармата, като съдбовно изграждане на човешкия живот

ОСМА ЛЕКЦИЯ
Вроцлав, 07. Юни1924 г.

Антропософската мъдрост навлиза най-дълбоко в човешкия живот затова, защото тя насочва към най-обширните космически тайни, към тайните на целия свят, които от своя страна микрокосмически се проявяват в мъдростта на човека. Но във всичко, което може да ни стане ясно по този начин, може да се осветли от Космоса, живее нещо, което хвърля своята светлина не само в ежедневието, но дори и във всеки отделен час от човешкия живот; нещо, което чрез това, че разглежда този човешки живот във връзка с неговата съдба, с неговата карма, осветява това, което е непосредствено близо до човешкото сърце, да, както казах, ежечасово е близо до човешкото сърце. И изхождайки от различните гледни точки, аз искам да говоря през тези дни пред вас именно за антропософското обосноваване на тези идеи, на тези духовни образи, които могат да ни изяснят кармата на човека.

Ние знаем, че в човешкия живот, както той протича между раждането и смъртта, играят роля два момента, които съществено се различават от всичко друго в този земен човешки живот. Единият момент - естествено смислово не е момент, но вие ще го разберете, - в който човекът като духовно-душевно същество слиза в земния живот, той приема едно физическо тяло като инструмент за неговата дейност в земния свят. Той не само се облича с това физическо тяло, а в това физическо тяло се преобразява, за да може да работи на Земята. Това е началото на земния живот - зачатието и раждането. Другият момент е този, в който човекът напуска земния живот, минавайки през портата на смъртта и се завръща в духовния свят.

Когато първо се спрем на последния момент, виждаме, как през първите дни след смъртта физическата човешка форма до известна степен остава запазена. Ние обаче се запитваме: - Как това, което остава запазено известно време като физическа човешка форма, се отнася спрямо природата, спрямо онова съществуване, което в земния живот ни обкръжава в различните природни царства? Могат ли тези царства на природата, в състояние ли е цялата външна

природа така да се отнесе с останалото от човешкото същество, че този остатък да може да се запази в неговата форма? - Не, за това природата не е в състояние. Природата единствено е в състояние да разруши това, което от момента на влизането на човека във физическия земен живот е изградено като човешка физическа форма и със смъртта започва разпадането на формата, която човекът счита като негова земна форма. Който достатъчно задълбочено почувства в душата си тази съвсем очевидна истина, ще разбере, как още в самата физическа човешка форма просто лежи доказателството срещу всичко материално. Защото ако материалното само по себе си беше цялата истина, би трябвало да можем да кажем, че природата изгражда човешката форма. Това не може да се каже, защото природата може само да разруши човешката форма, а не да я изгради. И от тази констатация може да се излъчи едно мощно впечатление. То наистина се излъчва, но обикновено не се обхваща в правилната мисловна форма. То живее в подсъзнанието на човешката душа, то живее във всичко, което ние изпитваме спрямо загадката на смъртта. Но то живее там като една енергична действителност. И антропософията не иска нищо друго, освен доколкото е необходимо за правилното водене на живота да допринесе за решението на такива загадки, които се изясняват на непредубеденото човешко чувство от самия живот. И така, тя първо трябва просто да насочи непредубедения човешки дух към това, което представлява моментът на смъртта.

От друга страна тя може да насочи и към момента на раждането. Но за този момент на раждането може да се изгради една представа, която да съответства на представата за смъртта, когато човек се опита непредубедено да се самонаблюдава. Това самонаблюдение, трябва да се простре над човешкото мислене. Човешкото мислене се разпростира върху всичко това, което се случва във физическо-сетивния земен свят. Ние си изграждаме нашите мисли за всичко, което така става в света. Ние изобщо не бихме били хора, ако не си изграждаме такива мисли, защото чрез изграждането на такива мисли ние се различаваме от всички останали същества, които ни обкръжават на Земята.

Но когато в непредубедено самонаблюдение обхванем нашите мисли, те ни изглеждат много отдалечени от всичко това, което иначе ни заобикаля като реалност. Нека по правилния начин си представим, как ставаме вътрешно абстрактни и студени, когато се отдадем на мисленето, в сравнение с начина по който се отдаваме на живота с нашата душа. За непредубедената душевност не би трябвало да има и съмнение, че мислите като такива първоначално имат нещо студено, абстрактно, трезво, сухо. Към първото медитативно изживяване на антропософа трябва да се числи правилният начин за наблюдаване на мисловния живот. При този мисловен живот той тогава ще забележи нещо, което много му напомня на това, каквото се изпитва, когато се погледне един труп. Какво е характерното, когато човек погледне един труп? Този труп лежи пред нас. Ние си казваме: - В това нещо е живяла една човешка душа, един човешки дух. Тази човешка душа, този дух вече ги няма. Като една черупка на душата и на духа лежи тук това, което е един човешки труп, но той

същевременно ни доказва, че всичко, което е извънчовешки свят, никога не би могло да създаде тази форма, че тази форма е могла да произлезе само от най вътрешната духовно-душевна човешка същност, че това е остатък от нещо, което вече го няма. Самата форма ни го показва: Трупът не е никаква реалност, не е истина, той е само остатък от една истина, той има смисъл, само когато душата и духът живеят в него. В изоставената форма той сега е загубил прекалено много и такъв, какъвто е сега, той ни показва, че са го обитавали душа и дух.

Сега можем да насочим нашия душевен поглед към мисловния живот. Той ще ни изглежда - но от една друга гледна точка, - също като че ли е нещо подобно на труп. Човешкото мислене, когато непредубедено го наблюдаваме в самите нас, може да съществува само по себе си също толкова малко, колкото човешката форма в трупа. Тя няма никакъв смисъл (без духа и душата) и човешката мисъл, както тя обхваща външната природа, също като един труп няма никакъв смисъл. Защото външната природа винаги е нещо, което изцяло може да се обхване от мисълта, но тя не може да произведе мислите. Иначе нямаше да има никаква логика, която независимо от всички природни закони да вижда, какво мисловно е правилно и какво е погрешно. Когато тук в земния свят схванем мисълта и я прозрем истински, тя би трябвало да ни изглежда като един труп, като един душевен труп, също както ни изглежда като физически труп това, което е останало от човека, когато човекът премине през портата на смъртта. Ние разбираме формата на човека, само ако я разглеждаме като остатък на това, което един жив човек е изоставил със смъртта си. Представете си, че има само един единствен човек на Земята и той умира. Един жител на Марс, слиза долу и вижда неговия труп. Той изобщо не би го разбрал. Той би могъл да изследва всички форми в минералния, растителния и животинския свят и въпреки това не би разбрал, как е могла да се създаде тази форма, която лежи там мъртва. Защото тя се противопоставя на самата себе си и се противопоставя на целия извънчовешки земен свят. Чрез самата себе си тя издава, че е напусната от нещо, защото не би могла да бъде такава, каквато е сега, ако винаги е била предоставена на себе си.

Точно същото е и с нашите мисли. Те съвсем не биха могли да бъдат такива, каквито са, ако биха съществували само благодарение на външната природа. Те са един душевен труп, подобен на физическия труп. Ако един труп е налице, нещо трябва да е умряло. Какво е умряло? Умряла е онази форма на мисленето, която сме имали, преди да слезем в земния свят. Там живееше това, което е мъртво в абстрактните мисли. Мисленето на душата, която още няма никакво тяло, се отнася така към мислите, каквито ние ги имаме сега, както одушевеният и одухотворен човек се отнася към трупа. И ние хората във физическо тяло сме гробът, в който е погребан живият душевен живот на предземното битие. Мисълта беше жива в душата. Душата е умряла за духовния свят. Ние не носим живите мисли в нас, ние носим труповете на мислите.

Това е, което се получава, когато отидем към другата страна на нашия земен живот, която се намира в противоположна посока на смъртта, когато ние отидем към раждането. Ние си казваме: - В известна степен духовното в човека умира с раждането; физическото на човека умира със смъртта. - Тогава говорим по-правилно за тези факти, отколкото обикновено се говори в наше време.

Когато ние потърсим входната порта на антропософията чрез едно задушевно насочване на душата към смъртта и си изясним, че мисленето е един труп в сравнение с предземното мислене, тогава погледът ни към човека се разпростира извън земния живот и едва чрез това ние се подготвяме да възприемем антропософското учение, антропософската мъдрост. Само защото не се разглежда по правилен начин това, което още е в земния живот дори и като труп - а земният живот е мястото за това, - само затова така трудно се намира естественият път към антропософията. Днес мисленето се надценява, но то всъщност не се познава; то се познава само в неговото проявление като душевен труп.

Когато мислите се насочват така, както се опитах да ви представя, тогава човек категорично бива насочен към двете страни на вечния живот на човешката душа. Всъщност, изхождайки от човешките надежди, в модерните езици ние имаме само една дума за половината вечност, която сега започва и никога не свършва. Ние имаме думата «безсмъртие», понеже човекът от нашето съвремие предимно се интересува какво се случва след смъртта. Но имаше времена в човешкото развитие, когато и още нещо друго интересуваше човека. Днес повече егоистично мислещият човек си казва: - Това, което идва след смъртта ме интересува, понеже искам да знам, дали ще живея и след смъртта; това, което е било преди раждането или преди зачатието, не ме интересува. - Защото той, човекът е вече тук, затова не мисли така за предземния живот както за живота след смъртта. Но към вечността на човешката душа принадлежат и двете страни - безсмъртието и неродеността. Древните мистерийни езици на хората, които според епохата все още виждаха свръхсетивния свят, имаха съответната дума за неродеността. Ние отново трябва да си изнамерим една такава дума чрез това, че насочим мислите си в тази посока. Чрез това обаче ще бъдем доведени също и до съвсем по-различна закономерност от природната закономерност, която се проявява в човека; ние ще бъдем доведени до човешката съдба.

Тази човешка съдба най-напред така застава пред душата, като че ли тя случайно ни засяга, като че ли случайно се проявява. Ние извършваме това и онова от определени импулси и по отношение на обикновения живот би трябвало да си кажем: - В безкрайно много случаи виждаме, как на добрия човек са отредени трудни, дори трагични страдания, а на друг, който изобщо няма добри намерения, не се отреждат страдания, а му се случват добри неща. Както знаем, в ежедневния живот с обикновеното съзнание ние не можем да видим взаимната връзка между това, което душевно произлиза от самите нас и това, което ни постига от съдбата. Ние виждаме, как на доброто се отвръща с

тежки удари от съдбата, а лошото изобщо не се наказва, а дори често се възнаграждава с относително добра съдба. Ние виждаме необходимостта в природните процеси, виждаме, как следствията произлизат от определени причини. В духовно отношение, където е включен нашият морален живот не можем да видим това. И въпреки това, когато разгледаме живота непредубедено, виждаме също, как съдбата се проявява така, че би трябвало да си кажем: - Съдбата протича така, като че ние самите сме си я избрали.-

Само че човек трябва да бъде непредубеден относно самия себе си. Нека в определен момент от живота ни в тази инкарнация погледнем към изминалия си живот. Да кажем, някой е станал вече на петдесет години и непредубедено разглежда назад до детството си изминалите петдесет години. Тогава се вижда, как чрез вътрешен подтик човек всъщност сам е достигнал до случилото се. Не е приятно да се наблюдава това, но когато се проследяват нещата ретроспективно, се вижда, как при най-важните неща в живота, човек трябва да си каже, че също както се стига до една точка в пространството, така и във времето той се е движил насреща на определени събития в живота си. Съдбата наистина протича от самите нас. Затова и напълно можем да разберем, когато такива хора, които вече се проявяват бащински, като приятеля на Гьоте - Кнебел, си казват: - Когато се наблюдава човешкия живот, той изглежда напълно планомерен. Естествено, този план не е такъв, че когато го разглежда човек винаги да си казва: - Погледна ли назад, установявам, че отново бих извършил същото. - Но въпреки това, когато погледне отделните действия, които човек е извършил, той винаги установява, че към предишните стъпки е прибавил следващите стъпки по вътрешен подтик и така се е достигнало до определени събития в живота му. По този начин човек разбира, че в нашия морален душевен живот се проявява една, напълно различна от природните процеси, закономерност. Чрез всичко това може да се достигне до настроението, с което трябва да се застане насреща на духовния изследовател, който точно така може да опише изграждането на съдбата от съзерцаването на духовния свят, както изследователят на природата може да опише природните закони, изхождайки от наблюдението на природните процеси. И точно това разбиране на духовната закономерност във Всемира, е задачата на антропософията в настоящето.

Относно това, първо искам да кажа няколко встъпителни думи. Вие си спомняте, че например в моята книга «Въведение в тайната наука», както и на други места е описано, че Луната, която свети на небето, някога е била свързана със Земята и че в един точно определен момент физическото лунно тяло се е отделило от Земята. В бъдеще Луната отново ще се съедини със Земята. Но не само физическата Луна се е отделила от Земята, а и някои обитатели на Земята са се отделили от Земята с отделянето на физическата Луна. Когато разгледаме духовните постижения, които имаме в човешкото развитие, виждаме, че съвременното човечество е невероятно умно, почти всички хора днес са невероятно умни, но не и мъдри. Някога, в началото на човешкото развитие е имало мъдрост, макар и не под днешната интелектуална

форма, а повече под една поетично-образна форма, разпространявана всред човечеството на нашата Земя от велики учители, от пра учители, които са се намирали между хората. Тези древни учители на човечеството не живееха в едно физическо човешко тяло, те се въплътяваха само в етерно тяло и общуването с тях е било различно от общуването между физическите хора. Тези учители са се движили по Земята в етерно тяло. Човекът, на когото те са били водачи, е чувствал близостта им в своята душа. В душата си той е чувствал, как като инспирация прониква нещо като вътрешно просветване на истини и на съзерцания. Той е бил обучаван по един духовен начин. Но в онова време от човешкото развитие са били различавани хора, които са можели да бъдат виждани с физическите очи и хора, които не са могли да бъдат виждани. Никой не е претендирал да вижда хора, които не са могли да бъдат виждани, понеже тогава е съществувала дарбата, да се приема от учителите, дори и когато те са били невидими. Тези учения са били възприемани от вътрешността на душата и са изплували нагоре така, че човек си е казвал: - Щом тези знания се появяват в мен, означава, че до мен се е приближил някой велик древен учител на човечеството. - И човек не е виждал външно образа на такива пра учители, а ги е възприемал в духовно съзерцание. Не е било възможно да се здрависва физически с тях, но той е чувствал нещо като духовно ръкостискане.

Тези пра учители дадоха на човечеството първоначалните велики мъдрости, които се съдържат само като отзвук даже и в такива произведения като Ведите и философията веданта. Дори и тези велики учения на Ориента са само отзвук от тях. Някога съществуваше една пра мъдрост всред човечеството на Земята, която се е изгубила, за да могат хората със свободна воля отново да се издигнат до духа от самите себе си. Не би могла да съществува свобода за човешкото същество, ако тези пра учители биха останали. Затова кратко време след като Луната се беше отделила от Земята, те я последваха и установиха своето местожителство в мировата колония на Луната. Те са станали най-важните обитатели на Луната, откакто тя се отдели от Земята и хората бяха предоставени на самите себе си. Но от това време насам дори и да не срещаме тези велики пра учители тук на Земята, като хора, преминаващи от един земен живот в друг, ние ги срещаме съвсем скоро след смъртта ни, след като сме преминали през портата на смъртта. В книгата също е описано, как, когато мине през портата на смъртта и изостави физическото си тяло, човекът изживява разширяването на етерното си тяло, което става все по-голямо и по-голямо, но постепенно изтънява и накрая изчезва в мировите пространства. След това обаче не чувстваме нашето битие в границите на Земята, а няколко дни след смъртта, след като сме изоставили етерното тяло, чувстваме, как продължаваме да живеем в обкръжението на Земята. Няколко дни след смъртта ние не се чувстваме да живеем върху земното тяло, а чувстваме, като че ли това земно тяло се разширява дотам, докъдето Луната кръжи около Земята. Ние чувстваме, че живеем върху една увеличена Земя, ние съвсем не чувстваме Луната само като едно тяло, а чувстваме цялата сфера като едно и

орбитата на Луната я чувстваме като края на сферата; просто чувстваме, че Земята е увеличена до лунната сфера и че е станала духовна. Ние се намираме в лунната сфера и в тази лунна сфера оставаме продължително време след смъртта. Там обаче първо отново се срещаме с онези духовни същества, които в началото на земното битие на човека бяха великите пра учители. Първите същества, които срещаме в Космоса след нашата смърт, са тези първи пра учители на хората; ние отново идваме в сферата на тяхното действие. И това е едно забележително изживяване за нас.

Човек лесно може да предположи, че битието след смъртта, което трае известно време - за времето още ще говоря, - има нещо призрачно, в сравнение със земния живот. Земният живот ни се струва така груб, ние навсякъде можем да докоснем предметите, те са плътни, самият човек е плътен, компактен. Ние определяме нещо за действително, едва когато истински можем да го пипнем. След като сме преминали през портата на смъртта, всъщност този плътен земен живот ни изглежда като сън. Защото, след като по описания начин сме пристъпили в тази лунна област, ние пристъпваме в едно битие, което ни изглежда много по-реално, много по-наситено с действителност и то поради тази причина, че пра учителите на човечеството, които продължават своето съществуване в лунната област, ни проникват със своето собствено битие и ни карат да преживяваме всичко много по реално отколкото сме преживявали нещата тук като земни хора. И какво изживяваме ние там.

Вижте, всъщност ние живеем земния живот само фрагментарно. Когато с обикновеното съзнание погледнем назад, той ни изглежда като единен поток. Но как всъщност сме живели? Ние изживяваме един ден, тогава следва една нощ. Но с обикновеното съзнание не си спомняме това. Отново следва един ден и отново една нощ и така продължава, но ние си припомняме само дните. При едно действително спомняне, ние винаги трябва да прекъсваме последователността на дните с това, което сме изживявали през нощта. Но обикновеното съзнание не го прави и то с право, понеже то е притъпено по време на съня. Когато се намираме всред тези лунни същества, които някога бяха пра учителите на човечеството, тогава ние преживяваме онова, което сме прекарвали през нощите тук на Земята. Оттам следва също и колко дълго ще продължи в лунната област тази форма на съществуване. Когато някой не е непременно сънливец, той проспива горе долу една трета от своя земен живот. И точно толкова дълго трае животът в лунната сфера - около една трета от земния живот. Ако някой е станал на двадесет години, животът му там трае около седем години, ако някой е станал на шестдесет години, той трае двадесет години и т. н.. Там ние живеем между тези същества и те ни проникват със своето собствено битие.

Но за да се разбере, какво представлява човекът там, трябва веднага да се проникне в онова, което той става, когато напусне физическото тяло. Затова могат да разкажат посветеният и починалият, понеже починалият напуска физическото тяло през областта на пространството.

В момента, когато се напусне физическото тяло, се преминава във всичко това, което се намира извън физическото тяло. Ако съм застанал тук и напусна моето тяло, първото в което навлизам е масата и след това всичко друго, което ме заобикаля. Аз се намирам винаги в това, което изпълва света и все повече прониквам в него, като единствено не се намирам вътре в моята кожа. Това, което досега е било мой физически вътрешен свят, става мой външен свят, а всичко, което по-рано е било външен свят, става мой вътрешен свят. Така също и моралното става мой външен свят. Нека си представим, че като един лош човек, аз съм ударил плесница на някого и сега след смъртта се намирам в моята четиридесета година - тогава аз съм го наранил. За него това е било едно ужасно морално унижение. В моя земен живот аз може би съм се смял на това. Сега не преживявам това, което тогава съм преживял, а изживявам физическата болка и моралното унижение. Аз изцяло се намирам в него. Така в действителност съм се намирал още и през всяка нощ, но то е останало само в моето подсъзнание, това не се осъзнава, то остава само образ. Сега ние се проникваме със субстанцията на великите пра учители, които живеят на Луната. Там живеем по един по-интензивен начин, отколкото тук на Земята. Което е било като сън тук на Земята, там става една много по-силна реалност и ние я преживяваме. Тази интензивна реалност преживява също и онзи, който чрез ясновидското си съзнание продължава да живее с един починал след неговата смърт, поради това, че той може да се издигне до инспириране, може да вижда свръхсетивно. Тогава се изживява, как след смъртта хората живеят в една по-интензивна реалност, от тази преди смъртта. Да се изживее това, което един човек прекарва след смъртта, действа много по-силно, отколкото ако действително се преживява, отколкото могат да действат каквито и да било земни импулси. Затова ще дам един пример.

Някои от вас сигурно познават моите мистерийни драми и в тези драми познават образа на Щрадер. Образът на Щрадер е отражение на жив човек. Съществува една приблизително подобна личност, която особено ме интересуваше. Аз проследих външно живота на тази личност, която е описана в образа на Щрадер - естествено поетически променена. Вие знаете, че съм написал четири мистерийни драми. В четвъртата драма Щрадер умира. Тази четвърта драма, която написах през 1913 година, аз така я изживявах, че не можех да постъпя другояче, освен да оставя Щрадер да умре. Защо? Докато първообразът на Щрадер живееше във физическия свят, моят поглед беше насочен към този първообраз на Щрадер. Но този първообраз междувременно беше починал. Той ме интересуваше и аз го проследих по-нататък. Впечатленията от живота му след смъртта бяха толкова силни, че напълно угасиха интереса ми, както той се проявяваше през времето на земния му живот. Не така, че съучастието да не беше останало, но това съучастие в земния му живот, не устояваше на могъщите впечатления, когато се проследяваше това, което той изживяваше след своята физическа земна смърт. Аз трябваше да оставя Щрадер да умре, понеже това, как той продължаваше да

живее след смъртта, стоеше пред очите ми и беше много по-силно от предишния му живот.

Виждате ли, това и практически се прояви. Намериха се приятели, които прозряха кой беше първообразът на Щрадер и с известно благородно намерение се постараха да направят проучвания в литературното наследство на този първообраз на Щрадер. Те с огромна радост ми донесоха резултата. Аз, така да се каже, трябваше без да искам да стана невежлив, понеже това вече изобщо не ме интересуваше в този момент, когато насреща на остатъците от земното стояха впечатленията от живота му след смъртта. Те заличаваха всичко, което ми бяха донесли приятелите от неговия земен живот. Тези впечатления, предизвикани с навлизането на субстанцията на лунните същества в човека, заглушават всичко, което може да се узнае в земния живот, правят битието по-реално. Като една по-силна реалност се изживява справедливата компенсация. Това, което е било причинено на другия се изживява много по-силно от това, което човек сам е направил.

От това преживяване след смъртта, което се осъществява в сферата на великите пра учители на човечеството, се образува първият зародиш на кармата. Там се заражда намерението, сами да поправим това, което сме извършили. Там за първи път се проявява фактът, че намеренията пораждат следствия в живота. Тук в земния свят не е необходимо доброто да бъде наградено с добро, а лошото с лошо. В момента, когато пристъпим в извънземния свят, решението, което взимаме в един много по-реален свят от земния и което заживява в нас като импулс, че трябва да поправим това, което сме направили, в този момент, когато изграждаме нещо като намерение, то трябва да стане реална причина за изравняване в по-късен живот.

Аз искам да ви опиша, как постепенно се изгражда кармата, как тя се изгражда като един нов живот, когато човекът отново се появи на Земята, след като е прекарал времето между смъртта и новото раждане. Първото време, което ние прекарваме след смъртта, се изживява по този начин, че чрез взаимния ни живот с лунните същества ние взимаме решението да изживеем нашата карма. Така аз конкретно искам да ви обрисувам етапите, в които между смъртта и едно ново раждане човекът уравнява своята карма.

ДЕВЕТА ЛЕКЦИЯ

Вроцлав, 08. Юни1924 г.

Вчера разгледахме, как човекът прекарва живота си между смъртта и едно ново раждане подготвяйки силите на своята карма най-напред в това, което може да се нарече лунната сфера и видяхме, как в тази лунна сфера човекът среща онези същества, които някога са живели заедно с него на Земята - великите пра учители на човечеството. Това са вид същества, които човекът среща, така да се каже, непосредствено след смъртта си. Заедно с тези същества там се намират и онези същества, които вие намирате описани в моята книга «Въведение в тайната наука» под името Ангели. Това са същества,

които никога не са били непосредствени земни обитатели, които никога не са носили едно земно тяло, също и не са имали такова етерно тяло, каквото има човекът. Другите обитатели на Луната, за които говорих, наистина са имали едно, подобно на човешкото, етерно тяло, макар и да са нямали физическо човешко тяло.

Тези Ангели са съществата, които ни водят от един земен живот в друг. В настоящата космическа епоха от развитието на нашето човечество, те ни водят от един земен живот в друг. И те правят това от лунната сфера. Ние вече видяхме, как човекът достига дотам, да заложи в тази лунна сфера своята карма и да поеме вътрешни импулси, които го водят до изживяването на кармата. Това обаче, което човекът е взел със себе си през портата на смъртта като несправедливи дела, като такива дела, които не могат да се приемат от духовните светове, всичко това той трябва да изостави в тази лунна сфера, така че, ако мога така да се изразя, злата карма се изоставя в лунната сфера. Защото в този момент, когато човекът продължава нататък в живота между смъртта и едно ново раждане, би било напълно невъзможно той да остане с това, което са последствията, консеквенциите от неговите зли дела.

Когато човекът напусне лунната сфера, той разширява своя вътрешен живот над една широка област от Космоса. Той пристъпва в онази сфера, която се нарича меркуриевата сфера. Първоначално той не живее там заедно със същества, които заедно с него са обитавали Земята, а живее заедно със съществата от йерархията на Архангелите. Там той се запознава с тях. Естествено в тази област той живее заедно с онези човешки души, които също са преминали през портата на смъртта. В лунната сфера това е третият вид същества, с които човекът живее заедно - човешки души, които са напуснали тялото, които същевременно с него са минали през портата на смъртта. По-късно ще видим, защо последствията, духовните последствия на злата страна на кармата трябва да се изоставят в лунната сфера. Сега трябва да се задоволим само с този факт.

След като човекът пристъпи в меркуриевата сфера, по-нататък той се просветлява и прочиства. След като, така да се каже, морално неподходящото за Космоса се изостави от човека в лунната сфера, той все още носи със себе си духовните насрещни образи от своите физически недостатъци, своите физически слабости. Той носи със себе си онези болестни предразположения и резултати от болестите, които е прекарал тук на Земята. Вие ще се изненадате, но в живота между смъртта и новото раждане ние първо изоставяме нашите морални слабости, а физическите слабости се изоставят едва в сферата на Меркурий. Там човекът бива просветлен и прочистен в душата си от всичко, което е изживял през земното си време - различните болестни процеси. В сферата на Меркурий човекът става напълно здрав душевно. Защото вие трябва да помислите, че човекът изцяло е едно единно същество. Съвсем неправилно е, когато от окултна гледна точка за човека се казва, че той е сбор от дух, душа и тяло. Той не е сглобен от тези три съставни части, а когато го наблюдаваме, виждаме, че от една страна той се проявява като тяло, от друга

страна като дух, а между тях като душа; но в действителност всичко това представлява едно единство. Когато човекът е болен, душата и тялото също прекарват болестта. И когато в смъртта човекът изостави физическото тяло, в душата си той първоначално изпитва последиците също и на произлизащите от болестните процеси резултати. Те обаче напълно се изоставят в сферата на Меркурий под въздействието на онези същества, които означаваме като Архангели. Преминавайки през сферите на Луната и на Меркурий, човекът постепенно се превръща в едно същество, което повече не притежава в себе си морални и физически слабости. В това си състояние той пристъпва - междувременно са изминали няколко десетилетия - в сферата на Венера. И в тази сфера на Венера това от човека, което е проникнало през лунната и меркуриевата сфера, така се обработва, че след като е пребивавал в сферата на Венера, човекът може да премине в сферата на Слънцето. И ние действително прекарваме по-голяма част от живота си между смъртта и едно ново раждане в тази слънчева сфера.

Точно от тези сведения, които ви представям, ще видите колко основателно всъщност е всичко, което произхождаше от онези древни мистерии, които в древните времена са произлезли от една инстинктивна, но величествена и мощна ясновидска мъдрост. В тези древни времена, например, никога не се е изучавала медицина както днес, когато просто се остава във физическия свят и се изучава физическият човек с неговите болестни симптоми, изпробва се какво може да му помогне, като се сецира трупа и се изследват промените в него в сравнение с нормалния организъм и т.н.. През времето на древната мистерийна мъдрост това би изглеждало извънредно детинско, понеже тогава съвсем точно се е знаело, как човекът може да бъде излекуван. Това може да се узнае, само когато съществата от меркуриевата сфера го споделят с някого, защото то се обяснява само във връзка с всички космически процеси. Тогава човекът е могъл напълно да бъде излекуван. Когато се види това, което в моята книга «Въведение в тайната наука» от една друга гледна точка съм описал като оракула на меркуриевите мистерии, се вижда, какво е съществувало в тези мистерии, които в по-голямата си част са били дадени в служба на старото лечителско изкуство.

Вижте, вчера ние трябваше да говорим за великите пра учители. Някога те бяха съжители на хората на Земята. Те бяха навсякъде там, където бяха хората, понеже живееха на Земята заедно с хората като един втори вид, етерен човешки род. Но в онези древни времена за съзнанието на хората, което всъщност беше само едно тъпо, съноподобно съзнание долу при хората слизаха също и други същества, същества, които изобщо не са обитавали Земята. Естествено, това, което се казва за такива неща е не само парадокс, но дори и пълна безсмислица за хора, които изцяло са отдадени на днешната материалистична наука. Но тази «безсмислица» е истината. Древните мъдреци от мистериите са знаели, че само свръхсетивните същества от Меркурий могат да им дадат обяснение за оздравителните процеси. Затова тези меркуриеви мистерии бяха така устроени, че чрез един подходящ култ, обитатели от

Меркурий действително са можели да слизат долу до олтара на меркуриевите храмове и чрез извършването на култовата служба жреците на меркуриевите мистерии са могли да получават съобщения от така слезлите духовни същества. И това, което в тези древни времена е било лечителство, това изцяло е получавано в този смисъл от меркуриевите мистерии. Отделните същества, които не са били винаги едни и същи, но хората са ги възприемали като едно и също същество, са били наричани бог Меркурий. Старата мистерийна медицина е била приемана по такъв начин, че се е казвало: - Бог Меркурий е съобщил това на своя лекар-жрец. И с това се е лекувало.

Също и днес духовната наука почива на това, че чрез съответната подготовка посветените общуват със свръхсетивни същества от нашия Космос, които слизат долу на Земята. Онези, които са посветени в днешната мистерийна мъдрост съвсем точно знаят, че най-същественото се получава от общуването със свръхсетивни същества от Космоса. Но в обикновеното настоящо човешко съзнание съществува точно противоположното на това, което е било в древните времена. Днес се казва: - Лекар е този, който е следвал и се е изучил в Медицинския университет. Това не се казваше по-рано. В древните времена лекар е бил този, който е говорел с бог Меркурий. Сега всичко вече е в упадък; останали са само традиции от това, което някога в мистериите е било общуване между лекар-жрец и бог Меркурий.

Сега в сферата на Венера наистина се касае да се прехвърли в слънчевата сфера това, което е останало от човека, след като той е изоставил своето зло и болестните си състояния. Ако искаме да разберем това, трябва да посочим една особеност на цялата човешка същност. Тук на Земята човекът винаги ни изглежда като една цялост. Той наистина трябва да е голям престъпник, че да бъде обезглавен и тогава след обезглавяването той няма да изглежда като цяло в своето физическо тяло. Но при по-малки престъпления и грешки, колкото и да е строго наказван, той се представя винаги като едно цяло. Това не е така с духовно-душевния образ, който човекът пренася през лунната и меркуриевата сфера. След като с душата и духа човекът дойде в свръхсетивния свят, след като е минал през портата на смъртта и е изоставил резултатите от злото и недостатъците на болестите, в известен смисъл той всъщност повече не е цял човек. Защото човекът е идентичен със своите зли дела, злото е част от неговото собствено същество. Ако някой е изключителен злодей и няма нищо добро в себе си, той би трябвало да изостави в лунната сфера своя цял човек, той изобщо не би могъл да продължи нататък, защото в същата степен, в която сме зли, ние изоставяме част от нашето собствено същество в сферата на Луната. Ние сме едно, идентични сме с това, което пред духовния свят е зло в нас, така че в известен смисъл в сферата на Венера пристъпваме като осакатен човек.

В сферата на Венера действително цари най-чистата любов в духовен смисъл. Венера е елемента на най-чистата любов и чрез космическата любов от сферата на Венера в слънчевата сфера се пренася това, което по този начин е останало от човека.

В слънчевата сфера човек реално започва да работи върху създаването на своята карма. Нашите сегашни физици ще трябва доста да се учудят, ако по някакъв начин им се отдаде възможност, наистина някога да дойдат на Слънцето. Защото всичко, което тук на Земята се научава за Слънцето, не е вярно. Слънцето било един вид горящо кълбо от газове. То съвсем не е това, а нещата са такива, - аз ще направя едно банално сравнение - че ако имате газирана вода в едно шише и искате да видите водата, вие внимателно трябва да разгледате, къде тя точно свършва, иначе изобщо няма да я видите. Какво всъщност виждате? Вие не виждате водата, а перлите на въглеродната киселина, които са по-редки от водата. Вие виждате по-рядкото, а по-гъстото не го виждате. Но как е при Слънцето? Когато погледнете към Слънцето, вие виждате Слънцето не затова, защото в празното пространство се намира едно сгъстено горящо кълбо от газове, а вие виждате Слънцето затова, защото то е особено разредено. И вие трябва да си създадете една представа, която не е непременно нещо обикновено.

Когато така си гледате, вие виждате вътре в пространството. Аз не искам сега да говоря за природата на пространството. Тук ние гледаме вътре във водата; във водата

са перлите, (виж рисунката), те са по-редки от водата. Там горе, където е Слънцето, е по-разредено от пространството. Вие ще кажете: - Та пространството е едно нищо. - Но наистина, където е Слънцето, е по-рядко, по-тънко от нищото! Земните хора, особено в днешно време, поради съвсем други причини можаха да узнаят, че има нещо по-малко от нищото. Когато имам в джоба си пет марки, аз ги имам тези пет марки. Когато постепенно ги похарча, имам на края нула марки. Но когато задлъжнея, тогава имам по-малко от нищо. Днес се знае, какво означава човек да има по-малко от нищо. Виждате ли, така стоят нещата: Там, където има само пространство, няма нищо; но където е Слънцето е по-малко от нищото. Там в пространството има една дупка, там няма никакво пространство и в тази дупка в пространството действително живеят духовни същества, живеят Ексусиаи, Динамис и Кириотетес. Те живеят в тази дупка - но всъщност, тяхното битие се простира навсякъде, - като Ексусиаи, Динамис и Кириотетес, които намирате описани в моята книга «Въведение в тайната наука». И заедно с тях живее човекът през по-голямата част от живота си между смъртта и едно ново раждане. В съюз с тях, както и с онези човешки души, които са преминали през портата на смъртта и с които той се намира в кармически взаимовръзки, а също и с други

същества, от които хората почти нямат никакво понятие. Тогава в обща работа се изработва кармата за следващия земен живот.

В тази слънчева област всичко изглежда различно от тук на Земята. Защо нашите умни естествоизпитатели си представят - те наистина са умни - Слънцето, като едно горящо газово кълбо? Защото изхождайки от известен илюзионен материалистически инстинкт те искат да си представят в Слънцето нещо, в което протичат физически процеси. В Слънцето няма нищо физическо. Нещо такова има най-много в слънчевата корона, но не и в слънчевото пространство. То е с чисто духовна същност. Вътре в него няма природни закони. Материалистите също искат в Слънцето да действат природни закони; но там няма никакви природни закони, те са изключени. Там действат единствено онези закони, които създават съответните кармически последствия от доброто. Когато човекът сега пристъпи осакатен в сферата на Слънцето, чрез любовта на венериите същества тези закони допълват неговото осакатяване, което е следствие от неговите зли дела. Човекът наистина напълно може да има уважение и респект пред всичко, което се случва тук на Земята и когато се описва живота между смъртта и едно ново раждане, хората често се запитват: - Там пребиваваме толкова дълго, какво всъщност правим там? - Да, насреща на това, което се прави там, за да преживеем в следващия земен живот последствията на кармата, насреща на всички тези сили и същества, които са около нас и преминават през нас по време на слънчевото ни битие, всичко, което е най-висока култура тук на Земята, е една дреболия. Само че там всичко се проявява по един духовен начин.

Вижте, една част от кармата вече се подготвя в сферата на Венера, дори в сферата на Меркурий се изработва част от кармата. В следващите лекции ще разгледаме една известна световно-историческа личност, която в течение на деветнадесето столетие преживя своята жизнена съдба по известен начин, поради това, че тя отчасти беше подготвена точно в сферите на Венера и Меркурий. Такива личности, които още в сферите на Венера и Меркурий започват да подготвят изграждането на кармата за следващия живот, често стават изключително значими личности в следващия си земен живот. Но за далеч по-голямата част от хората, главната част от това, което се изживява като карма в земния живот, се изработва в слънчевата сфера, където ние оставаме най-дълго време. Ние ще разгледаме също и детайлите. Днес аз първо искам да скицирам, как кармата постепенно се залага в различните сфери. За да няма противоречия между това, което съм дал от други гледни точки относно живота между смъртта и едно ново раждане, вие трябва да си представите, че докато човекът преминава през тези сфери, той навлиза в съвсем други световни условия. Когато например се пристъпи в слънчевата сфера и след това се напусне и се влезе в марсовата сфера, тогава човек не е напуснал напълно тази слънчева сфера, а Слънцето действа и по-нататък в тази отдалечена от Земята част на Космоса. В слънчевата сфера имаме работа с това, което е останало от човека като моралност и каквото е останало от него като негово здраве; останалото той е изоставил. Останалото е като един вид

незавършеност в него; но всичко това, което е незавършеност, се допълва в слънчевата сфера. Там в слънчевата сфера ние изживяваме първо половината от нашето битие; там именно подготвяме това, което може да доведе до физическо реорганизиране на следващото човешко тяло. През втората половина от слънчевото съществуване, заедно със същества Ексусиаи, Динамис, Кириотетес и заедно с човешките души, с които сме кармически свързани, ние се посвещаваме на изработването на моралното, което ще се прояви в нашия следващ живот - моралната част от кармата. Тази морална част и духовната част на кармата, се изграждат например като особени заложби за това или онова именно в марсовата сфера, където пристъпваме след слънчевата сфера, както и в сферите на Юпитер и на Сатурн. И особеното е, че когато преминаваме през тези сфери, ние разбираме какво всъщност представляват физическите звезди.

Една физическа звезда е Contradictio in adjecto. Защото какво всъщност е една звезда? Физиците днес си представят, че там горе нещо гори, някакъв газ или нещо подобно. Ако биха дошли на Слънцето, извънредно много биха се изненадали точно в Слънцето да не намерят нищо горящо, а една дупка в пространството, така че те изобщо биха се разпръснали като прах, който дори е по разреден от всеки прах, който могат да си представят на Земята. Там те биха намерили само духовността. Такива са и другите звезди, които ние виждаме. Те не са онези горящи газови кълба; там е нещо съвсем друго. Граничещ с тази Земя, която ние обитаваме е общият световен етер. Този всеобщ миров етер става видим за нас чрез това, че когато просто погледнем в него, нашето видимо пространство е ограничено; то ни изглежда ограничено със синьо. Но изобщо да се вярва, че там в Космоса се намират физически субстанции, както си представя материалистичното мислене, това е една детска представа. Там наоколо не се движат физически субстанции, а където се намира една звезда има нещо съвсем друго. Изобщо, когато се върви все по-навътре в етерното, постепенно се излиза навън от пространството и се достига до онези сфери, където живеят боговете. А сега съвсем живо си представете едно душевно отношение от човек към човек, което се изживява телесно. Драстично казано, представете си, че сте обичани от даден човек; той ви погалва, вие чувствате галенето. Би било детинско, ако си представите, че на това място, където протича потока на галенето, когато не гледате, има физическа материя. Вие изобщо не бивате погалвани с физическа материя, това е един процес там и това, което е същественото е едно душевно усещане, това на галенето. Така е също, когато гледате навън в етерните сфери. Боговете с тяхната любов, в известна степен галят света. Това е напълно подходящо сравнение: Те погалват света, те го докосват на определени места; само че това докосване трае много дълго, понеже боговете са дълготрайни. А този израз на любовта в етера, това са звездите. Те наистина са това; там няма нищо физическо. А да се види космически една звезда, означава същото, каквото се чувства като породено от любовта на човека докосване. Така, когато поглеждаме към звездите, ние усещаме любовта на божествено-

духовните същества. Ние трябва да се запознаем с това, че звездите са само знаци за присъствието на боговете във Всемира. Нашата физическа наука ще трябва много да учи, ако иска от нейните илюзии да достигне до истината. Но хората изобщо няма да достигнат до самопознание и няма да опознаят своето собствено същество, преди - що се отнася до извънземния Космос - изцяло да преобразят физическата наука в една духовна наука. Физическата наука има смисъл само относно Земята, защото само на Земята има физическа субстанция.

И напускайки Земята при преминаването през портата на смъртта, ние все повече и повече навлизаме вътре в едно чисто духовно изживяване. Че първоначално нашият живот при това ретроспективно изживяване на една трета от земния ни живот изглежда различно от физическия живот, се дължи на това, че ни прониква лунната сфера с нейната субстанция. Това става по духовен начин. И между многото неща, които ще трябва да се случат в звездните сфери, е и изработването на кармата.

За да могат тези неща да се изяснят едно друго, аз искам още да ви разкажа, как този, който днес преминава през науката на посвещението, идва до такива наблюдения. От известно време дори в публичните лекции аз често съм разказвал, как човекът се издига до истинското свръхсетивно познание, чрез методите, които намирате в моята книга «Как се постигат познания за висшите светове?». Всичко, което в душата обикновено протича едно след друго, се намира там по едно и също време като могъща жизнена панорама, която човек наблюдава назад до раждането на неговия аз, като отделните жизнени периоди са отделени един от друг. Човек разглежда онова, което е преживял от раждането си до смяната на зъбите, разглежда като една завършена сама по себе си поредица това, което е протекло между смяната на зъбите и половата зрялост; след това до двадесетте си години и т.н.. Но когато той се издига в своята концентрация, когато приложи по-нататък върху себе си методите за познанието на духовния свят, той успява не само да види това, което разглежда, но разглеждайки жизнената панорама, той успява първо да види това, което се е случило от раждането до седмата година, а след това този човешки живот изчезва, той вижда в известна степен през своя собствен живот. И на мястото на неговия собствен живот от първите му детски години, от раждането до седмата година, когато се издигне до инспирацията и опразни съзнанието си, пред него се появява животът и творчеството на лунната сфера. Така че за нормалната съвременна инициация науката на посвещението допуска да се опознаят тайните на лунната сфера, когато с инспирираното познание се изтрие собствената жизнена панорама и се види, какво просветва там на мястото на онова, което се е случило през собствения му живот между раждането и седмата година.

Погледне ли се тогава назад живота, които е протекъл между седмата и четиринадесетата година и остави ли се той да изчезне чрез инспирираното познание, на негово място се появява сферата на Меркурий. Всичко е свързано със самата човешка същност. Човекът е свързан с целия Всемир. Научи ли се

той наистина сам да се познава, открие ли се сам в самия себе си, той се научава да познава целия Всемир. И аз ви моля да се съобразите с едно нещо. Човек наистина получава голям респект пред старата инстинктивна инициационна наука. Тя е дала правилни имена на нещата, които и до днес са ни останали. Ако дори и малко неща биха получили днес имената си, то би настъпил хаос. Защото с днешното разбиране и знание не могат да се дадат никакви правилни имена. Но когато разгледаме живота непредубедено, ние започваме да изпитваме уважение и почит пред това, което е направила старата инициационна наука. От своя инстинкт тя още знаеше това, което днес може да се установи чрез всевъзможни статистики: Например, че в ранното си детство човекът всъщност получава детски болести, той се разболява лесно и лесно умира, а след половата си зрялост също така е предразположен да боледува. Най-здравата жизнена възраст са годините между седмата и четиринадесетата година, когато смъртността е най-малка. Тогава въздейства меркуриевата сфера. Древните мъдреци са знаели това и днес, когато чрез днешната инициационна наука се проникне в тайните на битието, то отново се открива. Тогава на човек му се прииква да коленичи пред това, което може да се появи пред него от пра свещените традиции на човечеството.

И когато се погледне към това, което човекът изживява между четиринадесетата си и двадесет и първата година, и когато това изживяване се разтвори в инспирираното познание, тогава се навлиза в тайните на сферата на Венера. Отново се вижда, как чудесно е действала древната инициационна наука. Човекът става полово зрял, животът продължава. Той преминава в онази жизнена епоха, където се разкриват венерините тайни, когато се наблюдава чрез инициационната наука. Всички онези неща, които могат да се опишат по този начин, както направих аз сега, са част от истинското човешко самопознание, от задълбоченото човешко самопознание, което се поражда по този начин.

И когато се погледне към времето между двадесет и първата и четиридесет и втората година от човешкия живот, и собственото имагинативно изживяване се изтрие чрез инспиративното познание, тогава се навлиза в тайните на слънчевата сфера и, както вече многократно казах в досегашните разглеждания, при ретроспективното наблюдение на времето между двадесет и първата и четиридесет и втората година от живота си човекът може да изживее слънчевите тайни чрез едно задълбочено самопознание. За да се достигне до слънчевото познание, трябва да се разгледа три пъти по-дълга жизнена епоха, от тази за другите небесни тела от нашата планетна система. А сега вземете реално конкретното. Аз бях ви споменал, как една световно историческа личност изработи своята карма предимно в сферата на Меркурий и на Венера. Сега можете да видите, как се изследва това. Човек достига дотам да погледне ретроспективно назад в собствения си живот в жизнената епоха между седмата и четиринадесетата си година, след това между четиринадесетата и двадесет и първата си година, след което той премахва в инспирация имагинативното си изживяване и тогава може да погледне в

сферите на Меркурий и на Венера. Чрез това поглеждане се вижда, как една такава индивидуалност работи заедно с другите същества на висшите йерархии и с другите човешки души, и как чрез това се изгражда нейното земно въплъщение, въплъщението през деветнадесети век.

Ако съществата трябва да работят върху кармата предимно в марсовата сфера, това вече е по-трудно за изследване. Защото, когато някой е инициран преди четиридесет и деветата си година, той не може да погледне назад в онази жизнена епоха, за която сега става въпрос, епохата между четиридесет и втората и четиридест и деветата година.

Трябва да се премине четиридесет и деветата година от живота, за да може да се изтрие имагинативното изживяване на тази епоха от живота и да се навлезе в тайните на марсовата сфера. Когато човек е инициран след петдесет и шестата си година, той може да погледне назад и в един друг период, в периода между четиридесет и деветата година и петдесет и шестата година от живота, в периода когато се изработва кармата на Юпитер. И сега виждате цялата взаимовръзка на тези неща. Едва при ретроспективното наблюдение на жизнената епоха между петдесет и шестата и шестдесет и третата година от живота може да се разгледа цялата взаимовръзка и да се говори, изхождайки от вътрешно познание, защото там може да се хвърли поглед върху извънредно особената сфера на Сатурн. Защото кармата на някои хора, изработена на Сатурн, по особен начин поставя хората в света. Но за да може да се прозре тази взаимовръзка с инициационната наука - разбира се, това може вече да се разбере чрез обясненията, - но за да се прозре самостоятелно и да се прецени цялата взаимовръзка, човек трябва сам да е достигнал шестдесет и три години. Това означава, че ако например, в определен земен живот един човек, за който ще ви разкажа, се ражда като велик поет, чрез своите способности, чрез своето творчество той изживява особено това в неговата карма, което е могло да се изработи в сатурновата сфера.

Така бива да кажем: - Погледнем ли нагоре към планетната система, включваща Слънцето - ние можем да погледнем и към останалите звезди, защото останалото звездно небе също се намира във взаимни връзки с хората, за това още ще говорим, - погледнем ли нагоре, между всичко останало ние гледаме изграждащата се от Космоса човешка карма. - Тази Луна, тази Венера, този Юпитер, наистина не са само това, което описва физическата астрономия. В тях, в техните констелации, в техните взаимни отношения, в техния блясък и в цялото тяхно битие, ние виждаме твореца на човешката съдба, на човешкия часовник, в който можем да прочетем нашата съдба. Тя всъщност се излъчва

надолу от небесните констелации. Това се е знаело някога в старата инстинктивна мистерийна мъдрост, но тази древна астрология, която е чисто духовно научна, която работеше, познавайки духовните основи на битието, е достигнала до нашето съвремие в една дилетантска и изопачена форма. И отново само чрез антропософията ще се появи нещо, което в истинските духовни взаимовръзки ще покаже, как този човешки живот тук на Земята се изгражда закономерно в хода на съдбата.

Но нека от тази гледна точка да разгледаме една човешка съдба. Нека разгледаме един човек и да оставим неговата карма да подейства върху нас. Наистина е така, че онзи, който пак чрез антропософията се издигне до един здравословен мироглед, насреща на днешния болен мироглед, той не само достига до други понятия и представи за света и човека, но също и до други чувства и усещания. Защото помислете, че когато човекът се учи да познава една човешка съдба, той изучава при това и тайните на цялата звездна система. Когато се разглежда една човешка съдба, се разглеждат и тайните на Космоса. Някои днешни хора пишат биографии и нямат никакво понятие за това, което те всъщност профанират, когато пишат биографии по своя си начин. Във времето, когато знанието беше свещено, понеже произхождаше от мистерийните школи, не се пишеха биографии в същия смисъл, както това се върши днес. Биографиите се пишеха така, че се оставяше възможност да се предположи какво е действало в тях от тайните на звездния свят. Когато се разгледа една човешка съдба, най-напред в нея се вижда присъствието на по-висшите същества от преди слънчевото битие - на Ангели, Архангели и Архаи; после присъствието и творчеството на по-висшите същества от слънчевото битие - Ексусиаи, Динамис и Кириотетес; съществата, които изработват цялата карма, която предимно е марсова карма - Престолите; действията на онези, които изработват юпитеровата карма - Херувимите; и онези, които заедно с хората работят върху една такава карма, каквато е сатурновата карма - Серафимите.

Чрез това ние виждаме, че пред нас имаме картината на съдбата, на една човешка карма и в тази човешка карма виждаме творящите йерархии. Тази човешка карма най-напред е забулена като с един воал. Погледнем ли зад този воал, виждаме как творят, работят и действат Архаи, Архангели, Ангели; Кириотетес, Динамис, Ексусиаи; Серафими, Херувими, Престоли. Всъщност всяка човешка съдба в действителност е като нещо, написано върху лист хартия. Представете си, че би могъл да съществува един човек, който като погледне нещо така напечатано на лист хартия, си каже: - Това са някакви знаци, най-напред К, Е, И и т.н.; - повече той не разбира, не е в състояние в думи да сглоби тези букви. Какво огромно нещо представлява да се поставят тези букви във взаимни връзки и да се образуват думи! Ние имаме двадесет и осемте букви, - е тридесет до тридесет и четири, ако вземем всичките. - Целият Гьотев «Фауст» не се състои от нищо друго, освен от тези букви! Който не може да чете, не може да прочете Гьотевия «Фауст», той вижда само тези тридесет и четири букви и нищо друго не може да види в Гьотевия

«Фауст». Когато някой вижда по друг начин, понеже може да изгради взаимовръзката между тези букви, тя му разкрива този чудесен Гьотев «Фауст», а някой, който си няма понятие от четене, някой неграмотен, би могъл ужасно да се ядоса и да каже: - Тук идва някой си и иска да прочете всичко възможно от този «Фауст», започва с «Изучавах аз, о... ». Той е един голям глупак! - И въпреки всичко целият «Фауст» се състои само от тези букви. Виждате ли, както обикновено се разглежда една човешка карма, една единствена човешка съдба, се виждат само букви. В момента, когато човек започне да чете, вижда вътре Ангели, Архангели, Архаи и техните взаимни действия. И така, един единствен човешки живот с неговата съдба се представя толкова богат, колкото тази книжка, от момента, когато се надмогнат тридесет и четирите букви и се разбере вътре целият «Фауст». Така невероятно по-богато става това, което преминава от чисто земна гледна точка, от космическо невежество, към истинското знание, когато се прозре в онова, което представлява дадена съдба, когато се разбере, че буквите там са знаци за делата на съществата от висшите йерархии.

Карма, като съдбовно изграждане на човешкия живот, е нещо така невероятно велико, така царствено за този, който го прозира, че просто чрез това, че той разбира, как кармата се отнася към Всемира, към духовния Космос, той израства по един напълно различен чувствен и душевен начин, а не само до едно теоретично знание. И всичко, което човек придобие чрез антропософията, не би трябвало да бъде само събиране на теоретични знания, а би трябвало постепенно да въздейства върху изграждането на начина ни на мислене и чувстване, като все по-дълбоко извежда нашата душевност от земното чувстване на дъждовния червей, към чувстването подходящо за духовните светове. Защото ние хората не принадлежим само на Земята, ние принадлежим на духовните светове. В това, което на Земята е затворено вътре в нашата кожа, се намират взаимодействията на времето, което ние прекарваме между смъртта и едно ново раждане. Вътре в това, което представлява човешката кожа, под определена форма винаги се съдържат всички световни тайни. Човешкото самопознание в никакъв случай не е тази тривиална дума, която често се споменава, не е и нещо сантиментално. Човешкото самопознание е мирово познание. Затова, когато се е представяла възможност, често съм давал на приятелите следния стих:

Искаш ли да опознаеш теб самия,
погледни навън в мировите ширини.
Искаш ли да прозреш мировите ширини,
погледни вътре в твоето собствено Себе.

ДЕСЕТА ГЛАВА

Вроцлав, 9. Юни1924

Разбирането за това, което стои в основата на кармата и до което стигнахме вчера, може още съществено да бъде задълбочено. Ние видяхме, как зад това,

което наричаме човешка съдба, стоят цели светове, в сравнение с които това, което обикновено се възприема от човешката съдба, изглежда като познаването на буквите, принадлежащи към един език и съдържанието на едно произведение, например като Гьотевия «Фауст», което се разкрива с помощта на различните комбинации от тези букви. Зад съдбата на един човек ние наистина можем да съзрем живота и творчеството на по-висши светове с техните същества. Но това познание може още да бъде задълбочено. Ние вече споменахме, че когато човекът премине през това, което нарекохме лунната сфера, той живее заедно с намиращите се в тази сфера пра учители на човечеството. През целия си живот между смъртта и едно ново раждане той живее с онези човешки души, които също са минали през портата на смъртта - именно с онези човешки души, с които по някакъв начин той е свързан кармически. Но човекът живее в лунната сфера и със съществата, които ние наричаме Ангели, Архангели, Архаи и когато премине през следващите сфери, там той живее заедно с все по-висши същества. Не е съвсем правилно така да разграничаваме, че да свързваме определена сфера с точно определена йерархия. В действителност това не е така. Но общо взето можем да кажем, че преди да пристъпим в слънчевата сфера с нас се срещат Архаи, Архангели и Ангели, че след това в живота ни между смъртта и едно ново раждане ние имаме работа със съществата от йерархията на Ексусиаи, Динамис, Кириотетес и постепенно, когато влизаме в сферата на Марс и на Юпитер, ние се намираме всред Престоли, Херувими и Серафими. Една определена йерархия не е напълно свързана с дадена планета, с дадена планетна сфера. Но когато разглеждаме подробностите на кармичните взаимоотношения, пред нас застава нещо, което също е много важно.

Ние трябва да си изградим съвсем определена представа, която може би първоначално ще ни изглежда особена, когато изхождаме от навиците в мисленето и в чувстването, които сме усвоили тук на Земята. Когато като хора се намираме на Земята и сме потопени в земното битие, ние мислим, че земното се намира непосредствено около нас, върху повърхността на Земята, под нея, малко над нея в обкръжението и с едно определено усещане ние повдигаме поглед нагоре, когато искаме да прозрем свръхсетивното. Тогава в нашата душевност ние чувстваме свръхсетивното като нещо, което се намира над нас. Особеното, което обаче е истина, е, че когато самите ние се намираме в онези сфери, към които от Земята поглеждаме нагоре като към свръхсетивни сфери, тогава имаме точно обратното. От онези свръхсетивни светове ние гледаме надолу към земното и в известен смисъл по времето на цялото наше пребиваване там между смъртта и едно ново раждане ние гледаме надолу към земното. Вие ще запитате: - Не ни ли стига преживяването на земното тук на Земята, че трябва да го съзерцаваме и през целия ни живот между смъртта и новото раждане в известна степен като едно подсетивно небе.- Когато човек иска да разбере това, трябва да има нещо друго предвид. Това, което виждаме тук на Земята, когато се намираме в кожата на нашето физическо тяло през живота ни между раждането и смъртта, което виждаме около нас в мировите

ширини, наистина е великолепно, прекрасно, то изпълва и въздига душата нагоре, или ни довежда до трагични, изпълнени със страдание и болка ситуации; това е пълнокръвен богат живот. И стоейки тук на Земята, човек лесно би си казал, че насреща на красотата и величието на всичко това, - именно звездното небе, което по такъв начин той може да наблюдава като свой външен свят, - намиращото се вътре в нашата кожа през живота ни като физически хора между раждането и смъртта тук на Земята е нещо незначително. Но това не е така за възгледите, които имаме, между смъртта и едно ново раждане. Всичко, което тук на Земята сме имали като наш външен свят там става наш вътрешен свят. Ние постепенно се разширяваме в мировите сфери. Това, което възприемаме като самите нас, то става все по-голямо и по-голямо. И ако по земен начин искаме да кажем какво изживяваме там, би трябвало да кажем следното:

Тук на Земята ние казваме «моето сърце» и с това имаме предвид нещо, което се намира вътре в нашата кожа. Когато се намираме между смъртта и новото раждане, ние не казваме «моето сърце», а казваме «моето Слънце». Защото в един определен стадий между смъртта и едно ново раждане, когато сме се врастнали в Универсума, то, а също и останалите звездни светове в тяхната духовна същност се намират в нас така, както вече описах. А външен свят за нас става всичко това, което лежи в нашата кожа. Вие не бива да си представяте, че тогава всичко изглежда така, както се представя, когато университетският анатом сецира един труп. Не е така, а всичко изглежда по-голямо и по-величествено от целия свят, който, стоейки на Земята, ние можем да наблюдаваме като този външен свят. В това, което се представя пред физическите сетива само като сърце, бели дробове, черен дроб и така нататък, във всичко това от гледната точка, която заемаме между смъртта и едно ново раждане се показва един великолепен, огромен свят, по-голям от света, който ние обхващаме с поглед тук от нашата земна гледна точка.

И още нещо особено се проявява. Вие ще кажете: - Но всеки човек има този свят и когато хората умрат, толкова много светове се пренасят през смъртта. Всъщност след смъртта би трябвало да виждаме безкрайно много светове. - Но тайната лежи в това, че всички онези хора, с които по някакъв начин човек е свързан кармически, се виждат като едно единство, като един единен свят. И към тези хора, с които сме свързани кармично, се присъединяват и останалите, които повече или по-малко също се свързват с нас в едно единство. Защото всичко е съвсем различно, когато от физическо-сетивния свят се пристъпи в духовния свят. За някой, който не е свикнал да има такива представи, някои неща са парадоксални. Но все пак би трябвало да се насочва към особеностите на духовния свят, както те се представят пред инициационното познание. Тук във физическия свят можем да броим едно, две, три; дори можем да броим - макар и не непременно сега - пари във сетивно-физическия свят. Но броенето в духовния свят всъщност няма смисъл. Там числото не представлява нищо особено, там всичко е повече или по-малко единство, и онова различаване, което трябва да правим между нещата, когато те се броят, където едното

трябва да бъде до другото, то не съществува във физическия свят. За духовния свят някои неща трябва да се описват съвсем различно, отколкото за физическо-сетивния свят. И всичко, което тук във физическото е човешката вътрешност, от гледната точка на духовния свят то изглежда съвсем различно, отколкото се представя тук. Прекрасно и величествено е човешкото устройство, прекрасен и величествен изглежда небесният свод, погледнат от Земята. И това, което ние изработваме задружно с висшите йерархии за следващия ни земен живот, който следва след живота ни между смъртта и едно ново раждане, това трябва да се вмести в човешкото устройство, това трябва да стане душевно-духовна същност, която прониква и оживява човешкото устройство. Защото, как се развива този човешки живот тук на Земята?

Когато се раждаме на Земята, идвайки от предземното ни битие, изглежда, че ние изцяло получаваме нашето физическо тяло чрез нашите родители. И би могло така да изглежда - но в действителност не е така, - като че ли ние слизаме от свръхсетивния свят, от предземното ни битие и само външно се свързваме с това, което родителите са ни приготвили във физическия свят, което се е образувало в тялото на майката. Но не е така, а в действителност това, което имаме в нашето физическо тяло като физическа субстанция, непрекъснато се променя. То непрекъснато отпада и се замества с нещо ново. Помислете само за вашите нокти и вашата коса. Вие ги отрязвате, а те отново порасват. Но това е само външното. В действителност човек непрекъснато изхвърля нещо навън и отвътре, от вътрешния си център го замества с ново. Той непрекъснато изхвърля материя навън. И след седем до осем години всичко, което дотогава сме имали като физическа субстанция, сме го изхвърлили и сме го заменили с ново. Виждате ли, наистина е така: Аз съм имал удоволствието да говоря пред някои от вас тук във Вроцлав. Приятелите са седяли пред мен на столовете. Но от тази физическа материя, която се намираше тогава върху столовете, не е останало нищо. Всичко е било изхвърлено и заместено с друга физическа материя, а това, което е останало, е душевно-духовната индивидуалност. Тя е налице в предземното битие, преди да се роди тук. В предишни земни животи тя също е била тук, така да се каже, тя е вярна. Но субстанцията на физическото тяло, която някога седеше на столовете, одавна е отвята на различни посоки в света.

Тази замяна, която се извършва всеки седем-осем години, се извършва още от раждането. От нашите родители ние получаваме субстанцията с нейното устройство и до момента на смяната на зъбите, ние постепенно я заменяме. Формирането на субстанцията, се извършва от нашата индивидуалност. Времето на смяната на зъбите е нещо много важно. От нашите родители ние получаваме един модел, който е подобен на родителите и който използваме до смяната на зъбите. В него се намират наследените от нас качества и свойства. Въз основа на този модел нашата духовно-душевна индивидуалност бавно формира второто тяло, което съществува от смяната на зъбите до половата зрялост и тогава то отново се отхвърля. Тогава се изгражда третото тяло. Но фактът, че наследените качества и свойства в действителност остават, се

дължи на това, че ние изграждаме нашето второ тяло според наследения модел. Това, което по-късно сме изградили по подобие на модела, ние го организираме в съответствие с онова, което сме придобили в предземното ни битие като едно несъзнателно изкуство да формираме човешкия организъм възоснова на неговите тайни. За нищо друго не ни служи първото тяло до смяната на зъбите, освен възоснова на нашата карма да се направим подобни на родителите си. Истинските тайни, дълбоките всеобхватни тайни, според които се изгражда човешкият организъм като прекрасно копие на външното небесно мироздание, трябва да изучим в неговата най-дълбока същност през живота ни между смъртта и едно ново раждане. И там трябва да се учим да живеем ретроспективно, след като е изминала половината от слънчевото ни битие. Ние трябва да се се научим да се вживеем във втората половина от него, през която сме подтикнати да изградим двигателните сили на нашата карма. Там, през живота между смъртта и едно ново раждане, отново съзерцаваме чудните процеси, които протичат между нас и съществата на висшите йерархии.

Както тук на Земята ние влизаме във взаимоотношения с минерали, растения, животни и с другите хора, така между смъртта и новото раждане ние общуваме по описания начин не с минерали, а с други човешки души и вместо с минерали, растения и животни - с Архаи, Архангели, Ангели, като заедно с тях изграждаме нашата карма. И през цялото това време ние поглеждаме с копнеж надолу към земното, в което трябва да изживеем нашата карма, като към нещо, към което са отправени всички наши душевни сили, всички наши копнежи, също както тук на Земята с копнеж в душата поглеждаме нагоре към небето. И когато се изкачваме в лунната, меркуриевата и венерината сфера, ние се врастваме в съществата от йерархията на Архаи, Архангели и Ангели. В тяхно лице ние имаме съдиите над нашите добри и зли дела, и в този смисъл, в който ви говорих през миналата лекция, също и над нашето осакатяване. Защото чрез злото ние се осакатяваме душевно-духовно. Там ние имаме тези, които оценяват, там първоначално заставаме вътре всред космическата преценка. Преминем ли в слънчевото съществуване, идваме при Ексусиаи, Динамис, Кириотетес. Ние сме всред съществата, които не са само съдници на нашите постъпки, а са и творци на нашата карма.

Тези същества, Ексусиаи, Динамис, Кириотетес са само предимно слънчеви жители, но те са също и обитатели на целия Всемир. Според тяхната същност те принадлежат на духовни светове. Необходими са обаче посредници между духовните светове и физическо-сетивните светове и посредниците са Престоли, Херувими и Серафими. Те затова имат своя висш ранг в духовния Космос, защото духовно са най-могъщите не само в духовното изживяване, а понеже след това във физическото те осъществяват духовно това, което сами изживяват в духовните светове. Когато сме между смъртта и новото раждане и както описах, с копнеж поглеждаме към Земята, осъзнавайки, че гледаме към земното, тогава ние всъщност виждаме какво е особеното, което заедно изживяват Серафими, Херувими и Престоли. Ние поглеждаме надолу,

виждаме събития, които ни показват взаимните действия между Серафими, Херувими и Престоли, действия, които дълбоко ни разтърсват. Ние постепенно се научаваме да разбираме тези действия, тези действия, които се разиграват между Серафими и Серафими, между Херувими и Херувими, Престоли и Престоли, между Серафими и Престоли, Престоли и Херувими и т.н.. Там те извършват нещо, нещо справедливо изравняващо, за което, когато постепенно се научим да го разбираме, ние имаме чувството, че ни засяга. Какво е то? Това е картината, която се получава в света от това, което сме били в предишния ни земен живот в доброто и в злото. Доброто трябва да има добри последици, злото - зли. Серафими, Херувими и Престоли изграждат последиците на това, кето ние сме посяли между нас на Земята. Злите дела, които сме извършили имат зли последици в космическото. Ние наблюдаваме Серафими, Херувими и Престоли в действията им, които са породени от нашите зли дела. И ние се учим постепенно да разпознаваме, че в развитието на света това, което се случва между Серафими, Херувими и Престоли, е небесното изживяване на нашата карма, преди ние да можем да я преживеем на Земята. Разтърсването се засилва чрез това, че с цялата сила, която можем да имаме в духовния ни живот между смъртта и едно ново раждане, ние си казваме: - Това, което Херувими, Серафими и Престоли изживяват в тяхното божествено съществуване, намира своето правилно изравняване, когато в следващия ни земен живот се изживява от самите нас.

Така нашата карма най-напред надземно се изживява чрез Серафими, Херувими и Престоли. Да, в своята духовност боговете са творците на всичко земно. Те първо сами трябва да изживеят всичко. Те го изживяват в сферата на духовното; след това то се осъществява тук, в сферата на сетивно-физическото. Също и това, което ние изживяваме като наша карма, това Серафими, Херувими и Престоли предварително изживяват в тяхното божествено битие и с това създават сумата на силите, които формират нашата карма. Така ние изживяваме съществуването в планетните сфери, така изживяваме това, което се случва на Меркурий като преценка най-напред на Архаи, Архангели и Ангели. Но и там се намесват Серафими, Херувими и Престоли, за да изживеят предварително пред нас нашата карма. И така в самите нас ние чувстваме с какво сме задлъжняли пред света чрез нашите предишни дела. Така в божествения пример ние изживяваме това, което трябва да се случи в нашия живот. Това е едно сложно изживяване, но едно такова, което лежи в основата на земния живот изцяло като надземен живот. И когато получим представа за това, колко богат и разнообразен е този живот между смъртта и новото раждане, и когато прибавим това съдържание към съдържанието на земния живот, едва тогава получаваме една важаща, една действителна представа за това, което всъщност се случва в света чрез хората, на хората и в хората. И нашето човешко самопознание по правилен начин се задълбочава, одушевява и одухотворява. И едва когато в течение на земния човешки живот разглеждаме случващото се така, че да прозрем причините му в духовния свят, чак тогава разглеждаме този живот в неговата истина.

Тук на Земята виждаме да се появяват чрез раждането различни хора. Те първо са деца, порастват, радват се на съдбата, творят, работят, имат различни способности. От способностите, от делата на хората, от мислите, от чувствата на хората се състои и историческият човешки живот в течение на времето. Но всичките хора, които така пристъпват в даден земен живот, протичащ между раждането и смъртта, всички тези хора са прекарали предишни земни животи, в които са преживели земното по различен от сега начин, изграждали са земното по друг начин. Във всички следващи земни животи се проявяват въздействията на миналите земни животи. Но ние можем да разберем цялата тази взаимовръзка, само когато погледнем в жизнените епохи между смъртта и едно ново раждане.

Тогава ще дойдем също и до едно правилно разбиране на историческия живот. Защото тогава всичко веднага ще изглежда за нас така, че ние ще си кажем - Това, което се появява в една земна епоха, се свързва с една предишна земна епоха. Но как това, което се случва в предишни земни епохи прониква в по-късните? - Историците дълго време описваха така, че те просто отбелязваха следващите едно след друго събития в историята. Така изобщо не може да се разбере, как по-късното следва предишното. Тогава се появиха някои и казаха: - В историята действат идеи и тези идеи се осъществяват. - Онзи, който мисли реално, не може да си представи, че идеите сами биха се осъществили. Появиха се и други, материалистическите историци и те казаха: - Идеи, това са празни работи! Осъществяват се само икономически взаимовръзки и от тях произлиза всичко останало. - С това се появи и механистичното материалистическо схващане на историята.

Всичко това е плуване на повърхността. В действителност случилото се през предишните исторически епохи, се пренася в следващите епохи чрез самите хора. Хората, които седят тук, са живели в предишни исторически епохи. Това, което те сами вършат, е последица от това, което са направили през предишни животи. Така е с всичко дребно и с всичко велико, което става в историята. Предишното се пренася в по-късното чрез самите човешки души. Човешкото схващане за живота се задълбочава чрез това, че човекът може да се смята като носител на историческите събития. Той може да бъде разглеждан така, но само когато при разглеждането на човешкия живот се започне с това, което между смъртта и едно ново раждане се случва в звездните сфери чрез същества на висшите йерархии, действащи заедно с хората.

Нека да дадем един пример. В едно сравнително ранно време, времето, което е последвано от основаването на християнството, един посветен беше въплътен в Ориента, в Индия. Понеже в нейното земно въплъщение в Индия тази индивидуалност имаше слаби очи - когато се разглеждат кармическите взаимовръзки, трябва да се обърне внимание на детайлите, - повече или по-малко тя гледаше на живота повърхностно. Тя имаше мистичното индийско схващане за живота и след това премина през други въплъщения, които бяха по-незначителни. По-късно обаче тя мина през един живот между смъртта и едно ново раждане, където всичко, което тази индивидуалност беше натрупала

в душата си при индийското повърхностно изживяване, се доизработи в меркуриевата сфера, отчасти в сферата на Венера и в марсовата сфера. Там тази индивидуалност действаше заедно със същества на висшите йерархии, за да формира това по известен начин. Кармата на хората се изгражда характерно предимно в една звездна сфера. Но тук се получи, че чрез тези взаимни действия върху формирането на вътрешните способности, върху кармическото преобразуване на способностите, които веднъж бяха произлезли от един живот в Индия, при тази индивидуалност почти равностойно работиха същества от сферата на Меркурий, Венера и Марс. Тази индивидуалност се роди през деветнадесето столетие като личността *Хайнрих Хайне*.

Нека разгледаме един такъв пример, който беше изведен на повърхността от дълбините на духовния живот чрез особено съвестно духовно изследване. Скованият повърхностен филистър би казал: - Така се изгубва цялата прелест на личността; аз искам да я имам с нейните елементарни свойства. - Скованият филистър може да го каже, той има и своето човешко право, и дори според своята карма има право да си бъде скован филистър. Но той достига само до известен градус на истината. Разгледат ли се фактите задълбочено, на дневна светлина излиза задкулисната истина. И тогава би трябвало да кажем: - Животът, също и животът на отделния човек не става по-беден в своето значение, а безкрайно по-богат, когато се разгледат неговите основи, когато наистина се вижда да проблясва от този проблематичен, фрагментарен живот на Хайне от деветнадесето столетие онова, което някога е било една индийска инкарнация и което е преминало тогава в сферата на Меркурий, Венера и Марс през всичките въздействия, като следствия от едно предишно съществуване. В сферата на Марс е било изградено едно агресивно усещане относно следващото земно съществуване, това, което е било придобито в един предишен земен живот се е развило в известен агресивен смисъл като особена способност. В сферата на Меркурий, където душата може да си усвои - понеже такава способност кармически се изгражда особено в меркуриевото битие - едно прелитане над чувства и понятия, и в сферата на Венера, където от своя страна е могло да се прибави известна духовна еротика в човешките представни сили.

Следователно, когато така разглеждаме един човешки живот, ние същевременно виждаме и в мировото битие, и това, което така виждаме в човека, наистина не е по-бедно от това, което имаме в така нареченото непосредствено елементарно разглеждане, което е само едно филистерско разглеждане. Наистина е така, че виждаме, как предишните исторически събития се пренасят в бъдещето и посредник са звездните светове с техните същества. Едва чрез това историята става действителност, иначе тя си остава само букви - тридесет и две букви. Тогава обаче ние започваме да четем в историята, когато видим, как зад отделните човешки съдби стоят цели божествени светове, стоят дела, само че разпростиращи се още по-грандиозно и мощно от историческите събития на човечеството, където ние винаги намираме вплетени отделните човешки съдби.

Нека да вземем един друг пример. Една индивидуалност, която за тогавашното време беше придобила стабилно образование през времето, когато на Земята през Северна Африка към Испания се разпространява Исляма. В Северна Африка имаше още училища, подобни на училището, в което се беше образовал свети Августин; но това беше в едно по-късно време, когато училището вече беше станало декадентно. Тази личност учеше много неща, които бяха характерни за тези училища, където се съдържаше още много от старите мистерии, но то беше стигнало вече до упадък. След това тази индивидуалност беше достигнала Испания и там се свърза не с новата, а със старата юдейска кабалистика, прие много от ранната, не от късната кабалистика и стана един дух, който изпълни душата си с манихейско-кабалистични знания. Тази индивидуалност продължи развитието си през живота между смъртта и едно ново раждане и то особено в обществото на съществата, които имаха общо с марсовото битие. В марсовата сфера тя си усвои известен агресивен характер, но освен този агресивен характер, също и лекота езиково да третира всички възможни проблеми, които се съдържаха в душата й от нейните предишни земни животи. С тези качества тя се роди през осемнадесето столетие като *Волтер*.

Виждате ли, да се знае, че Волтеровото битие води назад до събития, които дори са подобни на тези на Августин през неговата младост, подобни са на късните кабалистични опитности с цялата ирония, която се намираше в пра кабалистиката, да се знае, че всичко това е налице, така да се разглеждат взаимните връзки и същевременно чрез свързването на двата земни живота отново да се погледне в това, което лежи между тях в живота между смъртта и новото раждане - едва това прави света цялостен, едва това води до действителността. Когато разглеждаме земните животи в тяхното редуване, ние първо имаме нещо напълно несвързано. Не се вижда как единият прониква в другия. Но те също са само фрагменти. Не се разглежда това, което лежи помежду им, но действителността обхваща всичко заедно. И наистина е така, че реалността се достига, само когато се разглежда не само природата, но също и човешката същност с нейните духовни основи.

В това отношение в нашето движение от сега нататък би трябвало да настъпи обрат. Когато беше основана Немската секция на Теософското общество в Берлин през 1902 година, аз обявих като моя първа лекция, която исках да изнеса «Практически упражнения върху кармата». Лекцията беше обявена, но не можа да бъде изнесена по простата причина, че там съществуваха определени отношения. Там бяха различните стари членове на теософското движение, които си имаха своите представи за това, какво бива да се каже и какво не бива, и според това се създаваше определена среда, създаваше се цялата атмосфера. Тези, които бяха ръководители, биха направили челна стойка, ако се започнеше да се говори за практически упражнения върху кармата. Просто теософското движение тогава още не беше узряло за това. Трябваше да бъдат подготвени много неща. И наистина, подготовката трая две десетилетия, че и повече. Но на Коледното събрание

беше излят импулсът безрезервно да се разкрие не само това, което може да се изследва за духовното в природата, а безрезервно да се разкрие и това, което може да се изследва също и за човешката духовна същност. Затова в бъдеще в Антропософското общество безрезервно ще се говори за това, което беше залегнало в намеренията още в началото, но за което това Антропософско общество първо постепенно трябваше да узрее. Това също е нещо, което като един езотеричен полъх навлезе в Антропософското общество чрез Коледното събрание. Коледното събрание наистина не беше някаква игра, а беше приемане на нови отговорности по отношение на антропософското движение точно от духовните области.

Ако може да се погледне това, което лежи между смъртта и новото раждане, то точно чрез това може да стане ясно, колко разнообразен и многостранен е светът. Защото ако от една страна се каже, че за по-късния земен живот в марсовата сфера се залага агресивен характер, способност за умело боравене с говора, убедителност в речите, то това е само едната страна. И други неща се залагат в марсовото съществуване. И така е също например при Юпитер. Сферата на Юпитер и нейните същества може да се съзерцава, когато с инициационното познание се погледне назад периода между четиридест и деветата и петдесет и шестата година от човешкия живот и същевременно се изстрие самонаблюдението. От това, което става на Юпитер, човек може да бъде разтърсен, понеже тези юпитерови същества са съвсем различни от хората. Нека вземем само едно качество на човека, което повече или по-малко се среща често. Да вземем мъдростта. Хората казват: - Ние сме умни. - Но колко трудно човек постига мъдростта! Ако някой притежава поне малко мъдрост, то тя е постигната с много усилия. Много неща трябва да се разберат и вътрешно човек да се проникне с тях, за да може да си усвои поне малко знание в определена област. Юпитеровите същества не се нуждаят от това. Те са надарени със знанието - не бих казал по рождение, понеже както тук на Земята човекът започва да се развива от ембрион, така не се създават юпитеровите същества. Трябва да си представите, че в обкръжението на Юпитер има нещо подобно на облаците около Земята. Ако си представите, че човешките тела се оформят от облаците и тогава политат надолу към Земята, това би бил начинът по който младите същества на Юпитер се раждат като от облаците. Те притежават мъдростта като тяхно основно качество. Но тя не е придобивка, не е постижение, те просто си я имат. Поради това те мислят и съвсем различно от човека. Това действа разтърсващо, но човек постепенно трябва да свикне с него. Всичко на Юпитер е проникнато и изпълнено с мъдрост, както тук на Земята всичко е изпълнено с въздух. Там мъдростта е субстанциална, тя протича на Юпитер подобно на вятъра и се носи наоколо, събира се като мъгла и се издига нагоре. Това обаче отново са същества, които се издигат от една мъгла от мъдрост. Вътре предимно живеят Херувимите, които в тази взаимовръзка заедно с хората формират човешката карма. Но вътре има и други импулси, и това важи безусловно. Каквото един човек е прекарал в един предишен земен живот, се оформя кармически чрез силите на

мъдростта, на саморазбиращата се мъдрост. След това той слиза на Земята и носи отпечатък, получен от това, че той оформя като саморазбираща се мъдрост изживяното по-рано на Земята и тя се проявява по различни начини. И за това ще дам пример.

Тук имаме една индивидуалност, която ни довежда назад до древна Гърция, в един вид платоническа, но и същевременно ваятелска атмосфера. В това характерно ваятелско време тази индивидуалност преживява една от най-важните си инкарнации като скулптор в Гърция. Това, което преживява там, тя пренася в следващи въплъщения, които са били по-маловажни. Това е една индивидуалност, която изгражда своята карма за последната си засега земна инкарнация особено в сферата на мъдростта на Юпитер.

Една друга индивидуалност ни довежда назад - във времената преди Америка да бъде населена с европейско население - в Средна Америка, в Мексико. Там тя живее всред западналите мистерии на предишното мексиканско местно пра население. Когато бяха още живи отношенията между духовните същества и тамошните хора, мистерийните ученици, там тя се научи да познава онова, което е съществувало като мексикански богове. Днес хората говорят, че знаят - отново една особена карма, но не особено щастлива карма за хората - също и за боговете Кветцалкоатл, Тетцкатлипока и Таотл. Чрез техните описания обаче не се научава нищо друго, освен имена. Но индивидуалността, за която разказвам, живееше вътре в макар и западналите мистерии. За нея един бог Таотл, Кветцалкоатл, беше нещо живо. В действителност това бяха магьоснически, живи същества. И там в западналите мистерии на Кветцалкоатл по това време тя се вживя в едно напълно суеверно магическо съдържание, в такова същество като Тетцкатлипока - Тетцкатлипока е бил един вид змийски бог, с когото е било възможно човек да се чувства астрално свързан - и за нея то е станало интензивно живо. Тази индивидуалност не преминава след това през други инкарнации както онази другата индивидуалност, която имаше междинни инкарнации и след като изживява живота си между смъртта и едно ново раждане, тя първо се ражда като мъж в Гърция, а после като жена. Тази индивидуалност, която живя като мъж всред мексиканските мистерии, през живота между смъртта и новото раждане премина през сферата на мъдростта на Юпитер и се роди през осемнадесето, деветнадесето столетие. Индивидуалността, която живя в Гърция, също мина през юпитеровата сфера, както може да се мине, когато човек е бил скулптор и същевременно по гръцки начин беше изживял този ваятелски начин на мислене и представи, който наистина беше жив през онова време. Тази пластичност, която в Гърция можеше да се изживее при извайването на човешката фигура в юпитеровата сфера на мъдростта, където цялата тази мъдрост беше субстанциална, тя се преобрази в творческо обхващане на целия свят, след това с нейната изразена чрез Юпитер гръцка насоченост се роди в едно човешко тяло като *Гьоте*.

Другата индивидуалност също премина през сферата на Юпитер; в нея също се преобрази това, което тя е могла да научи в мексиканските мистерии. Но в

сферата на Юпитер не е могло да се породи същото от един земен живот, изживян в Гърция както описах, и от един земен живот, преминал в Мексико така, както описах. И двамата са преминали през юпитеровата сфера на мъдростта, но от двата живота е станало това, което е могло да бъде оформено съответно на творческите сили от предишния живот. Индивидуалността, която беше преминала през мексиканските мистерии, премина през юпитеровата сфера и отново беше родена като *Елифас Леви*. Тук имате магически ритуални действия, магически култове, преобразени по един забележителен начин в мъдрост. Това е една малоценна юпитерова карма, но въпреки това извънредно умна и мъдра. Тук се вижда, как действат заедно това, което човекът е узнал в земния живот и това, което става между смъртта и едно ново раждане. Наистина по-късният живот се изгражда според предишния, но в същата сфера в кармата може да се преобрази по разнообразен начин това, което един човек е прекарал в даден земен живот. Едва когато така се разгледа изграждането на човешкия живот в кармически смисъл, този човешки живот истински се задълбочава. Тогава той бива обогатен; едва тогава той се появява в цялата своя действителност; едва тогава се опознава в действителност човека и човешкия живот.

ЕДИНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ
Вроцлав, 10. Юни1924

Вчера започнахме да говорим за взаимовръзката на човешкия живот между раждането и смъртта тук на Земята и другия човешки живот в свръхсетивния свят между смъртта и едно ново раждане, отнасящ се към кармата. Ние видяхме, че върху кармата на човека въздейства всичко, което човекът е преживял, мислил и чувствал в предишния си земен живот и в поредица от преминали земни животи, и това, което се изгражда и оформя като основа на преживяванията в един бъдещ земен живот чрез взаимната работа на хората с други човешки души, които са кармически свързани с тях, а също и с духовните същества на висшите йерархии. Ние видяхме, че чрез това може да се прозре историческият живот на човечеството. Зад всеки отделен човек - независимо дали той е постигнал нещо изключително, значително за целия свят, или е действал само в малък кръг - ние видяхме да съществуват всеобхватни духовни събития. Особено впечатление ни направи, как разглеждането на човешката съдба, когато започнем да я разбираме, ни се явява като външния земен израз на стоящи зад нея мощни универсални събития също и в духовния свят. С това ние показахме, как самият човек пренася като следствия това, което се е случило в предишни земни епохи и предизвиква с това определени въздействия и събития. Следователно взаимовръзките на историческите събития се появяват чрез хората и аз вярвам, че едно такова историческо разглеждане може да въздейства окрилящо върху душата. Да, начинът, по който ние възприемаме нашата собствена карма, по който можем да се вживеем в тази собствена карма, ще се почувства най-

добре, когато ние - преди да се спрем на изживяването на отделната карма в следващите лекции - най-напред точно при личности, чийто живот е повече или по-малко всеобщо познат, разгледаме, как се проявява въздействието от отделния земен живот в следващия земен живот.

От различни примери ние видяхме, как духовната специфичност и духовните същества, принадлежащи на отделната планетна сфера, въздействат върху това, което човекът сам внася в духовния свят, когато премине през портата на смъртта и живее в този духовен свят. Ние отбелязахме, как особено въздейства сферата на Юпитер. Още по-разтърсващо в своята особеност ни се представи сатурновата сфера, още по-разтърсващ е начинът по който въздейства Сатурн. Вие знаете - аз вече го споменах, - че за да разгледа самостоятелно всички взаимовръзки, също и с възможностите на посвещението, човек трябва да премине шестдесет и три годишната възраст, да погледне ретроспективно жизнената епоха от петдесет и шест до шестдесет и три години, за да може да си създаде представа за онова, което може да въздейства от сферата на Сатурн върху човека и да го прецени, включено в цялата общност на духовния живот и творчество на Космоса. Защото всичко, което действа във взаимна връзка със сферата на Сатурн, е от такъв характер, че всъщност вътре в сатурновата сфера относно миналото съществува едно силно, едно проникващо съзнание при всички същества, а повече или по-малко те са несъзнателни относно настоящето. Това прави разтърсващо впечатление. Сатурновите същества всъщност действат в своите настоящи дела, - включително и действията на Серафимите, - като от една несъзнателност, така да се каже, те не знаят непосредствено какво се случва с тях и чрез тях в настоящия момент; но те напълно и точно знаят, какво са направили и какво са измислили, какво се е случило с тях, когато то вече е станало.

Бих искал да дам една картина, за да характеризирам пред вас този необичаен начин на съществуване в сферата на Сатурн. Представете си, че като човек на Земята, вие се разхождате наоколо и никога не знаете, какво правите, какво мислите, изобщо какво се случва с вас или чрез вас в настоящия момент, но вие си вървите нанякъде. Там, където вървите, не виждате себе си, но вие оставяте следи и от вашата моментна позиция вие виждате един сянкообразен човек, (който сте самият вие в предхождащия момент). Вие правите следващата стъпка, отново виждате сянкообразния човек, още една стъпка, - отново и така нататък. Така пластично вие се отпечатвате и възприемате назад точно това, което сте били в предишния момент. Веднага след като нещо е станало чрез вас, вие го виждате, как то остава там, как се поставя във вечността. И вие виждате назад в перспектива всичко това, което е станало чрез вас, записано в една вечна хроника в Космоса. Защото такова е самосъзнанието на сатурновото същество. Но всичко, което по този начин е възприето чрез съществата на Сатурн като минало действие, отново се съединява с изминалите събития, преживяни от всички отделни същества на цялата планетна система, така че съзнанието на сатурновите същества се състои в това, във всеки миг да поглеждат назад към цялата памет - ако мога

така да изразя - на цялата жива планетна система с нейните същества и тяхната възпоменателна способност. Всичко е записано в тази космически универсална способност за спомняне на сатурновите същества.

Както инициираният наблюдател е така дълбоко разтърсен при това разкритие на творчеството и съществата в сатурновата сфера, така още повече го разтърсва гледката на онези човешки същества, които носят последиците от техния предишен земен живот долу в един нов земен живот, след като поради особеността на техните изживявания е трябвало да оставят тяхната карма да се изгради в сатурновата сфера. И когато това се узнае и се разгледа при една значителна историческа личност, наистина разглеждането на мирозданието се изпълва с невероятно величествено и мощно съдържание.

Когато човек разгледа живота на такива личности тук на Земята, - когато той го разглежда духовно, не само разглежда буквите, а може да чете, - той бива изведен нагоре и вижда живота и съществата в сферата на Сатурн. Съзерцанието на духовното печели невероятно, когато човек вижда, как действа сферата на Сатурн. Той я вижда да въздейства върху Земята, върху това, което се случва на Земята; вижда я като отблясък на това, което се случва в сатурновата сфера. Бих искал да разясня това с един пример.

Ние можем да разгледаме една човешка индивидуалност, която живееше на Юг в Европа през първото, второто християнско столетие, когато в хода на християнското развитие още силно въздействаше гръцката култура. Тази личност тогава притежаваше силна, фина, отчасти интелектуално оцветена душевна възприемчивост за гръцки повлиянoто християнство. Тя беше поставена в римската империя, където прекара всичко това, което някой можеше да прекара през първите столетия от разпространението на християнството в Римското царство - преследванията на християните, насилието от страна на римските владетели с цялата му несправедливост, начинът, по който римското владичество изобщо въздействаше върху душата на по-фините хора и върху една душа, която откликваше с дълбоко възмущение на всичко, което можеше да се види там и която премина през смъртта, изпълнена всъщност с настроение на резигнация, като си казваше: - Възможно ли е един свят, в който е всичко това, да има някакво развитие и прогрес? - Наблюдавайки римското владичество и запазвайки в душата си от една страна душевното впечатление от злодейството на цезарите, а от друга страна мъченичеството на отделните християнски мъченици, тази душа достигна до известно съмнение, дали изобщо в света е възможно едно изравняване между доброто и злото. Тази душа виждаше доброто и злото като застанали в твърдо, непримиримо противоречие. С тези впечатления тя премина през портата на смъртта, след това премина през по-незначителни земни животи. Понеже това, което в онзи земен живот в гръцко-римското съществуване беше натоварило тази душа, то бе оставило дълбоки следи в нейния душевен живот. Когато наближи осемнадесето столетие, в сатурновата сфера това беше вработено в бъдещата карма на тази индивидуалност.

Сатурновата сфера работи сериозно и изчерпателно върху изграждането на кармата. И точно тогава, когато е необходимо да се навлезе в най-дълбоката същност на човешката душа и от най-дълбоката човешка същност да се развият радикални сили, тя дарява тези мощни сили, понеже всичко онова, което се случва в сатурновата сфера е изключително духовно, интензивно духовно, но така духовно, че то навлиза също и много надълбоко, когато човекът слезе долу в едно земно съществуване; то много дълбоко навлиза във физическата организация. Създава се една физическа организация, която е ентусиазирана да изравни онова, което душата е преживяла в един предишен земен живот. Налице е силно виждане назад. Когато кармата се изработва в сатурновата сфера, се поглежда към спомените, към миналото, към това, как в нея се изгражда съществото; там се гледа назад. И когато човекът слезе в земната сфера, тогава в известно отношение се показва негативният образ на това, което човек е преживял там. Интензивното гледане назад се преобразява в изпълнен с желание за действие стремеж към идеали, които сочат напред към бъдещето, така че точно хората, които донасят долу изградената си в сатурновата сфера карма, са въодушевени от бъдещето хора, които искат да осъществяват бъдещи идеали, понеже в сатурновата сфера те са наблюдавали един чисто духовен живот предимно от миналото.

Тази индивидуалност, за която говоря тук, се появява през втората половина на осемнадесето столетие като *Фридрих Шилер*. Разгледайте целия живот на Шилер, разгледайте го така, както той се проявява с невероятно въздействащия, може би слаб художествен стил на Шилеровите младежки драми, с цялата му пламенност. Разгледайте обаче и невероятната сериозност, на човек му се иска да каже, невероятната меланхолия, която изпълва Шилеровата душа и вие ще видите именно разтърсващото в неговата младежка съдба, произлизащо точно от неговата меланхолична духовна нагласа. Вижте от друга страна изработването на един вид възторжено преклонение пред гръцката култура, когато той се запознава с Гьоте, вижте всичко това като простиращо се пред вас, но зад него вижте човека, който си е изработил основата на този мироглед в първото-второто християнско столетие в изживяването от една страна на гръцкото християнство, а от друга възмущението от римското владичество и как тогава всичко се задълбочава, и се изгражда като нова карма в така сериозно въздействащата сатурнова сфера. Шилер наистина е един сатурнов човек според неговата карма.

Тези неща не могат истински да се изживеят от душата, когато тя иска да слуша само теоретично. Те ще се разберат от душата истински, само ако се обхванат с цялата душевност, когато душевното изживяване се потопи в цялата духовна същност и живот на звездния Космос - в случая в сатурновата сфера - и след като душевността се е задълбочила в обхващането на същността на една земна съдба, тогава се разглежда, как се проявява една такава съдба на Земята.

Аз искам да дам още един съвсем различен пример. Ние можем да разгледаме една индивидуалност, която в един малко отдалечен от съвремието

земен живот в известна степен се е брояла към посветените. Преди обаче да говоря за тази човешка карма, трябва да поставя един въпрос, който всъщност трябва да си постави всеки, който се замисли върху такива неща, които обсъждаме сега и който сигурно много от вас са си поставяли. Това е въпросът, който се поражда, когато в антропософските разглеждания слушате, че в земното развитие на хората е имало посветени във великите тайни на битието, имало е посветени, притежаващи земната мъдрост. С дълбок респект, с невероятно дълбоко уважение ние поглеждаме към тези стари посветени, живели в хода на човешкото развитие. Когато се говори за прераждането, за повторен земен живот, тогава може да възникне въпросът: - Како става с прераждания на тези посветени? - И въпросът може да бъде задълбочен, и да бъде поставен така: - Не живеят ли вече в нашето съвремие отново преродени посветени? Възможно ли е точно в настоящето, в което ние живеем сега между раждането и смъртта, посветените абсолютно да са се оттеглили от света? –

Това наистина не е така. Но ние не трябва да забравяме, че когато като една индивидуалност от духовно-душевното предземно съществуване човекът слезе долу в един земен живот, той е зависим от това, което определена епоха може да му предложи със съответното физическо тяло, с възпитанието и др. п. неща. Тези неща трябва да бъдат приети от този, който се прераждa в земната действителност. Ние определено можем да разгледаме някоя посветена индивидуалност, нека да е от далечното минало, чиято карма определя, тя отново да се роди по-късно, през осемнадесето-деветнадесето столетие. Но през осемнадесето столетие никъде в земната цивилизация няма такива тела, каквито е имало през това древно време, - тела, които са били гъвкави и пластични, подходящи за такава духовна човешка индивидуалност. Това, че човешкото тяло е останало същото от най-стари времена, е само един предразсъдък на една дегенерирала наука. В действителност през епохата на материализма то е станало не гъвкаво и не пластично, то не може лесно да се управлява. Наследствените отношения, които от своя страна са в зависимост от душевната нагласа, от цялото вътрешно душевно устройство на човека са такива - отделният човек не е виновен, а е виновна цялата цивилизация, - че с една част от това, което се носи в душата от времето на посвещението, не може да се навлезе във физическия организъм и оттам то не може непосредствено да се доведе до собственото съзнание. До непосредственото външно, характерно за епохата съзнание може да се донесе само това, с което изяло може да се навлезе във физическото тяло.

Да, тук би трябвало да кажа нещо много парадоксално, но вие би трябвало да приемете този парадокс, понеже той е истина. Виждате ли, посветените от старите древни времена бяха запазени от нещо, което днес може да се смята за голяма добродетел за човешкия род, която обаче някога, ако се беше случила на тези посветени, не би се считала от тях като добродетел, а като голяма пречка за посвещението. Днес не би се допуснало един човек подобно на един древен посветен да бъде предпазен да пише и чете по такъв начин, както се прави това днес. Много неща се изгубват заради начина, по който днес се учим

да се четем и пишем - това натъпкване във формите на буквите, към които човек няма абсолютно никакво човешко отношение. Когато европейците, тези «по-добри хора» по отношение на диваците, показаха на американските индианци техните форми на буквите, когато тези по-добри хора пристигнаха при дивите индианци, то тези индианци изпитаха лек ужас и страх от това и смятаха буквите за малки демони. Следователно до нещо, в което има малки демони, което е напълно неестествено, към нещо така чуждо както всички тези букви от нашата азбука, се довежда детето през шестата, седмата му година. Какво отношение към човешкия живот може да има едно А или Б в този образ, както го допускаме до нас като деца? Съвсем никакво, не и минималното! В стария Египет поне е имало една картинна азбука, където картината, която се е рисувала е имала прилика с действителността и до съзнанието се е довеждало, че онова, което се е рисувало е имало отношение към действителността. Днес азбуката се изучава като нещо съвсем чуждо на живота. Във Валдорфските училища ние искаме да поправим най-големите грешки, затова в нашето училище между другото въведохме този друг начин да се учим да четем и пишем. Какво обаче се изгонва от човека, какво се умъртвява в него, когато той бива учен да пише и чете по съвременния начин, това не може да се прецени, когато има стремеж всичко да се преценява само материалистически, да се живее в света само с обикновеното съзнание.

Аз не бях засегнат от това, но пък останалите хора. В книгата ми «Моят жизнен път» достатъчно ясно посочих, че като петнадесетгодишен аз още не можех да пиша ортографски. На това дължа особено много. Аз бях предпазен от някои неща, от които хората не биват предпазвани, когато петнадесетгодишни вече могат да пишат ортографски. Чрез някои неща, които произлизат от материалистическото образование на съвремието човек се изолира от духовния живот. Това е един много по-сериозен въпрос, отколкото човек може да си представи. Аз го подчертавам тук, за да видите, че посветеният от онези времена може да ползва само възпитанието и обучението, което му се предлага. Какво друго може да прави той, от това да се въплъти в организацията на тялото си, предлагана му от съвременната епоха? Той трябва да изостави много от това, което е заложено в душата му. Но въпреки това според проявите в живота, които могат да се видят в една определена епоха, също и при един човек, който външно съвсем не изглежда като посветен, а като обикновен земен жител, може да се прозре, кармическата взаимовръзка с някогашното посвещение. В кармата наистина не действа онова, което първоначално се вярва, че е най-важното в човешкия живот. Когато например някой се представи с една определена духовна нагласа, човек е склонен, когато само интелектуално преценява кармата, лесно да си представи подобно интелектуално устройство и в предишния земен живот. Но не е така. Нещата, които са кармически и се пренасят от един земен живот в друг, са заложени в много по-дълбоки душевни области от интелектуалното душевно устройство. Мога да ви приведа само един пример и ще видите, че

това, което повлиява кармата, изплува от други душевни области, а не само от интелектуалното.

Една интересна личност от деветнадесето столетие беше *Ернст Хекел*. Това, което най-много впечатляваше хората при Хекел, беше неговият материалистично нюансиран мироглед, неговата борба срещу ултра монанизма, римското папство, римо-католическата църква. Той развива такъв ентусиазъм в тази борба, че изразите, които употребява в тази борба понякога са съвсем прелестни, но понякога напълно безвкусни. Но когато се разгледа назад неговата карма, като най-важна се открива предишната му земна инкарнация като папа Григорий - великият, могъщ папа, който искаше да основе външното светско господство на папството, противостоящо на външните царски владетели. Папа Грегорий, който като монаха Хилдебранд произлиза от клуниаценската реформа, - която през десето до единадесето столетие води борбата срещу царете - и като неин привърженик става папа, най-напред по свой начин се противопоставя на светското господство и на тогавашната кайзерска власт. Ентусиазмът в налагането на даден мироглед, ентусиазмът в осъществяването на импулси, произлизащи от даден мироглед беше това, което от инкарнацията като Хилдебранд беше пренесено в инкарнацията като Хекел. Това е само един пример затова, че не бива да се вярва, че от външните преценки за някоя душевна конфигурация може да се познае някой предишен важен земен живот. Тук трябва да сме предпазливи и да обърнем внимание на онези неща в човека, които в реалността понякога изглеждат като дреболии, но които трябва да се разгледат духовно и постепенно да се съзре зад тях онова, което е било в предишния му земен живот.

Вие виждате, че особено сатурновата карма въздейства много надълбоко. Тук искам да насоча погледа към една индивидуалност, която в предишна инкарнация наистина беше един посветен. В този случай говоря напълно обективно, понеже употребих много усилия да разкрия истината, която искам да изнеса, понеже индивидуалността, в нейното ново въплъщение изобщо не ми беше симпатична, до днес не ми е симпатична. Тук се касае за констатирането на обективни факти и въпреки, че коства усилия, всъщност човек с голяма вероятност за истинност може да прозре личностите, които лично някак си не му са близки и симпатични. Искам да насоча погледа ви към една индивидуалност, която в един минал земен живот наистина беше един посветен и то посветен в мистерии, които са нещо велико и мощно в историята на развитието на човечеството, един посветен в ирландските мистерии, в мистериите на Хиберния, за които загатнах в моята мистерийна драма. В тези мистерии трябваше да се изживеят много неща, преди някой да достигне до онази степен на познанието, която трябваше да се достигне точно в тези ирландски мистерии. Там този, който искаше да бъде посветен, първо от една страна трябваше да изживее всичко това, което може да се таи в душата като съмнение към великите истини. Ученикът беше възпитаван точно за това, да може да се съмнява във всичко, в което е било възможно да се съмнява, да

може да се съмнява точно във великите истини. И чак когато в душата си той е изживял всичко възможно като болки, вътрешна трагика, подтиснатост, бих искал да кажа, вътрешна премазаност, - всичко, което може да се преживее като съмнение във върховните истини, тогава той е бил довеждан, първоначално картинно имагинативно, а после в духовна реалност до действителното схващане на истината. Така че всеки, който е бил посветен в хиберийските мистерии, не само се е научил да вярва на истината, но също и да не вярва в истината. Едва чрез това жизнеутвърждаващо е могла да се прояви неговата непоклатимост в присъединяването му към дадена истина.

Също и едно друго чувство биваше събуждано при тези, които търсеха посвещението в мъдростта на Хиберния. Те бяха довеждане до усещането, че всъщност всяко битие би могло да бъде също като земното битие - една илюзия, не действително битие. Те бяха довеждани дотам, не само да се съмняват в истината, а да чувстват нищожността на човешкото съществуване - небитието в човешкото битие. И тогава насреща на винаги новоформиращите се етерни сили, насреща на физическите сили, които са подложени на разрушение, но от духовното, от духовна страна винаги наново се изграждат, насреща на всичко това, което като разрушителни и отново изграждащи сили прониква живота, след като душевността му е била изпълнена с правилното настроение, за да достигне изцяло до имагинацията в тези неща, той е бил довеждан пред две могъщи, мощни образни статуи. Накарвали го да натисне с пръст едната статуя. Винаги се установявало, че тази статуя била напълно еластична и се възстановявала след натиска. Статуята отново придобивала своята форма и изглеждала като жива. Така той бил насочван към особенностите на живото, понеже в него се пораждало празнично настроение при това непосредствено впечатление, което изпитвал при натискането. Другата статуя била така конструирана, че когато човек я натисквал, деформацията, която се е получавала в нея от натиска, оставала. Чак на следващият ден, когато ученикът бил довеждан отново пред нея, тя вече била възстановена. Пред ученика заставала вътрешната конституция на физическото и етерното, следователно нещо от истината на самонаблюдението.

Това била първата степен. След това учениците били завеждани до други образи, все повече били довеждани до фактическо разбиране на вътрешната конституция. Тези ученици на Хиберния действително обхващали онова в тяхната душевна конституция, което е духовна действителност. Когато достигали до известна степен на посвещението те вече не взимали особено под внимание външната физическа действителност, но хиберийските посветени знаели да живеят в духовната действителност. По времето когато във физическия свят, отатък в Азия се извършва Мистерията на Голгота, висшите жреци в Хиберния насочвали култовите церемонии в насока, съответстваща на времето в Палестина, където във външната физическа реалност се извършвала Мистерията на Голгота. В местата за посвещение в Ирландия същевременно се е празнувала Мистерията на Голгота като култова церемония. Това означава,

че в Хиберния се изживявало като духовно събитие над Земята едно физическо събитие, ставащо на друго земно място. Това би следвало да ви посочи, до каква дълбочина всъщност водеха точно тези хибернийски мистерии.

И така, имаше една индивидуалност, която до известна степен беше посветена в тези хибернийски мистерии през едно много ранно време, а по-късно тя премина през една женска инкарнация, но инкарнацията в Хиберния действаше дълбоко, дълбоко в душата. След това тази индивидуалност премина през живота между смъртта и новото раждане, като изживя това, което е характерно за изработването на кармата в сферата на Сатурн. Там ретроспективно, в една, насочена към универсалните събития перспектива, беше разгледано цялото значение на душевните придобивки, които са можели да бъдат усвоени в едно хибернийско посвещение - не в най-висшето, но все пак в едно достигнало до известна степен посвещение. Цялото значение на това, което е можело да се научи в Хиберния, е било разгледано в своето отношение спрямо цялото изминало действие на човешката същност. Там беше изработено как тази Хиберния постепенно се беше развила от човешки копнежи от преди столетия и хилядолетия в една величествена космическа ретроспекивна перспектива. Но когато наближи новата епоха, точно на тази индивидуалност предстоеше да получи едно такова човешко тяло и едно такова възпитание, в което най-важното се скрива и от своя страна въпреки това умерено се проявява в цивилизацията на деветнадесето столетие. И отново беше така, че това, което душата беше съхранила от ретроспективната панорама и донесла при слизането си в едно наистина не особено подходящо физическо тяло, като беше приела и едно възпитание, което съвсем не беше подходящо за това, което беше преживяно в ирландското посвещение и беше преработено в сферата на Сатурн, то се преобрази в идеали, които проникваха в бъдещето. Но понеже то трябваше да потъне в едно тяло, което не беше подобно на особеното тяло на старите ирландски посветени, а беше тялото на един французин от деветнадесето столетие, всичко това отстъпи назад и се преобрази в динамични, но фантастични картини, които имаха нещо натрапчиво, но величествено. Тази индивидуалност се прояви в личността *Виктор Юго*.

Отново виждате как кармата действа дори до там, където два последователни земни живота са така различни един от друг, както животът на ирландския посветен и този на Виктор Юго. Не трябва да се търсят проявите на кармата във външната прилика, а трябва да се разгледа това, което в дълбините на човешкото същество се пренася чрез кармата от един земен живот в друг. И за да се разгледа кармата на отделния човек, да, дори собствената карма и днес е необходимо правилното настроение, правилната душевна нагласа. Всъщност всяко кармическо разглеждане се профанира, когато се прави с настроение, пороизлизащо от днешното образование, от днешната цивилизация, от съвременното училище и т. н.. Да се спечелят възгледи относно кармата, всъщност би трябвало да стане с едно свято настроение, едно изцяло проникнато от набожност настроение. Всеки път,

когато се пристъпи към една кармическа истина човек би трябвало да изпита в душата си, като че ли повдига крайчето на воала на Изида. Защото всъщност точно кармата разкрива по един най-близък на човека начин онова, което представляваше Изида, която е известна с изречението: «Аз съм това, което е било, което е и което ще бъде». Това обаче пресреща човека по начин, който би трябвало да е близък до човешката душа при разглеждането на човешката карма. И всъщност едва когато по този начин, както напривихме сега, се разгледа кармата, както тя се проявява в световно историческото развитие и чрез това си изградим необходимото свещено настроение за разглеждането на кармата, едва тогава може по правилния начин, с правилната душевна нагласа да се разгледа това, което може би е собствената съдба и да се види как тази съдба се формира като собствена карма и как се е изградила от предишните земни животи във взаимодействие с това, което човекът преживява между смъртта и едно ново раждане в духовните звездни сфери. Когато кармата се разглежда с правилната нагласа, човек е насочен с цялата си човешка същност към свръхсетивните светове. Защото кармичните разглеждания ни запознават с една закономерност, която е напълно противоположна на закономерността във външната природа. Във външната природа действат природните взаимовръзки, но човек напълно трябва да се издигне над тези природни взаимовръзки и да може да възприеме духовните взаимовръзки, ако иска да обхване с душевните си очи закономерността на кармичните действия. За това естествено най-добре подготвя разглеждането точно на хвърлящата нашироко светлина световно историческа карма, за да се получи от нея светлината, необходима за това, което би трябвало да има важно значение в изживяването на собствената карма, за разглеждането на собствената карма. И чрез това, че ви показах въздействията на кармата в световната история при характерни личности, аз исках да подготвя вашата душевна нагласа за другите разглеждания на кармата през следните дни.

ДВАНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ
Вроцлав, 11. Юни1924

В хода на нашите разглеждания ние постепенно ще преминем към това, което кармата може да означава в отделния човешки живот, макар че аз винаги ще обръщам вниманието към някои кармични връзки, които са се проявили чрез известни в историята личности. Защото и личното, което ни интересува в нашата собствена карма, което би трябвало близко да ни засяга, ще бъде осветено, когато разгледаме обширните исторически кармични проявления. Най-напред обръщам вниманието към това, че изобщо не е необходимо да се притежават някакви ясновидски способности, за да се изпълним с усещането, с чувството за съществуването на кармата. Разбира се, за да се разгледат всички взаимни връзки на кармическите закономерности, такива способности са необходими и някои неща от това, което ви представих тук през изминалите дни, естествено могат да се постигнат само чрез такива способности. Но пътят към такива съзерцания се подготвя, бих искал да кажа, от чувството, от ясното

чувство за кармата. То трябва да навлезе във всеки отделен човешки живот, когато този човешки живот не преминава само повърхностно покрай нещата, хвърляйки поглед само на външните сензации, а когато този човешки живот може да придобие нещо в посока към по-интимно изживяване на битието, като разгледа и проникне с чувство, придобивайки един вид предчувствие за това, как известни съдбоносни взаимовръзки застават в живота така, че със своята собствена същност вече показват, че те не могат да бъдат заложени в единствения земен живот между раждането и смъртта.

Нека да разгледаме начина, по който ние можем да срещнем други хора в живота ни. От нашата среща в живота с хората зависи голяма част от нашата съдба. Ние срещаме този и онзи. Това, което изживяваме с него, прониква в нашето битие. И точно в това взаимно изживяване с хора в дадена жизнена ситуация, при внимателно наблюдение ще се види, как кармата изобщо не противоречи на това, което ние носим в себе си като свободно усещане, като усещане за това, което в нашите действия подлежи на свободните ни решения. Ние заставаме най-напред като дете в битието, в една жизнена епоха, в която не може още да се говори за свобода, доколкото се взима под внимание земния импулс. А колко много неща зависят от начина, по който ние сме поставени като деца в битието! Какви способности се развиват от нашето същество, какви пътища ни се показват, е от безкрайно голямо, съдбоносно значение за целия ни земен живот. Разбира се, по-късно като самостоятелни хора ние можем повече или по-малко да вземем собствения си живот в свои ръце, но това можем да направим само на това място, което ни е посочено от детството. И когато внимателно наблюдаваме, ние ще видим, какво ясно и съдбоносно прониква в нашето свободно действие.

Нека вземем един случай. Ние срещаме хора в живота. Тук се забелязва ясна разлика между единия вид срещи с хората и другия вид. Възможно е в този земен живот за първи път да срещнем един човек и веднага да имаме чувството, че сме душевно свързани с този човек. И напълно е възможно да имаме интензивни чувства към този човек, но може би изобщо да не ни интересува как той изглежда, дали е хубав или грозен, дали е вежлив или невежлив. Това, което ни привлича към този човек, се издига нагоре от душата ни, ние изпитваме симпатия към него. Да, в един или друг случай е възможно да изпитаваме и антипатия, която се поражда само от това, че сме се доближили до този човек и сме осъзнали, че той е тук; но това, което изпитваме към него, не зависи от впечатлението, което той ни прави със своите действия или с това, което той ни казва. Такива изживявания застават в земния ни живот като големи въпросителни, както обширните жизнени проблеми, които ни доставя животът. И когато така сме се запознали с някой, ние изобщо не се чувстваме притиснати да се размислим, какво представлява този човек и какво прави той. Всичко, което ни привлича към него в известно отношение се събира като сбор от чувства, като сбор от вътрешни усещания, изпълващи нашата душевна нагласа. Ние изобщо не чувстваме нуждата да ги оправдаем, взимайки под внимание какво върши той.

Но има и друг вид срещи с хора. Там не се появяват такива усещания. Тези хора започват да ни интересуват, без всъщност да чувстваме в душата си някаква симпатия или антипатия към тях. Хората ни интересуват. Ние се чувстваме принудени да разберем, дали те са добри или лоши, благосклонни или недоброжелателни, дали имат някакви способности или нямат. И във времето, което следва едно такова запознанство - да кажем, че сме срещнали някой, който също познава този човек, с когото ние сме се запознали и заговорим за същия човек - се вижда, че ние се чувстваме подтикнати да разговаряме за него. Ние се осведомяваме кой е той, какво прави в живота и т.н.; ние се интересуваме за негова външност. При хората от първия вид може да се случи, когато срещнем някой наш познат, който също го познава, да ни стане напълно неприятно, когато той започне да говори за него. Ние съвсем не искаме да говорим за този човек. Когато нещо такова се случи в живота - а духовнонаучните методи се опитват да проникнат зад такива тайни, - когато в известен смисъл ние изпитаме необяснима симпатия или антипатия при запознаването си с даден човек, се установява, че с този човек по някакъв начин сме били кармически свързани в миналото и че това, което сме изживяли заедно с него, вече през целия ни земен живот всъщност ни е водило да го срещнем в един определен момент. И това, което сме имали заедно с него в миналото, то формира нашите чувства, оформя нашите усещания към него. И определящите са тези усещания, тези чувства, а не дали той е хубав или грозен, дали е благосклонен или злонамерен човек. Точно когато съвсем ясно и определено се изпитва такова нещо и когато е възможно духовнонаучното изследване да освети нещо подобно, то ще намери усещането за оправдано чрез това, което самото то може да каже за една формирана в миналото карма. И ние ще намерим потвърждение на това, което казвам още чрез някои други факти.

Когато спим и сме извън нашето физическо и етерно тяло, само с аза и с астралното тяло се намираме духовно в света, нашето физическо и нашето етерно тяло са останали да лежат в леглото, отделени от своето духовно-душевно същество, тогава за обикновеното съзнание се появяват сънищата. Попитайте се веднъж при едно интензивно самонаблюдение, не е ли така при известни срещи, които имат такова въздействие, че в душата ни се появяват усещания и чувства, ние същевременно да сънуваме всевъзможни сънища за този човек? Понякога лесно можем да сънуваме един или друг човек, Това показва, че нашата душа е свързана с този човек, преминала е с него през много земни животи, през няколко или дори само през един земен живот; показва, че тази душевно-духовна същност, в която сме сега самите ние, - азът и астралното тяло - има нещо общо с този човек. Ние срещаме и други хора, с тях ни свързва нещо професионално или нещо подобно. Те ни интересуват по този начин, който описах. Да, дори се случва да имаме с тях много общи занимания. Животът ни поставя до тях, но ние не ги сънуваме. Не можем да ги сънуваме, сънища не се появяват. Ние сме свързани с тях само през този земен живот и връзката най-напред се създава чрез това, което обвързва душевно-

духовната същност на човека с физическото и с етерното. И понеже физическото и етерното тяло взимат участие в нашия интерес, който е свързан предимно с външната физиономия и външните действия, а това физическо и етерно тяло остават да лежат в леглото през нощта, докато духовно-душевната същност се отделя, затова не можем да сънуваме такива хора. Тук духовната наука отново ни показва, че там действа кармата, но тя действа така, че кармата сега се създава, че едва от духовното изживяване след смъртта ще погледнем към този земен живот и ще можем да си кажем, че в него са започнали нови кармически отношения. Тук навлизаме в една бъдеща карма.

Ние видяхме, как бива изтъкана тази карма, как дълго време върху изграждането на тази карма работи това, което ние преживяваме заедно с висшите духовни същества между смъртта и едно ново раждане. Но когато премислите какво беше казано във връзка със закономерността на кармата, тогава ще трябва да си кажете, че хората се свързват чрез земния живот. Онова, което ги довежда един до друг в земния живот, ги обвързва кармически. Тогава те заедно изминават живота между смъртта и едно ново радане, точно там заедно с висшите същества те изграждат своята карма за следващия земен живот. Какви са тогава общо взето последиците за земния живот на човека? От това общо взето следва, че хората, които през един земен живот са заедно, понеже точно там се заражда кармата, през следващия земен живот отново ще се стремят един към друг. Там отново ще се зародят кармически взаимовръзки, те отново ще преминат през живота между смъртта и новото раждане - това ще ги обвърже още по-здраво - за да потърсят отново един общ земен живот. И там се появява особеното, че в течение на земното развитие хората всъщност живеят заедно в групи. Наистина е така. Когато това се разглежда схематично, изглежда така: Времето тече, една определена група от хора, които заедно живеят в определена епоха и са кармически свързани, отново се появява на Земята, след като е преминала през живота между смъртта и едно ново раждане. Друга човешка група, в която хората също са свързани кармически, отново се появява на Земята, трета също. И понеже времената между смъртта и едно ново раждане са много по-дълги, от това следва, че повечето земни хора всъщност се срещат само между смъртта и едно ново раждане и че кармически особено свързаните хора на групи преминават през развитието на човечеството и винаги отново, и отново се срещат на Земята. Това е и правилото. По правило ние не се срещаме с хора на Земята, които в миналото са били инкарнирани в различно от нашето време.

Виждате ли, човек научава това, когато чрез духовното разглеждане на света наистина проникне в събитията на човешките взаимовръзки. Когато само непредубедено се помисли за живота, вече се стига дотам, да се намери потвърждение за тези неща, които се казаха въз основа на духовното наблюдение. Както знаете, дълги години през моята младост аз се занимавах с Гьоте. Понеже духовната работа върху Гьоте ми беше дълбоко присърце, често трябваше да се запитвам, какво би било, ако бих бил съвременик на Гьоте. Външно погледнато такова нещо би трябвало да изглежда прелестно за

някого. Ако някой обича Гьоте, ако се е занимавал с радост с това, което той е сътворил, ако една част от своя живот някой е посветил на това да го обясни, да го интерпретира, не би ли дошла мисълтта, колко прелестно би било, ако той живее във Ваймар, където Гьоте се разхожда нагоре надолу и някога го срещне, а може би и го заговори? Но това е само едно повърхностно разглеждане, което веднага се коригира, когато точно се разгледат нещата. Най-малкото аз си казвах: Мисълта, да живея по едно и също време с Гьоте, всъщност би била напълно непоносима. Защото Гьоте точно затова ми е станал особено скъп, защото всичко, което той е оставил беше там, защото известно време той беше действал тук и човек отново можеше да го потърси в духовните пра дълбини на световното развитие. И това е така: Не би могло да се понесе, да се живее едновременно с Гьоте! Само когато се обхване с поглед конкретното отношение към него, каквото човек има като роден след него и когато тогава се премине към по-фините душевни взаимовръзки точно в един такъв случай, където се докосва една личност, с която човек не живее по едно и също време, следователно с някого с когото жизнената карма не го свързва непосредствено, а където са налице оплетени кармични отношения, там духовното разглеждане тогава показва: - че ако някой би живял едновременно с една такава личност, тя би въздействала върху душата му като отрова. Аз знам, че с това е казано твърде много, но това е факт. Човек изобщо не би могъл да дойде на себе си, ако би бил съвременик на тази личност.

Също и общо взето, точно чрез такова разглеждане се изостря погледът за човешкия живот, за вътрешната истина и за вътрешните взаимни връзки в човешкия живот. Човек повече не говори само неопределено наоколо. Той съвсем не се изкушава да започне с общо познатите фрази: «Ах, защо не съм живял тогава!» Когато бъде истински обяснена, кармата, така да се каже укрепва човека в неговите жизнени условия, поставя го на дадено място, където той живее със своето земно битие. С това обаче се показва истинският съдбоносен характер на кармата. Той изпъква, когато започнем да мислим защо ние сме пристъпили в земния живот точно в едно определено време. До тази епоха ни е довело обстоятелството, че ние сме подготвили нашата карма с други души, с които сме кармически свързани. Ние сме я подготвили така за времето, когато навлизаме в това физическо земно съществуване.

Това, което разгледах е правилото, но в духа всичко е индивидуално. Правилата имат своето значение, но не така, че да ги схващаме като принципи. Който е любител на принципи, който приема правилата така, че те не бива да имат изключения, той всъщност никога не може да навлезе в духовния свят. Защото в духовния свят всичко е различно от физическия свят. Дори и най-простите неща в духовния свят са различни от тези във физическия свят. За това искам да ви дам един пример. Какво би могло да бъде по-ясно за един човек, който живее във физическия свят, от всеобщото математическо основно правило, че цялото е по-голямо от всяка от неговите части, или че правата е най-късият път между две точки. Някой наистина трябва да е луд, ако иска да оспорва, че цялото не е по-голямо от всяка негова част. Такива неща се

наричат аксиоми, понеже те са верни чрез самите себе си и както хубаво се казва, нямат нужда от доказателство. Така гласи формулата. Така е също и с изречението: «Правата е най-късият път между две точки.» Но и двете правила не важат в духовния свят. В духовния свят важи дори правилото: «Цялото е винаги по-малко от всяка от неговите части.» И ние виждаме това потвърдено и подсилено още в човешкото същество. Когато в духовния свят вие именно разглеждате духовността на вашето физическо същество, тя е приблизително толкова голяма - малко по-голяма, но приблизително толкова голяма, колкото вие самият сте голям във физическия свят. Но когато вие наблюдавате вашите бели дробове или черния дроб в духовния свят, то те са огромни и въпреки това те са части от нещо малко. Там ние трябва да се научим да мислим по друг начин. В духовния свят правата съвсем не е най-късото растояние, а най-дългото, понеже когато ние идваме от една точка до друга в духовния свят, това става по съвсем друг начин. Във физическия свят всичко става педантично: този път е дълъг, този път е по-дълъг, онзи е най-късия - правата. В духовния свят не е така, а да вървим направо, имаме големи затруднения, понеже всеки крив път е по-къс от правия път. И няма никакъв смисъл да кажем, че правата е най-късият път между две точки, понеже тя фактически е най-дългата.

Човек изцяло трябва да се запознае с това, че в духовния свят всичко е различно от физическия свят. Затова хората така трудно идват в духовния свят с техните упражнения, които вярно правят, понеже те се държат за техните преценки, за такива предубеждения, че цялото е по-голямо от неговите части или че правата е най-късият път между две точки. Така е с аксиомите. Но когато човек иска да пристъпи в духовния свят, трябва да отвикне и от всички други истини за физическия свят. В духовния свят не може да има принципи, там всичко е индивидуално. Всяко нещо трябва да се разглежда само за себе си. Това логическо обхващане на всичко, това извеждане на всеобщи правила съвсем не се намира в духовния свят. Естествено така е и с тази истина, - макар и че тя е истина и общо взето важи, - че хората преминават развитието на земния живот на групи. Това правило има изключения. И точно тогава, когато то е нарушено, човек се научава истински да познава неговото значение. И за това ще дам един пример:

Моля за извинение, че примерите са от собствения ми живот. Но как могат по-добре да се опознаят точно примерите, които се отнасят към такива неща, ако не са взети от собствения живот? В него човек стои със своята индивидуалност. В описанието на моя жизнен път аз описах моя учител по геометрия. Този учител по геометрия ми беше извънредно близък, не само докато бях негов ученик, а също и след това. Беше ми много интересно да проследя неговата карма. Точно към геометрията аз имах, както се казва, слабост. Още деветгодишен имах щастието да получа от моя учител, който далеч не ме смяташе още узрял за това, един учебник по геометрия. Да мога да узная, че сумата от трите ъгъла на един триъгълник е 180 градуса, ми се струваше извънредно ощастливяващо през деветата ми година. Но аз по-късно

станах ученик на този учител по геметрия, който наистина беше една забележителна личност. Аз бях дванадесетгодишен, когато започнах да уча при него и останах там в продължение на седем години. Наистина, той беше интересна личност, понеже самият той беше цяла геометрия, но по един своеобразен начин той беше дескриптивна, конструктивна геометрия. Когато преминах в по-високите класове, където изучавах аналитична геометрия, там трябваше да се уча при друг учител, защото той не разбираше нищо от нея. Той беше отличен конструктор, конструираше всичко и правеше много силно впечатление. И аз правех значителни крачки напред точно в геометрията, защото извънредно много го обичах. Любимите ми часове бяха, когато този учител влизаше в класа и по своя начин развиваше своята геометрия.

По-късно видях - понеже той запалваше интереса ми, - че не можех да направя всъщност нищо, освен да мисля за взаимовръзките на неговия живот. Но когато човек иска да изследва кармата, наистина е така, че той изобщо не може да я изследва, ако първо разглежда набиващите се в очи жизнени отношения. Ако бях взел под внимание, че той беше отличен учител по геометрия, или това, което той можеше да покаже, аз сигурно никога не бих достигнал до същността на неговата карма. Но върху мен правеше силно впечатление, че той имаше сакат крак. Единият му крак беше по-къс от другия.

Вижте, това са неща, който всъщност обикновено се смятат за маловажни в живота. Това, което дълбоко интересува човека са такива неща, които довеждат вътре в кармическите взаимовръзки, когато човек ги вземе под внимание. Не е необходимо винаги да бъде нещо очебийно. Може да се случи човек да бъде въведен в кармическите взаимовръзки чрез това, че при някого той наблюдава някакъв навик, който винаги се набива в очите и който се формира като една картина. Един малък навик може да се формира като картинен образ и да въведе кармически в предишния живот на конкретния човек. Така при един друг учител, който също много обичах, бях въведен в известни кармични отношения - за които сега не искам да говоря, - поради факта, че всеки път, когато този учител заставаше пред нас, първото беше да извади носната си кърпа и да си избърше носа. Никога той не започваше часа по друг начин. Точно че това винаги се повтаряше, беше се запечатало в мен като една картина и ме доведе до предишния земен живот на този човек. Така беше и при другия, който имаше сакат крак. И точно сега от този сакат крак произлезе светлина, която се разпростря над целия духовен капацитет на този човек. Обикновено хората вярват, че да оформят линии в геометрични фигури, това произлиза от главата. Но това съвсем не идва от главата, съвсем не е вярно, че човекът изживява геометрията в главата си. Вие не бихте разбрали един ъгъл, ако не бихте го извървявали. Това, че изживявате ъгъла в краката си, това прави да знаете нещо за ъгъла. Главата само наблюдава, как ръката или краката правят ъгъла и т.н.. В геометрията ние действително изживяваме творческа воля чрез нашите крайници. Нашите крайници ни преподават геометрия. Само понеже ние сме станали такива абстрактлинги, не го знаем, а вярваме, че извличаме геометрията от главата си. Главата наблюдава, когато

ние извървяваме геометрията, танцуваме я и т.н. и тогава тя, главата изгражда формите, които се намират в геометрията. Тя само наблюдава. И всички тези връзки, този специфичен начин да се подчертае геометрията ми стана ясен, когато проникнах в душевността точно на този човек, който трябваше да върви с един сакат крак и поради това, че той особено силно чувстваше този крак, всъщност бе станал едностранно такъв отличен геометрик. Такива са интимните отношения в живота

Но чрез какво аз можах да продължа? Този човек застана пред мен заедно с с един друг човек, с подобен крак, именно до английския поет лорд Байрон. Тези двама души, които по външен вид си приличаха, застанаха пред мен един до друг и сега някои факти от живота на Байрон се появиха във взаимна връзка с всичко това, което се беше вмъкнало от една предишна карма в неговите морално-етични жизнени отношения, което обаче се беше проявило и в неговия сакат крак. И тогава, когато човек е докоснал така кармата, тч му се разкрива по-нататък. И аз можах да открия, как тези двама души през Средновековието са живели заедно в Източна Европа, как те заедно са минали през същата съдба. Аз достигнах до същността на техния тогавашен живот.

Предишният живот на Байрон никак не приличаше на живота на Байрон през деветнадесето столетие. Предишният живот на моя учител не е подобен на живота му през деветнадесето столетие, но и двамата имаха много интимно изградена едновременна съдба. Когато били жители на европейския Изток, те узнали за онази забележителна легенда, която гласи, че някога скъпоценността Паладиумът, който - като притежаващ вълшебната сила за мощта на Троя - беше скрит в Троя и беше обожаван, след това беше пренесен през Африка в Рим, беше останал дълго в Рим и когато кайзер Константин основава Константинопол, с големи жертви и с невероятни церемонии поръчва да се донесе в Константинопол и да се зарови в Земята Паладиумът, който бил подпомагал първо мощта на Троя, после на Рим, за да се утвърди властта на Константин на мястото на Рим. Разказва се и до известна степен е истина, че високомерието на кайзер Константин довежда Паладиума от Рим в Константинопол, че той заповядал да се донесе от Рим една могъща тежка колона и да се постави на мястото, където закопали Паладиума, че тогава накарал да се постави една приличаща на Аполон статуя. Било е много трудно да се донесе колоната в Константинопол и да се постави на площада, защото е трябвало да се построи един железен релсов път. Колоната, която някога била донесена от Египет в Рим била толкова тежка, че всеки път, по който тя била карана, потъвал и ставало опасно да се мине по него. След като тя била изправена, в нейната основа Паладиумът бил скрит и с това добре запазен. На върха на колоната била поставена Аполонова статуя, но тя изобразявала самия кайзер Константин. След това той наредил да се донесе от Ориента парче от кръста, на който е бил разпънат Исус Христос, което било скрито в статуята, а с пирони от кръста, които наредил да оформят като лъчи, обградили главата на Аполон. Така според него върху колоната бил застанал Константин и блестял в лъчите, изковани от пироните на Христовия кръст. В по-късни времена се роди

нова легенда за Паладиума и тя даже беше отразена в завещанието на Петър Велики. Тя гласеше, че този Паладиум трябва да бъде пренесен от хора на Изтока в главния град на Изтока и че някога ще бъде основана славянската мощ на Изтока с помощта на вълшебната сила на този Паладиум, ако той бъде заровен по на Изток или на Север от Константинопол и че чрез това мощта ще премине при славяните, както някога с този Паладиум е била свързана мощта на Троя, на Рим и на Константинопол. В такива неща са залегнали дълбоки истини, макар че се представят като легенда.

В края на краищата, който може да прозре историята на Паладиума, прозира твърде много от хода на развитието на европейската история. И тези двама души, за които разказах - Байрон и този, който през ранното Средновековие беше негов другар, чуват за тази легенда и решават да откраднат Паладиума и да го занесат на Север в Русия. Това не им се отдава, те не успяват; разбира се, че е трябвало да не успеят. Но нещо им остава оттогава. В кармичните отношения нещо остава на човека по един особен начин. По-късно Байрон търсеше Паладиума по друг начин, той се присъедини към движението за свобода в Гърция, той пожела да донесе един духовен Паладиум. И това е стремежът, който му беше останал от онова време, за което разказах. А моят учител по геометрия показваше на всеки, който внимателно можеше да го наблюдава, че на това място, на което той стоеше, ако и да беше един относително дребен човек, той притежаваше едно несломимо чувство за свобода, което в неговата душевност имаше дълбока връзка с телесния му недостатък, също както при неговия другар.

Какво се беше случило всъщност там? Вижте, тези двама души се бяха разделили, те повече не се събраха отново. Единият е прочутият поет Байрон, другият е живеещият по-късно незначителен учител по геометрия. Тук правилото, за което говорих, е нарушено. Но животът ми потвърди това нарушаване по необичаен начин. Онзи учител по геометрия, който така дълбоко обичах, чиито часове винаги с радост очаквах, този учител по геометрия докато беше мой учител, никога не ми даде възможност да разменя с него дори една единствена дума. Той така се проявяваше, като че ли беше една личност, за която аз само бях чел. Той не беше подходящ за времето си, изглеждаше като погрешно поставен в тази епоха. И така продължи. Когато по-късно дойдох за една антропософска лекция в града, в който той живееше в един пансион, потърсих в адресната книга неговото име. Аз наистина имах предчувствие, че той трябваше да е там и исках сега просто частно да говоря с един стар учител, понеже го обичах, поне някога преди много години - вече бяха изминали тридесет години. Междувременно той беше остарял и живееше в университетския град Грац в Австрия. Аз пристигнах в Грац за антропософската лекция, отворих адресната книга, исках съвсем определено да го потърся. Това не можа да стане, понеже непрекъснато имах посещения, бях задържан и не можах да говоря с него частно. Той остана за мен една личност, която беше поставена в моя живот като една сянка, въпреки, че аз много го обичах. Когато пак дойдох в Грац, отново исках да го посетя. Той

вече беше починал. Следователно, остана си това, че аз стоях срещу една личност, която, въпреки че ми беше така близка, беше останала за мен като прочетена в една книга, като една принадлежаща към съвсем други епохи личност. Аз бях негов съвременник, но не бях свързан с него кармически. В нито една от неговите предишни инкарнации той не е бил мой съвременник. Той стоеше в последния си живот съвсем очевидно извън живеещите тогава кармични групи, в които всъщност би трябвало да стои. Но и другият ми показа, че той не е поставен другояче в тези групи, защото той беше отпаднал от инкарнационната поредица, в която някога беше стоял, понеже вече не беше свързан точно с тази индивидуалност, с която първо беше свързан. Така че Байрон и той не бяха се срещнали повече. Аз ви разказвам такива неща, за да видите, как всъщност действа кармата и как, когато дълбоко се разглежда живота, точно при изживявания, които се представят като загадка - а живота навсякъде се представя като загадка, - може наистина да се види тайнственото чудно тъкане на кармата. Но също както човек може да има съвременници, които му изглеждат като сянка, понеже са поставени извън тяхната кармична редица, от друга страна се забелязва, как повечето хора са поставени в своята епоха по определена силна вътрешна необходимост. Точно това често се вижда при исторически личности.

Бих искал и тук да ви покажа един пример. Достатъчно известен е станал италианският борец за свобода Гарибалди - един забележителен живот. Като личност Гарибалди ми беше точно толкова малко симпатичен, колкото онзи, който споменах вчера и който съм проследил кармично. В течение на кармичното изследване той постепенно ми стана по-симпатичен, защото преди кармичното изследване, при него намирах нещо неестествено, изпълнено с фрази, което самият той съвсем не беше. Но във всеки случай тази личност макар и да въздействаше така практически, така радикално политическо-практически в живота, от своя страна, когато човек я наблюдава, тя така забележително се изключва от живота - като че ли е живяла в един измислен свят и като че ли се е носела малко над Земята. Колкото и да беше практичен, Гарибалди беше също и идеалист. Това се вижда и в неговия външен живот. Нужно е да се разгледат само някои характерни черти на живота на Гарибалди и това веднага ще се забележи. Понеже остава малко време, искам само накратко да разкажа. Не е обичайно за един човек по такъв смел и авантюристичен начин за тогавашното време, първата половина на деветнадесето столетие, когато Адрия беше толкова несигурна - Гарибалди е роден през 1807 – неколкократно да кръстосва Адриатическо море, отново да попада в ръцете на пирати, да преживява големи авантюри, отново да се освобождава. Това още е възможно, това се случва и с други, но не с всеки се случва да се намира извън обичайния живот, да не чете вестници и да се случи така, че когато за първи път наистина прочита вестник, в него да прочете собствената си смъртна присъда! Това се е случило. Той се завърнал от някакво морско приключение и без да знае, бил обвинен, че бил взел участие в

някакви политически заговори. В негово отсъствие той бил осъден на смърт, което прочита във вестника. Той изглежда съдбовно да стои над живота.

Но и други случаи в живота му са още по забележителни. Така например се случва, че когато се е намирал на кораба в морето и се приближавал към брега, за да вземе участие в борбата за свобода в една чужда страна, той гледал през далекогледа към сушата. Това, което видял, била една много мила млада дама и Гарибалди се влюбил в нея през далекогледа! Това наистина не е обичайният начин човек да се влюби! Хора, които стоят здраво в живота, не се влюбват през далекоглед. Той обаче наистина се влюбил и отправил кораба в тази посока. Когато пристигнал, любимата не била повече там, но там стоял един мъж. Той му предложил да го покани на обяд и виж ти, това бил бащата на дамата, в която той се влюбил от пръв поглед през далекогледа! Той могъл веднага да вземе участие в гощавката, на която дамата присъствала. Той говорил само италиански, а тя само португалски, но те се разбрали чрез езика на сърцето и се сгодили. Това било един взаимен живот, който насърчавал геройството на жената. В неговите военни походи тя истински героично го придружавала. И не се случва непременно често, че в отсъствие на съпруга, отдалечен на няколко мили, се ражда първото дете. Жената трябвало да потърси съпруга си на бойното поле, минавайки през ужасни премеждия. Тя завързала с въже около врата си детето, за да го топли на гърдите си и минавайки през всичко възможно търсила мъжа си, за който чула, че бил убит. Тя го намерила още жив. Това е било една изключителна връзка. Тя умира, както е известно на тези, които познават биографията на Гарибалди, преди неговата смърт. След десет години, както се случва в живота, той повторно се сгодил и оженил за една дама по съвсем обикновения граждански обичай, както също се прави най-често между филистерите. Този брак, който бил сключен правилно по обичайния начин, продължил само един ден и след това те се разделили. Както виждате той е бил свързан със земния живот по по-различен начин, отколкото другите хора. Аз бях заинтересован да проследя един такъв живот.

Когато го разглеждах, бях отведен отново в областта на ирландските мистерии. Също и този Гарибалди е една душа, в която се крие една индивидуалност, минала през мистериите на Хиберния и докато до известна степен той е бил един вид ирландски посветен, се е преселил на Изток, дори в областта на Райн, където е действал заедно с други. Но в живота на Гарибалди особено ме интересуваше кармично това, че в негово лице пред нас застава една личност, чийто живот трудно може да се обясни. Защото в известен смисъл Гарибалди е самата истина. Според цялата своя дълбока душевност, според своята душевна нагласа, той беше републиканец. И той беше този, който въпреки неговите републикански възгледи подпомогна *Виктор Емануел* да стане цар на Италия. Той подпомагаше монархията в лицето на личността на Виктор Емануел. Това първоначално изглежда невероятно. Как е възможно този републиканец да направи Виктор Емануел цар на Италия? Прочетете това в историята. Без Гарибалди никога нямаше да има италианско царство. Може

да отидете още по-надалеч и ще намерите, че Гарибалди е свързан и с други личности, които не споделят неговите вътрешни възгледи. Това са *Кавур* и *Масини* - съвсем друго устроени характери. Масини, идеалистът, който не докосва практическото, Гарибалди навсякъде практическият военен държавник и въпреки това като че ли носещ се над земното и Кавур, хитрият умен политик. Как тези хора пасват заедно? Това е въпросът. Точно тук се показа нещо, което искам да ви покажа като нещо характерно за кармата. Тук се показва, че тези трима други хора са следвали индивидуалността на Гарибалди като негови ученици, когато той е бил ирландски посветен. Точно на ирландските мистерии е свойствено, че се получава една жизнено необходима връзка между ученици и учител. Те повече не могат да се разделят, поне не през определени инкарнации. Там се изгражда една кармическа връзка и човек не може да се отдели. Сега настъпва особеното: Около 1807 година четиримата са родени отново. Единият е роден в Генуа, двама в Турин, третият в Ница, следователно в една и съща земна област и приблизително по едно и също време. Те се раждат по същото време в същата област на Италия. И тук се вижда, че тези, които принадлежат един към друг, отново биват събрани; те се срещат дори и да имат различни възгледи. Така че един такъв убеден републиканец като Гарибалди привързва към себе си съвсем различно устроения Виктор Емануел и човешката свързаност означава за него повече от така наречените убеждения. Аз давам този пример, за да видите, какво значение има човешката принадлежност, когато е кармически основана. Тук някой може да счита за истина това, друг онова; кармичната принадлежност е по-силно свързваща. Човешките взаимовръзки са тези, които действат в живота, а не абстрактното, което имаме чрез разума. Но как хора могат да са свързани в живота и като такива да могат да минават като сенки през живота, когато са извадени от тяхната кармична поредица, това се показва едва тогава, когато се проследи кармата точно в характерните случаи.

Аз исках да ви кажа това днес. Утре ще продължим тези разглеждания.

ТРИНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ
Вроцлав, 12. Юни1924

Нека днес да се насочим към събитията в душевния живот, които могат да ни доведат близо до такова самонаблюдение, при което в известна степен като един вид далечна светкавица в живота може да се покаже личната карма, личната съдба. Когато повече или по-малко повърхностно наблюдаваме нашия душевен живот, ние наистина първо виждаме, че в този душевен живот ясни и отчетливи, - когато сме напълно будни, - са само сетивните възприятия и мислите, които изграждаме за тези сетивни възприятия. В сетивните възприятия и в мислите, които изграждаме за тях, всъщност се изчерпва това, в което нашето обикновено съзнание е напълно будно. Освен този мисловен живот и сетивните възприятия, сетивно-възприемащия живот, ние първоначално всъщност имаме само нашия чувствен живот. Но забележете

колко неопределено ни изпълва този чувствен живот, как ние всъщност не сме с ясно и будно съзнание в нашия чувствен живот. И който непредубедено може да сравнява нещата в живота, когато разгледа своите чувства, той ще трябва да си каже, че в сравнение с мислите всичко тук е съвсем неопределено. Но чувственият живот ние е по-близък, лично по-близък от мисловния ни живот, но той е неопределен както в начина по който протича, така също и, бих казал, в претенциите, които има. При нашите мисли няма така лесно да позволим своеволно да се отклоним от мислите на другите хора, когато се налага да се помисли за нещо, което трябва да бъде вярно. Ние можем да имаме неопределени усещания, но нашите мисли, нашите сетивни възприятия трябва да са в съзвучие с тези на другите хора. Това не изглежда да е така при нашите чувства. Ние напълно си даваме дори правото да чувстваме по един интимен личен начин. И сравним ли нашите чувства с нашите сънища, можем да кажем: - Сънищата наистина изплуват от нощния ни живот, докато чувствата идват през деня от дълбините на душата, но от своя страна са така неопределени както са сънищата с техните картинни образи. - И който наистина добре може да ги сравни с изплуващите нагоре в съзнанието ни сънища, той ще почувства, как тези сънища всъщност точно така неопределено изплуват в нас както са и чувствата. Така че ние можем да кажем, че сме будни всъщност само в нашите сетивни възприятия и в нашите мисли, докато в нашите чувства дори и когато сме будни сме сънуващи, мечтателни. И в обикновения буден дневен живот чувствата ни правят сънуващи мечтатели.

А пък нашата воля още повече! Да, какво знаем в нашето съзнание за нещо, за което казваме: - Сега аз искам това! - Когато искам да докосна нещо, първо имам представата, че искам да го взема. Тази представа тогава потъва надолу в неопределеното и с обикновеното съзнание аз не знам нищо как в моите нерви, в моите мускули, дори в моите кости навлиза това, което се съдържа в това «аз искам». Когато си представя, че искам да взема часовника, какво знам аз в обикновеното си съзнание как това достига до моята ръка и моята ръка тогава го хваща? Аз го виждам едва като сетивно възприятие от движението и чрез една представа разбирам какво се случва. Какво лежи между тези две впечатления проспивам с обикновеното си съзнание, точно както проспивам през нощта каквото изживявам в духовния свят. До съзнанието ми не достига нито едното, нито другото. Така че ние можем да кажем: - През будния ни живот ние имаме всъщност три съвсем различни състояния на съзнанието. В мисленето сме будни, истински будни, в чувстването сънуваме, а във волята спим. Истинската същност на волята ние винаги я проспиваме, защото тя лежи съвсем дълбоко долу в подсъзнанието.

Само че има нещо, което също и когато сме будни, постоянно изплува от дълбините на душата ни. Това са спомените. Ние мислим за настоящето. Това настояще прави определено впечатление върху нас. Но в този земен живот вътре в това настояще непрекъснато звучи миналото под формата на мисли и спомени, под формата на спомнящи си мисли. Вие знаете, че тези мисли-спомени са съвсем бледи, много по-бледи, много по-неопределени от

възприятията на настоящето. Но те се издигат нагоре, намесват се в това, което представлява нашият обикновен дневен живот. И когато си спомняме за това, което сме прекарали в живота, в тези спомени виждаме, че нашият душевен живот, както той се съдържа в нас, отново изплува нагоре. Ние чувстваме, че в този земен живот в действителност ние сме това, за което можем да си спомним. Вие трябва само да си представите, какво ще стане от един човек, когато той не може да си спомни някоя епоха от своя живот, когато за един период от време изчезнат неговите спомени. Можем да срещнем такива хора. Аз искам да ви дам един пример за това. Един доста уважаван човек по време на напълно нормалния си живот най-напред си имал спомените за всичко онова, което е било, за това какво е правил през детството си, как е бил възпитаван, какво е изживял през студентските си години, какво се е случвало през неговия професионален живот. И виж ти, веднъж спомените му изчезнали. Той повече не знаел кой е бил. Особеното е - аз ви разказвам действителен случай, - че в него угасва не разумът, не представите в настоящето, а само спомените. Той не знаел вече какъв е бил като момче, като младеж, като мъж; той можел да си изгражда представи само за това, което в момента му прави впечатление. И понеже вече не знаел какъв е бил като момче, като младеж, като мъж, той не можел да свързва повече настоящия си живот с миналия, това не било възможно за него в този миг, когато паметта му се загубила.

Точно когато се разгледа един такъв случай, лесно се разбира, защо човек върши нещо в определен момент. Не поради това, че някой бива принуден от настоящето, а понеже първо е преживял това-онова в земното минало. Какво мислите, че бихте направили, ако не изхождате от спомените? Човекът е много по-зависим от тези спомени, отколкото предполага. Но този мъж един ден имал нещастието, да изгуби паметта си и сега той се водел само от това, което му давали неговите настоящи импулси, не от това, което са му давали спомените. Веднъж той се облякъл и напуснал семейството си, с което го свързвали спомените му, които угаснали. В него се появили импулси, които нямат нищо общо със спомените му за неговото семейство. Той притежавал своя настоящ разум и затова потърсил правилния момент да се измъкне навън, когато никой нямало в къщи - иначе не би било разбираемо да върши всичко това, ако е имало и други хора при него. Той се облякъл, отишъл на гарата, купил си билет за някаква далечна спирка. Това, за което в момента е мислил, му е било напълно ясно. Той се качил на влака и потеглил. Но споменът за това, което вече е бил изживял, постоянно угасвал в него, угаснал и споменът, че си е купил билет. Налице винаги било настоящето, спомените болестно се изтривали. Той бил отдаден на настоящето и така слязал на последната спирка. Сега се намирал там, могъл е да го узнае от разписанието. Това, което вече е било преминало в навика, което не било вече спомен - способността за четене, - му било останало, само спомените угаснали. Той слязъл. Взел си билет за друга гара. И така пътувал из света, без всъщност да е бил на себе си. И един ден угасналата му памет се събудила, само споменът за първата гара, където за

първи път си взел билет не се завърнал. Способността му за спомняне се завърнала. Той бил стигнал до едно берлинско убежище за бездомници. Там отново намерил себе си. Но в паметта му било изтрито всичко, което се било случило във влака, както и мястото където е живял преди, - това не принадлежи на настоящето.

Представете си колко объркан става човек, колко несигурен става в самия себе си! Изведете от това, колко тясно е свързано това, което ние наричаме наш аз със съкровището на нашите спомени. Ние сами не ще се познаем отново, ако не притежавахме съкровището на нашите спомени.

Е, как изглеждат в нас спомените? Те са душевни. Тези спомени са душевни в нас, но в целия човек те не са само душевни, а са тук също и по един друг начин. Само духовно-душевни са те всъщност при човека, който е достигнал двадесет и първата, двадесет и втората година и продължава да живее нататък. Преди това спомените не действат само душевно. Ние трябва категорично да осъзнаем това, което описах през тези дни, че всъщност през първите години на нашето земно съществуваме ние наследяваме нашето субстанциално физическо тяло от родителите си. При смяната на зъбите не само се отхвърлят млечните зъби, - това е само последниият акт в отхвърлянето, - отхвърлено бива цялото първо тяло. Второто тяло, което имаме до половата зрялост, него ние изграждаме от нашата духовно-душевна същност, както сме я донесли, когато сме слезли от духовния свят във физическото съществуване. Но ние сме възприели множество впечатления от това, което ни заобикаля през времето между раждането и смяната на зъбите. Ние сме били отдадени на всичко това, което се е вляло в нас чрез това, че сме се научили да говорим. Помислете колко невероятно величествено е това, което тук навлиза в нас с езика! Който наблюдава това непредубедено, сигурно ще даде право на *Жан Пол*, който е казал, че напълно ясно съзнава, че в първите три години от живота си е научил повече, отколкото в трите академични години. Какво означава всъщност това, човек напълно може да си изясни. Защото ако и днес академичните години да са увеличени до пет или шест - предполага се, че не понеже през тях се учи особено много, а понеже твърде малко се научава, - човек научава само още една съвсем малка част в сравнение с това, което е възприел в себе си по отношение на човешката си същност през първите три години от живота си и в годините, които следват първите три до смяната на зъбите. От определен момент това остава като един вид неопределен спомен. Но помислете само колко са избледнели и неопределени тези спомени за първите седем години от нашия живот, насреща на това, което е по-късно. Опитайте се веднъж да сравните: Понякога това, което излиза нагоре са като ератически, блуждаещи блокове на паметта, без взаимна връзка. Но защо? Да, онова, което вие възприемате през първите седем години, то има да върши още нещо съвсем друго, от възприетото по-късно. Каквото възприемате през първите седем години от живота си интензивно работи върху пластичното изграждане на вашия мозък, то навлиза навътре във вашия организъм. И има голяма разлика между относително необразования мозък, какъвто притежаваме, когато

пристъпим в земното битие и добре изработения, който имаме, когато преминаваме във времето на смяната на зъбите. И от мозъка то преминава вътре в цялото останало тяло. В действителност е нещо величествено, как този вътрешен художник - който ние донасяме долу от предземното ни битие и внасяме в нашето физическо тяло, - работи през първите седем години от живота ни. Вижте, когато ние започнем да се учим сега да четем – не само да можем да четем буквите на това, което навлиза в едно дете - ще видим един чудесен феномен как през първите детски дни, където всичко е така неопределено, в едно дете навлиза нещо, което оформя израза на лицето, погледа, мимиките, движението на ръцете и т.н.. Когато виждаме как там навлиза това, което детето възприема като впечатления, как то чудесно се одухотворява, какво става с детето, това принадлежи към най-великото, каквото човек може да наблюдава - детето да се одухотвори през първите седем години от живота му. Когато така наблюдаваме това изграждане на детската физиономия или на детските жестове от раждането до смяната на зъбите, наблюдаваме го като го прочитаме, за да можем да го разгадаем, както разгадаваме нещо от една книга, четейки буквите; когато можем така да свържем последователните форми на жестовете, на лицето, както можем да свързваме буквите в една дума, така че да можем да прочетем думата, тогава ние гледаме работещия мозък, но от своя страна подбуден в своята работа от възприятията, които се изграждат само като бледи спомени, понеже там трябва пластически да се работи върху мозъка и с това върху физиономията.

И когато от смяната на зъбите животът продължава по-нататък до половата зрялост, тогава това, което работи върху човека, повече или по-малко се скрива. Все още се работи, както казах, работи се до началото на двадесет и първата година върху отпечатването и изграждането, върху извайването на организма, но от седемте години нататък по-малко се работи от преди върху тялото на човека, а от половата зрялост до началото на двадесет и първата година се работи още по-малко. Затова обаче може да настъпи нещо друго. Когато в своята душевност човек изобщо има сетиво за такова човешко наблюдение и остави това сетиво да узрява, виждайки това чудесно явление, каквото е разгръщането на физиономията на детето от месец на месец, от година на година, именно когато той има поглед за това, което се разкрива в жестовете на детето, как от не овладяните движения произлизат чудесните одухотворени движения на крайниците, - когато следователно се развие едно фино наблюдение за всичко това, тогава е възможно това съзерцание да се задълбочи и в душата си човек получава един фин душевен сетивен организъм. Човек тогава има възможност, Тогава при едно дете, което се развива между седмата и четиринадесетата година, между смяната на зъбите и половата зрялост, което не развива повече по един рязък начин своята физиономия и своите жестове, а показва това развитие още в една по-забулена форма, - когато застане срещу детето, човек има тогава възможност чрез едно вътрешно чувство, което е така сигурно, както едно душевно око, да види как по един тайнствен начин то изгражда по-нататък своето тяло. И въз основа на

наблюдението на това изграждане на тялото между седмата и четиринадесетата година може да се развие сетивото за съзерцанието на преживяното преди земното съществуване, на живота, който човек е прекарал между смъртта и едно ново раждане, преди да е слязъл в това земно битие.

Виждате ли, ние трябва отново да достигнем до такива неща. По отношение на детето през неговите първи седем години от живота му ние трябва да можем да си кажем: - Ти човек, около теб не е само природата, която се разкрива в сетивни проявления. Във всичко това, което се разкрива пред сетивните възприятия в багри и във форми, във всичко това живее духът. - Чудесно е да виждаме говорещия във всичко това дух и тогава да го възприемем, рефлектиран като в огледален образ в начина, по който едно дете все по-духовно и по-духовно изгражда своята физиономия. Когато това се извърши с правилното вътрешно задълбочаване и с известно благоговение към живота и винаги отново може да се раздвижва в душата, от това благоговеене пред живота на детето между седмата и четиринадесетата година пред нас ще се разкрие, как вътре в човека, когато той се намира тук на Земята, действа неговото предземно битие от смъртта до едно ново раждане. И тогава духовно ще почувстваме това външно телесно развитие на човека, ще почувстваме, че вътре вече не твори това, което се намира в земното обкръжение, а че сега в изграждането на човека твори вторият физически организъм, който ние сами си изграждаме по модела на първия. Това може да бъде нещо велико в живота. А наблюдението над самия човек, ще трябва да се изучава от човечеството. Тогава животът ще достигне до такова задълбочаване, без което по-нататъшният напредък на цивилизацията просто не ще бъде повече възможен. Защото нашата цивилизация е станала съвсем абстрактна, тотално абстрактна! В нашето обикновено съзнание ние вече можем само да мислим и то само да мислим това, което се натрапва в очите ни. Ние вече съвсем не достигаме до такива фини наблюдения, каквито сега описах. Поради това хората днес се разминават. Човекът изучава нещо за животните, за растенията и минералите, но за детайлите в човешкото развитие той абсолютно нищо не учи. Целият душевен живот трябва да става все по-интимен, трябва да става вътрешно по-деликатен и по-нежен, тогава отново ще можем да възприемем нещо от този живот. И тогава? Тогава от самото човешко развитие ще можем да погледнем към предземния живот.

По-късно идва това, което се присъединява към половата зрялост, идват годините между половата зрялост и двадесет и първата, двадесет и втората година. Да, какво ни разкрива там човекът? За обикновеното съзнание той ни разкрива цялото преобразяване на своя живот в сравнение с преди, но всъщност по един груб начин. Ние говорим за хлапашките години, за годините на хлапашките лудории и с това загатваме, че осъзнаваме, как в живота настъпва една промяна. Човекът изважда своя вътрешен живот повече навън. Но когато си усвоим едно внимателно, деликатно чувство за наблюдението на първите две жизнени епохи, това, което се проявява от човека след половата зрялост, ще ни изглежда като един втори човек, наистина

като един втори човек. Това се вижда даже и през физическия човек, както той стои видимо пред нас; и това, което се проявява в глупости, но и в някои хубави неща, ни изглежда като един втори, подобен на облак човек в човека. Ние се нуждаем от наблюдението на този втори облакообразен човек в човека. Днес навсякъде се поставя въпросът за този втори човек. Но нашата цивилизация не дава отговор на това.

С поврата на времето между деветнадесето и двадесето столетие се случи извънредно много в духовно-физическото развитие на Земята. Това старите ориенталци го предчувстваха и говореха, че Кали Юга, мрачното време изтича с края на деветнадесето столетие и започва една светла епоха. Тя вече започна, само че хората не го знаят, понеже с тяхната душевност са заседнали още в деветнадесето столетие и представите в техните сърца и души продължават да вървят напред по навик. Но около нас вече е светло, прозрачна яснота. И ние имаме нужда само да се вслушаме в това, което иска да се прояви от духовния свят; ние можем да го доловим. И понеже младежката душевност е особено възприемчива, в края на века в младежките души се появява един неопределен копнеж по-точно да опознаят човека, да го разгледат по-интимно. Който е роден в тази епоха, около поврата на деветнадесето, двадесето столетие, чувства напълно инстинктивно: - Трябва много повече да се знае за човека, отколкото могат да кажат хората. - Човек живее и расте така и чувства инстинктивно, че трябва много повече да знае за човека, но никой не казва онова, което се очаква. - Човекът търси човека, прави се всичко възможно да се намери човека. На детето или на младия човек му става съвсем неуютно, когато застане пред тези, които са остарели, защото от тях се очакват да се научи нещо, а те нищо не знаеха за човека. Защото модерната цивилизация не може нищо да разкаже, не знае какво да каже за човешкия дух. Не бива да се сравнява това със старите времена. От цялата си сърцатост старите можеха да разкажат много на младите за човека. Когато реалните представи още бяха живи, тогава старите още знаеха твърде много да разкажат; сега нищо не може да се разкаже. И така съществува копнежът да се върви и върви нанякъде, за да се узнае нещо за човека. Хората станаха странстващи птици, търсачи на пътища, човекът избяга далеч от човека, който нямаше какво да каже, той искаше някъде да намери някого, който да може да разкаже нещо за човека.

Младежките движения на двадесето столетие имат своя произход в това. Какво в края на краищата искат тези младежки движения? Да, те искат да опознаят този облакообразен човек, който се проявява там след половата зрялост, който живее в човека. Този човек искат те да обхванат! Какво всъщност представлява той? Какво пристъпва в известна степен напред от това човешко тяло, което е видяно да се изгражда в собствената физиономия, в собствените жестове, при което може също да се почувства, как през втората жизнена епоха между смяната на зъбите и половата зрялост се изгражда това, което е имало предземно съществуване? Кое се проявява сега като нещо съвсем чуждо, какво израства там от човека, когато той сега, след половата зрялост осъзнава своята свобода, отива при другите хора, търси връзки от един

вътрешен импулс - този импулс, който е заложил в него необяснимия, необяснимия за другите вътрешен подтик, съвсем определен стремеж в душата на човека? Какво представлява този човек, този втори човек, който се появява там? Той е онзи, който е живял през миналия земен живот и който сянкообразно сега се поставя в настоящия земен живот. Хората постепенно ще се научат да се съобразяват с кармата в това, което по специфичен начин се появява в човешкия живот през времето около половата зрялост. В мига от живота, когато човекът стане способен да възпроизведе едно подобно на себе си човешко същество, в него изплуват онези импулси на това, което е представлявал той в предишен земен живот. Но нещо трябва да се случи в човешката душевност, за да може да се прояви едно ясно изживяване за това, което сега ви описах.

Разгледайте огромната разлика, която за обикновеното съзнание съществува между самолюбие и любов към другия. Всички хора доста добре разбират самолюбието, защото то им е така приятно! За това няма и съмнение. Също и онези, които мислят, че съвсем не се обичат, всъщност се обичат. Много малко хора, - при тях първо внимателно трябва да се разгледа тяхната карма, - много малко хора казват, че не се обичат. С любовта към другите, това е вече нещо по-трудно. Тя сигурно може да бъде съвсем истинска, но въпреки това, много често е помътена от смесването със самолюбието. Човек обича другия, понеже той върши това или онова, понеже той е при него поради различни основания, които са тясно свързани със самолюбието. Но в живота може да се изучава и безкористната обич. Тя също съществува. Може да се учи да се изгонва самолюбието от любовта. Тогава се учи да се познава - сливането с другия, истинската отдаденост на другия. Вие виждате, че към тази отдаденост, към тази безкористна любов отново може да се присъедини онова чувство, което човек трябва да има за самия себе си, когато иска да предчувства предхождащия си земен живот. Приемете, че сте един човек, роден през 1881 и живеете досега. Вие сте били роден като един човек в един земен живот, да кажем през 737 и през 799 сте умрели. Сега наоколо се разхожда човекът, личността Б през деветнадесето, двадесето столетие, а някога през осмото столетие се е разхождала наоколо личността, която сте били самият вие. И двете са свързани чрез живота между смъртта и новото раждане. Но ако искате да имате понятие за разхождащата се тогава през осмото столетие личност, вие би трябвало така да се обичате, както обичате някой друг. Защото този, който през осмото столетие се е разхождал наоколо, той е във вас, той обаче до такава степен е един друг за вас, станал ви е чужд, в каквато степен сега ви е чужд един друг, един втори човек. Вие трябва да можете да се поставите спрямо предишната ви инкарнация както сега спрямо друг човек, иначе няма да придобиете никакво предчувствие за предишната ви инкарнация. Вие няма и да дойдете до едно обективно схващане на това, което в един човек пристъпва като един втори, облакообразен човек, когато той достигне половата зрялост. Но когато самолюбието стане познавателна сила, когато наистина любовта към самия себе си стане така обективна, че човек може да

наблюдава себе си както другия, тогава се представя пътят, където първоначално поне предчувствайки може да се надникне в предишни земни животи. Това отново трябва да се свърже с такова наблюдение над човека, каквото ви характеризирах, при което се разкрива особеността на човека. Днес, от изтичането на Кали Юга насам всъщност вече се вижда стремежът в човечеството да разбере прераждането. Само че това не се казва точно така, понеже не се чувства така ясно. Но помислете си, че когато например един съвсем честен член на днешното младежко движение веднъж така се събуди сутрин, че четвърт час съвсем интензивно пред съзнанието му застане всичко, което е преживял през нощта и се попита един такъв член на младежкото движение след тези петнадесет минути: - Какво всъщност е това, което искаш? - тогава този член би казал: - Аз искам най-после да разбера целия човек, който е преминал през повтарящите се земни животи. Аз искам да зная какво от предишните степени на съществуването живее вътрешно в самия мен. Вие нищо не знаете за това. Вие нищо не ми казвате за него.

Днес в човешките души съществува стремежът да се прозре, да се разбере кармата. За това също е настъпило и времето, в което трябва да се поощри разглеждането на историята, както я представих пред вас с различни примери, които от своя страна, когато се проследят напълно сериозно и интензивно, ще доведат дотам да се разгледа и собствения живот в светлината на повтарящите се земни животи и на кармата. Затова в тези лекции свързвам историческите разглеждания с постепенното насочване към наблюдението на собствената карма на всеки отделен човек. Това е темата на тези лекции. До последната лекция ние искаме да достигнем толкова далеч в нашето разглеждане, че да получим ясна представа, как в себе си човек може да почувства своята собствена карма. Но това не може да се постигне по друг начин, освен когато първо се разгледат нещата на фона на големите структури на световната история. Затова оставете ме също да приключа и тези разглеждания - при които първо исках да осветлим вътрешната душевност на човека, да осветлим същността на едно надеждно съвременно движение – и отново да поставя един световноисторически образ пред вас.

В бъдеще историческите разглеждания трябва да се свързват с целия човек, трябва да направят видимо, как от една земна епоха в друга самият човек пренася онова, което живее като импулси в историята, в историческото развитие. Нека разгледаме времето, когато в Европа живееше *Карл Велики*, който управляваше от 768 до 814. Извикайте пред душата си за един момент всичко това, което знаете за историческата дейност на Карл Велики. Понеже за Карл Велики толкова много се е учило в училище, би трябвало цял куп от представи сега да изникне в душите на уважаемите слушатели! Едновременно с този Карл Велики и с всички неща, които сега ще се издигнат в душите на уважаемите слушатели, оттатък в Ориента живееше една много значителна личност - *Харун ал Рашид*. Произлязъл напълно от събраното в мохамеданството тогавашно образование, той беше обхванат от идеята да концентрира това ориенталско образование в един център, в един

образователен център, за който особено да полага грижи. И в този двор се е правило изключително много, защото там се събираше всичко, което представляваше върхът на физически, астрономически, алхимични, химически, географски и др. стремежи на тогавашното време. Художествени, литературни, исторически, педагогически стремежи, всичко се втичаше в двора на Харун ал Рашид. Много по-достойно за уважение е това, което се намираше в този ориенталски двор, от всичко онова, което духовно се вършеше в двора на Карл Велики. А някои неща във военните походи на Карл Велики не бяха нещо, което би могло да възхити едно съвременно сърце. Едновременно с Харун ал Рашид, в двора му живееше една друга личност, която тогава беше универсален мъдрец, но през една предишна инкарнация, много по-рано той беше един посветен. Аз ви бях казал, че каквото е било посвещение в една предишна инкарнация, в един следващ живот може да отстъпи назад. Наистина беше една грандиозна академия това, което беше основано там в Ориента. Но тази друга личност беше един вид организатор. Знание, изкуство, поезия, архитектура, скулптура в някогашната форма, науките бяха организирани от този мъж в двора на Харун ал Рашид.

Двете души, Харун ал Рашид и неговият мъдрец преминаха през портата на смъртта и се развиха по-нататък. Ние знаем, че това беше времето, в което арабизмът се разпространи в Европа. Това разпространение приключи. Но както самият Харун ал Рашид, така и неговият мъдрец останаха при техните дела. Докато Харун ал Рашид - в известна степен проследил похода от Ориента през Испания и нататък до Западна Европа, - така се развиваше през живота между смъртта и новото раждане, че погледът му беше насочен към този развиващ се на Запад арабизъм, другият се прояви като мъдър съветник така, че от Ориента наблюдаваше нещата в посока на Север от Черно море до Средна Европа. Наистина е своеобразно нещо, да може да се проследи живота на човека между смъртта и едно ново раждане също и така, че да може да се види, какво той особено разглежда, когато гледа надолу. Но всъщност там той вижда, както вече ви описах, действията на Серафими, Херувими и Престоли, но това още е свързано със случващото се на Земята. Както тук се поглежда нагоре към небето, там, когато човек се намира между смъртта и новото раждане, се поглежда надолу към Земята. И когато външната страна на физическия живот отдавна беше изчезнала, двамата все още продължаваха своето дело. То прие външно съвсем друг облик. От Харун ал Рашид стана основателят на новия мироглед, лорд Бако фон Верулам. Пред този, който може да разглежда нещата без предубеждения, във всичко, което Бако наложи на света, наистина се проявява новото издание на това, което беше извършвано някога в Ориента. На Изток християнството беше чуждо на хората. Бако беше външно християнин, но това, към което той вътрешно се стремеше, беше не християнско. Другият, който беше неговият мъдър съветник, последва пътя северно от Черно море към Средна Европа. Той беше онзи, който по един съвсем друг, много по-вътрешен начин от Бако, пренесе арабизма в новата епоха, но напълно преобразен. Това беше *Амос Комениус*.

Виждате ли, така действа нещо такова в зората на съвременния духовен живот. Едва така се разбира това развитие на историята, където от една страна при единият се забравя християнството там, където научното образование е станало външно, а от друга страна при другия то е станало още по-вътрешно. В своята инкарнация, в своето въплътяване, което се пренася от Ориента и завладява точно задълбочения живот на Средна Европа, Амос Комениус действа заедно с това, което идва от Запад. В Средна Европа идващото от двете страни се съединява, но в него се съдържа много ориентализъм. Не когато просто се види историческото развитие като се отвори една книга и хоп - това се казва изсмукване от пръстите, не ми хрумва друга дума - човек си изсмуква от пръстите какво представлява лорд Бейкън, какво представлява Амос Комениус. Не чрез това се научава да се прозре вътрешното развитие на човешкия род, а с това, че човек разглежда, как различните епохи се развиват чрез самите хора, как предишните импулси се внасят в по-късните епохи чрез самите хора. Опитайте се веднъж да си изясните какво се случва там. Християнството се е разпространило, по един определен начин християнството е обхванало областите от Средна до Северна Европа. Но чрез хора като Бейкън от Верулам, прероденият отново Харун ал Рашид, както и Амос Комениус, прероденият мъдър съветник там се вмъква това, което не е директно християнство, което обаче се смесва с всичко, действащо в развитието на света като духовни течения. Едва чрез това човек разбира, какво всъщност става, в какви световни взаимовръзки се намира човекът.

Когато от Харун ал Рашид погледнем назад и достигнем до един непосредствен приемник на Мохамед, трябва да ни стане ясно, какво е навлязло точно чрез мохамеданството в ориенталския духовен живот. Когато проследим първичното християнство, ние виждаме дълбоко осмисляне на Божественото триединство. Когато разгледаме духовното в целия природен живот, онази духовност, която първо ни поставя като физически хора в света, онази духовност, която е духовността на природните закони, духовността на Отец, ние можем да се запитаме: - Какво бихме станали, ако в нас действаше само същността на Отца? - Ние бихме преминали през целия живот от раждането до смъртта със същата закономерна необходимост, каквато действа в света, който ни заобикаля. Но в определена възраст ние ставаме свободни хора и с това не изгубваме нашата човешка същност, а се издигаме до едно по-висше формиране на човека. Това, което действа в нас, при което ние ставаме свободни хора, при което ние се откъсваме от природата, това е слънчевата същност, Христос, втората форма на Триединството. Това обаче, което ни дава импулса да разберем, че ние не живеем само в тялото, а - когато е привършило развитието на тялото, - отново се събуждаме, биваме събудени като дух, то живее в нас като импулса на така наречения Свети дух. Ние можем да опознаем цялата човешка същност само в нейната връзка с това Триединство; там се разглежда това конкретно. Срещу тази конкретност се изправя мохамеданството, абстракцията: «Няма никакво друго божествено същество, освен самият Бог-Отец, единственият бог». Отец е всичко, не се признава

никакво троично разчленяване на Бога. - Този непосредствен бащин протест е самият Мохамед, такива бяха и неговите приемници.

В една епоха, където като най-висшата човешка способност може да се изгради само абстрактното, само чисто мисловното, сухото, прозаичното, в една такава епоха постепенно човекът обожествяваше своя мисловен живот, понеже се познаваше само единия абстрактен Бог, той все повече и повече се идентифицираше с мисленето. Човекът го божествяваше, като беше забравил, че мисленето има една алтруистична черта, все още това човешко мислене, този човешки интелект. В приемниците на Мохамед по оригинален начин беше заложена тази абстрактност в представите за света. Един от тези приемници беше Муавия. Бих желал да можехте да прочетете историята. Вие бихте намерили в него една своеобразна духовна конфигурация, така да се каже, наистина началото на един вид хора, които могат да се посочат като истински абстраклинги, хора, които искат да преобразят света, изхождайки от определени прости правила. Муавия, един от приемниците на Мохамед, отново дойде в нашата епоха като Уодроу Уилсън. Абстрактността на мохамеданството се възроди в него, появи се мнението да се изгради светът от четиринадесет студени, абстрактни безсъдържателни правила. В действителност никоя световноисторическа илюзия не беше по-голяма от тази и истината е, че никоя световноисторическа илюзия не беше изкушила почти цялото човечество така, както тази. И хората не желаеха да разберат, когато аз още преди войната в моите лекции в Хелзингфорсер посочих несъдържателността на Уодроу Уилсън. - защото тогава той беше в началото на славата си. Хората не искаха да разберат, когато отново и отново посочвах навсякъде, където можех да говоря, как се надига нещастието, свързано с обожаването, което светът поднася на Уодроу Уилсън.

Сега след нашия коледен импулс е настъпило времето, когато за тези неща може да се говори непредубедено, когато и за такива неща, които са непосредствено действащи импулси, могат да се направят такива исторически разглеждания. Защото езотериката трябва да проникне цялото наше антропософско движение, така че да се разкрие това, кето е скрито под булото на външното физическо развитие. Човечеството отново ще бъде достойно за световните събития, ще бъде достойно за това, което трябва да се направи, когато то започне да разглежда кармата и отделният човек види в светлината на кармата както самия себе си, така и световната история.

ЧЕТИРИНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ
Вроцлав, 13. Юни1924

Ние все повече се доближаваме до разбирането на онези жизнени прояви при отделните личности, което може да предизвика предчувствие за значението на кармата в личното битие. Днес, в течението на тези лекции ще бъде моя задача постепенно да достигна до целта, от една страна да посоча как самата инициационна наука може да провери кармата, като първоначално

изходи от изживяването на кармата и как човекът първо без инициационната наука, но с известна интимна способност за наблюдение на живота може да получи едно предчувствие за действието на кармата. Нека си спомним за това, което казах, за паметта и за онази маса от мисли, които от дълбините на душевната същност изплуват нагоре или повикани от нашата душа, или също и изкачващи се свободно нагоре, без да са повикани, които ни дават една макар и сянкообразна, повече или по-малко абстрактна, но въпреки това една картина за нашето досегашно земно битие от последното ни раждане досега. През тези дни ние можахме да насочим вниманието към това, което човекът изгубва, когато изгуби паметта си. Той и тогава все още може да бъде умен, да върши напълно разумни неща, но той не действа, изхождайки от целостта на своя живот; той действа така, че в момента, когато започне да действа, няма спомен за досегашния си живот и макар че е дошъл в света като разбиращ, разумен човек, като че ли неговият досегашен живот изобщо не е протекъл на тази Земя. От това ние виждаме, как за изживяването в настоящето обикновено съзнание азът е закотвен в основата на паметната способност. В течение на този земен живот азът не може вече сам да се намери по тези пътища на спомените. Но какви са тези спомени? Нека да сравним тези спомени с пълната изживяна действителност, от която произлиза споменът. Ние се намираме вътре в живота, прекарваме го в радост и в страдания, с цялото наше съществуване ние сме вплетени в нашите изживявания. Но нека веднъж сравним целия този интензивен начин на вплитане с нашето собствено битие, с подобните на сенки спомени, които запазваме в душата си. Разгледайте веднъж едно много важно за вас събитие в живота, например смъртта на някой много близък приятел или на вашите родители, - нещо, което поради нашата душевна нагласа се изживява особено дълбоко. Сравнете цялата интензивност на изживяването в момента, когато то се изживява с това, което става, когато след десет години изплуват спомените за него! Ние въпреки това трябва да притежаваме тези призрачни спомени, за да чувстваме непрекъснатостта, вътрешната масивност, реалността на нашия аз в земния живот. Но не виждате ли как азът в земния живот съвсем не може да съществува за обикновеното съзнание без спомените, как той призрачно се изживява, как този аз е закотвен в това, което в края на краищата всяка нощ потъва в подсъзнателното? Всъщност ние не изживяваме много интензивно нашия аз в обикновеното земно съзнание. Все по-мисловен и по-мисловен става този наш аз на изминалия ни живот, за който обаче знаем, че е свързан с днешния ни аз. Настоящото изживяване е интензивно, но не и това, което вече е преминало във формата на спомена. Така че ние можем да кажем (виж рис.): - Щом това е нашата обхващаща нещата, разбираща душа, нашият дух,

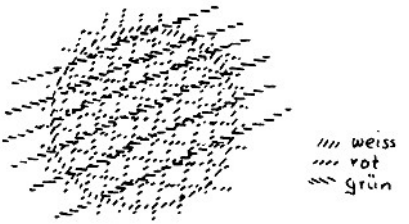

които стоят в живо общение с всичко, което вън от външния свят нахлува в нас, то зад този аз, ние изживяваме като една сянка в спомена всичко, което ни остава от това. И точно характерното за това спомняне е, че от спомените все повече и повече се пресяват чувствата и волевите импулси. Ние можем да сме изпитвали най-интензивни чувства при смъртта на една извънредно скъпа за нас личност, но картината на спомена, която остава, този спомен избледнява, все повече и повече избледнява в чувствата. А колко малко остава в нас от нашите волеви импулси, които сме имали под външните впечатления на това изживяване! Чувството и волята избледняват; по правило остава спокойната картина на спомена, една сянка на изживяването. И не може да бъде другояче на Земята, освен да ни остава тази сянка от изживяното. Ние заставаме в спомена по по-различен начин, отколкото стоим в настоящото изживяване.

Но ние можем също и спрямо това настоящо изживяване да застанем по по-друг начин, отколкото сме свикнали в обикновения живот. Ние можем да зададем нови въпроси относно нашите изживявания. Тогава обаче животът - когато го погледнем ретроспективно - получава един особен образ. Нека веднъж да се запитаме: - Какво сме ние всъщност в настоящия момент, какво представляваме с нашите знания, с начина на нашето чувстване, с енергията на нашата воля? - И когато с тези въпроси, с тези новозададени въпроси разгледаме нашите преживявания, ние ще видим колко малко бихме представлявали, когато достигнем определена възраст, ако нямахме изминалите си преживявания! Нека си припомним точно някои младежки преживявания, като по този начин отнесем спомените към настоящето. Колко радостни бяха те! Когато в живота често поглеждаме назад, ние можем да открием нещо много значително за настоящето. Лекотата, с която водим в битието нашата душа, а може би и нашето физическо тяло повече или по-малко умело приспособени към живота, дължим всъщност на обстоятелството, че през нашата младост ни е било позволено радостно, а не в депресия да живеем, с радост сме били довеждани до някои неща. Тези душевни възприятия на радостта, които обаче са навлезли в по-дълбоки региони, са същите, които по-късно снабдяват живота ни с известно светло и радостно чувство. Нека се запитаме, колко от това, което е донесло задълбочаване в живота, което е задълбочило душата, се приписва на нашите страдания, на нашите болки и нека се запитаме: - Какво всъщност може да пристъпи в душата, когато с тези въпроси разгледаме нашия живот? - Отговорът на този въпрос не трябва да си дадем с разума, а трябва да отговорим с чувствата. А

чувствата отговарят: - Аз трябва да съм благодарен на всичко, което се е случило в живота ми, понеже това, което съм и с което повече или по-малко се идентифицирам, дължа само на него. Аз не бих могъл да знам, дали иначе не бих представлявал още по-малко. Понеже чрез малките и големите страдания и радости в моя живот съм станал това, което съм, мога само да бъда благодарен на този живот.

Би трябвало да се отговори на характеризирания въпрос с едно чувство на благодарност към живота. И за живота е от голямо значение, ако тази благодарност към земното битие навлезе в човешката душа. При известна задълбоченост на душата винаги се проявява тази благодарност, когато животът се разглежда не с емоции, а от чистата душа. Възможно е да се съжалява за някои неща, които животът е поднесъл, но в повечето случаи това, което изразява едно такова съжаление е чиста заблуда. Защото, ако не бе се случило в живота това, за което се съжалява, човек не би станал това, което е. Накрая чувството, което човек може да има спрямо живота се редуцира въпреки това до тази благодарност към живота. Тази благодарност може да се чувства, дори и човек да не е напълно съгласен с живота, когато повече очаква от живота. Човек може и е също благодарен, когато получи от някого и едно малко парче сладкиш, макар че е очаквал голямо парче. Това, че сме очаквало по-голямо парче, наистина не трябва да попречи на благодарността. И така може да се каже: - Каквото и да ни е било отказано от живота според нашето мнение, според нашето убеждение, което между другото може да е и заблуждение, животът при всички обстоятелства ни е донесъл нещо. За това, което той ни е донесъл, би трябвало да изпитваме чувство на благодарност. Но когато с най-дълбока сериозност развиваме чувството на благодарност, трябва - човек има нужда само да се замисли и веднага ще прозре - благодарността да бъде там насреща на нещо друго. Когато някой изпитва благодарност към живота, точно чрез благодарността към живота той ще бъде доведен до признание и до преобразяване на спомнянето в любяща преданост към невидимите духовни дарители на живота.

И това е най-хубавият начин човек да бъде воден от собствената личност към свръхсетивното, като се мине през чувството на благодарност към живота. Тази благодарност е също един път към свръхсетивното и тя накрая стига до почит и до любов към животодаряващия дух на човека. Благодарността ражда любов. Любовта тогава, когато сама е родена от благодарността към живота, ражда разтварянето на сърцето за проникващите живота духовни същества. И тъй като животът ни започва с нашето раждане и не е възможно да започнем да храним благодарност само от момента на нашето раждане, понеже ние очевидно сме поставени в живота вече с определени качества, то е несъмнено, че благодарността към живота връща назад от този живот в битието преди раждането. Да се разбере напълно това, което казвам сега, всъщност е необходима проверката в живота. Но нека, когато вече сме развили произлизащата от непредубеденото наблюдение над живота благодарност, да проверим, дали от тази благодарност наистина се ражда вникващата в духа

любов и тогава ще видим, че е така. Въпросът, който се поставя тук, може да се отговори само чрез самият действителен живот. Но този действителен живот отговаря така, както аз разясних сега. Когато обаче по този начин разгледаме нашите изживявания, така развием благодарността, развием любовта към животодаряващите духовни същества, тогава при това разглеждане на преживяванията получаваме едно съвсем друго чувство, отколкото при разглеждането на спомените. При спомнянето трябва да си кажем: - Ние изживяваме нещата живо, интензивно, реално, а след това те се превръщат в бледи сенки. Спомените дължат своето съществуване на преживяванията, но сега ние стигаме до нещо, което е по-мощно от нашия обикновен аз.

Защото ние нямаме само нашите призрачни спомени, когато погледнем към впечатленията, които са ни заобикаляли. Ние имаме нещо мощно пред очите. Ние имаме нещо пред очите, което не е сянка на нашия, протичащ във времето аз, а творецът на този протичащ във времето земен аз. Там навсякъде навън са събитията, на които дължим нашето битие и когато гледаме тези събития, ние трябва да ги видим като могъщи творци на нашия земен аз. Така ние заставаме с нашия моментен настоящ аз в средата там назад, когато гледаме в нашата душа и виждаме призрачните образи на нашите преживявания; пред нас творящата съдба, следващите едно след друго съдбовни изживявания, които мощно са формирали, изградили са нашия аз. Към това могъщо чувстване на изграждането на съдбата принадлежи преходът от мислене към чувстване, защото благодарност и любов могат да се изживеят само в чувстването. В това чувство на обич най-напред се разкрива предчувствието за пронизващата всичко съдба. И се започва с това, че се предусеща действащата съдба и след като сме преминали през благодарността и любовта, мощно чувстваме прииждащите събития, които са ни изградили. Някой достига четиридесетата си година. Той е постигнал нещо. Да кажем, за да вземем един съвсем краен пример, че той е станал прочут поет. Бих могъл да кажа известен психолог, физик, тогава щях да имам по-близък пример, но аз искам да представя един измислен пример. Той поглежда назад до осемнадесетата си година. Спомня си събитията от своята четиридесета година назад до осемнадесетата си година и достига до момента, когато е пропаднал на матурата си. Някога това му е причинило голяма болка. Но той уредил живота си по друг начин, защото нямал пари да повтори годината или да тръгне из света като пропаднал матурант. Всичко това е било подготвено. Ако беше си взел матурата, той щеше да стане уважаван финансов инспектор, щеше да постигне много, но нямаше да има време да развие лежащите в дълбините на душата му способности и сили. Разбира се, може да се каже: - Когато тези сили на фантазията са налице, те са така силни, че при всички обстоятелства щяха да се проявят въпреки финансовата му дейност. - Това абстрактно може да се каже, казва се също винаги; но не е истина. В действителност някои поети дължат точно своя особен темперамент, това, което са станали, на обстоятелството, че им се е случило нещо подобно на това, което разказах.

Ако цени това, че е станал прочут поет, той ще бъде благодарен, на онези, които са го оставили да пропадне и не са попречили на неговото поприще с това, че са му писали отличен по всеки отделен предмет. Така че ние напълно можем да развием тази благодарност и можем да кажем: - Ние сме изковани от съдбата, която върви с нас и срещу нас. - Но ние наистина трябва да преминем през тези чувства, за да видим пред нас как съдбата преде и твори.

Сега искам да включа и това, как същите преживявания разглежда и този, който притежава инициационното познание и може да вижда в духовния свят. Пред него стои отворена възможността да преживее нещата по следния начин:

Той насочва към някакво преживяване поглед, който вече е изострен чрез това, че е достигнал до едно имагинативно, до едно инспиративно познание - какво представлява това, вие можете да прочетете в моята книга «Как се постигат познания за висшите светове?». Който сгъсти и усили своето познание, той може да насочи това свое познание към някакво настоящо изживяване. Когато човек притежава инициационно познание, бива не по-слабо, а по-силно засегнат от изживяването, отколкото ако няма това познание. Не бива да се прави заключение от обстоятелството, че този, който има инициационното познание, привидно с много по-голямо спокойствие пресреща събитията, отколкото този, който не го притежава; не бива да се мисли, че той по-малко е засегнат от това. Той дори ще бъде по-силно засегнат, отколкото е засегнат друг. Той само си е изработил силите да посреща външно със спокойствие точно тежките събития в живота; в дълбочината на душата си той ги чувства много по-дълбоко от някой друг. Оттам събитията се обагрят интензивно и силно, когато надареният със способностите за имагинация и инспирация се изправи срещу тях; и понеже той се е упражнявал - той е правил упражнения за това в този или в предишен живот - сам може да превърне тези събития в имагинации, в пълни със съдържание картини.

В какво се състои това превръщане? То се състои в това, че от събитията, от изживяванията се представя не само това, което се вижда с очите, но че дълбоко духовното, духовните взаимовръзки са там, там е една картина, която човек и тогава носи със себе си, когато изживяването вече е привършило; картината обаче веднага се появява. Изживяването е интензивно, а чрез имагинацията вътре се проявяват духовните взаимовръзки; душата бива интензивно докосвана и тогава е възможно да се погледне в духовното и да се задържи преживяното. Когато измине една нощ, тогава преживяването, - което чрез съня се изживява още по-интензивно, понеже астралното тяло и азът излизат от физическото тяло, - се издига в духовния свят. Онова, което във физическия свят човек изживява с физическото и с етерното тяло, може да се изживее в духовния свят с аза и с астралното тяло; обаче при събуждането то отново се изблъсква назад във физическото тяло. Но сега то не се изблъсква така назад, както го прави физическото тяло, което тогава е зависимо от спомнянето, което постепенно избледнява; човек го изпраща така назад, че като с един фантом прониква цялото си същество и го носи със себе си,

осъзнавайки неговото присъствие; и то звучи с голяма интензивност от един образ, изглеждащ като действителната реалност на един друг човек, който телесно застава отпред. Минават още два или три дни. И това, което става след тези два-три дни и нощи е следното: Каквото човек е изнесъл със своя аз и с астралното си тяло в духовния свят, каквото отново е върнал така, че е навлязло във физическото тяло, където то живее, усилва се и вибрира, то говори - сега се вижда това - и застава зад изживяванията като тъчащата съдба. Събитията не са сами там; те сега са пронизани от това, което ги е предизвикало в предишни животи и което ще продължи да действа и по-нататък в следващите земни животи. Както ние поставяме спомените като призрачни картинни образи зад нас, така този, който има инициационното познание, представя събитията пред себе си така, че изживяванията са непосредствено пред него. Но те стават прозрачни като стъкло и зад тях като в едно мощно световно спомняне застава бъдещата карма, обективният спомен. И се вижда, че човекът не само в себе си има призрачните спомени от земния живот, но че около него в световния етер, в хрониката Акаша се е отпечатала неговата карма. Вътре в него са призрачните спомени, там вън е космическият спомен на нашата съдба през земния ни живот, ако и за обикновеното съзнание това да остава несъзнавано.

Ние преминаваме така през света, че можем схематично да начертаем нашия път през света по този начин (виж рис. стр. 229). Ние вървим по Земята, в нас са призрачните спомени. Ако си представим един човек и тези призрачни спомени вътре в него, би трябвало да си ги представим като малък облак в областта на неговата глава - там където главата постепенно преминава в тялото, - който облак става все по-призрачен, колкото се приближава към тялото. Когато човек крачи през света така, той е обгърнат като от една етерна мъгла, в която са записани всички изживявания, но също и всичко това, което в него е било записано от предишния му земен живот. Ние имаме една вътрешна памет и паметта на света извън нас. Всеки човек е обгърнат с тази аура. Не само като спомен в нас е отпечатан настоящият земен живот,

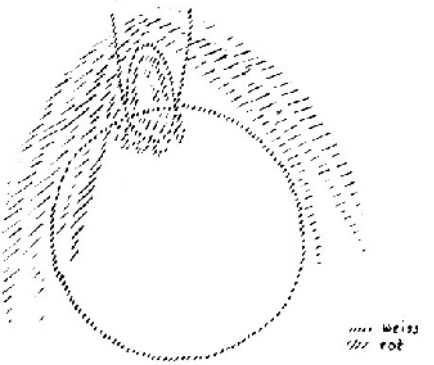

а около нас са отпечатани предишните земни животи на човека. Не винаги е лесно да се разгадае този спомен, но той е там. Разгадаването е трудно и не

беше лесно да се опознаят онези случаи, в които през изминалите дни аз ви разказах за такова разгадаване. Но тук всичко е записано. Човекът има една памет не само в себе си, човекът има една аурична памет около себе си. Не е възможно в един единствен миг - там, където човек се доближава до това, което е прекарал в земния живот - да се почерпи от тази памет. При тази памет винаги са нужни няколко дни. Там трябва да се работи със събуждането и заспиването, както го описах. Никога не може да се каже, че някакво изживяване е там и човек трябва да си спомни, какво се е случило в предишен земен живот. Човек трябва ясно и имагинативно, и със своята проникваща го инспирация да разгледа това преживяване и тогава трябва да чака, докато то се разкрие. По отношение на духовния свят никога не бива да се спекулира с изследванията, никога не бива нещо да се измисля, а само да се извърши подготовката, за да може нещо да се разкрие от духовния свят. Който вярва, че ще може да принуди духовния свят да му разкрие това или онова, той съвсем сериозно се заблуждава, от това той ще почерпи само заблуди. Човек трябва да подготви това, което се надява милостиво да му се разкрие от духовния свят.

Виждате ли, това е пътят на познанието, който с инициационната наука, с науката на посвещението може да разкрие кармата. Чрез него се разкрива, че всеки един човек носи около себе си кармата като един вид аура. Но за това, което човекът така носи около себе си, може да се получи едно предчувствие по този път на благодарността към живота, който ви описах. Човек може да получи предчувствие, че е затворен в една такава кармично-аурична обвивка. Само че тя няма да се прояви в течение на няколко дни както при инициационното познание, а постепенно ще се предусети при едно интимно самонаблюдение на човека, често за отдалечени от настоящето събития, към които ние насочваме поглед. Но когато определено събитие от миналото на нашия земен живот узрее да бъде така преценено от нас, че в него да видим да се отразяват подготвящите сили на предишни земни животи, ние наистина получаваме тогава едно предчувствие. За съжаление в душевния живот на човека днес рядко се случва това, което така дълбоко навлиза в собствената душа, да дойде до токова разбиране на собствените изживявания, до което може също да се достигне и с чувството на благодарност. Животът днес се взима много повърхностно от хората. Човек бърза през живота, не се спира спокойно да почувства отделните събития. Така е, че когато някой е израстнал с известно усещане за космическото значение на човешкия живот, то в наше време може да му изглежда много чудно, да види колко малко хората се намират всъщност в действителността, как мислят, колко силно често пъти просто са грабнати от живота, без в този живот да могат да се проявят като индивидуалности.

Също и тук искам да илюстрирам с конкретни случаи. Познавах в живота един учител по история, един учител, който беше много умен човек и също и пред своите ученици оставяше впечатлението на един много умен мъж, който, би могло да се каже, когато искаше, преподаваше на своите ученици история с известно вътрешно въодушевление, което влагаше в интонацията на своята реч

така, че когато се случеше подходящият момент, с този учител можеше да се изпадне в истински ентусиазъм. Нещо особено беше този учител по история. Аз го видях, когато той наистина беше запалил ентусиазъм всред своите ученици. След това там, където живееше, животът го понесе, той се отпусна, вече не проявяваше даже и собственото си въодушевление, което по-рано влагаше в своите лекции. Той започна да чете от книги, за които мислеше, че учениците не ги познават и че не могат да ги намерят. Веднъж един ученик го проследил и видял от коя книга е това, което той изнасял. Тогава всичките ученици си купили книгата и научили всичко наизуст и така станали отлични ученици. Постепенно той стана така повърхностен, че изобщо не внимаваше, какво преподава на учениците от класа си. Това се случи в толкова кратко време, че човек се учудва как е възможно, след като по-рано е преподавал с такова въодушевление, така да се изостави. Отново преминават няколко години и същият преподавател по история, за който чувах учениците му с радост преди да казват: - Това е учител, той така си обича историята, че при него може да се научи нещо! - сега беше потънал в блатото на тривиалния живот. След няколко години той така беше изпаднал в най-примитивни жизнени условия, че трябваше да живее извън града, в който беше преподавал, понеже получаваше толкова малко уважение, че не можеше да живее в този град.

Един такъв обрат в съдбата изглежда като голяма загадка и точно при такива обрати в съдбата, когато животът се наблюдава достатъчно задълбочено, се започва да се поставят въпроси за кармата. Защото повечето хора живеят така, че си остават такива, каквито са, без да преминават през такива крайни промени. Запознае ли се човек с истинското духовно познание, такива съдби като тази, която ви разказах, се превръщат в големи проблеми. Чрез духовното познание от една страна биваме довеждани до големите проблеми, които ни се показаха вчера на края на една инкарнационна поредица при Уодроу Уилсън, а от друга страна в живота, който непосредствено ни заобикаля, ние мисловно се сблъскваме с големите въпроси за съдбата на хората. Когато непредубедено се наблюдава нещо такова, се вижда, че това не може да произлиза от този живот, в който човекът се намира в момента. В един земен живот ще има още многобройни случаи, които не достигат до такъв поврат в съдбата. Там с цялото си изследване на човешката същност човек трябва да се намеси в копнежа за разбиране на такива съдбоносни въпроси. И тогава редом с такива случаи застават и други. Аз искам да ви дам още един пример. Винаги ми се е струвало, че точно тези примери ми бяха поставяни на пътя от моята лична карма, за да се даде необходимата насока на моите възгледи за кармата.

Аз лично познавах една друга личност, също един учител. Той беше още по-уважаван от този другия, за когото ви разказах, беше извънредно много уважаван от учениците. Учениците имаха представа за него, че той е най-големия мъдрец, който в настоящето изобщо съществува в света. - Въпросният човек правеше такова впечатление върху своите ученици - не върху всички, например не и върху мен, но това е личен въпрос, това е частна работа, то не е

характерно. Случи се нещо много забележително. Докато това би могло да се вярва, от начина, по който се изграждаха отношенията на този господин с неговите ученици - той с всичкия си ентусиазъм, с всяка фибра на душата си се намираше вътре, така че изглеждаше, че преподаването го удовлетворява, - изведнъж се разбра, че той беше извънредно радостен повече да не трябва да преподава, защото беше назначен за директор на едно много по-малоценно училище от това, в което той преди преподаваше. Той беше радостен да може, да поеме директорските задължения, които бяха по-тривиални от преподаването. И най-очевидното, най-фрапиращото беше, че същият този човек, който с въодушевление можеше да говори за Омир и Есхил, който по чудесен начин обясняваше географията на своите ученици, че същият този човек достигна до една тривиално-партийна дейност. Нещо неразбираемо!

Аз давам този пример, само като пример, понеже бих могъл да прибавя още много подобни примери. Това биха били личности от настоящето, при които човек има чувството, че в техния аз, те твърде малко са засегнати от живота. Те застават в живота като личности, които индивидуално слабо са засегнати от живота, а животът ги обгръща само външно. Когато животът им предлага повече тривиалности, те така свикват с тривиалното, доволни са от него, че нищо не разтърсва душата им. Ако става въпрос само за ума, за способността за разбиране - колко много хора биха станали днес антропософи! Защото днес милиони и повече хора са достатъчно умни за да станат антропософи. Това, което в нашата епоха пречи на хората да се доближат точно до антропософията, е следното: Душата възприема живота повърхностно, тя съвсем не се докосва до живота, оставя той така да си тече с неговата дълбочина с неговата повърхностност и баналност. От единия живот човек преминава в другия, може известно време да е училищен реформатор, след това през целия ден да стои в кафенето и да играе билярд. Такива неща се случват в нашия живот.

Вижте, тук се поражда големият въпрос: Защо се случва това? - За многобройни души се показва, че до това се е дошло по забележителен начин. Разглеждането на голям брой такива личности, каквито описах с двата примера, довеждат назад до първите християнски столетия, където тези личности са преминали през техните значителни предишни животи, в онези християнски столетия, където християнството на Юг, а също вече и в част от средата на Европа придобива такава форма, каквато до голяма степен запазва по-късно за човека; където онази е заглъхнала мистерийна мъдрост, за която показах в моята книга «Християнството като мистичен факт», че от нея е израснало християнството, космическото християнско изживяване, знанието за това, че Христос е слязъл от Слънцето, което е духовно в Космоса и е дошъл на Земята, за да бъде Земята това, което е станала. Това знание, което се разширява от Земята до космическата духовност, това знание беше познато на повечето християни през първото столетие и то заглъхна през четвъртото, петото, шестото и седмото столетие от раждането на Христос. То заглъхна толкова много, че днес се е стигнало толкова далеч - но някога наистина беше

започнало, - че най-големият упрек относно разбирането на Христос чрез антропософията се състои в това, че антропософията разбира Христос като едно космическо същество, като едно слънчево същество. Вие виждате навсякъде при противниците, че се счита за най-големия грях на антропософията, че тя схваща Христос космологически. Там се казва: - Това е притопляне на онова, което вече е било тук като гностично християнство. - Но хората съвсем не знаят, какво изобщо представлява гностичното християнство. Защото освен малкото, от което отчасти може нещо да се разбере, както Пистис София, гностиката е станала позната на по-късния свят само чрез противниковите книги. Никой всъщност не познава гностиката. Само от книгите на противниците се знае нещо за нея. Замислете се веднъж върху въпроса: - Ако от антропософията не остане нищо друго, освен книгите на моите днешни противници, ако всичко бъде унищожено, освен противниковите произведения, как би се описвала антропософията на бъдещите хора! - Това се очаква от някои хора и от някои критици - антропософските книги, които вече са така многобройни да се третират както гностическите произведения. Тогава на разположение биха били само книгите на противниците; те биха били първото, което би се разлистило - само противникови произведения! Това би било извънредно интересно. По отношение на гностиката хората не можеха да получат нищо друго за външното изследване, освен книгите на противниците. Така че изречението: - Старата гностика се притопля - е безмислица, защото никой, който сам не познава гностиката от нейните книги, които обаче са изгубени, не може да го направи. От произведения, най-често написани от противници, тя не може да се опознае. Нищо друго обаче не е достигнало до по-късното човечество. Но въпреки това, също и то показва, че се смята за голям грях, когато някой си позволи да свърже Христос с духа на Космоса. В едно правилно разбиране на Евангелията, всяко изречение трябва да насочи всяка душа към космическото в Христос. Но това постепенно е било изтрито. И във времето, когато най-много е било изтривано, са били най-често инкарнирани онези хора, които, ако днес отново биха дошли, не биха могли да намерят връзката с живота, понеже в тяхната предишна инкарнация, където те също са били умни и разумни, чрез образованието на епохата е било невъзможно да могат да научат нещо за тази взаимовръзка на Земята с духовния живот в Космоса. Понеже в известна степен те така са се носили през живота като че ли Земята е била изцяло затворена в самата себе си и там навън няма нищо друго за гледане, освен физически звезди, те се обръщат при своето прераждане същевременно бленувайки към действащия върху тях реален живот.

Така се разглежда съдбата на човека. Човек разбира, как образованието на епохата придоби такова влияние върху много голям брой от хората, че ги направи повърхности и те се появяват с предразположението за повърхностност в този живот така, както ви описах. Защото така изживяват тези хора, които някога в една предишна инкарнация са загубили връзката с духовните същества на Космоса. В следващата си инкарнация, която е била

определяща за въпросните хора, те не могат да се справят със земния живот. Всички космически мисли не би трябвало обаче да внесат само наблюдения в нашия живот, а воля и дела. И тук ние трябва да помислим как ще бъде в бъдеще, когато към неразбирането на духа в Космоса се прибави също и неразбирането на земния живот, потъването в тривиалността по същия начин, както в дълбочината на живота? Тогава разглеждането на кармата наистина става сериозно. То може само по най-сериозен начин да бъде приемано от нас.

Днес аз исках да видим едно кармическо разглеждане повече от страната на чувствата.

ПЕТНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ
Вроцлав, 14. Юни1924

От някои разглеждания, които стоят във връзка с изграждането на съдбата на човека, с кармическото изграждане, вие можете да видите, че този човешки живот се разглежда непълноценно, ако в самонаблюдението не се включи и сънят. Но сънят всъщност остава извън съзнанието. Когато в своето присъщо на сегашната епоха съзнание човекът обикновено се замисли над себе си, той поглежда назад и всъщност вижда само дните; той пропуска нощите, понеже те минават несъзнателно за него. При обикновените сънливци, една трета част от живота се пропуска. При разглеждането обаче на свръхсетивното, на участието на човека в духовния свят, точно тази трета е от огромно значение. Нека с няколко щрихи схематично да покажем, какво се има предвид (чертае се на дъската). Когато някой достигне определена възраст и погледне назад най-напред към първия ден, който си спомня, добави предишния ден, още по-предишния и така нататък, толкова далеч, докъдето си спомня. Нощите остават между тях, човекът ги оставя без внимание. Той не си спомня така, че да си каже: - Там помежду им винаги се намира нещо. - Това той би трябвало всъщност да го направи. В днешния живот човек не поглежда ретроспективно назад. Той обръща твърде малко внимание на живота, за да дойде до едно точно ретроспективно наблюдение. Но ако го би направил, точно чрез това, което не вижда с ретроспективния си поглед, което му липсва за живота му, той би имал една насока, едно указание за кармата. А самонаблюдението дава важни указания за отделната, за личната карма. Човек веднъж трябва само да започне да наблюдава, колко са различни два момента в човешкия живот - този на събуждането и този на заспиването.

Различието може да се почувства с обикновеното съзнание, но едва инициационната наука може да хвърли светлина върху различието, което се усеща с чувството. Особено различни са моментът на събуждането и моментът на заспиването при болни или при болнави хора. Те по-лесно от здравите забелязват, че при заспиването често се появява едно чувство на лекота. Моментът на събуждането, ако човекът забележи какво чувства вътре в себе си, има нещо като леко неприятно чувство. Моментът на събуждането е придружен с радостно усещане само тогава, когато човекът веднага обърне вниманието си към външния свят и когато в неговото съзнание външният свят

надделее над това, което се надига в него. Моментът на събуждането има нещо мрачно за много хора, също и моментът на заспиването. Но когато заспива, човекът има чувството, че той мъкне, така да се каже, със себе си събитията от деня, които е преживял и че те все повече избледняват и го напускат; те стават все по-леки. Моментът на събуждането носи чувство на тежест, едно чувство като че ли човек се издига от някакви дълбини, като носи от тях нещо, което внася в деня и което трябва да се преработи през деня. Оттам идва и тежкото чувство при събуждането. Ние имаме лош вкус, което може да премине в едно лошо усещане на тъпота в главата. Естествено човекът обикновено не различава тези фини усещания, но точно тези фини усещания, които може да забележи в себе си, по определен начин насочват към много неща в целия човешки живот. Какво всъщност се случва в човека? Нека да опишем съвсем правилно, от една определена гледна точка също и съвсем точно това, което става с човека, като кажем: - Когато заспиваме, в леглото остават да лежат физическото и етерното тяло, азът и астралното тяло излизат навън в духовния свят. Но как точно става това? За да напреднем точно в разглеждането на кармата, нека днес ясно си представим в душата как всъщност се извършва този процес, който с известно право първо описваме абстрактно.

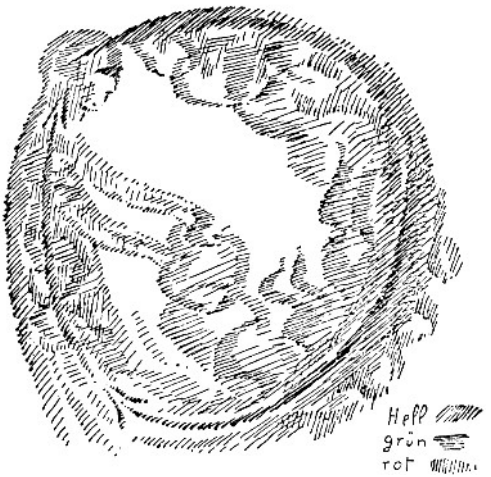

Това излизане на аза и на астралното тяло от физическото и от етерното тяло схематично можем да покажем по следния начин (чертае се). Да предположим, че това е човекът. Когато това е физическото тяло, а това е етерното тяло, то вечер при заспиване азът и астралното тяло така излизат навън, че се насочват към главата. И ние съвсем схематично начертаваме, как те стават все по-големи и по-големи, но описват един вид полукръг. И на сутринта при събуждане, азът и астралното тяло, когато влизат отново във физическото тяло, наистина преминават през крайниците, през пръстите на ръцете и краката. Те всъщност описват един кръг и това, че се описва един

кръг, трябва да се вземе по-буквално, отколкото се мисли. Защото в действителност, когато като нормален човек се събудим сутринта, пред ясновидското съзнание не изплува веднага картината, че цялото астрално тяло и целият аз са вътре във физическото и в етерното тяло, а че от сутринта до обяд и до следобед те бавно се придвижват навътре; азът и астралното тяло бавно се придвижват навътре във физическото тяло. Вие ще кажете: - Тогава би трябвало нещата да изглеждат много своеобразни; тогава би трябвало постепенно да чувстваме, как азът и астралното тяло се движат от върха на пръстите на ръцете и краката към главата. - За един напълно точен ясновидски поглед е точно така, но човекът вътрешно не го усеща. Защото начинът на действие на тези висши същности на човека е просто различен от този, при физическите неща. Вижте, когато един локомотив дърпа вагоните, това става там, където той се намира. И ако едни релси са дълги тридесет метра и локомотивът потегли, той ще измине първо първия метър, после втория и така нататък, и на петнадесетия метър, ако локомотивът още не е там, няма никакво действие. Но не е така при духовните неща. Духовните неща въздействат също и на местата, където още ги няма. Така че наистина денят, в който сме будни, се използва за това, ние бавно да внасяме аза и астралното тяло от краищата на пръстите във физическото и в етерното тяло, но те вече действат в него още от началото, от събуждането, така че вътрешно имаме чувството, че изцяло сме изпълнени с тях. Пред ясновидския поглед обаче се показва, как и през деня става един истински кръговрат; допълващият кръговрат се извършва през нощта. Един такъв кръговрат обаче е налице и - това не зависи особено от времето, - когато следобед поспите малко, тогава става същото. Трябва да си представите, че азът и астралното тяло наистина излизат навън и това се съобразява с вашата потребност за сън. Сънят сам знае, кога спящият ще се събуди. Сънят е един пророк и всичко става съвсем правилно със същата скорост, с която той протича. Вие нищо не знаете за това, но сънят знае. Астралното тяло го знае при всички обстоятелства, дори и тогава го знае, когато поради някаква причина вие спите по-малко отколкото искате; дори и тогава, когато преди да заспите, си казвате, че искате да спите само половин час, а спите три часа вместо половин час. Астралното тяло знае съвсем точно, колко дълго ще спите. Той е един прецизен пророк, защото вътрешните духовни отношения са различни от външните, които се изживяват от човека.

От това вече ще забележите, че е нещо друго, когато човек заспи и нещо друго, когато той се събуди. Защото когато се събужда, човек идва от духовния свят, където е бил през нощта, а когато заспи, отива от физическия в духовния свят. Тук се вижда потокът, в който, така да се каже, човекът плува между заспиването и събуждането, но и в който той също живее. Само че обикновеното съзнание не е пригодено да знае това, което се преживява там; там се живее в подсъзнателното. Но човек преживява нещо също и там, и дори го преживява по подобен начин, както преживява денем, но по един много по-забележителен начин, по един много по-интензивен начин. Там става именно следното:

Когато през деня наблюдавате будния живот, първоначално в него ще имате онези изживявания, които са мисловни изживявания, които са предизвикани от различните събития в живота. Те са тук. Но там вътре винаги се примесват спомени от вече преминали земни животи. Опитайте се поне веднъж да проверите какво при всички жизнени ситуации се примесва там от настоящите спомени и какво от това, което изплува отвътре. Чрез тази проверка човек може да си създаде правилна представа, как се смесва това, когато много внимателно погледне, как в различните моменти животът наистина е голяма смесица от спомени и моментни впечатления. Това обаче са два съвсем различни елемента на вътрешния живот - мислите, които се издигат отвътре и мислите, които се пораждат от сетивата. Два така различни потока на вътрешния живот са налице също и в съня. По време на спането продължава това, което става главно при заспиването и срещу него непрекъснато тече вторият поток, така че напълно ни се изплъзва, каквото изживяваме сутрин при събуждането, понеже тече в посока към главата (виж рис. на стр. 238).

Тези две течения са срещуположни. Едното течение, чието качество се изживява особено при заспиването, е вече споменатото, което човек изживява силно и съзнателно в първите десетилетия след смъртта, където още веднъж преживява живота си, но като в негатив, по противоположен начин.

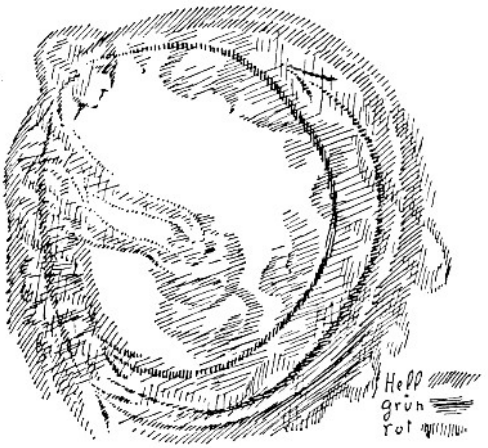

Аз ви дадох един драстичен пример - когато сте ударили една плесница на някого, в живота след смъртта вие не чувствате това, което сте изпитали като гняв и удовлетворение, когато сте ударили плесницата, а чувствате това, което е почувствал другият от тази плесница, неговите физически болки и морално унижение. Това вие бихте изживели картинно, не в действителност, ако съзнателно бихте продължили изживяването, което имате в момента на заспиването, когато то постепенно помръква. Ако човек изцяло, в ясно съзнание се вживее там, тогава ще изпита това, което е противоположното на дневния живот, но картинно. През първите десетилетия след смъртта то се изживява реално.

Начинът, по който аз описах това, съответства приблизително на живота, който човек има, когато е буден, когато е отдаден със своите мисли на външния живот. Но има и едно друго течение. И това другото, то представлява нещо гигантско. Както разясних, то се изживява при събуждане. Само че то има нещо тежко, което се внася в деня и постепенно бавно се преодолява, като човек се освобождава от него. Когато с инициационното наблюдение то напълно се прозре, се вижда, че в това второ течение се крие цялата човешка карма. Цялото кармическо минало минава покрай човека при всеки сън. Докато в това, което човекът може да изживее при заспиването той предчувства предимно своята бъдеща карма, която се изгражда за бъдещето, когато той се събужда, в чувството, което описах, му остава едно леко, съвсем леко усещане за кармата, която той носи. Моментът на събуждането е такъв, за който трябва да се каже, че той означава едно леко загатване на всичко това, което човекът носи в себе си от своите изминали земни животи. Това обаче се улавя чрез всичко, през което преминават астралното тяло и азът, когато те влизат и се разпространяват от върха на пръстите на ръцете и краката навътре в човека. Така е обаче, че една тежка карма, една карма, която трудно се понася, има свойството да излъчва в главата всичко онова, което е отложено като нездравословни вещества, докато една добра карма всъщност складира горе добрите вещества. И там духовното и природното се докосват. Доброто в кармата на човека внася нагоре в главата здравословните състояния на организма сутринта, прави главата свободна; от добрата карма в главата не се появяват толкова много болестнотворни изпарения. От лошата карма, от всичко, което е останало, от нашите зли дела, в главата като един вид изпарения се внасят всевъзможни нездравословни отлагания в човешкия организъм. Главата се чувства бръмчаща и затъпяла от това, което е лошата карма. Точно от състоянията, които човек има сутрин, може да се почувства действието на кармата чак до физическото. А кармата се образува във взаимодействията между спящото и будното състояние. Точно както бъдещата карма се образува от това, което до края на живота ни ще вършим всеки ден, както цялата тази изработвана до края на живота ни карма през нощта означава същото, както образуваните в момента мисли означават за деня, така онова гигантското, - което тече насреща ни, което ние срещаме, когато, така да се каже, от вечерта до сутринта спим, - представлява световните спомени на нашата карма от миналото. Както в будно състояние ние имаме нашите лични спомени, така, когато съзнанието се разпростре над тях, ние имаме нашите кармични спомени от заспиването до събуждането. Тогава насреща ни идват спомените за различните земни животи, които сме прекарали. Скоро след заспиването, насреща на този, който може да разбере това чрез инициационното познание, чрез инициационното съзерцание, може да дойде предишният земен живот, следван от по-предишния и така нататък, назад до онези земни животи, които стават неопределени, понеже самият човек е живял някога в Космоса с едно неопределено, съноподобно, растително съзнание. Така че сънят наистина е прозорецът, през който човекът може да погледне в

своята карма. Той се вживява в своята карма и действа в нея по-нататък чрез своите дела и мисли, които образуват съдържанието на живота му в будното състояние. Точно по време на спането той изгражда своята карма. Това е първото участие в изпридането на кармата - по време на сън. Второто участие вече разгледахме. То става през първите десетилетия след смъртта. Ние отново ще извлечем сериозни възгледи за живота, когатопо този начин разгледаме в душата си значението на съня, когато си кажем, че всяка нощ затова потъваме в съня, защото от заспиването до събуждането ние тъчем нашата карма и тогава е времето, когато нашата карма от предишния ни земен живот намира възможност да навлезе в нашия дневен живот. От нощта кармата постепенно навлиза в дневния живот на човека и от нощта ние черпим нещо съвсем определено, което взимаме с нас за през деня. Който истински си припомни, как през определен ден е преживял някакво значително събитие в своя живот и който притежава едно интимно и фино самонаблюдение, лесно ще почувства, - когато, да речем, това значително преживяване се е случило следобед, - как още от сутринта в душата му се е надигало някакво неспокойствие, което му е предвестило това събитие. Повечето хора, които могат да изпитват нещо подобно, всъщност ще имат чувството, че още от сутринта са тръгнали към едно такова изживяване, което е било от голямо значение в живота им. Предхождащите това изживяване часове през деня са били оцветени от него, дори и когато то е било напълно неочаквано, наистина неочаквано съдбоносно събитие. През дните, когато преживяваме нещо жизнено значително за живота ни, ние се събуждаме различно от друг път, когато нищо не се случва. Само че не го забелязваме. Простите хора, които по-рано живееха на село - това сега се случва все по-рядко, - знаеха за такива неща и затова не искаха веднага да бъдат изтръгвани от съня, защото, когато човек веднага бива събуден и без преход навлезе в будния дневен живот, той ще бъде изтръгван от такива интимни преживявания. Затова селянинът казва, че когато човек се събужда, никога не бива веднага да поглежда към прозореца, а по-добре да извърне поглед настрана, за да запази още малко тъмнината и да може да наблюдава, какво се появява там от съня. Селянинът не иска да погледне веднага прозореца и не обичаше да бъде стряскан при събуждането. Той обича да се събужда естествено от звъна на църковната камбана, която всеки ден го събужда по едно и също време, така че още през цялото време на спането може да се подготви за това. Тогава му се струва, че църковната камбана бавно зазвучава в живота му и на сутринта той има своите предчувствия за съдбата, за съдбовните събития, а не за свободните волеви импулси. Това му е приятно и той ще мрази да го събужда будилникът, защото съвсем сигурно, също като точността на смъртта той измъква човека от всичко духовно, много по-сигурно, отколкото прозорецът, който човек съзира при събуждането. Но в жизнените отношения нашето съвременно културно развитие изцяло е свързано с материализма и ще бъде и по-нататък свързано с тях. Има много неща в съвременния живот, които правят невъзможно за човека да наблюдава духовното, което тъче и твори в света. Колкото повече човекът наблюдава

онова неопределено, може да се каже, полумистично, което може да се излъчи от спането и да навлезе в живота му, толкова повече той ще може да съзира своята карма.

А сега ще разберете, защо аз можех да кажа, че лесно сънуваме хора, които сме срещнали в живота и веднага в душата ни се е появила симпатия или антипатия, независимо от отделните външни впечатления. Какво правим ние там? Това са такива хора, с които сме били вече заедно в предишни земни животи. Да кажем, на 14. Юни1924 година следобед се е случило да срещнем един човек, който ни е бил антипатичен. Ние внасяме в съня това усещане, което предизвиква в нас чувства. Но там вътре е кармата, там стои, какъв е бил той в предпоследния и в последния предишен земен живот; там го срещаме в образа му от предишния земен живот. Ние срещаме всичко това, което сме преживели с този човек, който срещаме и който през деня само ни напомня за нещо. Ние го срещаме духовно напълно реално. Нищо чудно, че го сънуваме; с обикновеното съзнание не можем да направим нищо друго. Ако срещнем обаче един човек за първи път в живота, колкото и да са хубави или грозни очите му или носът му, колкото и силно да ни е заинтересувал, ние не го срещаме когато заспим, защото в предишен земен живот не сме били заедно с него. Нищо чудно, че не можем да го сънуваме! Вие виждате, как подобни неща стават прозрачни, когато духовно правилно се наблюдават.

И така, това, което се разиграва между заспиването и събуждането в образуването на кармата, може да протече нормално, да протече истински нормално; тогава човекът ще види, как се изгражда съдбата му като изпълнение на онова, което той си е донесъл от предишен земен живот. Или той ще изживее, какво по-късно значение имат онези неща, които той мисли или върши в този земен живот. По правило то ще се прояви в това, което човек мисли или върши. Но може да настъпи и още нещо.

Вижте, човек може да е направил или мислил нещо в един земен живот, което е от голямо значение. Нека предположим, че някой човек, който днес живее на Земята е направил през предишен земен живот нещо много важно. Това, което е кармически резултат, то не живее в тялото, което човек е получил от родителите, не и в етерното тяло, което получава първо от тях, а живее в астралното тяло и в аза; то живее в това, което излиза навън от физическото и етерното тяло. Но нека да приемем, че това, което тежи кармически над един човек, е нещо много силно, че то не може да чака до тази възраст, когато астралното тяло отслабва, понеже в старостта мускулите и костите вече стават чупливи. Да приемем, че нормалният живот на човека трае седемдесет години. В тези седемдесет години, през които човекът обикновено може да живее на Земята, също и астралното тяло и азът преминават през едно развитие. Астралното тяло при детето е такова, че то въздейства силно, може мощно да въздейства върху целия физически и етерен организъм; в известна степен при детето то може да работи в мускулите и костите. В старостта то не може да го прави, тогава астралното тяло относително отслабва. Азът става по-силен, но той се отдръпва в по-слабото астрално тяло и така той също действа

по-слабо. Но именно на астралното тяло се дължи, че през старостта не може повече истински да се работи в мускулите и в костите. Представете си, че някой, който живее сега през двадесетото столетие, преди е живял в четиринадесето, или в единадесето столетие. Но когато е живял през единадесето столетие, той е направил нещо много тежко, нещо, което е оставило много силни отпечатъци в астралното тяло. Сега това е останало като резултат вътре в астралното тяло. Когато човекът отново дойде в двадесето столетие, той иска да го изживее, иска от астралното тяло да си даде импулсите да изживее това. Когато това, което идва от изживяното през единадесето столетие е така многозначително, че не се задоволява с едно слабо, остаряло астрално тяло, което едва движи краката напред, за да върши големи дела, тогава то трябва да използва едно астрално тяло в по-ранна възраст. И ако събитието е било толкова важно, че да преобладава над всички останали събития в живота, то трябва с много неща да насити астралното тяло в младежката възраст. Какво означава това? Това не означава нищо друго, освен, че човекът ще има кратък живот в инкарнацията си през двадесетото столетие. Тук виждате, как времетраенето на живота се определя от начина, по който в астралното тяло са вплетени резултатите от предишните земни мисли и земни дела. Те са вплетени в астралното тяло.

Нека продължим нататък. Разгледайте веднъж едно такова астрално тяло, което е преминало през важни жизнени ситуации в някой предишен земен живот, през зли дела. Те така действат в астралното тяло, че това астрално тяло твърде силно навлиза във физическото и в етерното тяло. Това силно навлизане не е здравословно. Само едно известно нормално отношение на астралното тяло към физическото и етерното тяло е здравословно. Силното навлизане, предизвикано например от една лоша карма, разрушава органите и това предизвиква болести в тях. Сега имаме второто. Едно подобно мислене и действие в единадесето столетие може така да раздуе астралното тяло, че да предизвика смъртта на човека в ранна възраст. Но чрез това раздуване човекът освен това се разболява; може да получи тежка болест и да умре в следствие на тази болест. Това е казано физически. Защото ние виждаме какво става във физическото тяло на човека и казваме, че човекът е болен и болестта свършва със смъртта, човекът умира; той се разболява на двадесет и пет години и на тридесет години умира вследствие на болестта.

Дали и духовно се казва така? Не. Там трябва да се каже обратното. Точно значителното, което човекът мисли или върши, довежда до ранната смърт през следващия земен живот. Направеното през единадесето столетие се превръща в смърт през двадесето столетие. А преди смъртта първо се появява болестта. Човекът се разболява, за да умре в подходящия момент. Причината за смъртта, която кармически трябва да настъпи, както видяхте сега, е предхождащата я болест. Това е духовно казано. Когато от физическия свят се преминава в духовния, всъщност всичко се преобръща, взема обратен ход и ние виждаме, как по този път болестта се въвежда в човека. Това е кармическата страна на болестта. Тя може да бъде извънредно важна също и за поставянето на

диагнозата. Не е необходимо веднага да се говори за това с пациентите, но може наистина да бъде важно. Когато помислите, че това, което лежи в кармата, е точно локално определено, ще трябва да го разберете.

Вижте, когато в една непосредствено предшестваща инкарнация, да кажем, в единадесето столетие е извършено нещо важно спрямо даден човек или друг важен факт в мислене или в дела, то при заспиването срещаме това, което е станало през единадесето столетие преди това, което се среща от някоя по-ранна инкарнация, да речем от второто столетие преди раждането на Христос. Така постепенно се среща това, което човек е прекарал през различните земни животи. Но виждате ли (посочва се рисунката), когато човек стигне дотук, е така, че първото, което се среща там, е това, което е извървяло пътя от тук до тук. Това, което е било по-рано там, е изминало пътя само от тук до тук. Кармата идва насреща ни. Това обаче показва, че онова, което е тук горе, идва от това, което е тук долу, това, което е тук долу, може би идва от сърцето. Това обаче, което е съвсем долу в организма, което се е преживяло в предишната инкарнация, то идва от главата. Когато се прозре от колко далеч назад идват значителните събития при болестите, може да се каже от кармата, че това, което се появява като болест в краката, произхожда от сравнително не далеч лежащ земен живот, а което идва като болест в главата, от сравнително далечен земен живот. Така че преходът от духовното във физическото може да се преценява също и според кармата.

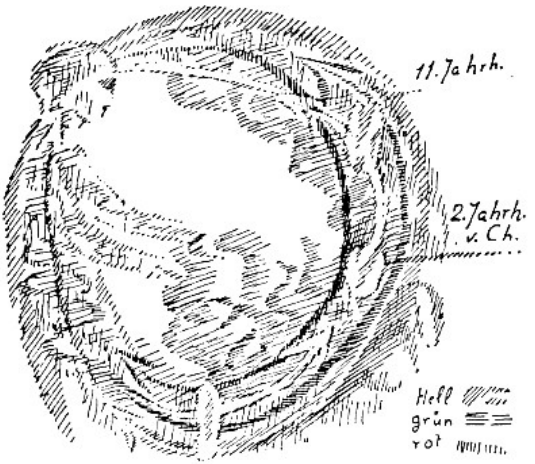

Но същественото е и това, което е важно и за терапията. Къде ще трябва да се търсят лечебните средства за това, което са болести в главата и къде ще трябва да се търсят лекарствата, когато са болни краката? За това, което е болест в главата, трябва да се търсят лекарства в лежащото далеч в развитието на природата - следователно при това, което напомня за ранните природни процеси, да речем например при гъбите, които в техния несъвършен сегашен образ, така да се каже, повтарят това, което беше предишно развитие на

растенията, или при водораслите и лишеите, както и при корените на съвършените растения, които са това, което остава назад в най-ранния период от развитието. Това, което е болно в коремната област, което повече лежи към периферията, ще трябва да се лекува с това, което в природното развитие е настъпило по-късно - с цветята, с цветните растения или също и със средства от минералното царство, с това, което се е появило по-късно. Всичко, което по-късно се е появило в човека, трябва да се лекува с това, което се е развило в природата по-късно. Това стига до детайлите. Естествено и в главата има органи, които са се появили сравнително по-късно. Когато Земята преминаваше през лунното и слънчевото си развитие, човекът е живял, без днешните очи, изобщо без сетивни органи, макар и сетивните органи да са съществували в зародиш още и по време на старото сатурново развитие. Каквито са те днес, така че да ни отразяват външния свят, са се развили сравнително по-късно, едновременно например с появяването на кварца на Земята в неговата сегашна форма. Кварцът в природата, какъвто е днес, разбира се съвсем в началното си състояние, е късен продукт в развитието на природата. Геологията разбърква всичко и не знае как стоят нещата. Затова кварцът, силицият, когато се употреби правилно като лечебно средство, действа върху всичко, което е нервно-сетивна система, или по-точно сетивата, разположени в целия организъм. Сетивата в тяхната настояща форма са се формирали във време, когато и камъните, съдържащи силиций, са се формирали в тяхната сегашна форма. Според нашата карма през нашата първа инкарнация, която изобщо може да се нарече инкарнация, с цялото наше тяло ние повече сме били разтворени в природата, били сме просто една общност с другите форми на растителния и животинския живот, които днес имат своите приемници. Гъбите и корените на растенията някога не са изглеждали така, но по известен начин това, което днес съществува в гъбите, лишеите, водораслите, в корените на растенията е подобно на това, което сме прекарали тогава в нашата първа значителна инкарнация. При всичко това, което се намира днес в цветовете, в цветята и в равностойно образуваните минерали ....(пропуск в бележките). Аз ви разказвам това, за да видите, как едно правилно разглеждане на кармата съответно също води до развитието на природата. И от съответствието между природата и човека от кармата може да се узнае как трябва да се лекува. Всичко в живота така трябва да се разшири, че постепенно да се влее в духовната наука. Защото всичко останало е лутане и напипване в живота, като един живот в духовен мрак и това доведе човечеството до сегашните му проблеми. Ако човечеството отново иска да излезе от тях, то трябва с труд да се издигне на светло; това означава, че физическото трябва да се разшири до духовното. А чрез нищо друго не се стига така, бих казал, съответно в духовното, както точно чрез всичко това, което може да се узнае за кармата.

Когато човек си представи, как от дълбочината на съня навън се проявява действието на кармата, как тя отново работи вътре в съня при заспиването, как нормалното изграждане на кармата подтиква човека към дейност, как отново

внася делата му в кармата и при това човекът изживява обикновената карма на живота; или когато се прозре как животът трябва да се прекъсне, как човекът трябва по-рано да умре, оттам кармата раздува астралното тяло, което силно трябва да бъде засегнато от неговите предишни действия и това води до човешките болести, той вижда тогава навсякъде да се показва как действа кармата. Или да приемем, че човек преживее катастрофа и от това се разболее. Тогава при известни обстоятелства една такава катастрофа, - която може да е кармически заложена, но не трябва да е непременно такава, - действа в по-нататъшното протичане на кармата през следващите земни животи. Болестта може да бъде и начало на кармата. От своя страна там ще се види, че такива болести, които са начало на карма, правят заспиването неприятно, именно те го затрудняват. Но когато болестите са начало на карма, тогава те имат нещо утешително. И при някои от тях ние наистина трябва да си кажем, че болести, които са проявяваща се карма, които въздействат неприятно върху събуждането, са такива, които сочат към предхождащи по-ранни събития. Болести, които са бъдеща карма и въздействат неприятно върху заспиването, които не ни оставят да заспим, са начало на добра карма. Защото това, което изстрадваме от една болест, ще бъде изравнено. Човек сега изпитва болки, а по-късно, така да се каже, ще получи компенсацията за болката - окрилящо и радостно изживяване. В живота при духовното разглеждане някои неща отново изглеждат по-различно, отколкото при физическото наблюдение. За физическото изживяване понякога е много болезнено да не може да се заспи. Едно правилно разглеждане на духовното може да донесе утеха на някого. И когато моментното физическо не се поставя над духовния живот на човека, всъщност може да се каже: - Слава Богу, че често съм имал трудности със заспиването, защото това само ми доказва, че в бъдещи земни животи ще изживея много издигащи радостни неща; от моя сегашен земен живот много неща искат да навлязат в следващия ми земен живот. - Безсънието понякога може да бъде добра утеха и ако безсънието не би било кармически нещо добро от духовния свят, тогава безсънието щеше много повече да вреди на човека. Защото някои хора могат да разкажат цели истории за своето безсъние, така че външно-медицински може да се произнесе заключението: - Защо човекът още живее? - За нормалния живот е необходим нормален сън. Но някои хора разказват колко дълго не могат да заспят. Човек е изненадан, че те още живеят, защото би трябвало да са мъртви, а те не са. Но тук действа тази свежа духовност, която задържана от аза действа в живота изравняващо. И когато малко се разгледа живота, се вижда, че едно малко безсъние при тежки жизнени борби може да се понесе, но да се лежи, когато човек е спокоен, без да може да заспи, напълно буден, да прекара нощта така спокойно буден, това въпреки всичко е прелестно, защото то се поставя във волята и така човекът все повече и повече се вживява във вечността. Но то трябва да навлезе във волята. Не е същото, когато то се дължи само на физиологията. Но въпреки това за трудното заспиване и за безсънието има една кармична утеха, понеже

всъщност то насочва към бъдещата карма, по отношение на някои неща насочва към бъдещето.

ШЕСТНАДЕСЕТА ЛЕКЦИЯ
Вроцлав, 15. Юни1924

Нека това, което се представя пред нас чрез непосредственото наблюдение на нашето отношение към живота между раждането и смъртта веднъж го сравним с това, което човекът трябва вътрешно да изпитва към връзката на своето душевно-морално поведение, мислене и дейност с резултата от това морално-душевно поведение. Точно през тези вечери ние изходихме от такива наблюдения и накрая ще оставим нашите разяснения отново да се влеят в такива наблюдения. Когато от една страна погледнем начина, по който нашите морално-душевни действия произлизат от нашите намерения, от цялата нагласа на душата ни, когато непредубедено разгледаме самите нас, ние виждаме, как определяме някои от нашите действия като морално добри, които могат да се причислят към мировия процес, а други като морално лоши, несъвършени; такива, които душевно не могат да се причислят към мировия процес. Но всичко това, което става чрез хората, не може да има само моментно значение - така всъщност всеки сам може да си каже, - както всичко в природата не може да има само своето мигновено значение, а има своите въздействия, своите последствия. Всичко става причина за нещо друго или е следствие от нещо друго. Човешкият живот съвсем не би се включвал в хода на световните събития, ако това, което той носи в себе си, не би могло да бъде причина и следствие. Но докато ние напълно можем да бъдем доволни, когато наблюдаваме в природата, как нещо произлиза от своята причина, съвсем не можем да бъдем доволни за връзката на нашето морално-духовно изживяване с хода на света. Ние виждаме, как във физическите събития не се установява непосредствена връзка между това, което трябва да последва от нашата морално-душевна нагласа и това, което в течение на физическия живот наистина се случва. И също така, когато разгледаме това, което се случва между хората, и когато наблюдаваме душите, ние често виждаме, че този, който при дадени обстоятелства, изглежда морален, душевно добър, бива постиган от нещастия, от лоши неща в света, докато този, който е душевно слаб, лош, зъл, е възможно да бъде засегнат от външни нещастия, но не е така, че във всичко получава отплата или нещо подобно за това, което живее в неговата душа. Накратко, когато погледнем в природата, ние не намираме връзка между това, което човекът изживява, което го постига от съдбата и това, което е същността, естеството на неговата воля и би било една, би могло да се каже, съвсем безотговорна илюзия, ако за отделния земен живот човекът си въобрази, че ходът на неговия, определен от съдбата живот, някак си се получава като следствие от неговата морална воля. Лошият може да е щастлив, добрият може да бъде нещастен. В тези две изречения се изразява това от земния живот, което първоначално прави този земен живот неразбираем

относно висшата човечност. И от това ние ще видим, как човекът, както е поставен в света, не е в състояние да остави да се проявят съответните следствия от неговите действия. В отделния земен живот моралното остава вътрешна душевна нагласа, вътрешно душевно настроение, не може непосредствено да се разкрие във външната физическа действителност. Но възможно е, душевната нагласа да стане реално следствие на душевното настроение. Въпреки, че нашето добро поведение вътрешно душевно може да ни задоволява, възможно е да ни постигне нещастие, което стои в крещящо противоречие с това, което ние всъщност причиняваме; но това, което се е получило по този начин, въпреки това остава вътрешно-душевно. Човек трябва да си признае, че във физическия живот той не е в състояние да осъществи външно това, което морално-душевно носи в неговата душа.

Когато така разглеждаме кармата, как предишните земни животи проникват в по късните, - както направихме това през последните дни, - ние достигаме до една такава вътрешна, съответна връзка на по-късното с по-ранното в душевно моралната област. С други думи това означава, че тук във физическия земен живот човекът има една организация, която връща в душевността му душевните следствия от неговото морално поведение, не ги оставя да се проявят в единия земен живот. В този земен живот човекът е безсилен да прояви това, което морално носи в душата си. Безсилен е човекът; неговата външна физическа конституция, неговата етерна субстанция го правят безсилен. В живота си между смъртта и едно ново раждане човекът става толкова силен, колкото е безсилен тук във физическото тяло. Щом обаче тук във физическия живот физическото тяло и етерното тяло му пречат, щом го правят безсилен, трябва да има нещо в живота между смъртта и новото раждане, което да го прави силен, за да ги осъществи в по-късния си земен живот. С нашето физическо тяло и с нашето етерно тяло тук се намираме всред природните царства. Това, което ние трябва да вземем от природните царства за нашето физическо и за нашето етерно тяло ни прави безсилни, немощни. С това, с което преминаваме през портата на смъртта, с нашата собствена душевно-духовна същност, ние ставаме мощни след смъртта, понеже между смъртта и едно ново раждане сме свързани със съществата на висшите йерархии, също както тук на Земята сме свързани с царствата на природата. Съществата от висшите йерархии се разделят на три царства. В най-долното в известна степен царство са Архаи, Архангели и Ангели, в средното царство - Ексусиаи, Динамис, Кириотетес и в най-висшето царство - Престоли, Херувими и Серафими. В течение на тези лекции ние представихме, как човекът живее между смъртта и едно ново раждане с истинската същност на звездите и поради това с тези висши йерархии. Но за да може морално-душевното да се прояви в нашия земен живот, трябва да се случи следното:

Най напред ние трябва да запазим като истина в душата си това, което е следствието от нашето морално-душевно мисловно настроение, от чувствата, от волевите импулси. Ние трябва да го запазим и да чакаме, докато в живота между смъртта и новото раждане получим помощта на съществата от висшите

йерархии. Тогава това, което ние носим в душата си, първо минава през духовния свят, появява се пак в един нов земен живот под формата, под която трябва да се прояви. Какво бихме били, ако в земния живот непосредствено можехме да осъществим това, което душевно-морално носим в нас? Ние не бихме били хората от земния живот! Представете си, че носите нещо морално-душевно във вас, за което с право можете да предполагате, че то би създало една щастлива световна ситуация и това се случи, вие сте могли да го осъществите. Какво бихте били тогава? Вие бихте били магьосник, не един човек на земния живот! Защото, ако едно такова душевно-духовно непосредствено се осъществи, то в основата си ще е магическо действие. В отделния земен живот между раждането и смъртта през нашия настоящ миров цикъл човекът не е магьосник, но той е магьосник заедно със съществата на висшите йерархии, като действа между смъртта и едно ново раждане и продължава това действие, когато от този живот между смъртта и едно ново раждане той отново слезе в земния живот. Кармическото развитие на човека през тези два така съвсем различни начина на съществуване - земния и този между смъртта и едно ново раждане, - е действително областта, където човекът действа магически. Когато ние разглеждаме физическия човек, както той стои пред нас във външния живот, за нас той се разделя - това аз описах в края на моята книга «За загадките на душата» - в нервно-сетивна система, ритмична система и веществообменно-двигателна система. Обмяната на веществата и двигателната система с крайниците са взаимно свързани, Когато движим нашите крайници ние засилваме обмяната на веществата, тя трябва да действа сама, трябва да се изразходват сили в човека. Обмяната на веществата трябва сама да работи. Във вътрешното изживяване също трябва да става обмяна на веществата. Двете са сродни. Когато първо разгледаме обмяната на веществата в човека, как работи във физическото тяло, ние се изкушаваме да я смятаме за най-низшата система в човешката земна същност. Има хора, които се наричат идеалисти, понеже са свикнали да гледат с известно презрение към веществообменно-двигателната система. За тях тя е най-низшата система, онази система, която идеалистически настроеният човек предпочита изобщо да я няма. Но без нея изобщо не може да се съществува в земния живот. Тя е това, което в земния живот представя човека в неговото несъвършенство.

Това, което тук се вижда е следното: За изграждането на физическия човек веществообменно-двигателната система е най-низшата и оттам има малко общо със същинската човечност в земния живот, но в земния живот тя е свързана със същества от най-висшата йереархия - Престоли, Херувими, Серафими. Когато вървим из света или работим с нашите ръце, тогава в тази тайнствена дейност лежи дейността на Престоли, Херувими, Серафими. Те обаче остават само помощници, когато човекът продължи своя живот след смъртта и продължава да живее между смъртта и едно ново раждане. Там те остават помощници. Пълна заблуда е да се вярва, че морално-душевното идва от главата. Разглеждано от една висша гледна точка, главата съвсем не е така ужасно важен орган в човека. Главата повече или по-малко всъщност е

огледало на външния свят и ако имахме само главата, не бихме знаели нищо друго, освен нещо за външния свят. В главата просто се оглежда външният свят. Изживяванията на главата са само отражения на външния свят. Това, което живее в нас като нравствени импулси, като душевни импулси, не идва от главата, а идва от същата област, където се намира обмяната на веществата и двигателната система, но не от физическата част на веществообмяната-крайници, а от духовно-душевното на системата веществообмяна-крайници, където живеят Престоли, Херувими и Серафими.

И така, ние трябва да си представим следното, за да получим в тази област съответната представа за човека (чертае се). Този трети член на човешката същност, системата - веществообмяна-крайници, първоначално изглежда да е несъвършен, да, иска ни се да кажем, че човекът не е достатъчно издигнат относно своята физическа и етерна организация. Но там вътре има нещо друго, или по-добре казано, тази система стои в нещо друго. Там вътре живеят Престолите - аз, разбира се, показвам това само схематично - вътре творят Херувимите, вътре пламтят Серафимите. Когато човекът мине през портата на смъртта, от него отпада всичко онова, което лежи в основата на физическата система на веществоовмяната-крайници и той остава със своята азова същност в областта на това, в което той беше още през време на живота си - в областта на Престоли, Херувими и Серафими. След това той продължава да живее в лоното на Престоли, Херувими и Серафими. После той се отделя от тях. По-нататък обаче те изграждат - също и към това насочих през тези дни - това, което е било заложено в душевно-нравственото. Тук на Земята човекът поглежда нагоре към небето, за да почувства какво е за него висшето, духовно свръхсетивното. Това човекът прави, докато се намира на Земята. Когато човекът се намира в живота между смъртта и новото раждане, той гледа надолу и вижда какво става от душевно-нравственото му поведение чрез действията на Престоли, Херувими и Серафими. Там той вижда, че когато отново слезе на Земята, долу ще се осъществят последствията. Престоли, Херувими и Серафими работят там за осъществяване на духовното. След като така сме станали внимателни за това, ние виждаме, че човекът по магичен начин изпраща следствията на своите дела от настоящия в следващия земен живот.

Нека сега, след като сме разгледали системата веществообмяна-крайници, да се обърнем към полярно противоположната система, към нервно-сетивната система, която се намира също в целия човек, но предимно е разположена в главата, нека разгледаме главата на човека. Чрез своята глава човекът наистина изживява отражението на настоящия външен свят. Неговите мисли, неговите представи, в които той единствено е буден, всъщност в главата са само отражения от вън. Но когато човек се издигне до инициационната наука, първо до имагинативното познание, тогава, както ви е познато, чрез имагинативното познание, чрез неговото преобразяване се стига до инспиративното познание и след това чрез интуитивното познание се достига назад до предишните земни животи. Тогава се разглеждат предишните земни

животи, но те се разглеждат в тяхната духовна форма. В духовния свят също и познанието е нещо изцяло реално. И този, който с истинско инициационно познание прави това, да погледне в предишни земни животи, той не чувства, като че ли сега се намира тук, сега на 15. Юни1924 година, а той се възприема като намиращ се в течението на предишните си животи. Той не само вижда там вътре, а той се възприема с цялото свое същество там. Това не е едно абстрактно-познавателно виждане, това е връщане, идентифициране с това, което човек е бил. Душата се оживява, развълнува се и раздвижва, когато се завърне в предишните земни животи. Чрез това обаче, че човек се връща там, се спечелва възможността той да промени гледната точка на своя мироглед.

Каква е гледната точка на външния мироглед, която човек обикновено има? Гледната точка на обикновения външен мироглед е главата. Тази глава, която е в основата на физическата нервно-сетивна организация, тази глава, която вие сте имали в някой предишен земен живот или в предишния земен живот, нея не можете да я направите гледна точка на мирогледа, когато сте се върнали назад в предишен земен живот. Това не можете да го направите; тя отдавна вече не е там, тя е изчезнала. Само духовното, което живее в главата, това можете да направите изходен пункт на мирогледа. Инициацията се състои в това, че с връщането в своя предишен живот човек се одухотворява. И всъщност всяко ясновиждане в най-добрия смисъл на думата представлява връщане в предишни земни животи. Да бъдеш инициран означава, да не стоиш в настоящия земен живот, а ясно да погледнеш нещата, с очите на човека, който си бил в предишния земен живот. Докато в обикновения ход на света човек е такова несъвършено същество в земния живот, че вижда само външния физически свят, това, което човек е бил в предишните земни животи, междувременно е станало ясновиждащо. И по правило е така, че когато се премине назад към предпоследния земен живот, се прави откритието, че тогавашният човек всъщност отдавна вече е станал много по-съвършен човек.

Да, откъде идва, че това, което човек е можел да бъде според предишния си земен живот не е станало? От къде идва това? Вижте, ако като човек имаме само една глава и преминаваме от един земен живот в друг, ние бихме били така съвършени през другия си живот, както описах. Но ние нямаме само главата, а също и другите системи. И в това, че в системата веществообмяна-крайници се намира магическият принцип на човека, който отново действа в кармата, тя пренася главата на човека от един живот в друг. Следователно кармата действа съвсем непосредствено във формирането на вашата глава. И когато в тази област се започне първо да се развива едно непредубедено наблюдение върху човека, тогава от главата и физиономията на човека ще научим да четем много от неговата карма. И ако разгледаме тази глава на човека, както се разглежда с обикновеното съзнание, изглежда, като че ли взимаме Гьотевия Фауст и започнем: «H-a-b-e n-u-n a-c-h», понеже можем само да четем буквите, но не думите. Повече не може да се каже «Habe nun, ach». Но когато се научим да четем, ще разберем какво се крие зад тези интересни букви. Аз вече ви казах: - Докато иначе имаме само тридесет различни форми

на буквите, от тази дреболия зависи в една книга да имаме Гьотевия «Фауст», в друга книга - Хегеловата «Логика» в трета «Библията» и т.н.. Да имаме всичко това, е следствие, че сме се научили да четем. Също така можем да се научим да четем и в това, което ни заобикаля. И от разпознаването на знаците на човешката форма на главата да се издигнем до четенето в нея, само това ще ни доведе до тайните на кармата на въпросния човек. Така че ние можем да си кажем при това, което е видимо, наистина външно видимо във формата на главата: - Всеки човек има своята собствена глава, никой не прилича на някой друг според изграждането на главата си. - Макар че хората често си приличат, те не си приличат в тяхната карма. В изграждането на главата пред физическо-сетивното наблюдение се показва кармата на човешкото минало. В системата вещественообмяна-крайници се проявява бъдещата карма, която е духовно скрита, невидима. Така че, когато духовно говорим за човека, ние можем да кажем, че от една страна в човека видимо се проявява неговата минала карма, а от друга страна той носи невидима в себе си своята бъдеща карма. Така ние можем да се издигнем до едно вътрешно духовно разглеждане на човека. Когато разглеждаме системата вещественообмяна-крайници, вътре само физическото и етерното са по-низши, в нея живеят най-висшите духовни йерархии. Преминем ли към главата, виждаме, че главата всъщност е най-съвършеното във физическо-сетивния свят, понеже по един външен, видим начин тя носи в себе си това, което духовно действа в нея от предишни земни животи - хората обикновено най-много я ценят, - но тя не е такава в духовно отношение. Защото докато в системата вещественообмяна-крайници живеят Престоли, Херувими и Серафими, в системата глава живеят Ангели, Архангели и Архаи. Те са, които всъщност стоят зад всичко това, което ние изживяваме с нашата глава в сетивно-физическия свят. Те живеят в нас, в нашата главова система. Те действат зад нашето съзнание, те срещат въздействията на само физическо-сетивния свят и го отразяват обратно, а ние осъзнаваме отраженията. Това, което ние осъзнаваме с главовата система, е само отражение на делата на Архаи, Архангели и Ангели в нас (чертае се). Ако би трябвало да продължа схемата, трябва да кажа: - В главовата система на човека, на другия полюс действат Архаи, Архангели и Ангели. - За духовните същества аз винаги употребявам имената на старата християнска традиция, която притежаваше още духовното, макар и че бих могъл да ги нарека с други имена.

Между нервно-сетивната система, която предимно е свързана с главата и системата вещественообмяна-крайници, човекът има и своята ритмична система. В тази ритмична система се намира това, което става между белите дробове и сърцето. В нея живее йерархията на Ексусиаи, Динамис и Кириотетес. Също и при това приключване с разглеждането на кармата достигаме до заключението, че отпред човекът, така да се каже, е свързан с трите царства на природата, които се намират тук на Земята, че назад е свързан със стоящите едно над друго царства на йерархиите. И както тук на Земята неговото физическо тяло го приема и го затруднява да осъществи по магически начин

своя духовно-нравствен живот, така след смъртта го приема светът на йерархиите и го оставя да изживее по магически начин за следващия му живот това, което той не може магически да осъществи в един земен живот. Когато човекът преминава от единия земен живот в другия, при всички обстоятелства, когато се развива по правилен начин, със системата на главата от предишния си живот той би достигнал до ясновидство; Ангели, Архангели и Архаи биха го въвели в ясновидството. Поради това, когато човекът наистина разбере духовното, онова което може да се нарече ясновидство - без примесите на суеверието и шарлатанството - въпреки че във външния свят се е развил до своя настоящ земен живот, той може да се постави в своя предишен земен живот с една, така да се каже, космическа нагласа.

Ако някой живее, да речем, в двадесето столетие, той използва това тяло - и за познанието той трябва да използва тогава главата, - което може да му даде двадесето столетие. Така той не може да бъде ясновидец. Нека обаче приемем, че в това двадесето столетие чрез душевни упражнения той се пренася в един минал земен живот, например през десето-единадесето столетие, в това, което някога е бил. Той тогава не е онзи, който е бил някога, а чрез своята собствена сила духовно е постигнал да бъде това през двадесето столетие, което е бил някога и там той е ясновидецът. Чрез инициационното познание наистина може да се постигне ясновидството в живота във физическия свят. Когато обаче се погледне вътре в човешкия живот, пред ясновидското познание реално се представя, че в дълбоките импулси на човешката природа, в по-дълбоките основи на душата, онова, което е било в един предишен земен живот, отново се проявява в друг образ. В това отношение се виждат най-различни неща и тук се касае за това, че ако изобщо човек има сериозен стремеж да достигне до такива неща, каквото е действието на кармата, той трябва вече по интимно, отколкото обикновено прави това, душевно-духовно да преоформи земния си живот.

Искам да илюстрирам с един пример това, което казах. От начина, по който давах тези примери, вие знаете, че те действително са извлечени от едно отговорно духовно изследване.

Около основаването на християнството в европейско-азиатския Ориент живееше една индивидуалност с малко удовлетворяващата задача - беше времето, когато още съществуваше робството - да бъде надзирател на известен брой роби, които принадлежаха на един господар. Свръхсетивното съзерцание довежда до една такава ситуация, където една човешка душа от онова време, въплътена в тялото на един надзирател на роби, трябваше да изпълнява всичко това, което заповядваше господарят на тези роби. Робите имаха пряк контакт предимно с надзирателя. Между тях и надзирателя се породиха отношения с морално-нравствени импулси. Душата на този надзирател всъщност беше раздвоена. Той често не одобряваше суровите, жестоки мерки, които му беше възложено да прилага от неговия господар. Той го правеше, понеже беше поставен в тези условия, понеже в тогавашното време се е смятало за правилно така да се прави. Помислете си дали хората и днес са винаги такива, каквито

всъщност биха искали да бъдат? - Те не мислят върху това, дали са такива, каквито искат да бъдат. Затова се лъжат относно дисхармонията между това, което са и което искат да бъдат. Тази душа следователно не беше това, което би трябвало да бъде, а всъщност тя изпитваше дълбоко състрадание, дълбока любов към всички тези нещастни роби, към които трябваше да проявява жестокост. Но изхождайки от социални навици, тя причиняваше доста зло на робите. Поради това тя стана също и отговорна, макар че на първа линия беше отговорен този, който притежаваше робите и беше техен господар.

Двете индивидуалности отново се родиха в средата на Средновековието и то сега като брачна двойка. Някогашният собственик на робите отново беше роден като мъж, надзирателят беше жена. Този мъж в средата на Средновековието, който беше прероденият някогашен собственик на робите, заемаше в едно село не особено приятен пост. В известен смисъл той беше един вид полицейски слуга. Всичко, което се случваше в тази селска община, беше стоварвано на гърба му. Положението му всъщност беше много лошо. И когато се потърси, защо беше така, се разбира, че тези селски жители в по-голямата си част бяха робите, които той по-рано беше притежавал и които беше третирал по такъв жесток начин чрез своя надзирател. Кармически сега беше устроено така, че някогашният собственик на роби отново беше висш чиновник, но пък беше станал селски полицай, върху когото всичко се стоварваше и с това то беше стоварвано и върху жена му. Но поради това, че тази жена изстрадваше всичко, което родените сега като селяни някогашни роби стоварваха върху мъжа, се осъществяваше кармата също и между тази съпруга, която беше някогашният надзирател и притежателя на робите. Възелът между двамата се развърза. Между двамата беше развързан възелът, но не и между някогашния надзирател, който сега беше се преродил като жена и селяните, т. е., някогашните роби. Те отново се срещнаха и то в деветнадесето столетие. Някогашният надзирател на роби, който по известен начин се подчиняваше на своя някогашен господар, се роди като големия педагог *Песталоци*, а някогашните роби бяха тези, които бяха облагодетелствани от неговите добри дела.

Да, така се случва. Такива неща трябва да се разглеждат не само със сухия разум, а с душата, с чувство и любов, но така, че чувството, топлината и любовта да станат така ясни и светли, какъвто е иначе разумът и да може да се достигне до истинско познание. Разумът може да развива само картини от външната природа и който вярва, че може да получи нещо друго, освен картини от външния свят, той се заблуждава. Това другото можете да имате едва когато душевната нагласа, чувството и любовта станат познавателни сили. Едва с това, че човек се пренася в кармическото развитие по описания начин, се стига дотам, постепенно да се изработят възгледи за действието на кармата. Но тогава трябва да участва цялата душа. Затова това, което се съдържа в такива разисквания за кармата, трябва да обхване целия човек.

Виждате ли, вече трябва да се появят такива неща, душата по задълбочен, топъл начин да се вживее в антропософското движение. Преди известно време

аз наистина бях дълбоко развълнуван. Аз разказах това, което ви представих сега за Песталоци, също и в Дорнах и трябваше заедно с един член на дорнахското ръководство да посетя в Базел един чиновник. Там в чакалнята висеше една картина, известната картина, която също и другият, който беше с мен често беше виждал. Там беше нарисувано, как Песталоци се държи с децата. Този приятел от езотеричното дорнахско ръководство се развълнува от картината и каза: - Когато човек разгледа образа, който е взет от същността на Песталоци, то ситуацията всъщност съвсем не би могла да се разиграе по друг начин, освен по начина, по който всичко това е изобразено чрез антропософията. - Виждате ли, точно това са нещата, които трябва често да стават, които наистина трябва да могат да внесат в непосредственото изживяване това, което идва от антропософското разбиране. Затова разискванията за кармата, които сега ми беше позволено да направя пред вас за мое най-голямо удовлетворение, не могат да имат претенциите да бъдат разбрани само интелектуално, а всичко, което разгледахме през тези осем дни апелира не само към вашия интелект, а към вашето сърце, към цялата ваша душевност. И само когато вие обобщите това, което казах за прераждането на исторически личности, за наблюдението върху отделната карма, за взаимното проникване на съня и будното състояние в развитието на кармата и го оставите да въздейства върху вашето сърце и вашата душевност, тогава от тези разглеждания ще може да произлезе едно обширно разбиране за действията на кармата в отделните човешки личности.

Само проникването в целия човек на това, което днес предпочитаме да приемаме предимно интелектуално, е това, което отново може да издигне намиращата се в упадък цивилизация. Какво казва днес ориенталецът за западните хора? Ориенталецът днес няма вече тази духовност, която ние просто можем да приемем, но една духовност, която в древни времена наистина е виждала дълбоко в духовния свят. От това са му останали само следи, но в душата си той има чувството за това, каквото някога е било в Ориента - един живот, проникнат от духа, който живее във всички неща. Това притежава всеки, който не е потънал в материализма. Един от тези ориенталци, който имаше точно чувство за същественото от живеещата в духовността ориенталска мъдрост, когато наблюдаваше западната цивилизация казваше: - Колко особена е тя? Особеното при нея е, че тя има само фасада, а няма фундамент. Фасадата е издигната нагоре директно от Земята, но на нея й липсва основният зид. - И този ориенталец продължава: - Да, всъщност във всичко, което принадлежи към неговата цивилизация, в почти всичко, западният човек изхожда от аза, от този, затворен в един едничък земен живот аз, който, ако действа така, както се вижда, не представлява никаква реалност. Той само тогава е една реалност, когато излезе от себе си и навлезе в поредицата изминали земни животи.

Да се стои в поредицата изминали земни животи, това ориенталецът вижда като основния зид на сградата, а да се остава така при аза, както той е заключен между раждането и смъртта, това той вижда като фасада. Не

видяхме ли днес, че когато гледа в духовното, човекът отново поглежда в миналото? Когато в магически смисъл той отново погледне кармическото развитие, трябва да се опре на гледната точка на поредицата изминали земни животи. Тогава азът ще се разшири, тогава азът няма да бъде вече егоистичен. Ориенталецът казва, че европеецът може да намира аза само във времето между раждането и смъртта; това той нарича егоизма на европееца. Затова той казва, че европеецът, изобщо западната цивилизация има само фасада без фундамент и ако западната цивилизация така продължава да остава да стои при аза, който живее между раждането и смъртта, би могла да настъпи ситуацията, - понеже фасадата няма основи, - отделните камъни от фасадата да изпадат. Всъщност в много души на ориенталските хора, понеже те предимно живеят с картини, с имагинации, се поражда тази картина с падащите камъни от фасадата, която няма основа. Точно разбирането на тези неща довежда извън фасадата без основи. Съзерцаването на кармата, което води от един земен живот до друг земен живот, извежда човека извън неговата ограничена, простираща се само в един живот, дейност.

Днес, когато трябва да държа последната лекция пред вас, бих искал да поставя пред душите ви този поглед към културно-историческата задача на антропософията. Ако продължава да действа в душите ви той ще разкрие някои неща и тези души ще могат да допринасят, да се създадат основите за една истинска, истинска в самата себе си, солидна фасада на западната цивилизация. Ориенталецът винаги употребява една поука, когато казва това, което споделих с вас. Аз няма нужда да я споменавам, нещата вече често са били казвани от ориенталците. Когато ориенталецът каже едно такова изречение, той е на мнението, че Западът трябва да прибави това, което самият той притежава от древни времена, изобщо за да е възможно земната цивилизация да не бъде унищожена. От такива стремежи, каквито има антропософията, ще зависи дали тази ужасна съдба, която днес се предсказва от всички разумни ориенталци, ще се разпростре над западната цивилизация. Необходима е добра воля, за да се проникне в духовния свят, за да се приеме отново духовността в човешките сърца, в човешката душевност. Затова формиращата се човешка общност за такава духовна работа, каквато вие извършихте сега, трябва само да обхване нещата в правилния смисъл, когато си постави задачата, с всички сили на стоящата на разположение на душата воля да работи за човечеството, то отново да се издигне до изживяването на духовното. И при тези лекции ставаше въпрос за това насочване към чувственото душевно-познавателно изживяване на духовното и на морално-нравственото в широк смисъл. Затова исках точно с това да изпълня часовете, в които отново можахме да бъдем заедно. Но антропософията би трябвало по всяко време сериозно да приема духовното, - във всеки миг, не само във всеки час. Тя би трябвало да осъществи изречението: - Когато в пространството сме един до друг, ние сме физически заедно, но понеже ние прозираме духовното, знаем, че и тогава сме заедно, когато физически се разделяме. Затова, понеже знам, че някои трябва да заминат още днес, още след тази лекция, днес ви

казвам: - Нека така да се разделим, че да си кажем: Ние искаме да сме истински антропософи чрез това, че също и тогава, когато сме пространствено разделени, да останем свързани с душите си в духа, който става жив за нас чрез нашия мироглед. Нека ние, които заминаваме, да се сбогуваме с нашите приятели от вроцлавския клон така, че да им кажем: - Ние искаме да си спомняме за това, което ни беше позволено да изработим за нашите души и за душите на другите хора заедно с вас. Искаме да се чувстваме свързани с вас, също и тогава, когато напуснем тази зала, бихме желали също и вроцлавските приятели да мислят за тези, които за свое най-голямо удовлетворение се намираха през това време всред тях.

ЗАБЕЛЕЖКИ

За това издание

Лекциите са напечатани въз основа на записки, които се намират в архива на наследството на Рудолф Щайнер. Оригиналните стенограми не са запазени. Записките са водени в Прага от Хелене Финк, д-р Айзелт и г-ца Принке, в Париж от Карл Дай и във Вроцлав от Курт Валтер.

Лекциите от 29. Март, 23. май и 7. Юнибяха предхождани от изказвания относно проблеми, засягащи обществото, които са поместени в Събр. съч. 260-а «Конституцията на Всеобщото антропософско общество и Висшата школа за духовна наука». Там се намира също и заключителното слово след лекцията от 5. Април в Прага. Илюстрациите са направени по скици, които стенографът е включил в стенограмите си

Забележки към текста

Произведенията на Рудолф Щайнер от Събраните му съчинения (Събр. съч.) в забележките ще бъдат дадени с библиографския им номер.

Стр.

13 Аз искам да започна тези лекции....Като въведение Рудолф Щайнер е говорил за Коледното събрание, което е поместено в Събр. съч. 260а «Конституцията на Всеобщото антропософско общество и Висшата школа за духовна наука», стр. 181.

15 *госпожа д-р Колиско:* Лили Колиско (1889-1976), води по това време в Щутгарт изследователския институт «Milzfunktion und Plättchenfrage» Щутгарт .1922

16 *литературно движение, което се сзобразява с отношението на Луната към Земята*. Какво се има тук предвид не можа да се открие.

17 *Paul Deussen, 1845-1919,* философ и индиолог.

20 *Джузепе Гарибалди, 1807-1882.* Борец за свобода и същинският основател на италианската държава.

39 *Лицемерология*: Има се предвид често споменавания от Рудолф Щайнер Евгений Дюринг (1833-1921). В книгата си «Роберт Майер, Галилей на 19-ти век и глупостите на учените спрямо научните величия» Дюринг поставя заглавието на глава 13. «Прикритологията от 1879. По-нататъшно развитие на ненаучната прикритология срещу научното и общочовешкото значение на Майер».

49 *когато в Берлин основахме теософската секция*: През 1902. Сравни «Моят жизнен път», Събр. съч. 28.

«Praktische Karmaübungen»: При основаването на някогашната Немска секция на Теософското общество за своята лекция на 20. Октомври 1902 Рудолф Щайнер избира заглавието «Практически упражнения върху кармата» Сравни Събр. съч. 236, том II, стр. 113, както и лекцията от 16.4.24 (Берн) в Събр. съч. 240, том VI.

53 *Харун ал Рашид*, 786-809, халиф на Багдат.

54 *Ернст Хекел*, 1834-1919.

Папа Григорий VII, (Хилдебранд), 1020-1085.

56 *Бако от Верулам* (Франсис Бейкън) 1561-1626, философ, писател, политик и висш държавник при Якоб I от Англия.

57 *Амос Комениус*, 1592-1670, свещеник в бьомска община, реформатор в просветата, смята се за основател на модерното възпитание.

60 *професор Хауфен:* Професор Хауфен и неговата съпруга са приели на гости Рудолф Щайнер при неговите посещения в Прага. Госпоьа Хауфен е била дългогодишна рзководителка на Болцанската група в Прага.

61 *Виктор Емануел II* от Савоя, 1820-1878, става през 1861 г. цар на Италия.

62 *Джузепе Мацини*, 1805-1872, поет, писател, борец за свободата и единството на Италия.

Граф Камило Кавур, 1810-1861, италиански държавник на Risorgimento, смята се за основател на царство Италия.

63 *Бонифациус*, 675-754, всъщност Винфрид, т.н. апостол на немците. Назначен за папската широкообхватна мисионерска дейност и организация на църквата в Германия.

64 *Учителят по геометрия:* Професор Георг Козак (1836-1914). Учител на Рудолф Щайнер по дискрептивна геометрия от втори клас нататък в прогимназията във Виенернойщадт.

65 *Георд Георг Гордон Ноел Байрон*, 1788-1834, английски поет, умира като борец за освобождението на Гърция от турците.

Паладиум: Сравни Събр. съч. 175 лекция 6.

67 *Карл Маркс*, 1818-1883.

Хелзингския курс: «Окултните основи на Бхагавад Гита» (1913), Събр. съч. 146, лекция 5.

Муавия, Халиф от 661-680, премества резиденцията от Медина в Дамаск.

Уодроу Уилсън, 1856-1924. От 1913 до 1921 президент на САЩ. От него започва създаването на съюза на народите.

68 известните 14 точки: Уилсонова програма за мир след Първата световна война. Най-напред оповестени в едно обръщение към американския конгрес на 8. Януари 1918.

открита лекция преди три дни: 3. Април 1924: «Науката на съвремието и антропософията» (няма записки).

70 *Юлиан Апостата:* Флавий Клавдий Юлиан, наречен Отстъпника, 332-363, управлява 361-363.

72 *Йохан Скотус Еригена:* 810-877, преводач на трудовете на Дионисий Ареопагита и издател на «De divisione naturae». Сравни между другите лекции на Рудолф Щайнер «Перспективи на човешкото развитие» (1921), Събр. съч. 204.

Данте Алигери, 1265-1321.

Брунето Латини, 1220-1294, учител на Данте, флорентински поет, писател и държавник.

73 *Маврициий Метерлинк,* 1862-1949, фламандски писател на френски език.

голямата загадка. «Le grand Secret», Париж 1929.

Георг Кристоф Лицхтенберг, 1742-1799, физик в Гьотинген, сатиричен писател, майстор на афоризмите.

79 *Миле Алис Зауервайн,* 1865-1932, след основаването му, секретар на френското антропософско общество от 1923-1930.

79 *Д-р Жюл Зауервайн,* 1880-1967, брат на горния, известен френски журналист. Запознава се с Рудолф Щайнер през 1906 във Виена и превежда на френски многобройни негови лекции, изнесени пред французите, както и различни негови произведения.

85 *начертано на дъската:* Посочената в текста рисунка не е била запазена.

87 сега вече починалата личност: Става въпрос за Гидеон (1840-1912), професор по философия в Мюнстер/Вестфален. Издател на споменаваната от Р. Щайнер на различни места книга «От манастира до академичния пост», Щутгарт 1908.

96 *«L'Initiation»:* Френски превод на «Как се постигат познания за висшите светове?» от Жул Зауервайн (виж заб. към стр. 79), Париж 1909.

114 *Волтер:*Voltaire (Franois Marie Arouet), 1694-1778.

118 *Виктор Юго,* 1802-1885.

119 *Елифас Леви,* псевдоним на Alphonse Louis Constant, 1810-1875. Издател на многобройни произведения от областта на окултизма.

129 *Карл Лудвиг фон Кнебел,* 1744-1834, приятел на Гьоте. Цитираният по различен начин от Р. Щайнер текст гласи:

«При внимателно наблюдение ще се види, че в живота на повечето хора се открива известен план, който им е предначертан чрез собствената си природа или поради обстоятелствата, при които те живеят. Обстоятелствата в живота им могат да са различни и да се сменят, на края се вижда едно съответствие. – Ръката на една определена съдба, колкото и скрито да действа, се усеща съвсем точно при определени външни въздействия или вътрешни вълнения: да, противоречиви основания често се движат в нейната посока. Колкото и ходът да е заблуждаващ, винаги се вижда основанието и насоката.» (Литературно наследство и писма на Кнебел 2. издание, том 3, стр. 452.)

134 *Праобраз на Щрадер:* Сравни бел. към стр. 87.

156 *ако и не непременно сега:* Изразът се обяснява с края на немската инфлация през ноември 1923.

162 *Хайнрих Хайне,* 1797-1856.

Аврелий Августин, 354-430, християнски светец баща на църквата.

Волтер. Сравни заб. към стр. 114.

Практически упражнения върху кармата. Сравни заб. към стр. 49.

Таотл, Кветзалкоатл, и т.н.: Мексикански (ацтекски) божества. Сравни Р. Щайнер «Космическа и човешка история», том II: «Вътрешни импулси в развитието на човечеството», 5-та лекция, Събр. съч. 171

Елифас Леви: Сравни заб. към стр. 119.

Фридрих Шилер: 1759-1805.

176 *как европейците, «по-добрите хора»:* Парафраза към стихотворението на G. Seum «Дивакът», в което се казва. «Виж, ние диваците сме наистина по-добрите хора...».

177 *че като петнадесетгодишен аз още не можех да пиша ортографски:* Сравни автобиографичната лекция на Рудолф Щайнер от 4. Февруари 1913, напечатана в «Приноси към Събр. съч. на Рудолф Щайнер» Nr. 83/84.

178 *Ернст Хекел, папа Григорий:* Сравни заб. към стр. 54.

180 *две могъщи статуи:* Сравни Рудолф Щанер, «Мистерийни образи» (1923), 7. лекция, Събр. съч. 232.

182 *Виктор Юго:* Сравни заб. към стр. 118.

183 *аз съм това, което беше...:* При Плутарх, За Изис и Озирис, глава 9, се казва: «Така върху статуята на Минерва от Саис, която богиня се смята също и за Изис, е изписан следният надпис: „Аз съм всичко, което е било, което е и което ще бъде; още никой смъртен не е успял да повдигне булото ми”.»

192 *един учебник по геометрия, който получих от моя учител:* Този учител в Нойдьорфл се казвал Хайнрих Гангл. Учебникът е бил от Франц Моцник. Сравни автобиографичната лекция на Р. Щайнер от 4.

Февруари 1913, отпечатана в «Приноси към Събр. съч. на Рудолф Щайнер» Nr. 83/84.

Учителят по геометрия. Сравни заб. към стр. 64.

194 *Лорд Байрон:* Сравни заб. към стр. 65.

196 *звещанието на Петър Велики:* Така нареченото завещание от Русия (1672-1725) се смята от историците за фалшификация. Сравни между другите Людвиг Полцер-Ходитц, «Борбата срещу духа и завещанието на Петър Велики», Щутгарт 1922.

198 *Гарибалди, Виктор Емануел, Кавур, Мацини*: Сравни бележките към стр. 20 и 61.

206 *Жан Пол:* Жан Пол Фридрих Рихтер, 1763-1825, романист, издател на педагогическа литература.

214 *Карл Велики, Харун ал Рашид:* Сравни бележките към стр. 53.

218 *Муавия, Уилсън:* Сравни бел. към стр. 67.

230 *Учителят по история:* Може би се касае за проф. Франз Кофлер.

232 *Учител, който стана директор.* Не се знае за коя личност става въпрос.

265 *Йохан Хайнрих Песталоци,* 1746-1827, швейцарски писател и педагог.

266 *Член на дорнахското ръководство:* Алберт Щефен (1884-1963), автор на драмата «Песталоци».

267 *един от тези ориенталци:* не се знае за кого става въпрос.

РУДОЛФ ЩАЙНЕР - ЖИВОТ И ПРОИЗВЕДЕНИЯ

Жизненото дело на Рудолф Щайнер е на разположение като написани произведения и като записки на неговите, винаги свободно изнасяни, лекции. Към това се прибавят и многобройните художествени произведения, от които двете сгради на първия и втория Гьотеанум намират световно признание. Неговите изложения относно педагогиката, селското стопанство, медицината, националната икономия и т.н. доведоха до основаването на многобройни институции, които винаги намират признание като обогатяване на обществения културен живот.

По поръка на Рудолф Щайнер, Мари Щайнер - фон Сиверс прегледа и публикува записките на неговите лекции. След нейната смърт (1948), следвайки нейните указания, създаденото от нея Управление на наследството на Рудолф Щайнер започна да издава Събраните съчинения на Рудолф Щайнер. Те обхващат около 350 тома. В двата първи отдела са поместени написаните от него произведения и лекционните цикли, в третия отдел са представени в подходящата форма художествените му произведения.

Един систематичен обзор върху Събраните съчинения се намира в том «Библиографски обзор. Литературните и художествени произведения на Рудолф Щайнер». Относно времето на издаването на различните томове информират отделните каталози и пълният каталог на издателството Рудолф Щайнер.